

ESTUDI HISTÒRIC, ARQUITECTÒNIC I CONSTRUCTIU DE L'ÀMBIT OEST DE L'ANTIC COL·LEGI DE SANT IGNASI A MANRESA

Jordi Morros Cardona | Arquitecte
Desembre de 2015

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ 2

1.1. Objecte de l'encàrrec 3
1.2. Autors i promotors de l'estudi 4
1.3. Altres agents 4
1.4. Àmbits d'estudi 5
1.5. Criteris i mètode 5

2. DOCUMENTACIÓ 6

2.1. Documentació històrica 7
2.2. Documentació planimètrica i fotogramètrica 107
2.3. Descripció constructiva 127

3. SÍNTESI I RECOMANACIONS 141

3.1. Síntesi i estat de conservació 142
3.2. Recomanacions de conservació 144

4. ANNEXOS 169

4.1. Annex 1: Anàlisi de mostres de revestiments 170
4.2. Annex 2: Anàlisi de mostra de ciment aluminós 184

5. REFERÈNCIES 186

5.1. Bibliografia 187
5.2. Fonts d'informació consultades 189

1. INTRODUCCIÓ

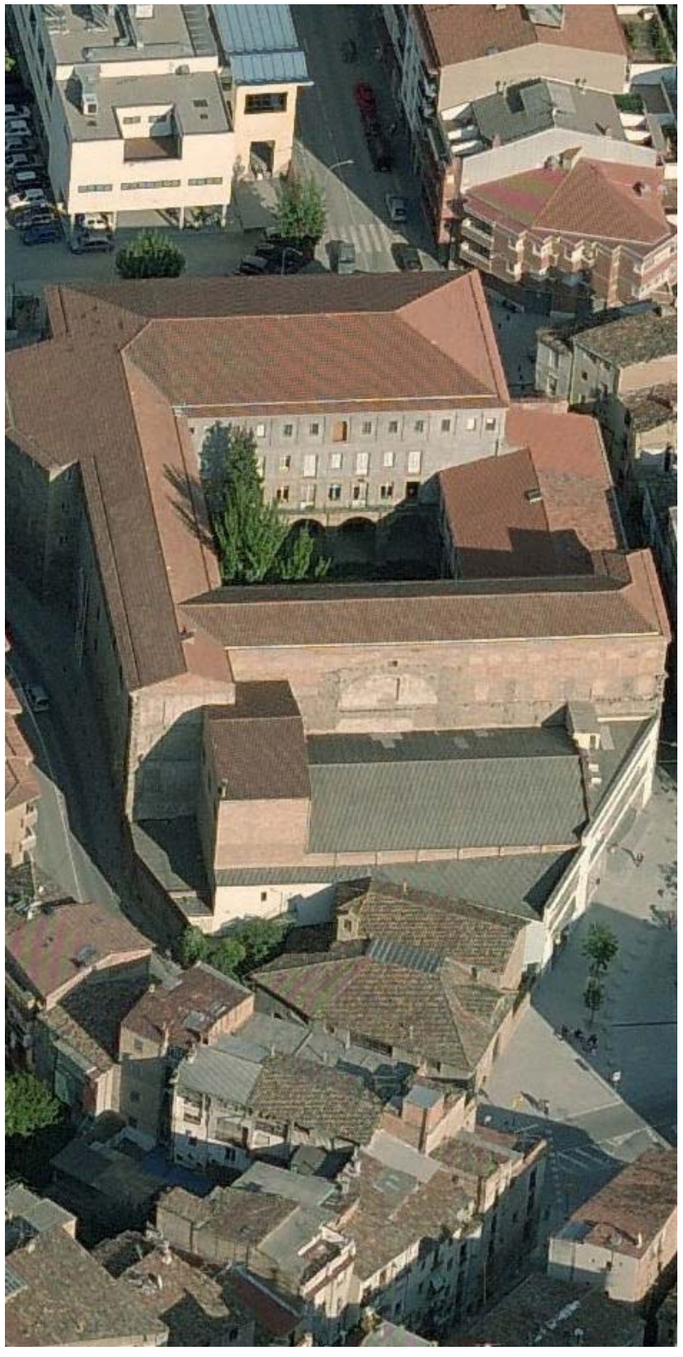

09/03/2013. Mur Oest de l'antic col·legi de Sant Ignasi, amb la Sala Ciutat.

1.1. OBJECTE DE L'ENCÀRREC

Aquest document té per objecte l'estudi històric, arquitectònic, i constructiu sobre el conjunt edificat de l'antic col·legi de Sant Ignasi a Manresa, vinculat al procés d'enderroc i posterior urbanització de l'àmbit de la Sala Ciutat-Loiola, que ocupa l'emplaçament de l'antiga església barroca de Sant Ignasi.

L'illa on es troba l'antic col·legi de Sant Ignasi constitueix un emplaçament complex; amb constància documental històrica de la ubicació de l'antic Hospital i Capella de Santa Llúcia des del segle XIII (aproximadament en l'actual emplaçament de la capella del Rapte) així com de la construcció a partir del segle XVIII del conjunt de l'antic col·legi i església de Sant Ignasi, en un indret simbòlic clau en el procés espiritual del fundador de la Companyia de Jesús, juntament amb la Cova de Manresa.

El treball ha consistit en donar suport tècnic a l'Ajuntament de Manresa prèviament, simultàniament, i posteriorment al procés de demolició de l'edifici de la Sala Ciutat-Loiola (edifici inaugurat al desembre de 1969), per tal d'aglutinar en el present estudi la documentació bàsica que permeti la interpretació amb rigor dels paraments i elements arquitectònics i arqueològics que han quedat al descobert després del seu enderroc.

Aquests treballs d'estudi històric, arquitectònic i constructiu inclouen:

a) L'**aixecament gràfic detallat** dels paraments històrics; incloent l'aixecament ortofotogràfic, per a l'estudi i caracterització del seu estat de conservació, les possibles irregularitats, i l'anàlisi i lectura de paraments, com a suport imprescindible de la resta de treballs.

b) La **recerca documental històrica** del conjunt de l'emplaçament, per aprofundir en el coneixement la datació, la descripció, la interpretació i apreciació de les circumstàncies relacionades amb els diversos moments de construcció, evolució, existència, ús, deteriorament, modificació o possible restauració prèvia dels paraments conservats.

   Aquests treballs inclouen el recull de les dades ja publicades sobre aquest emplaçament, i la recerca d'arxius per localitzar documentació inèdita textual i gràfica sobre aquests edificis i el seu entorn.

c) La realització d'**anàlisis i cales de reconeixement de materials** dels paraments conservats, per a la seva identificació i interpretació físico-constructiva amb certesa, aspecte bàsic per plantejar les posteriors actuacions òptimes de conservació, en el cas que sigui necessari.

d) La **caracterització dels elements analitzats**, consistent en la **síntesi** de la informació obtinguda per a la identificació objectiva qualitativa i quantitativa de les etapes de conformació de la realitat construïda, de l'estat de conservació dels elements arquitectònics, i dels seus valors patrimonials; instrumentals (funcionals), significatius (simbòlics) i documentals.

e) La proposta de **recomanacions de conservació i actuació** dels paraments històrics, de manera jerarquitzada, en relació als criteris generals consensuats amb els representants de l'Ajuntament de Manresa; diferenciant els aspectes òptims prioritaris, respecte dels aspectes recomanables a mig i llarg termini.

f) La **coordinació amb els diversos agents intervinents** en els projectes i obres d'enderroc de la Sala Ciutat-Loiola, urbanització de l'àmbit ocupat per aquest edifici, seguiment arqueològic de les obres d'enderroc i urbanització, així com qualsevol altre actuació prevista simultàniament en l'àmbit d'estudi.

g) Així mateix, es proposa incloure en l'estudi l'**elaboració d'unes pautes bàsiques d'ús i manteniment** del conjunt de l'edifici de l'antic col·legi de Sant Ignasi de Manresa, a curt i mig termini, mentre no es planteja un Pla Director o Projecte d'Intervenció arquitectònica global o parcial.

09/12/2015. Mur Oest de l’antic col·legi de Sant Ignasi, una vegada

1.2. AUTORS I PROMOTORS DE L’ESTUDI

El promotor del present document és l’Ajuntament de Manresa, amb domicili a la plaça Major, 1; a partir del Contracte Menor nº 220150002526 (M-15000238).

Aquest estudi ha estat realitzat per l’arquitecte Jordi Morros Cardona, amb NIF 34.739.163-D, inscrit amb el nº 37.773 en el Col·legi d’Arquitectes de Catalunya.

En la seva elaboració han col·laborat:

Plànols i fotogrametria:	Pau Majó (Arquitecte)
	Carlos Cardona (Estudiant d’Arq.)
	Joan Marcet (Estudiant d’Arq.)
Recerca històrica:	Carles Puigferrat (Historiador)
Estudi de materials:	Màrius Vendrell (Geòleg)
	Pilar Giráldez (Restauradora)

1.3. ALTRES AGENTS

Durant la redacció de l’estudi s’han coordinat els treballs amb els agents següents:

Promotor - Ajuntament de Manresa:

Maria Àngels Clotet
(Cap dels Serveis de Territori)
David Closes
(Cap de Paisatge)
Ramon Nieto
(Secció d'Equipaments Municipals)
Mercè Argemí
(Tècnica de Patrimoni - Cultura)
Francesc Vilà
(Museu Comarcal de Manresa)
Cristina V. Navarro
(Arxiu Municipal)

Coordinació Servihàbitat XXI, S.A.U.:

Obra Enderroc de la Sala Ciutat - Control Demeter:

Eladi Oliva (Cap d'Obra)
Sònia Jardí (Encarregada d'Obra)

Assessors d'Arqueologia - Arqueòlegs.cat:

Oscar Trullàs (Arqueòleg)
Jordi Morera (Arqueòleg)
Adrià Cubo (Arqueòleg)

Projecte d'Urbanització - Batlle i Roig Arquitectes:

Enric Batlle (Arquitecte)
Mario Suñer (Arquitecte)

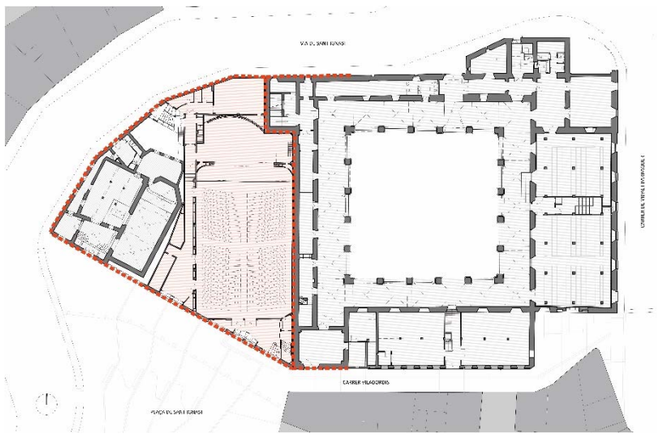

Àmbit oest de l'illa de l'antic Col·legi de Sant Ignasi.

Planta tipus de l'edifici, indicant els àmbits d'estudi.
Font: Elaboració pròpia

1.4. ÀMBITS D'ESTUDI

Els treballs descrits en el present Estudi incideixen únicament sobre alguns dels àmbits de l'illa ocupada per l'antic col·legi de Sant Ignasi. Concretament, s'ha concentrat l'estudi sobre el cos de la mitgera oest de l'antic col·legi, així com sobre l'àrea oest de la mansana, on en el moment d'iniciar l'estudi s'emplacen la Sala Ciutat i l'edificació actualment coneguda com a "Capella del Rapte". En els dos casos es tracta de cossos edificats a mitjans del segle passat, després de l'enderroc entre 1936 i 1937 dels edificis històrics que antigament s'hi emplaçaven.

Per coherència amb l'objecte de l'estudi plantejat, la recerca documental històrica s'ha plantejat sobre el conjunt de l'emplaçament. D'aquesta manera es pretén facilitar una comprensió adequada de les diverses etapes constructives del conjunt, i de la seva incidència específica en l'àmbit oest de la mansana ocupada antigament pel Col·legi de Sant Ignasi.

Dins l'àmbit oest d'estudi s'ha focalitzat l'estudi especialment sobre l'àrea ocupada antigament per l'església barroca del Col·legi de Sant Ignasi, sobre les restes de la qual es bastí la Sala Loiola-Ciutat entre 1959 i 1960.

1.5. CRITERIS I MÈTODE D'ESTUDI

El mètode i els criteris d'estudi plantejats i executats responen a criteris de treball multidiciplinari, amb la voluntat d'aconseguir una documentació i anàlisi exhaustiu dels elements i espais en els quals s'ha intervingut, per facilitar la posterior conservació dels materials i de la informació obtinguda.

El mètode d'intervenció general emprat es basa en els principis desenvolupats per ICOMOS (*International Scientific Committee for Analysis and Restoration of Structures of Architectural Heritage*), organisme vinculat a la UNESCO, juntament amb l'experiència de l'equip en el camp de la restauració del patrimoni arquitectònic.

En aquest sentit, per a l'estudi i la intervenció en un element del patrimoni arquitectònic amb la significació de part del conjunt de l'antic Col·legi de Sant Ignasi és imprescindible un enfocament multidisciplinari, que combini els coneixements científics i culturals. Cal considerar el conjunt edificat com un sistema complex, configurat per moltes variables, dinàmic i alterable en el decurs del temps.

A tal efecte, l'anàlisi dels àmbits d'intervenció es desenvolupa des de diverses vessants, de manera coordinada i simultània, ateses les interrelacions evidents entre elles. Aquesta simultaneïtat i coordinació ha de compensar la inevitable sectorització de les diverses vessants d'anàlisi (històrica, geomètrica-formal, constructiva-estructural i funcional) inherents a la condició arquitectònica i arqueològica monumental del conjunt de l'àmbit.

Atès que el desenvolupament de l'estudi ha coincidit amb l'enderroc de l'edifici de la Sala Loiola-Ciutat, realitzat per l'empresa Control Demeter, l'Ajuntament de Manresa ha sol·licitat el recolzament en la documentació dels elements històrics apareguts durant l'enderroc, així com la coordinació amb l'equip arqueològic d'Arqueòlegs.cat que ha treballat en l'excavació de les restes de les construccions històriques localitzades.

2. DOCUMENTACIÓ

i00. Conjunt arquitectònic a principis de s. XX.
Font: La Republica, Aloy i Sardans.

2.1. DOCUMENTACIÓ HISTÒRICA

L'anàlisi de la documentació històrica fonamentalment cerca el coneixement, la datació, la descripció, la interpretació i l'apreciació dels esdeveniments, circumstàncies i mentalitats relacionats amb els diversos moments de la construcció, evolució, existència, ús, deteriorament, modificació o restauració prèvia dels elements de l'àmbit d'estudi.

L'àmbit temporal d'aquesta anàlisi ha inclòs totes les èpoques, des de les construccions més antigues actualment desaparegudes fins als nostres dies, sense fer prevaler en principi cap època per sobre de les altres.

Aquesta anàlisi històrica s'ha centrat en els objectes arquitectònics i es realitza mitjançant dos conjunts d'estudis sectorials, definits en relació al mètode d'investigació:

- L'estudi de les fonts documentals referides directament o indirectament al monument, (bibliografia, projectes, fotografies, fonts orals, ...)
- L'estudi del mateix conjunt edificat com a font documental, (lectura estratigràfica de paraments, datació i autoria de peces o materials, comparació tipològica de peces o elements, ...)

La informació obtinguda s'ha organitzat amb criteris historicoconstructius i historicoartístics, de manera que el resultat final compara i sintetitza les aportacions globals, diferenciant clarament les possibles suposicions fetes durant la interpretació del material consultat.

i01. Vista aèria de l'illa urbana estudiada, presa als anys vint o trenta del segle XX (Foto Llorenç Gamisans i Vilaplana – extreta d'ALOY, Joaquim – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La República (1931-1936),* vol.I, Manresa 1990, p.70).

2.1.1. L'ILLA EDIFICADA

L'illa urbana que envolten la via de Sant Ignasi, la plaça de Sant Ignasi, el carrer de Viladordis i el carrer de Vidal i Barraquer és un indret d'un alt interès històric i patrimonial per a la ciutat de Manresa. Les diferents construccions que han ocupat aquest espai són un perfecte testimoni de l'evolució històrica de la ciutat d'ençà de l'edat mitjana, que sovint s'ha traduït en canvis en la trama urbana i en la renovació, reconstrucció o enderroc d'edificis.

En el seu origen el paratge que ara ocupa aquesta illa era una esplanada amb un lleuger pendent que s'estenia a la riba esquerra del torrent Mirable, fora muralles, davant d'un dels portals de la ciutat i al peu del camí ral de Barcelona. Era part del raval de les Escodines, un barri menestral i de pagesos conegut inicialment amb el nom de barri de la Cuireteria perquè nombrosos d'obradors del ram de la pell es disposaven a banda i banda del Mirable, un corrent d'aigua brut i de cabal irregular.

Va ser precisament en aquest indret que en algun moment de mitjan segle XIII s'hi fundà un hospital que en els seus primers anys de vida va rebre el nom d'Hospital Inferior. Eren aleshores anys d'un fort creixement urbà i de necessitats cada vegada més pregones d'atendre malalts, passavolants, pobres i altres persones desvalgudes. Tot hospital medieval tenia una capella per al seu servei i malgrat un intent de bastir-n'hi una vers el 1300, no va ser fins anys més tard que això va ser possible. L'ocasió s'esdevingué arran de la voluntat de la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia de mestres de cases i de murs de voler tenir una capella privativa. El 1321 el bisbe de Vic els autoritzà a bastir la seva capella al costat de l'Hospital Inferior. La capella era en construcció el 1323 i va ser renovada o reconstruïda vers el 1428.

Aparentment res feia preveure que, amb el pas dels anys, aquell hospital (ja conegut amb el nom d'hospital de Santa Llúcia) pogués donar lloc al naixement d'un col·legi de la Companyia de Jesús. Però tal fet va ser possible gràcies a l'estada del fundador de l'orde, Ignasi de Loiola, a l'hospital de Santa Llúcia el 1522, on va experimentar l'episodi del rapte. Pocs anys després de la seva mort l'indret ja havia esdevingut un lloc de veneració i record del futur sant, quan encara faltaven molts anys per a la seva canonització. Prova d'això és l'agulla o pilar commemoratiu en record del pas d'Ignasi per l'hospital que el 1588 el bisbe de Vic Joan de Cardona féu aixecar davant la capella de Santa Llúcia. De fet, la mateixa capella també es va convertir en un lloc ignasià.

El 1623 la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia va traslladar-se a la Seu i els pares jesuïtes, que ja eren propietaris dels edificis de l'hospital des del 1602, van convertir l'església en un temple dedicat a sant Ignasi. I encara més: en l'estança on havia tingut lloc el rapte s'hi va construir una capella, la capella del Rapte, oberta vers l'antiga església de Santa Llúcia. Al mateix temps els jesuïtes feien obres de reforma en els edificis de l'hospital per convertir-lo en col·legi i residència seva.

El col·legi de Sant Ignasi va viure un moment d'or durant el segle XVIII, fins al punt que aleshores es plantejà la construcció d'un nou col·legi, de grans dimensions, al costat de llevant del conjunt de l'antic hospital de Santa Llúcia. Un nou edifici de quatre ales entorn d'un claustre i amb una església monumental dedicada a sant Ignasi annexa a l'ala de ponent. Les obres del nou col·legi van començar el 1737, probablement seguint un projecte de l'arquitecte jesuïta aragonès José Galván (o Galbán), que va formar part de la comunitat del col·legi manresà entre el 1737 i el 1742. L'església es va iniciar més tard, vers el 1749. Tants les obres del claustre com les del temple s'aturaren arran de l'expulsió dels jesuïtes el 1767. Llavors només s'havien construït la planta baixa de les ales de ponent i tramuntana –i potser la primera planta d'aquestes dues ales– i part de l'església. El projecte original no s'acabà fins ben entrat el segle XIX. L'església es va consagrar el 1820 i les ales de llevant i migdia del claustre no es van aixecar fins a la segona meitat de segle. La nova església de Sant Ignasi estava unida físicament amb les capelles de Santa Llúcia i del Rapte a través d'un portal obert a l'extrem de ponent del creuer. La capella del Rapte va ser reconstruïda en estil neogòtic entre el 1881 i el 1885, una obra de l'arquitecte Josep Torres i Argullol. Al principi del segle XX, doncs, el conjunt arquitectònic del col·legi de Sant Ignasi estava format, en realitat, per dos blocs: l'antic hospital i primer col·legi de Sant Ignasi –que encara era utilitzat com a residència dels jesuïtes i per tenir-hi aules–, amb les capelles de Santa Llúcia i el Rapte. I el nou col·legi de Sant Ignasi, dels segles XVIII i XIX, amb la església de Sant Ignasi. Formava tot un continu. El moment clau en la història de tots aquests edificis va ser el 1936. Amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola, el Comitè Revolucionari de Manresa va prendre el poder a la ciutat i va imposar l'ordre d'enderroc de totes les esglésies manresanes.

i02. El torrent de Sant Ignasi passat la fàbrica de ca l'Arenys. A la dreta, al fons, el campanar i el cimbori de l'església de Sant Ignasi. Inici del segle XX (Foto Arxiu Comarcal del Bages – extreta de COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. Manresa 2008, p.13).

Durant la tardor d'aquell any brigades de treballadors a l'atur van aterrar l'església de Sant Ignasi i tots els edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia, amb la capella del Rapte inclosa. El "col·legi nou" va resultar afectat també pel bombardeig del 1938 i pel seu ús com a caserna, estatge de refugiats de guerra i, a la postguerra, com a presó, però es van mantenir les quatre ales entorn del claustre, si bé l'amputació de l'església de Sant Ignasi va desfigurar per sempre més el projecte primigeni del segle XVIII[1].

En acabar la guerra el solar on s'havien aixecat l'església de Sant Ignasi i els edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia era ple d'enderrocs. Els jesuïtes van promoure dues iniciatives per agençar aquest nou espai alliberat vora el de Sant Ignasi, aleshores ja cobert: una primera, amb l'objectiu de recuperar el lloc ignasià que havia estat abans del 1936, consistí en la reconstrucció de l'església de Santa Llúcia i la sala annexa de l'hospital on va tenir lloc el Rapte (1953-1957), un projecte de l'arquitecte Eugenio Pedro Cendoya de 1949-1950, modificat el 1957.

En acabar la guerra el solar on s'havien aixecat l'església de Sant Ignasi i els edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia era ple d'enderrocs. Els jesuïtes van promoure dues iniciatives per agençar aquest nou espai alliberat vora el de Sant Ignasi, aleshores ja cobert: una primera, amb l'objectiu de recuperar el lloc ignasià que havia estat abans del 1936, consistí en la reconstrucció de l'església de Santa Llúcia i la sala annexa de l'hospital on va tenir lloc el Rapte (1953-1957), un projecte de l'arquitecte Eugenio Pedro Cendoya de 1949-1950, modificat el 1957.

Allà on s'havia alçat l'església de Sant Ignasi, malgrat una primera idea de fer-hi unes pistes esportives per a les Congregacions Marianes i un monument a la Immaculada (1954), s'optà finalment per bastir-hi la Sala Loiola (1960), que va ser alhora un teatre-cinema i la seu de les Congregacions a Manresa. I d'aquesta manera es va acabar per configurar l'interior de l'actual illa que delimiten la via de Sant Ignasi, la plaça de Sant Ignasi, el carrer de Viladordis i el carrer de Vidal i Barraquer.

El darrer episodi de transformació de l'illa de cases ha tingut lloc recentment, amb l'enderroc de la Sala Ciutat (nom que rebia la Sala Loiola des del 1981), la tardor del 2015.

[1] Sorprèn, en molts estudis sobre el col·legi de Sant Ignasi, que no es consideri l'església del mateix nom com a part integrant i fonamental del conjunt. Per exemple, en el *Pla director de l'antic col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Proposta arquitectònica*. Manresa 1997. Els seus autors, Joan Sabaté i Horacio Espeche fan, entre altres propostes, la següent: "Per últim, des d'una perspectiva més llunyana, caldria situar el trasllat de l'actual Sala Ciutat, que permetria recuperar la façana oest del col·legi de Sant Ignasi" (com si es pogués "recuperar", com si l'església fos un afegit a una pretesa façana de ponent original del col·legi). Els autors del projecte no van presentar cap solució respecte a aquesta "façana" oest del col·legi (que en realitat no és tal, sinó el mur de separació entre església i ala occidental del claustre).

03. Vista aèria de la ciutat de Manresa el 1929. A baix, a mà esquerra, el conjunt del col·legi de Sant Ignasi i l'antic hospital de Santa Llúcia. És ben visible la capella neogòtica del Rapte, amb capçalera poligonal. La fàbrica de ca l'Arenys ja s'ha cremat (Foto Josep Gaspar Serra – extreta d'ALOY, Joaquim – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La República (1931-1936),* vol.I, Manresa 1990, p.47)

i04. Gravat publicat en una edició d'Anvers el 1610 del llibre *Vita Sancti Patris Ignatii Loyolae ad vivum expressa*, del pare Pedro de Ribadeneyra. Escena central: el Rapte de sant Ignasi a l'hospital de Santa Llúcia de Manresa (reproduït de Joan CREIXELL (ed.). *Album histórico ignaciano. Reproducción fotozincográfica a transcopia del original "Vita Sancti Patris Ignatii Loyolae ad vivum expressa".* Barcelona 1950)

2.1.2. L'HOSPITAL I L'ESGLÉSIA DE SANTA LLÚCIA

El nucli primigeni de tot el conjunt, del qual no en resta pràcticament res, va ser l'antic hospital de Santa Llúcia, amb la seva capella i els edificis que l'embolcallaven. El conjunt va patir nombroses reformes al llarg dels segles, sobretot a partir de l'inici del segle XVII, quan s'hi va establir part de la comunitat jesuítica de Manresa, que hi fundà el col·legi de Sant Ignasi. Fins el 1936 –malgrat la construcció durant els segles XVIII i XIX de l'actual col·legi de Sant Ignasi i de l'església homònima– el vetust casalot, molt reformat, encara va fer funcions de residència de pares jesuïtes i d'escola.

Els edificis de l'hospital de Santa Llúcia i de la capella que li va donar nom tenen una història paral·lela, però no del tot coincident. De manera que sovint s'han confós els dos elements, com si formessin una unitat indestriable, quan les notícies històriques ens fan adonar que, en realitat, una cosa eren les sales, habitacions o dependències de l'hospital i una altra la capella, que tenia *vida* pròpia.

Ja existia un hospital en aquest indret, extramurs i just al costat d'un dels portals de la ciutat, al peu del camí ral de Barcelona i a la riba esquerra del torrent Mirable, el 1260, quan es documenta l'*Hospital Superior* de Manresa (és a dir, l'hospital de Sant Andreu), una denominació que només es pot explicar en contraposició a l'existència, en aquell mateix moment, d'un *Hospital Inferior* o Jussà, que dècades després va prendre el nom d'hospital de Santa Llúcia, santa titular de la capella que s'hi va construir al seu costat. Del gener de 1274 és la primera referència directa d'aquest *Hospital Inferior*, el nom del qual descrivia perfectament el seu emplaçament en oposició al de Sant Andreu: sota la cinglera, en el fondal per on discorria el Mirable. Es tractava, com era corrent en els hospitals d'aquell moment, d'una establiment públic a mig camí entre una casa d'acollida per a pobres, pelegrins i indigents sense llar i una casa per tenir cura de malalts amb malalties no infecciones i altres persones amb problemes físics o mentals. Aquesta circumstància va ser determinant perquè s'hi allotgés el 1522 Ignasi de Loiola, i aquest esdeveniment va ser, en darrera instància, el que explica tota l'evolució urbanística d'aquest sector de la ciutat a partir de llavors.

L'Hospital Inferior va ser una fundació, en una data desconeguda de mitjan segle XIII, d'un membre d'una de les famílies més importants de la Manresa baix medieval, els Botí, probablement, en concret, de Bernat Botí[1]. Els Botí tenien el patronatge de l'hospital –almenys al segle XIV i fins al 1418– i designaven la família d'hospitalers que en tenia cura[2]. Tanmateix, un document del 1474 citat per Joaquim Sarret, de quan els Botí ja no en tenien el patronatge, dóna a entendre que hi va haver un segon fundador, Pere d'Ullastrell, que l'instituí en el seu testament[3]. És una qüestió encara pendent d'estudis més aprofundits. Alguns dels primers hospitalers documentats són Bartomeu de Vilarrasa i la seva muller Ferrera (1274 i 1280) i Ramon de Pla i la seva muller Elisenda (1284).

2.1.2.1. La capella de Santa Llúcia

Un primer intent de construir una capella al costat de l'Hospital Inferior dotada d'un beneficiat es va produir el 1298, però la iniciativa no devia reeixir[4]. L'ocasió no es va repetir fins més de vint anys més tard quan, a partir del 1323, la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia, que reunia els mestres de cases i de murs de Manresa, va construir al costat de l'hospital la seva capella privativa sota la invocació d'aquests dos sants (bé[5] que popularment va ser coneguda només amb el nom de la màrtir de Siracusa). Aleshores Manresa estava en ple procés d'efervescència constructiva i la confraria es va poder permetre el luxe d'erigir una església exempta, per no haver de compartir amb altres confraries espais dins alguna de les esglésies parroquials o conventuals de la ciutat o a la Seu, que tot just aleshores es començava a aixecar i que encara no disposava de les noves capelles radials en servei.

El 1321 els administradors de la confraria van demanar permís al bisbe de Vic per poder bastir una capella pròpia sota la invocació de sant Tomàs i santa Llúcia. El bisbe va ordenar al degà del Bages que s'encarregués de cercar un lloc idoni i honest per aixecar dita capella. I el lloc escollit va ser un solar al costat de l'Hospital Inferior, que es va considerar òptim pel seu veïnatge amb un hospital i per trobar-se a suficient distància respecte a les altres esglésies de la ciutat. La construcció devia començar poc després del 14 de març de 1323, quan els confrares van arribar a un acord amb el paborde i els altres els canonges de la Seu, en el qual, entre altres coses, es reconeixia la subjecció de la nova capella a l'església matriu, la Seu. La capella restava sota el patronatge de la confraria, que tindria dret de presentació del sacerdot. I els canonges es reservaven els drets parroquials.

Tradicionalment s'ha considerat que el portal adovellat d'arc rodó ara conservat a l'interior del conjunt del Rapte (i que fins el 1936 s'obria a la planta baixa de la façana principal, a la plaça de Sant Ignasi) podria ser un vestigi d'aquesta església bastida a partir del 1323. Per la seva tipologia, tanmateix, més aviat es podria emparentar amb portals de la segona meitat del segle XIII (com els de la capella i casal dels Ardèvol a Tàrrega o la casa de la Ciutat de Lleida, que havia estat la residència dels Sanaüja). És una qüestió encara no resolta perquè el temple que es va destruir el 1936 en realitat no era el del 1323 sinó que es corresponia, com veurem, a l'església renovada al principi del segle XV. El 1936 el portal era situat als peus de la capella i sobre seu s'hi obria un òcul més tardà (que probablement donava llum a un cor elevat).

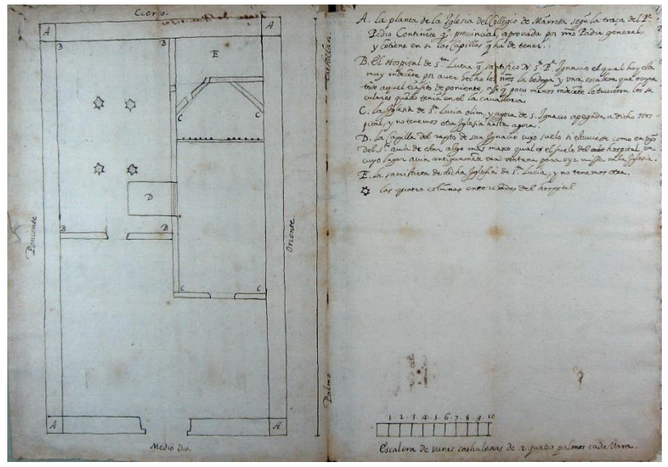

i05. Planta del conjunt de l'hospital i de la capella de Santa Llúcia, amb indicació del perímetre de la projectada nova església de Sant Ignasi (que mai s'arribà a fer). Probablement, còpia d'un dibuix del pare Pedro Jerónimo Continente. Vers 1632-1635 (Archivum Romanum Societatis Iesu. Roma, Fondo Gesuitico, Collegia 1465/7/1)

i06. Compartiment d'alabastre amb l'escena de sant Ignasi ensenyant el catecisme als infants a la porta de l'hospital de Santa Llúcia. Datat de principis o mitjan segle XVIII (Museu de la Cova de Manresa – Foto Carles Puigferrat)

Encara complica més la interpretació d'aquest element el fet que, al final del segle XIX o a l'inici del XX, es va col·locar una làpida al centre d'un portal aparedat que es trobava en la cambra de recepció de la residència dels jesuïtes (en què s'havia convertit finalment l'hospital medieval), en la qual hi van fer inscriure una llegenda que deia: "Antiga porta d'entrada a la iglesia de Sta.Llúcia". En realitat es tractava d'una porta oberta en el mur lateral de la capella, d'una datació molt més tardana que la dels peus de la capella perquè encara no existia a la primera meitat del segle XVII. A la mateixa recepció, en un altre portal aparedat, situat al mur nord, perpendicular al primer, s'hi va col·locar una altra làpida amb la inscripció "Porta d'entrada del antic hospital de Sta. Llúcia. Aquí sant Ignasi l'any 1522 ensenyava la doctrina.". En aquest cas sí que la inscripció feia honor a la veritat, com veurem més endavant.

En el llibre *San Ignacio en Manresa. Álbum histórico escrito e ilustrado por padres de la Compañía de Jesús* (1897) es diu això sobre l'entrada primitiva de l'hospital al final del segle XIX:

"Junto a la capilla del Rapto, a mano izquierda, guárdanse, como recuerdos preciosos, la entrada primitiva del hospital y dos piedras que servían de poyos en la puerta. Sobre estos poyos, ora sobre uno, ora sobre otro, se ponía de pie san Ignacio, para enseñar los misterios de nuestra santa fe (...) El portal tiene un metro y ochenta centímetros de ancho, con dos y ochenta de alto, de sencillísima labor. A la parte de fuera vese todavía el arco del portal exterior correspondiente al de dentro, y más ancho que éste: en el espacio intermedio habría el atrio o zaguán, que nunca faltaba en las hospederías. Hoy está ocupado por las escuelas de niñas. Encima del portal existía, desde el siglo XVII, un letrero esculpido en una tabla, que decía así: SIRVIENDO EN ESTE HOSPITAL – IGNACIO A GLORIA DIVINA – ENSEÑABA LA DOCTRINA – EN LAS PIEDRAS DE ESTE UMBRAL. Recientemente se ha puesto la misma leyenda en una lápida de mármol.(...)"[6]

Creiem que la disposició d'aquests dos portals aparedats fou una de les fonts d'inspiració del projecte de reconstrucció de l'església i l'hospital de Santa Llúcia que va redactar l'arquitecte Eugenio Pedro Cendoya després de la Guerra Civil Espanyola.

Però no acaben aquí les incongruències entre les dades històriques documentals i les minses restes arquitectòniques que coneixem de l'edifici medieval i d'època moderna. Joaquim Sarret va donar a conèixer dos document de 1428 i 1429 que no deixen lloc a dubtes sobre la construcció, llavors, per part de la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia, d'una nova església de Santa Llúcia en un solar proper a l'emplaçament original, però no coincident. Diu el document del 1428 que el paborde de la Seu i els canonges van donar permís als confrares per edificar una nova capella de Santa Llúcia, els quals tenien la intenció d'"arrencar" (enderrocar) l'antiga del lloc on era i per construir-ne una nova en un espai proper, també al costat de l'hospital. La capella primitiva, deien, era de petites dimensions i poc apta per encabir-hi tots els confrares. En aquests anys es vivia a tot Catalunya un període de certa recuperació i es van reprendre o culminar alguns projectes començats al segle XIV.

També el document de 1429 deixa clar que la capella s'havia mudat de lloc. Segons ens fa saber, el 10 de juliol el lloctinent del batlle general de Catalunya a Manresa i la seva vegueria concedí a Gabriel Gotins, prevere, i a Pere d'Ullastrell, cuireter, Anton Vellers, mestre de pedra, i Bartomeu Gomar, baster, confrares de Santa Llúcia, "cloure la via pública o carrer transversal que és al costat de l'hospital inferior i ocupar el pati de 15 palms que resta, en el qual pati han mudat dita capella *'in quo patio mutasti dictam capellam'*, i com en el lloc on hi havia edificada l'església vella hi queda un pati 'que és lloc absurde e inhonest', dit lloctinent del Batlle General dóna i en emfiteusi estableix i concedeix a dits regents de la confraria, el dit pati que té d'ample, o sia en el cap que és *'versus dictam capellam noviter constructa*', al cap del carrer anomenat de Viladordis, set palms i mig de cana barcelonina, i a l'altre cap que és *'versus vicum de Cutinis'* [carrer d'Escodines] divuit palms, i de latitud tant com mideix l'enfront de l'hostal de dit Gotins, amb el pacte que tinguen de deixar en dit pati (on hi havia l'església vella) un camí de quinze palms d'ample, com tenia el què varen cloure; i donar al Sr.Rei dos diners de cens anyal."[7]

Un altre document de pocs anys després, també donat a conèixer per Sarret, confirma els grans canvis urbanístics que ha sofert la trama urbana d'aquesta part de la ciutat, punt d'entrada al nucli urbà. Potser fa referència a l'esmentat camí de quinze pams. El 13 de maig de 1435 el lloctinent del batlle general concedí en emfiteusi i donà llicència a Gabriel Gotins, rector de l'església de Santa Llúcia, per construir una volta "sobre el carrer públic que és al costat de dita capella, la qual volta comensi en dita capella i s'extengui fins la casa de Joan Gotins, son germà, hostaler, que és a l'altre costat de dit carrer prop de dita església; sobre la qual volta hi podrà construir i edificar unes habitacions a fi de facilitar el pas a la dita iglésia, amb pacte de donar al Sr.Rei quatre diners de cens anyal"[8]. Aquí la paraula "volta" es refereix, sens dubte, a un pont o pas elevat entre les dues galtes del carrer o carreró avui desaparegut que devia obrir-se entre la capella i el que més tard va ser l'església de Sant Ignasi.

Malauradament, però, no hem localitzat, o no existeixen, imatges de l'interior d'aquesta capella de Santa Llúcia renovada al segle XV en el seu estat anterior al 1936. Els reconstructors de l'església de Santa Llúcia després de la Guerra Civil van deixar escrit que la seva voluntat era reconstruir-la tal com era abans d'aquesta data[9]. I molt probablement així ho vam fer, a més de reaprofitar alguns dels seus elements, com claus de volta o permòdols.

i07. Portal de la capella de Santa Llúcia (Foto extreta de *Recuerdos de Sⁿ Ignacio en Manresa*. s.d. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

Aquesta voluntat dels restauradors ve confirmada per un dibuix conservat a l'Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), un document clau per conèixer la disposició de la capella de Santa Llúcia i l'hospital del mateix nom als segles XV i XVI, és a dir, en l'època que hi féu estada sant Ignasi. Es tracta d'un planta del conjunt que es va dibuixar arran del projecte d'enderrocar aquests dos edificis per aixecar una gran església de Sant Ignasi sobre el mateix solar, un projecte mai executat de l'arquitecte jesuïta Pedro Jerónimo Continente, que va ser pare provincial de la província jesuítica d'Aragó en dues ocasions. La planta podria datar-se de vers 1632-1635[10] i va ser enviada a la casa central de Roma per a la seva aprovació per part del *consiliarius aedificiorum* (o conseller d'edificis, càrrec creat en 1558)[11]. El dibuix –potser de la mà del mateix Continente, bé que pot tractar-se d'una còpia posterior d'algú altre[12]– reflecteix l'estat de la planta baixa del col·legi de Sant Ignasi al segon terç del segle XVII –quan ja s'havia construït la capella del Rapte, annexa a la capella de Santa Llúcia, i aquesta havia passat a intitular-se de Sant Ignasi–[13], però encara s'hi endevinava perfectament la disposició de l'hospital medieval i de la seva capella.

La capella, d'una sola nau, tenia una capçalera poligonal de tres costats. Una reixa de ferro forjat amb porta central separava la nau de la zona del presbiteri. La porta principal era oberta als peus de la nau (el portal rodó de què hem parlat). Rere l'absis hi havia la sagristia, a la qual s'accedia per una porta oberta en un dels costats del presbiteri. Però el dibuix encara resulta més interessant pel que fa a la disposició de la planta baixa de l'hospital: es tractava d'una gran sala rectangular, amb una porta oberta a migdia (precisament aquella des d'on predicava sant Ignasi). Estem davant un hospital del tipus denominat *llotja*[14]. El sostre de la sala –molt probablement un embigat de fusta– era sustentat per quatre columnes entorxades (salomòniques), un tipus de columna habitual en edificis del gòtic civil català –i també utilitzada en hospitals– durant el segle XV i fins a principi del segle XVI i encara més enllà[15]. El cos de l'hospital i la capella estaven a nivells diferents, seguint el pendent del terreny, i la façana de migdia del primer més enretirada respecte la línia del carrer de davant seu. Es formava, doncs, un queixal o raconada entre els dos edificis. En aquesta planta del segle XVII no es dibuixa cap porta lateral a la capella de Santa Llúcia.

La confirmació que, efectivament, l'hospital de Santa Llúcia disposava a la planta baixa d'una sala amb columnes salomòniques ens la dóna un altre document gràfic de molt d'interès: es tracta d'un relleu en alabastre que es conserva al museu de la Cova de Sant Ignasi i que pertany a una sèrie de sis relleus –potser part d'un retaule desmembrat– datats de mitjan o de principi del segle XVIII i que contenen diversos escenes de la vida de sant Ignasi i del culte a la Cova[16]. Aquest relleu en concret és, talment, d'una mena de *fotografia* de l'interior de la sala. Perquè l'escultor, per ara encara anònim, va esculpir amb tot detall i voluntat de realisme la planta baixa de l'hospital, amb les mateixes quatre columnes que s'assenyala en la planta dibuixada per Continente[17]. En el relleu també és perfectament visible quina era l'estructura de l'embigat de fusta, amb els posts, les bigues longitudinals i les transversals i les bigues mestres. Al fons de l'habitació es veu el que sembla una porta, que devia donar a un pati o eixida, al costat del torrent Mirable. El futur sant seu en un pedrís del portal i ensenya el catecisme a un grup d'infants que rodegen una dona velada, tots vestits a la moda del segle XVIII. A la dreta, un captaire l'esguarda des de les escales del davant d'un portal, que deu ser el portal lateral de la capella de Santa Llúcia, encara no obert a la primera meitat del segle XVII però sí al segle XVIII. A l'esquerra del relleu s'endevina el que podrien ser el passamà i els balustres d'una escala, que devia portar al pis superior.

Devia ser precisament aquest plafó d'alabastre el que va servir d'inspiració a l'arquitecte Eugenio Pedro Cendoya per al projecte de reconstrucció de l'hospital i la capella de Santa Llúcia. En un fulletó informatiu de 1949 per fer publicitat d'aquest projecte, en vistes a aconseguir donatius, s'hi publica, concretament, una fotografia d'aquest relleu[18]. Més endavant, tornarem a parlar d'aquesta reconstrucció.Sobre la capella i l'hospital de Santa Llúcia el 1860 Gaietà Cornet i Mas en diu el següent:

"(...) Esta basílica, en cuyo lado norte tiene la casa que fue hospital, de la cual solo resta el frontis, obra sencilla de tres pisos con ventanas y una puerta, y una cornisa de piedra que sigui el frente de su iglesia que está a su nivel, existía ya en el año 1000 (*sic*) (...). La portada y parte de la pared lateral es toda de piedra sillar, y la puerta de estilo bizantino."[19]

Una descripció més clara de la capella, perquè en dóna les mides, la proporciona Gaietà Barraquer en la seva obra *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*, Barcelona 1906, vol.II, p.426. Ens diu que s'hi podia accedir aleshores des de l'extrem oest del creuer de l'església setcentista de Sant Ignasi, baixant unes escales:

"Por lo indicado en los comienzos de este artículo se comprende ya donde caiga la capilla del *Rapto*; la que no es otra que la iglesia antigua del hospital de Santa Lucía. En la testera del brazo del crucero del lado del Evangelio del templo mayor [de Sant Ignasi] se abre una puerta, la que, mediante un tramo no corto de gradas, da paso a la dicha iglesia del hospital. Consta ésta de una nave gótica de 15,25 metros de longitud por 5,98 de anchura, sin capillas laterales, con ábside semipoligonal de tres lados. En el lado opuesto a la mentada entrada, y frente a ella, estaba en 1835 la capillita[20], antigua tribuna de esta iglesia, en la cual tribuna San Ignacio tuvo el rapto. A pesar de las muchas restauraciones, ensanches y adornos que se han hecho en esta tribuna, hoy capilla, se conserva en el suelo, protegido por un grueso cristal, el pavimento en que estuvo

i08. El conjunt de l'antic hospital de Santa Llúcia vers el 1890, amb l'agulla o pilar de Sant Ignasi que s'aixecava al mig del pont que travessava el torrent (a mà esquerra). Al fons, l'església de Sant Ignasi, amb la porta lateral (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa S.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

tendido el Santo durante los ocho días de su rapto, y los devotos lo besamos con no poca devoción. El ensanche de esta tribuna capilla[21] tuvo lugar en 1885".

Podem comprovar com Barraquer es fa cert embolic respecte a la denominació de l'espai, si capella del Rapte o bé capella de Santa Llúcia. Veurem més endavant com, estrictament, eren espais contigus però diferents, que no cal confondre.

2.1.2.2. Vers la unificació dels hospitals de Santa Llúcia i de Sant Andreu

Al llarg de la segona meitat del segle XIV i durant el segle XV les rendes de l'hospital de Santa Llúcia s'esllanguiren paulatinament i, com va passar en altres indrets de Catalunya, es va veure la necessitat d'unificar en una sola institució hospitalària els dos hospitals de Santa Llúcia i Sant Andreu (també mal dotat i mancat d'ingressos suficients), amb l'objectiu de poder aplicar les rendes a un únic establiment i alhora vendre un dels dos edificis, una manera de disposar d'entrades extraordinàries. Però el projecte de supressió de l'hospital de Santa Llúcia topà amb nombroses dificultats. Es va provar el 1418 (quan l'edifici ja amenaçava ruïna i no disposava de llits i roba per acollir els pobres) i, de nou, el 1474, just després de la Guerra Civil Catalana, en una de les èpoques més dures de tot el segle XV. Ambdues vegades sense èxit.

Al principi del segle XV consta que l'hospital de Santa Llúcia era administrat pels regents o administradors de la confraria de Santa Llúcia, per cessió que els n'havia fet Mandina, filla de Jaume Botí, mercader ciutadà de Barcelona, els quals estaven totalment faltats de recursos per reparar l'hospital[22]. El 1465 la seva administració havia passat a la confraria de Madona Santa Maria de Tots els Sants, establerta a la Seu, que ja regia des de molt temps enrere l'hospital de Sant Andreu. Un inventari de l'hospital de Santa Llúcia d'aquell any hi consigna vuit llits[23]. La capella, però, continuava a mans de la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia.

La unió dels dos hospitals no es va produir fins molts anys més tard, ja en ple segle XVI, més de vint-i-cinc anys després de l'estada d'Ignasi de Loiola a l'establiment. El 26 de febrer de 1553 es va signar la concòrdia d'unió dels dos centres assistencials, que va suposar la clausura de l'hospital de Santa Llúcia i el traspàs de les seves rendes i propietats al de Sant Andreu. El 1564 els administradors de l'hospital de Sant Andreu –convertit en l'únic de la ciutat– van vendre al fuster Joan Malet els edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia[24].

Però aquesta venda no va suposar que els confrares de Sant Tomàs i Santa Llúcia deixessin la seva capella, que van continuar administrant. El 1590 el bisbe de Vic Pere Jaime va fer una visita pastoral a Manresa i va inspeccionar la capella. En el memorial de la visita consignat en el llibre d'ingressos i despeses de la confraria d'aquell any el bisbe hi va deixar escrit:

"Nós don Pedro Jayme per la gràcia de Déu y de la Stª Sede apostòlica bisbe de Vich, proseguint ma visita general visitant les iglésies de la ciutat de Manresa, avem visitat lo present libre de les rebudes y dades de la confraria de la gloriossa sta. Lúcia fundada en la iglésia sots la mateixa invocació en lo reval e al portal de sta Lúcia de dita ciutat construïda en la qual antigament era hospital y lo pare Ignassi venint de Nra.Sra. de Montserrat (ahont li vingué inspiració y dexà lo món) féu sa primera vinguda y assento y·stigué molts dies governant los pobres de dit hospital y tingué moltes revelacions com en sa legenda està possat, la qual administren los mestres de casses de dita ciutat y són administradors Pere Bòria, Joan Orta, Francesch Possa y Mateu Boyguas.(....)"[25]

Els mestres d'obra, de fet, no tenien cap interès en abandonar la capella. Bona prova d'això és que pocs anys més tard van encarregar per al temple un nou retaule major, de fusta i pintat. El 1594 els quatrers de la confraria van comanar-ne l'estructura als fusters Maurici Maimó i el seu fill, i la pintura el 1598 al pintor Jeroni Soler. Segons es va deixar establert en els capítols signats entre les dues parts, Jeroni Soler havia de pintar-hi les imatges i misteris relacionats amb els patrons i alguns altres sants.[26]

2.1.2.3. La capella de Santa Llúcia es converteix en lloc ignasià

La visita pastoral de 1590 no fa més que constatar que, al final del segle XVI, la capella de Santa Llúcia estava a punt d'esdevenir un lloc de veneració del fundador de la Companyia de Jesús –força anys abans, fins i tot, de ser proclamat sant (1622). Això és del tot evident, a més, si es té en compte que, just davant seu, com veurem, s'erigia des del 1588 l'agulla o pilar en memòria de l'estada d'Ignasi de Loiola a l'hospital, un encàrrec del bisbe de Vic Joan de Cardona al mestre de cases Joan Font[27]. Però perquè la capella es transformés finalment un centre de culte a sant Ignasi, i prengués aquest nou titular, calia, evidentment, el trasllat de la confraria. Cosa que no va succeir fins entrat el segle XVII.

Mentrestant, però, es va preparar el camí. Primer, fent que els jesuïtes s'establissin a Manresa i convertissin en residència seva els edificis que havien estat les dependències de l'hospital i que el fuster Joan Malet havia comprat el 1564. El Consell de la Ciutat tenia molt d'interès en la vinguda de la Companyia (sens dubte, per la millora en l'ensenyament que n'esperaven), interès que compartien també els jesuïtes. El 1599 el pare provincial d'Aragó va demanar a Roma que, si fos possible, es compressin les cases de Manresa i Barcelona

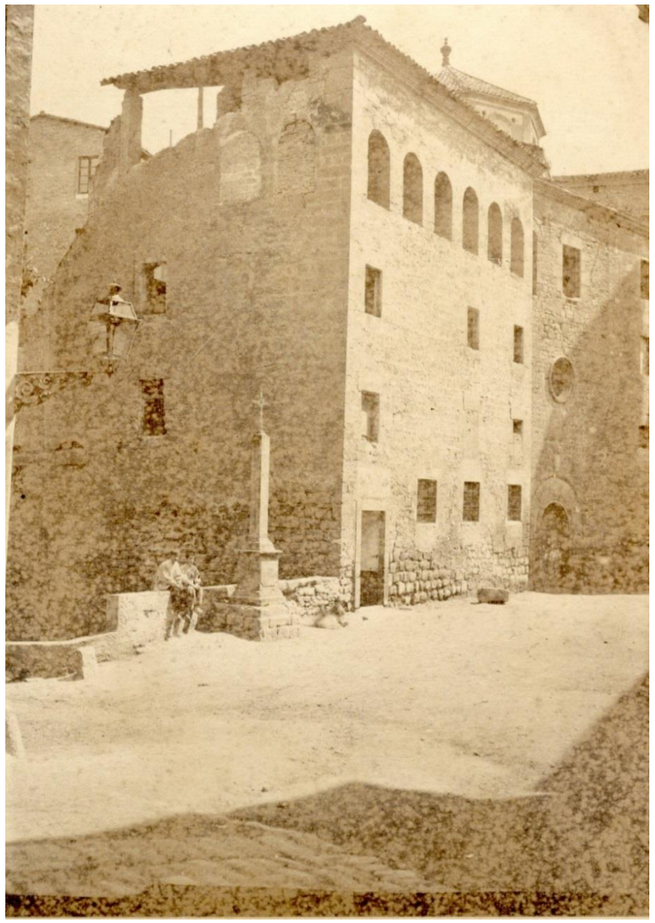

i09. La residència del jesuïtes, en molt mal estat, abans de la reforma (Foto extreta de *Recuerdos de S^{n} Ignacio en Manresa*. s.d. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

on s'havia estat Ignasi de Loiola. El novembre de 1601 el Consell de la Ciutat, "a fi y efecte de donar als Pares de la Compañía de Jesús, per quant lo gloriós sant Ignasi fundador de dita Religió habia habitat en ditas casas y tingut en ellas lo miraculós èxtasis o rapto de vuit dies continuats y no era decent que tan gran santuari servís per habitació de seculars y actes profans"[28], va comprar les cases de l'antic hospital, al costat de la capella de Santa Llúcia, als hereus i curadors de l'herència de Joan Malet, i en van fer donació als pares de la Companyia perquè hi poguessin tenir residència. Ja era a mans seves el gener de 1602[29].

El 15 d'abril de 1602 el M.R.P. Claudio Aquaviva va escriure als consellers de la ciutat agraint-los el seu gest:

"VS.Ms. me dexan obligadíssimo a servirles juntamente con toda mi religión, por el favor que a todos nos han hecho en la compra de la casa donde N.B.P. Ignacio, hizo su primitiva penitencia. A él remito que con su intercesión alcance de Dios para Vs.Ms. el premio de los que nosotros no podemos pagar. En el particular de la residencia que Vs.Ms. mandan se pongan ay (*sic*), se ofrecen algunas cosas de consideración, las cuales trataré con estos Padres para ver lo que se podrá hacer en esa casa, supuesto que Dios ha querido que venga a nuestro poder. Guarde Dios a Vs.Ms. y sea con el acrecentamiento que yo deseo. Roma 15 de Abril de 602."[30]

Vers el final del 1602 "es traslladen a Manresa dos sacerdots jesuïtes i un germà coadjutor, sent el P.Diego Tonera –que després serà el primer rector de Col·legi– el superior d'aquesta minúscula comunitat"[31]. A l'espera de condicionar l'antic hospital els pares van residir en cases particulars de la ciutat.

Entre el 1606 i el 1610, el bisbe de Vic, Onofre Reart, comprà una altra casa al costat de la capella i un hort contigu i també va fer-ne donació a la Companyia perquè s'hi poguessin establir[32]. En aquests anys té lloc la fundació pròpiament dita del col·legi de Sant Ignasi, que ocuparà aquests edificis. El 1608 el cavaller aragonès de l'orde de Malta Lupercio de Arbizu va fer donació a la Companyia d'un censal de 350 ducats, d'un capital de 4.375, que ell tenia dret a cobrar de les rendes de la duana de Palerm "para que se vaya aumentando y en aviendo renta suficiente se funde un Colegio en Manresa". Però encara va caldre esperar fins el 1619 perquè, gràcies a un nou donatiu del mateix Lupercio de Arbizu, de 1.000 ducats, es fes la fundació definitiva del Col·legi de Manresa. Per aquest motiu la Companyia va reconèixer Lupercio de Arbizu com el fundador del col·legi manresà. El 1622 en prenia possessió el primer rector, l'esmentat Diego Tonera.

Aleshores s'esdevingué una altra de les premisses necessàries per a la conversió definitiva de l'antic conjunt hospitalari en col·legi i casa dels pares jesuïtes i lloc de culte ignasià: el trasllat de la seu de la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia des de la seva capella privativa a una de les capelles de la Seu, a proposta dels mateixos confrares. El 20 de juny de 1623 el paborde i els canonges de la Seu atorgaren en emfiteusi a la confraria la capella lateral de Sant Agustí, amb tot el seu parament, perquè es pogués traslladar a la Seu, arran de la proposta dels mestres de casa de la ciutat de "transferir la confraria que d'antic teniu a la iglésia de Santa Llúcia extra murs de la ciutat, en la qual és fundat el Col·legi de Sant Ignasi de la Companyia de Jesús, a la iglésia de la Beata Verge Maria en la capella de Sant Agustí (....)"[33]. Els van donar permís perquè hi tinguessin a partir d'aleshores la seva sepultura o carner.

Aquest fet s'ha de posar en estreta relació amb un pla perfectament traçat per reconvertir la capella de Santa Llúcia en una església dedicada al sant canonitzat l'any anterior i on es venerés una relíquia seva. El 30 de juliol de 1623 va tenir lloc a Manresa la festa de recepció de la relíquia del sant que el pare general va enviar al rector Diego Tonera. Es tractava del dit polze de la mà dreta (Fidel Fita creu que més tard se'n van fer dos trossos i una part es traslladà a la Cova). Segons el mateix Fidel Fita, "muy poco antes, el gremio de albañiles que bajo la advocación de la santa mártir tenía desde remotos tiempos allí instalada su cofradía, se trasladó a la Seo llevándose el retablo, campana y demás enseres movibles que iban por su cuenta. Aprovechose de esta ocasión el R.P.Tonera haciendo pintar un gran cuadro al óleo de S.Ignacio, que media 14 palmos de largo y de 10 de ancho, y lo puso en el altar como representando al Santo que había de ser con el tiempo el titular de la nueva iglesia. A los lados hizo poner las pinturas de la Virgen Sma., de S.Francisco Javier y de los entonces beatos Estanislao de Kostka y de Luis de Gonzaga"[34].

I més encara: és ara quan es decideix convertir en capella la petita estança annexa a l'església de Santa Llúcia i que tenia comunicació directa amb ella a través d'una finestra, en la qual havia tingut lloc l'èxtasi o *rapte* de sant Ignasi[35]. És en aquest moment, doncs, quan es construeix al costat de l'evangeli, gairebé al mig de la nau, la primera capella del Rapte (al segle XIX serà reconstruïda en estil neogòtic), a manera de capella lateral. L'obra es va fer el 1626[36]. Es tractava d'una petita capella rectangular situada a un nivell més baix que la capella de Santa Llúcia (aleshores ja rebatejada amb el nom de Sant Ignasi) però a un nivell superior al terra de la sala del l'hospital. Uns graons permetien salvar el desnivell. Desconeixem com era la seva volta o decoració. La llegenda que acompanya el dibuix de la capella del Rapte en la planta de Continente diu així: "D.La capilla del Rapto de San Ignacio cuyo suelo si estuviese como en tiempo del santo avia de estar algo más maxo (*sic,* per "bajo") qual es el suelo del hospital en cuyo lugar avía antiguamente una ventana para oyr missa en la iglesia"[37]. La capella es va fer, justament, al lloc on hi havia una finestra interior que permetia els malalts de l'hospital oir missa sense haver d'accedir a l'església. I que era el lloc on la tradició situava l'episodi del rapte.

Un dibuix de la planta de la capella primitiva del Rapte de vers el 1880-1881, fet probablement per l'arquitecte Josep Torres i Argullol

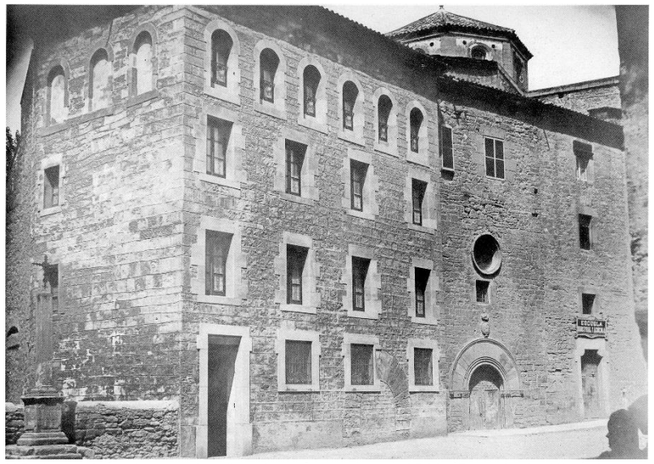

i10. La residència dels jesuïtes ja reformada, el 1911 (Foto Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya – extreta de RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931),* vol.I*, El paisatge urbà*, Manresa 1996, p.183)

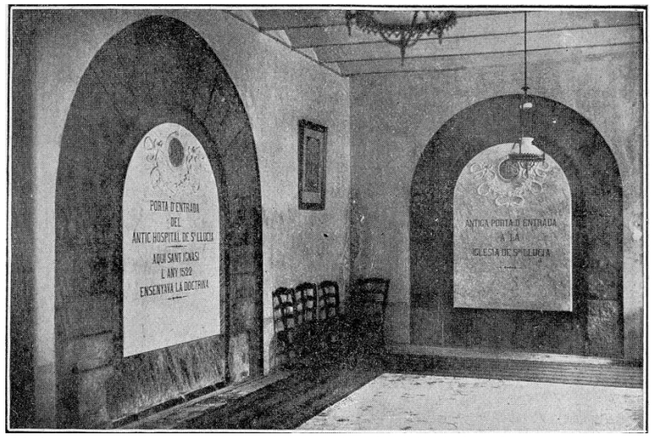

i11. La recepció de la residència dels jesuïtes després de la reforma, amb la porta primitiva de l'hospital (a l'esquerra) i una porta lateral de la capella de Santa Llúcia (vers 1915) (Foto extreta de NONELL, J. *Manresa ignaciana. Nuevo álbum histórico*. Manresa 1915)

arran de la construcció de la nova capella que la va substituir, permet comprovar que el seu absis era de planta semicircular a l'interior mentre exteriorment el mur era pla. Desconeixem si aquesta diferència respecte a la planta de Continente es deu a una remodelació en algun moment entre el segle XVII i el final del XIX[38] o purament a una simplificació del dibuix de l'arquitecte aragonès.

En paral·lel a l'afegitó d'un capella lateral a l'antiga església de Santa Llúcia va tenir lloc la remodelació de les dependències de l'antic hospital i algunes cases veïnes per convertir-los en un col·legi, doncs l'edifici anterior era insuficient i es trobava en mal estat. La fàbrica del col·legi es va començar el 1625. Es conserva un contracte, de 30 de març de 1625[39], entre l'escultor Miquel Vidal, ciutadà de Manresa, i Diego Tonera, rector del col·legi de Sant Ignasi, per a la construcció de tres parets de l'edifici del col·legi, a bastir en algun solar entre l'actual conjunt del Rapte i la fins fa poc dempeus Sala Ciutat, vers l'actual via de Sant Ignasi[40]. D'aquesta construcció no en queda rastre, perquè, o bé va desaparèixer en construir-se el nou col·legi al segle XVIII, o bé va ser víctima de l'enderrocament del 1936.

Miquel Vidal era un escultor reconegut que també va fer de mestre d'obres. En el contracte ambdues parts reconeixen que:

"havem tractat que·s fessen las parets del col·legi de dit Sant Ignasi, ço és, tres parets, a que farà y fabricarà las parets de pedra y cals que seran necessàries per a fer lo dit col·legi, de la emplària y grosària, ço és, la que tocarà y frontajarà en lo torrent, de sis palms, fent lo primer estb (*sic*) y la segona quatra palms, y la tercera sis palms, conforme la amida que ja està senyalada. Las cuals parets haja de fer lo dit Miquel a raó de dotse sous per cana y lo dit pare rector haja de donar tota la pedra, cals, d'arena e fusta y tot allò que serà manester per a fer y fabricar les ditas parets (...)"

Segons Torras, una cana, a Manresa, equivalia a vuit pams, 1,555 metres. Aquesta construcció es devia complementar amb d'altres fins a conformar el que la documentació dels segles XVIII i XIX anomena el "col·legi vell", per contraposició al nou, el bastit a partir de 1737. També es va procedir a donar un nou ús a la sala de la planta baixa de l'hospital, que no va es va enderrocar sinó que va restar com una estança del nou edifici. Segons la llegenda que acompanya la traça del pare Continente, "El hospital de Santa Lucia que santificó nuestro santo padre Ignacio (...) hoy está muy indecente por aver echo los nuestros la bodega y una escalera que ocupa todo aquel tránsito de poniente, assí que poco menos indecente le tuvieron los seculares quando tenía en él la cavallería.". La sala s'havia convertit en celler i, abans, en època del fuster Joan Malet, havia estat cavalleries.

El 15 de juny de 1629 el bisbe de Vic decretà que fos de precepte, a la ciutat de Manresa, el dia 31 de juliol, festivitat de Sant Ignasi.

2.1.2.4. La primera i la segona capella del Rapte

A banda de les dues plantes que en conservem, del segle XVII i XIX, tenim alguns testimonis escrits de com era aquella primera capella del Rapte i de la seva ornamentació, en la qual ja hi havia una escultura del sant jacent, potser la mateixa que s'ha conservat fins avui. Un article de 1954 dóna aquesta informació sobre l'evolució de la seva arquitectura i algunes vicissituds que va patir[41]:

"En posesión ya ésta de todo el lugar santo, se construyó la Capilla del Rapto en la misma habitación en donde este mismo tuvo lugar. Hácese constar que «se cubrió el pavimento auténtico del tiempo de San Ignacio, con madera, y en vez de la ventanilla que comunicava con la capilla adjunta, se abrió una puerta que permitiese la entrada en el pequeño recinto de los sacerdotes para decir la Misa en el altar que se colocó con la estatua del Rapto de Sant Ignacio». Nos dice en 1674 el P.Cant que «existía una válvula en el pavimento de madera que se levantaba para ver y adorar el suelo en donde yació el santo penitente».

En 1753, nos dice el P.Fluviá, que el lugar se «ha convertido en Capilla de gran veneración y devoción, conocida con el nombre de Rapto de San Ignacio. Aun se conservan los mismos ladrillos sobre que estuvo tendido ocho días el Santo Patriarca, y para preservarlos de algunos píos hurtos y mantenirlos con la debida decencia y adornado, de suerte que bajo la inmediación del lugar en donde tuvo el Santo la cabeza hay una rejilla de plata.»

En 1824, el 6 de septiembre, una avenida del torrente llamado después de San Ignacio inundó la capilla de Santa Lucía y el antiguo hospital, «derrumbando el tabique del lazo del Evangelio de la capilla del Rapto, rompió la urna que estaba debajo del altar y arrastró la estatua yacente de San Ignacio hasta la sacristía de la iglesia del Colegio.» Entonces desaparecieron las dos inscripciones en latín y castellano que decían: «San Ignacio orando en esta capilla quedó arrebatado. Cayó el cuerpo en el suelo sobre los mesmos ladrillos que hoy se ven y que adoran. Subió el espíritu al cielo y vio la gran religión que había de fundar bajo el nombre de Jesús, su blasón, su instituto, su propagación por los dos mundos, sus empresas, conquistas y victorias; sus letras, santidad y martirios. Ocho días duró la visión. Lugar memorable por el Rapto de San Ignacio y por la revelación de la Compañía de Jesús.»

En 1834, el P.Puyal reparó estos daños, si bien para mayor seguridad del edificio introdujo alguna pequeña modificación en lo que se refiere a la pila de agua bendita, que no respetaba la tradición.(...)"

Aquest text introdueix un altre element clau en la història dels edificis d'aquest conjunt, com és l'impacte que devien tenir les sovintejades avingudes del torrent Mirable o de Sant Ignasi abans del seu cobriment. Segons Creixell, la rubinada de 1824 inundà l'interior de l'antic hospital i la capella de Santa Llúcia dotze pams per sobre del nivell del paviment i va ser necessari alçar un mur de contenció i fer altres reformes que desfiguraren del tot el conjunt de l'antic hospital:

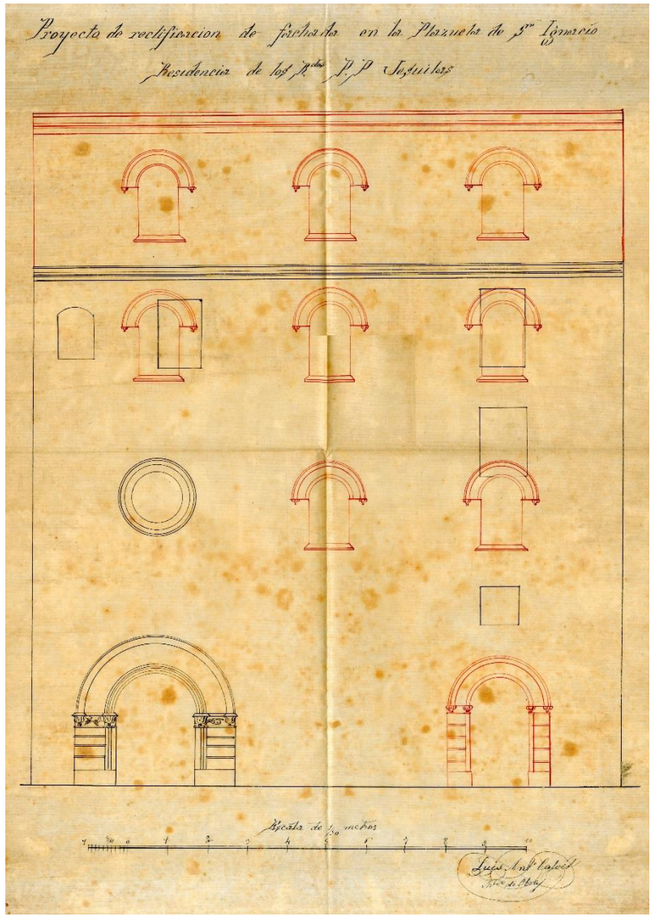

i12. Projecte de reforma de la façana de la residència dels jesuïtes en el tram comprès entre la capella de Santa Llúcia i l'església de Sant Ignasi, signat pel mestre d'obres manresà Lluís Antoni Calvet. Mai es va portar a terme. No datat. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

"Al P.Mariano Puyal tocó reparar el daño y levantar el muro de contención, que, protegiendo el tabique de la derecha de la capilla del Rapto y corriendo a lo largo del mismo, doblara en el ángulo obtuso para atravesar diagonalmente el antiguo hospital de manera que abrazara el antiguo aposentillo donde cayó extático San Ignacio, y parte del antiguo hospital de Santa Lucía.

Cubierto provisionalmente este conjunto, dejaba tras de si un trozo sin reedificar. Entre el tabique del lado del Evangelio y el muro de la puerta redonda del antiguo hospital quedó también un estrechísimo pasillo que no comunicaba con la capilla de Santa Lucía:"[42].

Veurem que les inscripcions esmentades van ser reposades.

Que a la primera meitat del segle XIX l'escultura *sant Ignasi jacent* estava tancada dins un urna sota l'altar també ve corroborat per la descripció de l'església de Santa Llúcia i la capella del Rapte que fa Josep Maria de Mas i Casas el 1836[43]:

"Esta basílica, que ecsistía ya en el año 1000 (*sic*), está en pie y tiene comunicación con el colegio e iglesia nueva de Jesuítas [l'església de Sant Ignasi del segle XVIII] (....). A su lado norte tiene la casa que fue hospital, de la cual solo resta el frente, obra sencilla de tres altos, con ventanas, y una puerta, y una cornisa de piedra que sigue en el frente de la iglesia, que está a su nivel. Es obra bizantina y consta de una bóveda con arcos diagonales y una capilla por parte. En la que está a la izquierda [la capella del Rapte] vense hermosos mármoles con varias inscripciones y debajo la mesa de su altar, una efigie de S. Ignacio en actitud de dormir, cerrada con vidrieras; pues es tradición que en aquel sitio acaeció el rapto de S. Ignacio.(...)"

El 1860 Gaietà Cornet i Mas va donar-nos una descripció més detallada de l'oratori o capella del Rapte[44]:

"En la parte izquierda del crucero [de l'església de Sant Ignasi] bájase por una ancha escalera a la antigua iglesia de Santa Lucía, con la cual quedan unidas ambas iglesias. (...)

A mano izquierda de dicha capilla hay un pequeño, pero lindo oratorio, en el cual se ven varios lienzos de no escaso mérito con preciosos adornos de escultura dorados y algunos mármoles con nscripciones. En una especie de sagrario o urnita que hay sobre la mesa, se custodia un libro en 16º con cubiertas de plata de hermosa filigrana de exquisito mérito, el cual contiene un devocionario o colección manual de oraciones diarias, a manera de ejercicio cotidiano, escrito en finísima vitela, y con singular esmero y buenas miniaturas, el cual con motivo de estar unido en sus cubiertas en un tubo de cristal el dedo pulgar del santo Patriarca, han dicho algunos ser el original de los ejercicios espirituales.

El cuadro del altar de este oratorio representa el rapto que tuvo san Ignacio, y lo que vió en él. El Santo figura tendido en el suelo como muerto junto a un ángel que le entrega un estandarte con el nombre de Jesús, y algo más arriba vense los cielos abiertos con toda la Compañía.

En el hueco de la mesa del altar, que está cerrada con cristales, hay una estatua del Santo, vestido de saco y ceñido de una cuerda, su traje habitual en Manresa, enagenado y tendido como muerto.

Junto a la misma mesa y a la parte del Evangelio, hay una pequeña tapa de madera, y debajo de ésta, otra de plata ricamente labrada que cubren los ladrillos, en los cuales, segun tradición, tenía apoyada la cabeza el santo durante los ocho días del rapto.

Dos inscripciones, una latina y otra castellana que hay a ambos lados de la capilla, declaran todo el suceso.

La latina, que está al lado derecho de la capilla, dice: Extasi Sancti Ignatii de Loyola, qui hoc ipso in lumine sopitis octiduo sensibus, raptus in Coelum audivit, vidit arcana, nempe Religionem olim fundandam sub nomine Jesu. qualis, et quanto utrique orbi visa est. Huc lapra, hic orta societas; Hic facta, hic nata Societas. Venerare spectator hujus sacelli pavimentum extasis octonoe monumentum Societatis nascentis incunabula, et natale solium.

La inscripcion castellana, que está al lado izquierdo, dice:

San Ignacio orando en esta capilla quedó arrebatado, cayó el cuerpo en el suelo sobre los mismos ladrillos que hoy se ven y adoran. Subió el espiritu al cielo y vió la gran Religión que había de fundar, bajo el nombre de Jesús, su blasón, su instituto, su propagación en los dos mundos, sus empresas, conquistas y victorias; sus letras y santidad, y martirios. Ocho días duró la vision. Lugar memorable por el rapto de san Ignacio, y por la revelación de la Compañía de Jesus."

Per altra banda, així descriu Fidel Fita el reliquiari on es custodiava el dit de sant Ignasi, a l'altar d'aquesta capella, vers el 1872:

"(...) El *falangete* o superior extremidad del dedo de S.Ignacio, que ahora se guarda en el relicario de la capilla del Rapto, está metido en un cilindro de cristal, largo de ocho centímetros. Esponjosa es la reliquia y de color moreno muy subido o pardo. Los remates del cilindro están vestidos interiormente con seda carmesí y chapeados exteriormente de cobre plateado, con su abrazadera del mismo metal.(...)"[45]

La capella va ser completament renovada entre el 1881 i el 1885 a partir d'un projecte de l'arquitecte Josep Torres i Argullol (v.1850-1909)[46], autor també d'una de les primeres monografies sobre la Seu de Manresa. Un pressupost del 4 de març de 1880 calculava el cost de la construcció en 123.037,90 pessetes, que va ser possible assumir gràcies a la contribució de nombrosos donants. El el 25 de març de 1881 es va signar el contracte entre el mestre d'obres i contratista Francesc de Paula Prunés i el pare Joan Capell, rector del col·legi de Sant Ignasi, per als treballs de picapedrer (elaboració de carreus llisos, arcs, motllures i capitells)[47]. Es tractava d'una ambiciosa i esvelta construcció neogòtica, un estil molt en voga aleshores, amb decoració escultòrica, vitralls i mobiliari del mateix caire. La capella era de planta poligonal, amb un primer tram recte i una capçalera de tres costats. Tenia sis contraforts i esvelts finestrals tancats per vitralls[48].

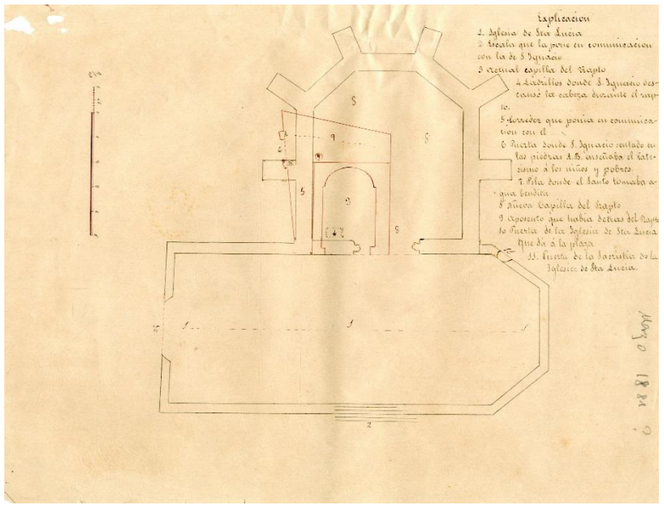

i13. Planta del projecte de la nova capella del Rapte. Inclou la traça de la capella del Rapte del segle XVII. Probablement un dibuix de l'arquitecte Josep Torres i Argullol. Vers 1880-1881. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

La pedra per construir-la –o bona part d'ella– va extreure's de la pedrera de Corrons (Salelles)[49]. Es va mantenir dempeus fins el 1936. S'hi accedia des de l'antiga capella de Santa Llúcia a través de dos portals geminats d'arc apuntat[50], per a les quals l'arquitecte Xavier Turull Ventosa (1896-1934) va dissenyar-hi unes reixes[51]. En el mur de separació dels dos portals hi havia encastada la pila beneitera que es creia que era la mateix on el sant mullava els dits abans de senyar-se i que contenia la inscripció: EN ESTA PILA – TOMABA AGUA BENDITA – S.IGNACIO DE LOYOLA[52]. Aquesta pila, abans de la construcció de la nova capella, era just a mà dreta entrant a la sala de la planta baixa de l'hospital medieval, després del portal.

En algunes fotografies es pot veure com a principi del segle XX presidia l'altar de la nova capella del Rapte el reliquiari del dit de sant Ignasi. En fotografies d'anys més tard es comprova que el reliquiari va ser traslladat de lloc i que es féu un nou retaule. Tenim notícia que el 1920 l'arquitecte Enric Sagnier va dissenyar un nou retaule major per a la capella[53]. Per protegir el paviment on sant Ignasi va tenir el rapte i la figura del sant ajagut del seu damunt, es va construir una cercle o gran anella de ferro forjat, com es pot veure en algunes fotografies. El 1917 l'arquitecte Alexandre Soler i March va presentar un projecte per renovar aquesta protecció[54].

La capella del Rapte neogòtica, consagrada el 31 d'agost de 1885, tenia una sèrie d'inscripcions, que resumien la història de la capella i fins i tot donaven les mides de la capella anterior, la del segle XVII:

"El aposento se consagró a S.Ignacio y en 1625 se convirtió en capilla abriéndose la entrada y labrándose el frontispicio a la parte de la iglesia. Lo que viera en este rapto lo declaraba la antigua pintura del altar: S.Ignacio tendido en el suelo como muerto, un ángel que le entrega el estandarte en nombre de Jesús, y los cielos abiertos con toda la Religión. Los ladrillos en que tuvo recostada la cabeza defendiéronlos con una portezuela de plata y otra de hierro, y a los lados pusieron dos inscripciones, una latina a la derecha, y otra castellana, que se ha reproducido en mármol, a la izquierda. Las venerandas paredes y la inscripción latina tan antigua y de tanta autoridad, han desaparecido: en su lugar han levantado una esbelta capilla gótica com preciosos mármoles y se han puesto tres inscripciones del P.Angellini, S.J., que dicen, trasladadas al latín: La del centro: 'Orígenes de la Compañía de Jesús'. La del Evangelio: 'Aquí, donde Ignacio de Loyola, arrebatado fuera de si por espacio de ocho días, vio cosas celestiales, se labró una capilla a comienzos del siglo XVII: restaurándose en 1823 (No sería el 23, en que no había jesuítas en Manresa, sino acaso el 33, en que se aseguraron las paredes). Medía 11 píes a lo alto, 12 a lo largo y 7 a lo ancho'. La de la Epístola: 'Al Dios Óptimo Máximo. En honor el Patriarca Ignacio, que enajenado ocho días de los sentidos, quedó obsorto en la contemplación de las cosas celestes, se ha erigido esta capilla y consagrándose en debida forma el día 31 de agosto de 1885, con limosnas de los devotos de S.Ignacio'. Cubre los ladrillos un grueso cristal en que descansa la estatua de *S.Ignacio yacente*. Los cuadros que adornan el altar y las paredes son obra del H.Sebastián Gallés S.J."[55]

Segons el pare Ignasi Puig, en la capella neogòtica del Rapte hi penjaven sis grans quadres amb episodis de la vida de sant Ignasi a Manresa: cinc del pare Sebastià Gallès i un de Francesc Morell[56]. Sebastià Gallès (1812-1902) va ser mestre del també jesuïta i pintor Martí Coronas (1862-1928), resident a Manresa durant molts anys, el qual també pintà un quadre per a aquesta capella i possiblement va dissenyar part del mobiliari i decoració[57]. Així mateix, Coronas va intervenir en la decoració de l'església de Sant Ignasi.

2.1.2.5. La darrera gran reforma del conjunt

Una nova data clau en la història de les edificacions de l'antic hospital de Santa Llúcia és l'any 1892, en què els jesuïtes van deixar el Col·legi de Sant Ignasi i el traslladaren a Sarrià. Només van romandre al lloc quatre pares i tres germans, que van passar a viure en unes dependències que hi havia sobre la sagristia de l'església i la capella del Rapte que els va cedir el bisbe de Vic perquè poguessin atendre el culte de l'església de Sant Ignasi, que els tenia confiada. Era un estatge en males condicions. A més, la resta d'espais del que havia estat l'antic hospital era de propietat municipal i aleshores amenaçaven ruïna.

El 1907 el bisbe Torres i Bages va fer gestions davant l'Ajuntament de Manresa per aconseguir que aquest es vengués l'antic hospital de Santa Llúcia, amb l'objectiu de poder eixamplar les dependències de l'església i capella del Rapte. El 22 de febrer de 1907 es va tenir lloc la compravenda, previ permís de l'Estat, i en els anys següents els pares jesuïtes emprengueren una important reforma de tot l'edifici per convertir-lo en residència seva[58]. La remodelació va comportar una renovació dels interiors i una reordenació de les façanes, com es pot comprovar en les fotografies fetes després de la reforma[59]. La façana anterior a aquesta remodelació tampoc es corresponia a la façana de l'hospital medieval, que, com hem vist, era més enretirada. La façana que podem veure en les fotografies del final del segle XIX s'havia constituït en afegir-se un cos d'edifici davant la façana original, fins a fer-la coincidir amb la línia de la façana de ponent de la capella de Santa Llúcia. Desconeixem quan es va afegir aquest cos i es va avançar la façana[60]. Com es pot veure en alguna fotografia de després de la remodelació del principi del segle XX, en el vestíbul de la residència, a l'interior de l'edifici, el visitant es trobava amb el portal original de l'hospital, que en altre temps havia donat a l'exterior.

L'agençament del lloc, la plaça de Sant Ignasi, es completà amb l'inici, el 1911, de les obres de cobriment del torrent de Sant Ignasi des de la plaça fins a la font de l'Obac, corrent amunt. Per aquest motiu el març de 1911 l'agulla o pilar en record de sant Ignasi va ser traslladada del seu emplaçament d'aleshores, el pont que travessava el torrent, a l'angle entre l'antic hospital i la façana lateral de l'església de Sant Ignasi.

i13. Interior de la capella neogòtica del Rapte (1881-85), amb la seu primer mobiliari i decoració pictòrica i l'estàtua jacent de sant Ignasi. A l'altar, el reliquiari del dit del sant (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa s.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

I encara un altre esdeveniment va acabar per transformar la fisonomia de tot l'entorn: l'incendi, el final del 1927 o l'inici del 1928, de la fàbrica de ca l'Arenys[61], un edifici dels segles XVIII-XIX que en part s'alçava, literalment, al mig del torrent, a migdia de l'antic hospital i capella de Santa Llúcia, en el mateix indret on a l'edat mitjana hi havia hagut un molí[62]. El torrent de Sant Ignasi, canalitzat en aquest punt, passava per sota de la fàbrica i continuava després al descobert[63]. La fàbrica ja no es va reconstruir i els seus murs esbaldregats vam ser enderrocats, cosa que va facilitar que anys més tard s'emprengués el cobriment del torrent aigües avall, en direcció al Cardener.

2.1.2.6. L'enderroc

L'antic hospital de Santa Llúcia, amb la capella d'època gòtica i el seu annex del Rapte, va ser víctima, a l'inici de la Guerra Civil Espanyola, de l'ordre del Comitè Revolucionari de Manresa d'enderroc de totes les esglésies de la ciutat. Les obres s'emprengueren el 7 de setembre de 1936. El gran portal rodó adovellat va ser desmuntat, però en aquest cas les dovelles i els carreus dels muntants es van portar a algun dipòsit, el que va permetre als anys cinquanta reconstruir-lo a l'interior del nou conjunt del Rapte.

El desembre de 1936, 52 obrers de les brigades d'atur forçós treballaven en l'enderroc de l'església de Sant Ignasi i els edificis de l'hospital de Santa Llúcia. Les obres es van pagar amb diners de l'Ajuntament. Dels objectes de l'interior de la capella del Rapte consagrada el 1885, només es va salvar l'estàtua de fusta del sant Ignasi jacent, ara dins la nova capella del Rapte.[64]

i14. Interior de la capella neogòtica del Rapte, amb el seu primer mobiliari i decoració pictòrica i l'estàtua jacent de sant Ignasi. A l'altar, el reliquiari del dit del sant (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i15. Reixes que tancaven les dues portes de la capella del Rapte. A la dreta es pot observar els graons o la reixa que marcava la separació entre la nau i el presbiteri de la capella de Santa Llúcia. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i16. Les dues portes que comunicaven la capella de Santa Llúcia i la capella del Rapte. Sobre seu, el que sembla ser una finestra. Entre els portals, la pica beneitera (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa S.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i17. Disseny de Xavier Turull Ventosa (1896-1934) de les reixes que havien de tancar les portes de la capella del Rapte. Sense data. Potser cal datar-lo dels seus anys d'estudiant a l'Escola d'Arquitectura (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i18. La pica beneitera col·locada entre les dues portes de la nova capella del Rapte (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i19. La capella del Rapte amb la seva segona decoració , amb el nou altar i la nova decoració pictòrica (Foto Llorenç Gamisans i Vilaplana – extreta d'ALOY, Joaquim – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La República (1931-1936),* vol.I, Manresa 1990, p.266)

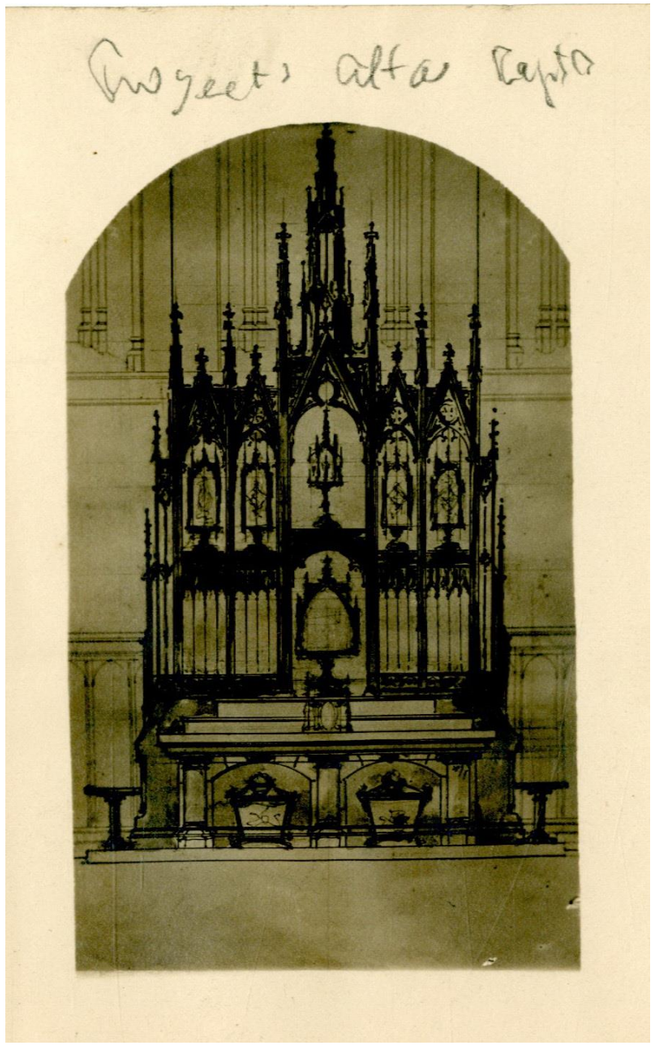

i20. Projecte de l'arquitecte Enric Sagnier per a un nou altar de la capella del Rapte. 1920 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

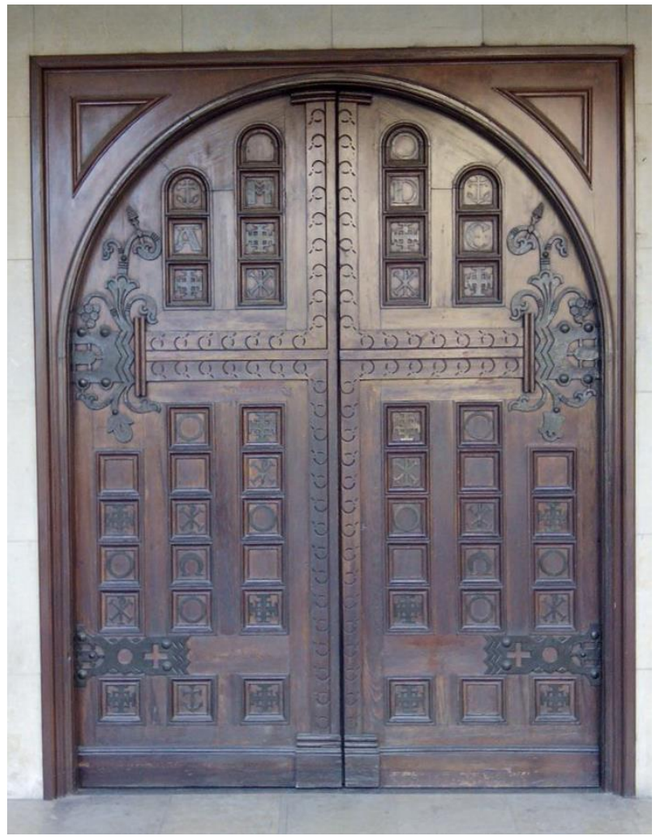

i21. Porta procedent del conjunt del Rapte o de l'església de Sant Ignasi recol·locada a la parròquia de la Sagrada Família de Manresa el 1968 (Foto Josep Maria Masnou)

i22. Pintura a l'oli del pare Sebastià Gallès S.J. que va formar part de la primera decoració de la capella neogòtica del Rapte: escena del Rapte (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa s.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i23. Pintura a l'oli del pare Sebastià Gallès S.J. que va formar part de la primera decoració de la capella neogòtica del Rapte: sant Ignasi a les portes de l'hospital (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa S.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i24. Pintura a l'oli del pare Sebastià Gallès S.J. que va formar part de la primera decoració de la capella neogòtica del Rapte: sant Ignasi consolant els malalts de l'hospital de Manresa (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa s.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

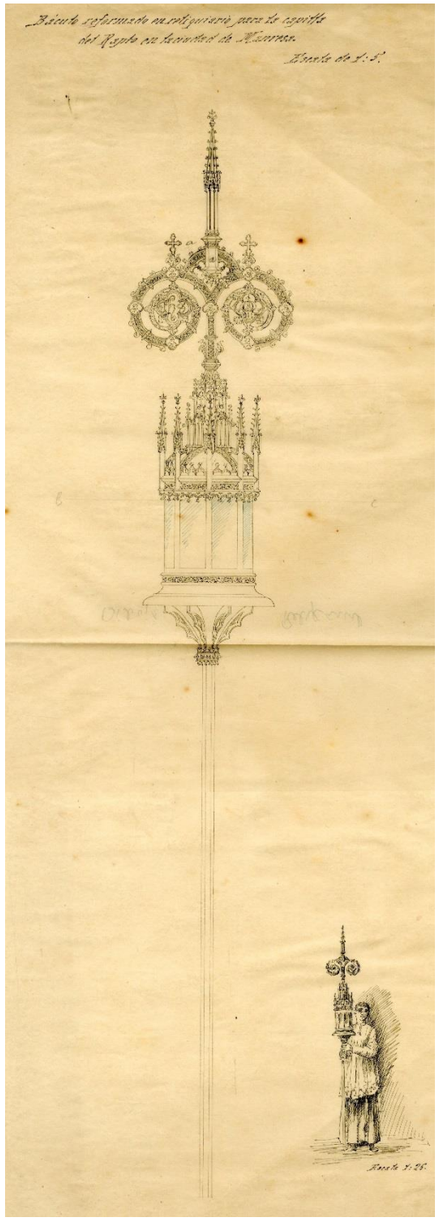

I25. Disseny d'un reliquiari per a la capella del Rapte a partir d'un bàcul: "Báculo reformado en reliquiario para la capilla del Rapto en la ciudad de Manresa". Potser es tracta del projecte de reforma del bàcul donat a la capella pel bisbe Joan Comes. Possible dibuix de Martí Coronas (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

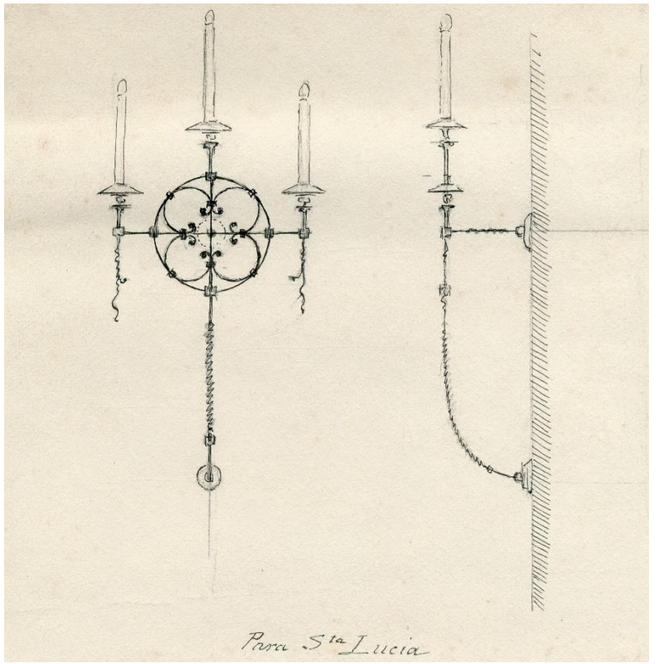

i26. Disseny d'una làmpada elèctrica per a la capella de Santa Llúcia. Possible dibuix de Martí Coronas. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

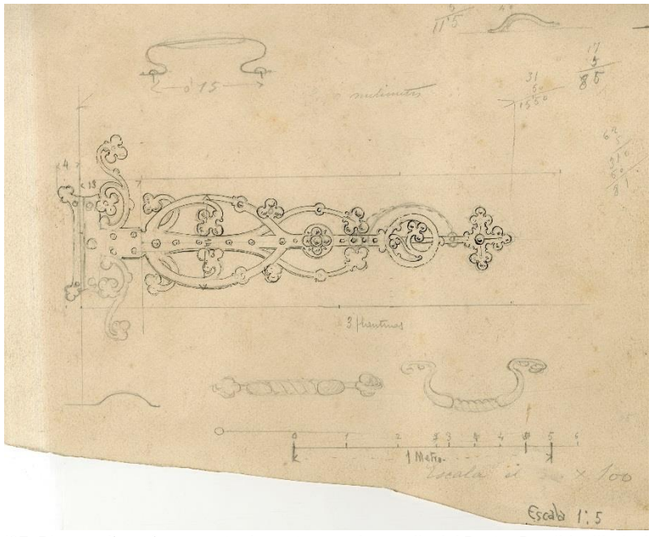

i27. Disseny d'una ferramenta de porta per a la capella del Rapte. Possible dibuix de Martí Coronas. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

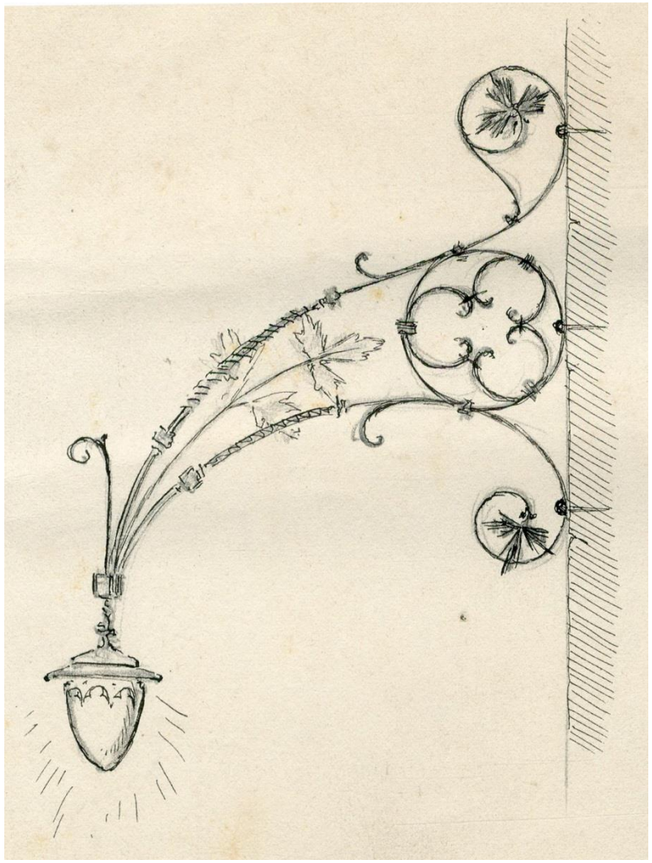

i28. Disseny d'una làmpada elèctrica per a la capella del Rapte. Possible dibuix de Martí Coronas. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

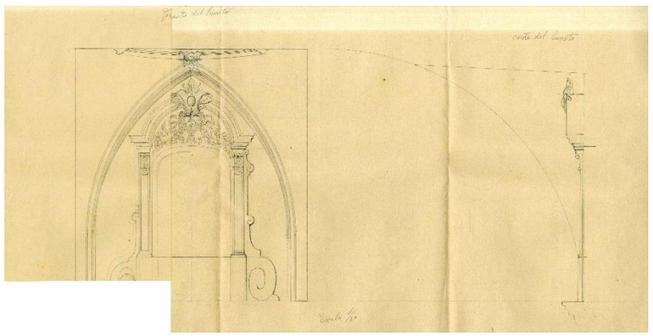

i29. Altres dissenys per a la decoració de l'església del Rapte: lluneta, de Martí Coronas (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

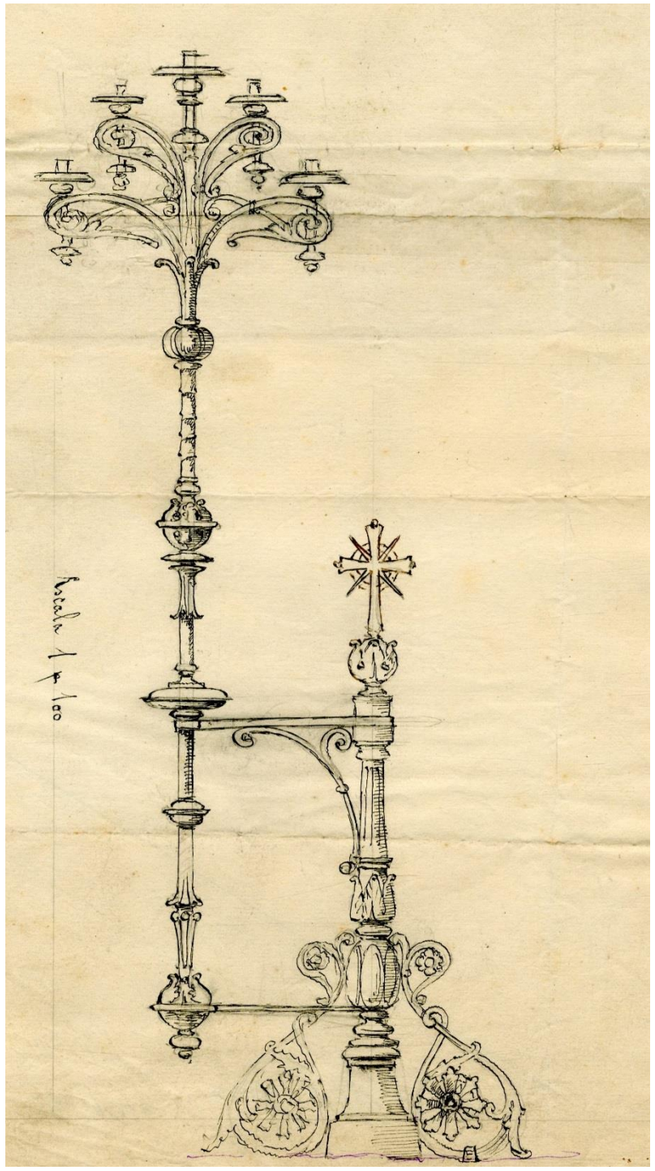

i30. Altres dissenys per a la decoració de l'església del Rapte: canelobre - possiblement obra de Martí Coronas- (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

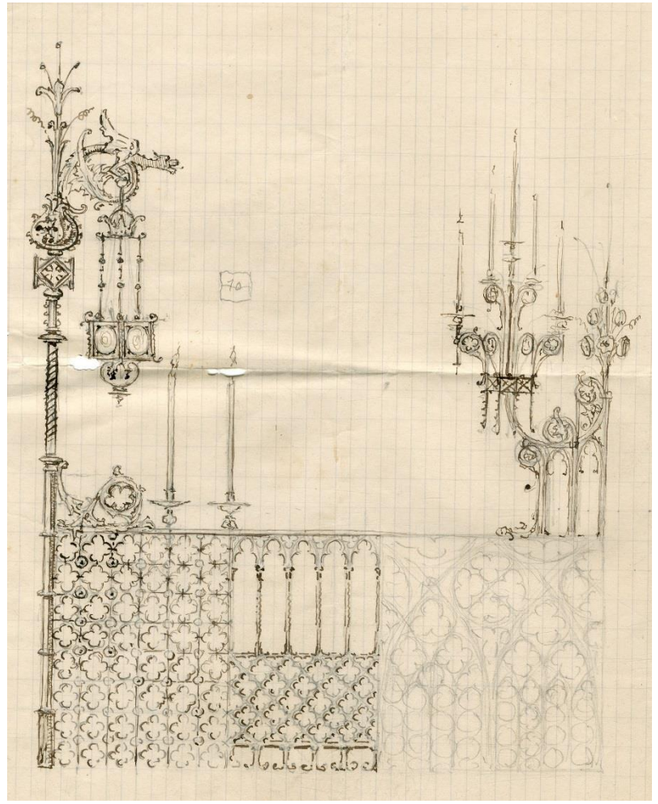

i31. Reixa i làmpades per a la capella del Rapte o la capella de Santa Llúcia. Possible dibuix de Martí Coronas. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

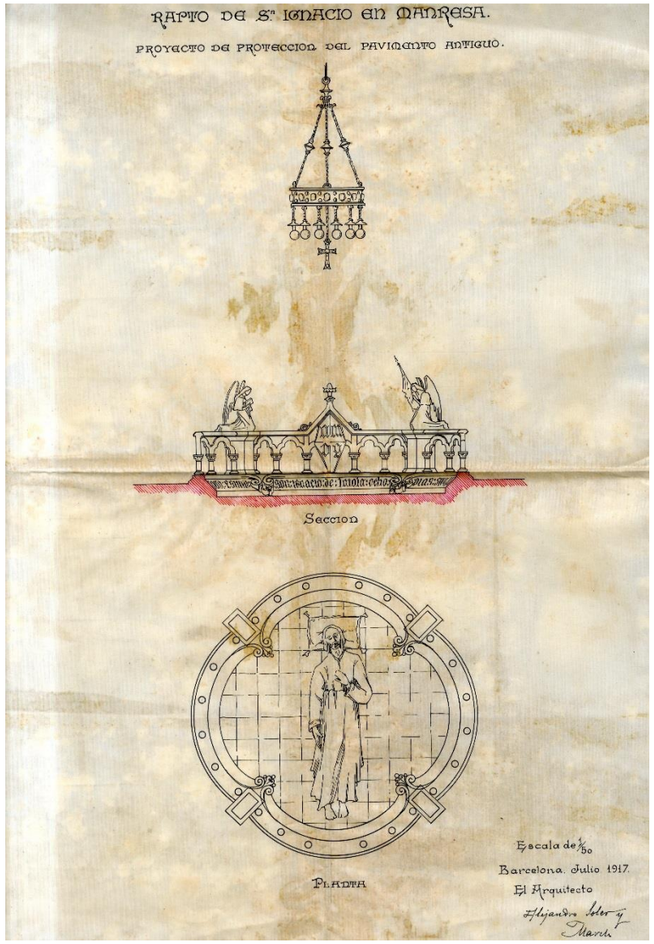

i32. Projecte de reforma de la protecció del paviment primitiu i de l'escultura jacent del Rapte. Alexandre Soler i March. 1917 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i33. Enderroc de la capella de Santa Llúcia el 1936 (Foto Josep M.Rosal / Arxiu Comarcal del Bages – extreta de www.manresa.cat/Rosal)

i34. Enderroc de la capella de Santa Llúcia i l'església de Sant Ignasi (febrer de 1937). A l'esquerra, es pot reconèixer una de les reixes de la capella del Rapte (Foto Lluís Rubiralta i Garriga / Arxiu Comarcal del Bages – extreta d'ALOY, Joaquim, Pere GASOL i Jordi SARDANS. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*, vol.I, Manresa 1992, p.168)

i35. El solar el 1939, acabada la guerra. Es pot veure l'impacte del bombardeig del 21 de desembre de 1938 en la teulada del col·legi de Sant Ignasi (Foto Llorenç Gamisans o Miquel Ausió /Arxiu Comarcal del Bages – extreta d'ALOY, Joaquim, Pere GASOL i Jordi SARDANS. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*, vol.I, Manresa 1992, p.169)

i36. El solar vers la via de Sant Ignasi a la primera meitat dels anys quaranta (Foto Arxiu Comarcal del Bages – extreta de COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. Manresa 2008, p.92)

[1] Sorprèn, en molts estudis sobre el col·legi de Sant Ignasi, que no es consideri l'església del mateix nom com a part integrant i fonamental del conjunt. Per exemple, en el Pla director de l'antic col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Proposta arquitectònica. Manresa 1997. Els seus autors, Joan Sabaté i Horacio Espeche fan, entre altres propostes, la següent: "Per últim, des d'una perspectiva més llunyana, caldria situar el trasllat de l'actual Sala Ciutat, que permetria recuperar la façana oest del col·legi de Sant Ignasi" (com si es pogués "recuperar", com si l'església fos un afegit a una pretesa façana de ponent original del col·legi). Els autors del projecte no van presentar cap solució respecte a aquesta "façana" oest del col·legi (que en realitat no és tal, sinó el mur de separació entre església i ala occidental del claustre)..

[2] RAFAT I SELGA, F. *Metges, cirurgians i hospitals a Manresa a finals del segle XIII*, "Gimbernat" (Barcelona), vol.XIII, 1990, p.215-227. Un document del 1280 ens parla de l'hospital jussà o inferior "que Bernardus Butini fecit

[3] TORRAS SERRA, Marc. "Els altres hospitals medievals manresans", dins *Un hospital de 750 anys. Hospital de Sant Andreu de Manresa (1260-2010)*. Manresa 2010, p.20-25.

[4] SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Història religiosa de Manresa. Iglésias y convents*. Manresa 1924, p. 222; ídem, *San Ignacio de Loyola y la ciudad de Manresa*. Manresa 1956, p. 131-132. Sarret ho interpreta en el sentit que aquest Pere d'Ullastrell va ser la persona que va evitar, mitjançant una nova dotació de l'hospital, que es fes efectiva la seva unió amb el de Sant Andreu després del 1418. Es devien aleshores fer reformes per evitar-ne la ruïna. I en aquest mateix context caldria enquadrar la renovació de l'església de Santa Llúcia vers 1428-1429.

[5] RAFAT I SELGA, obra citada, p.217.

[6] San Ignacio en Manresa. Álbum histórico escrito e ilustrado por padres de la Compañía de Jesús. Barcelona 1897, núm.6, sense paginar.

[7] SARRET, obra citada, 1924, p.225-227.

[8] SARRET, obra citada, 1924, p.227.

[9] I.R. [sigles]. *Un recuerdo ignaciano que renace*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa", Manresa, núm.132, novembre de 1953, p.1532-1533; I.R. [sigles]. *Restaurando un recuerdo ignaciano*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa", Manresa, núm.134, gener de 1954, p.1566.

[10] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Fondo Gesuitico, Collegia 1465/7/1 ("Traça de Manresa"). Planta inventariada per Jean Vallery-Radot. *Le Recueil de plans d'édifices de la Compagnie de Jésus conservé a la Bibliothèque nationale de Paris*, Institutum Historicum, Roma 1960, apèndix II, núm. 184, p.457-458. Sobre Pedro Continente, vegeu MARTÍNEZ VERÓN, Jesús. *Arquitectos en Aragón. Diccionario histórico*. Vol.II. CSIC – Diputación de Zaragoza, Saragossa 2001, p. 127. Continente va ser també rector dels col·legis de Saragossa i Calataiud. Va participar en la construcció del Real Seminario de San Carlos de Zaragoza. La planta disposa d'una l'escala gràfica en *varas* catalanes de quatre palms cadascuna. De la nova església a construir, només se'n dibuixa el perímetre.

[11] ÁLVARO ZAMORA, María Isabel – IBÁÑEZ FERNÁNDEZ, Javier. "Los jesuitas y las artes. Nuevas investigaciones, nuevas visiones", dins *La Compañía de Jesús y las artes. Nuevas perpectivas de investigación*. Universidad de Zaragoza, Saragossa 2014, p. 5-36.

[12] Segons un inventari de l'arxiu del col·legi de Sant Ignasi de principi del segle XVIII (ACOB 45, f.128r), en el caixó 6 es conservaven "Diferents plantas y perfils així de la iglesia se a de edificar, com també de una casa de camp y de la obra del collegi, junt amb un quadern de advertencias fahents pera dita obra", que ve podria ser el projecte de Continente per al col·legi de Manresa. Ens preguntem si els constructors del segle XVIII van tenir en compte aquests plànols.

[13] Segons una de les llegendes que conté la planta del pare Continente, en referència a l'antiga església de Santa Llúcia s'assenyala: "C.La iglesia de Santa Lucía olim y agora de S.Ignacio apegada a dicho hospital y no tenemos otra iglesia hasta agora.".

[14] Patrimoni hospitalari. Un recorregut a través d'Europa. Monum, Éditions du Patrimoine. París 2001.

[15] Guillem Sagrera la va introduir per primera vegada a la Llotja de Ciutat de Mallorca. També va ser molt difosa al regne de València. N'hi havia, per exemple, a l'Hospital General de València (final del segle XV, inici del XVI): vegeu Arturo ZARAGOZA CATALÁN. *Arquitectura gótica valenciana. Siglos XIII-XV*. Generalitat Valenciana, València 2000, p.168-169.

[16] BASSEGODA, Bonaventura. *La Cova de Sant Ignasi. Manresa*. 2a edició. Cova Sant Ignasi – Manresa. Fundació Privada, Manresa 2013, p.26.

[17] En aquest cas, les dues més acostades a l'espectador, entorxades, i les dues més allunyades, poligonals.

[18] Proyecto commemorativo del Rapto de San Ignacio en Manresa. Reconstrucción de una capilla en memoria del "Rapto de San Ignacio" en Manresa. Manresa 1949.

[19] CORNET i MAS, Gaietà. Guía del viajero en Manresa y Cardona. Descripción de todo lo notable en ambas poblaciones. Barcelona 1860, p.130.

[20] És a dir, pròpiament la capella primitiva del Rapte.

[21] Es refereix a la reconstrucció de la capella del Rapte en estil neogòtic, que va respectar la capella de Sant Llúcia del segle XV.

[22] SARRET, obra citada, 1956, p.121-134.

[23] CREIXELL, Joan. San Ignacio en Manresa. Reseña histórica de la vida del santo (1522-1523). Barcelona 1914, p.27.

[24] SARRET, obra citada, 1924; TORRAS, obra citada, 2010, p.20-28.

[25] SARRET, obra citada, 1924, p.229.

[26] SARRET, obra citada, 1924, p.229-230; CREIXELL, obra citada, 1914, p.126-128 (d'un plec de capitulacions d'obres de l'Arxiu de la Seu). Segons Creixell (i amb ell altres autors posteriors), en el plec de capitulacions també es disposava que un dels compartiments del retaule havia de contenir l'escena del Rapte. Sarret no esmenta aquesta disposició, cosa estranya. Caldria localitzar el document original per confirmar-ho. Seria un testimoni més de la devoció vers l'episodi del Rapte de sant Ignasi en unes dates molt primerenques.

[27] CREIXELL, obra citada, 1914, p.52-55.

[28] CREIXELL, obra citada, 1914, p.128-129.

[29] SARRET, obra citada, 1924, p.232; BAJONA OLIVERAS, Ignasi. *L'antic Col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Una crònica de les seves vicissituds*. Manresa 1997, p.30-33.

[30] FITA, Fidel. La Santa Cueva de Manresa. Reseña histórica. Manresa 1872, p.68-70.

[31] BAJONA, obra citada, p.30-33.

[32] BAJONA, obra citada, p.30-33.

[33] SARRET, obra citada, 1924, p.230.

[34] FITA, obra citada, p.107-108.

[35] Una excel·lent crítica sobre l'episodi del Rapte i les fonts històriques que s'han conservat sobre aquest fet a: BENÍTEZ I RIERA, Josep Maria. *Manresa en la vida de sant Ignasi. Acte acadèmic commemoratiu del Vè. centenari del naixement de sant Ignasi i el 450è de la fundació de la Companyia de Jesús*. Manresa 1990, p.23-25. També a QUERA, P.M. *El Rapto de san Ignacio en Manresa*, "Revista de Espiritualidad" (Madrid), vol.15, núm. 58, 1956, p.27-44.

[36] FITA, obra citada, p.112.

[37] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Fondo Gesuitico, Collegia 1465/7/1.

[38] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. Publicada a "Residencia de San Ignacio de Manresa. Conmemoración del quinquagésimo aniversario de la expulsión de los NN. del Colegio de San Ignacio, de Manresa, en el día 1º de Octubre de 1868, celebrada por antiguos alumnos del mismo", dins *Cartas y notícias edificantes de la Província de Aragón. Año 1918.* Barcelona 1919, p.141.

[39] ACBG, fons districte notarial de Manresa, AHPM, m – 874, notari Maurici Gomis, *Protocolum* 1625.

[40] TORRAS, Marc. *Notícia de la construcció del primer edifici del Col·legi de Sant Ignasi de Manresa*, "Dovella. Revista cultural de la Catalunya central" (Manresa), núm.15, 2014, p.28-29.

[41] I.R. [sigles]. *Restaurando un recuerdo ignaciano*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa", Manresa, núm.134, gener de 1954, p.1566.

[42] CREIXELL, Joan. *Residencia y colegio de San Ignacio de Manresa*. Manresa s.d., p.45-46. Creixell també dóna la transcripció de les inscripcions segons la versió de Tallada Mola (d'abans de 1824).

[43] MAS I CASAS, Josep Maria. *Ensayos históricos sobre Manresa*. Manresa 1836, p.43.

[44] CORNET i MAS, obra citada, p.130-132.

[45] FITA, obra citada, p.108.

[46] BALAÑÀ, F., J. FONT, i R. LACUESTA. Catàleg i Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històrico-Arquitectònic i Ambiental de Manresa. Ajuntament de Manresa 1983; GASOL. "Vida religiosa", dins Història de la ciutat de Manresa (1900-1950), vol. II, Manresa 1991, p.351. Altres obres seves són el temple de la Mare de Déu de Valldaura de Manresa, l'església de la colònia Cal Pons de Puig-reig i la parròquia nova de Sallent.

[47] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar.

[48] Una planta del projecte de la nova capella del Rapte es conserva a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. La planta no és signada però és raonable pensar que és de Torres i Argullol.

[49] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. Contracte entre el propietari o empresari de la pedrera Josep Prat i el pare rector del col·legi de Sant Ignasi per subministrar la pedra per a la construcció de la capella del Rapte (23 de març de 1881).

[50] Sobre el seu aspecte, vegeu les fotografies publicades a: CREIXELL, obra citada, 1914, p.127. En la foto reproduïda aquí, damunt els dos arcs d'entrada a la capella, es veu el que sembla ser una finestra rectangular (record de l'antiga finestra de l'estança primitiva de l'hospital?). El projecte de Eugenio Pedro Cendoya per a la nova capella del Rapte, de 1949-1950, també incorpora una finestra semblant. S'inspirà en aquesta imatge?. Quant a les imatges del seu exterior i interior: ALOY, Joaquim –SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La República (1931-1936),* vol.I, Manresa 1990, p.46 (8) i 266 (205); i CREIXELL, obra citada, 1914, p.124 (aspecte al principi de segle XX).

[51] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. El dibuix de les reixes no és datat; potser és d'abans de tenir el títol d'arquitecte, perquè no signa com a tal. Xavier Turull va néixer el 1896 a Barcelona. Estudià als jesuïtes del carrer Casp. Vegeu PUJOL SOLER, Carolina. *L'obra de Xavier Turull i Ventosa, l'arquitecte oblidat*. Tesi doctoral inèdita. Universitat Politècnica de Catalunya. Barcelona 2012.

[52] *San Ignacio en Manresa.* 1897, número 6 (sense paginar).

[53] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. Carta d'Enric Sagnier al pare Aguilar sobre el nou altar, de 12 d'abril de 1920, en què s'adjunta un dibuix de la proposta. El dibuix de Sagnier i el nou retaule presidint la capella, que es pot veure en alguna fotografia, presenten algunes diferències.

[54] Dibuix conservat a Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. Desconeixem si el projecte va tirar endavant. El mateix Sagnier va demanar un pressupost del què podia costar la seva construcció a les Escoles Salesianes d'Arts i Oficis de Barcelona. Es conserva al mateix arxiu.

[55] *San Ignacio en Manresa.* 1897, número 7 (La capilla del Rapto), sense paginar.

[56] Probablement Francesc Morell i Cornet (1846-1916), pare del també pintor Francesc Morell i Subirà S.J.. Vegeu PUIG, Ignasi. *Recuerdos ignacianos de Manresa*. Barcelona 1949, p.68.

[57] www.museudemanresa.cat [consulta: 16-06-2015]; VILARÓ I LLACH, Joan. *Art a Manresa: segles XIX i XX. Diccionari enciclopèdic d'art i artistes manresans de 1801 a 1983*. Manresa 1983.

[58] SARRET, obra citada, 1924, p.234.

[59] Es conserva a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar, el projecte del mestre d'obres Lluís Antoni Calvet per remodelar la façana ("rectificación de fachada") de la residència dels pares jesuïtes en el sector més proper a l'església de Sant Ignasi. Sense data. No s'arribà a portar a terme.

[60] Joan CREIXELL, obra citada, s.d., p.47, explica una remodelació de la residència dels jesuïtes que coincidí amb la construcció de la nova capella del Rapte (1881). Però costa entendre a dia d'avui, sense l'edifici dempeus, en què va consistir exactament. No sembla que fos llavors que s'avancés la façana.

[61] www.lasequia.cat/rosaldargullol/manresa/incendi [consulta: 14-06-2015].

[62] SARRET, obra citada, 1924, nota 1, p.219: "Una escriptura de 9 de gener de 1428, diu que: Joan Vilella, escriptor del Sr.Rei, lloctinent en Manresa i sa Vegueria i Batllia, del Batlle General de Catalunya, dóna i en enfiteusis concedeix a Jaume Prehençal, mestre de pedra de Manresa, un pati que és al torrent Rivo mirabile, de llargada i amplada tant quant abarca des de'l cap de l'hospital fins a la font de Gatilepa (és la fonteta); dintre el qual pati i sa llargada i amplada, al costat de dit torrent, sota el salt d'aigua, hi podrà construir un molí amb ses cases i casals, mola i molí, per a moldre guix, sal i altres moltures, mentre no sien blats ni llegums, i un esmolador per esmolar la ferramenta; i que en el cap on és dit hospital hi podrà construir una resclosa per a dirigir l'aigua de dit torrent al nou molí, amb condició de què anyalment ha de donar sis diners barcelonins de cens, i que dit molí sia sots el domini directe i en alou del Sr.Rei. Llibre de la confraria de Santa Llúcia – Arxiu Municipal)- Aquest és l'origen de l'edifici fàbrica, anomenada avui, de cal Arenys, situada davant l'església de Santa Llúcia."

[63] SOLÀ I PARERA, Àngels. Aigua, indústria i fabricants a Manresa (1759-1860). Manresa 2004.

[64] ALOY I BOSCH, Joaquim, *El salvament de la Seu, l'any 1936*, "Miscel·lània d'Estudis Bagencs" (Manresa), 3, 1984, p.81-105. Aquell mateix agost o setembre, es desconeix exactament el dia, havia mort assassinat a Barcelona, on s'havia refugiat, mossèn Ricard Tañà Flotats, el sacerdot diocesà encarregat de l'església de Sant Ignasi des de la dissolució de la Companyia de Jesús a Espanya i la confiscació dels seus béns el 1932. Els jesuïtes tenien la cura d'ànimes de l'església de Sant Ignasi per delegació del bisbe de Vic.

i37. L'agulla o creu de Sant Ignasi en el pont que travessava el torrent, a l'altura del carrer dels Drets, abans de 1911. Al fons, la fàbrica de ca l'Arenys, que s'aixecava sobre el curs del torrent (Foto Arxiu Comarcal de Bages – extreta de COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. Manresa 2008, p.63)

2.1.3. L'AGULLA O CREU DE SANT IGNASI (O DE SANTA LLÚCIA)

Prop de l'antic hospital de Santa Llúcia s'alçà fins el 1936 –quan va ser enderrocada– l'agulla o pilar commemoratiu de l'estada d'Ignasi de Loiola en aquest edifici el 1522. Aixecat el 1588 davant la capella de Santa Llúcia, va ser el primer monument que es va bastir a Manresa dedicat a la memòria del sant, molts anys abans de la seva canonització (1622). Era un dels elements més singulars i característics de la plaça de Sant Ignasi abans de la Guerra Civil.

El promotor de l'agulla va ser el bisbe de Vic, electe de Tortosa, Joan de Cardona, que l'encarregà el 10 d'abril de 1588 al mestre de cases Joan Font. Se n'ha conservat el contracte o acord entre les dues parts, que, entre altres coses, diu:

"Primo és stat tractat y concordat que dit mestre Joan Font, mestre de cases, ha de fer a ses costes y despeses assentar, posar y picar en la plassa e y devant de la capella de Santa Lúcia una agulla ab sos grauhons y peudestrall conforme al dibuxo, de altària entre los grauhons y peudestrall y agulla ab son llatrer y ab sos scuts y armes de pedra del nom de Jesús en lo lloch ha hont stà en la pintura, de vint y quatre palms de y conforme la traça donada per lo dit Reverendíssim Senyor bisbe y assí cosida.

Més és stat tractat y concordat que dit mestre Joan Font ha de fer y acabar a ses costes y despeses dita agulla ab son compliment bé y com se deu dins sis mesos del dia de la ferma de le present concòrdia e capitulatió.(....)

Més és stat concordat que la hobra e fàbrica de dita agulla dit mestre Joan Font ha de fer de la pedra de dintre de Manresa, de la millor que sia y serà trobada.

Més és stat concordat que lo senyor Miquel Granollachs en nom y per part del dit reverendíssim senyor bisbe li concedeix y li promet dar per las mans de aquella y tot lo més avant és necessari per lo compliment de dita fàbrica e obra bona y cabada com se deu, setanta liures en la ciutat de Vich o Barcelona y lo modo de la paga ha de ser que lo dia que serà fermada dita o present concòrdia se li donaran trenta liures y acabada aquella ab tot lo degut compliment com stà concordat lo restant, que són quaranta liures.(...)

Més és stat concordat que sempre y quan lo dit Reverendíssim Senyor bisbe volgués y li aparegués fer la taula de bronso que se ha de encastar en lo pedestral que dit senyor bisbe pugua retenir de ditas setanta liures por lo que podria costar aquella.

Més és stat tractat [y] concordat que la taula de pedra ha de tenir molt ben assentades les letres del títol ab un betum molt bo y de gran durada y també que tindrà de pedra per dalt un doblec que farà sombra y guarda a les letras.(...)"[65]

La inscripció que havia de figurar en el monument, segons l'annex que acompanyava el contracte, havia de dir el següent[66]:

IHS IHS IHS

MANRESAE ad B.Luciae prius hospitium pauperum; vbi auctor Societatis

IESV Egnatius coepit paenitere.

EGNATIO. LOIOLAE. BELTRANI. FIL. CANTABRO

FAMILIAE. SACERDOTVM. SOCIETATIS. IESV. CONDITORI

QVI. PRO. SALVTE. PATRIAE. ANNOS. TRIGINTA. NATVS

IN. POMPAELONIS. ARCE. FORTITER. CUM. GALLIS. PVGNAVIT

ET. ACCEPTIS. MORTIFERIS. VVLNERIB. SINGULARIQ. DEI. BENEFICIO.SANITIS

DESIDERIO. VISENDI. LOCA. HIEROSOLYMOR. SACRA. INFLAMMATVS

ITER. COEPIT. FACERE. CASTITATEM. VOVENS

ATQUE. ITA. ORNAMENTIS. MILITARIB. ABIECTIS. ET. REPOSITIS

IN. TEMPLO. DEI. GENETRICIS. MARIAE. SERRATI. MONTIS

INDVTVS. SACCO. ET. CILICIO. PAENE. NVDVS. RELICTVS

HÎC. INDE. PRIMVM. IEIVNIIS. LACRYMIS. ET. ORATIONIBVS. FLERE

ANTEACTAE. VITAE. CRIMINA. MERVIT. ET. VINDICTAM

DE. EIS. TIRO. CHRISTI. MILES SVMERE. INCHOAVIT

TANTAE. REI. MEMORIAE. CONSERVANDAE. ERGO. AD. DEI. GLORIAM

ET. SPLENDOREM. CLARITATIS. SOCIETATIS. SVAE

IOAN. BAPT. CARDONA. VALENTINVS. AVSETANUS. ANTISTES. DERTOSANVS. DESIG

SANCTITATI. SOCIETATIQ. EIVS. DICATISSIMVS

VIRO. PIISSIMO. OPTIME. DE. PVBLICA. RE. CHRISTIANA. MERITO

FIERI . CURAVIT

QVINTO. XYSTO. PONT. ET. PHILIPPO. CATHOLICO. REGVM. MAXIM

i38. L'agulla o creu de Sant Ignasi abans de 1911 (Foto Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa –extreta de RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931),* vol.I*, El paisatge urbà*, Manresa 1996, p.182)

Es conserva a la Biblioteca Nacional de Madrid una còpia d'aquesta inscripció, manuscrita, amb la pròpia lletra del bisbe Cardona, nomenat bibliotecari de El Escorial per Felip II. Havia de figurar en dues de les quatre cares del pedestal que sostenia l'agulla.

En el llibre *San Ignacio en Manresa. Álbum histórico escrito e ilustrado por padres de la Compañía de Jesús* (1897) se'n dóna la següent traducció al castellà, a partir de la lectura i la traducció que en va fer Fidel Fita el 1868, quan encara era llegible[67]:

Quadre primer:

Dibuix-croquis inclòs en el contracte per a la construcció de l'agulla o pilar de Sant Ignasi (1588) (Arxiu de la Cúria Fumada, Vic. Notari Joan Torre) (Imatge extreta de GUDIOL I CUNILL, Josep. *Un monument a sant Ignasi a Manresa*, "Butlletí del Centre Excursionista de Vich" (Vic), vol.I, 1912-1914, p.143-147)

A Ignacio de Loyola, hijo de Beltrán, cántabro, fundador – de la familia sacerdotal de la Compañía de Jesús, el cual – siendo de la edad de treinta años, por la defensa de la patria, en el castillo de Pamplona valerosamente peleó – y habiendo recibido mortales heridas, por singular – beneficio de Dios curadas – inflamado en deseo de visitar – los santos lugares de Jerusalén – se puso en camino haciendo voto de castidad; – y así, habiéndose quitado y dejado –las militares insignias – en el templo de la Madre de Dios, María de Montserrat – vestido de saco y cilicio y casi desnudo – en este sitio desde allí, primeramente en ayunos, lágrimas

Quadre segon:

y oraciones mereció llorar las pasadas culpas, y comenzó a tomar – venganza de ellas como nuevo soldado de Cristo.- Para conservar la memoria de tan grande hazaña, – para gloria de Cristo – y esplendor preclaro de su Compañía – Juan Bautista Cardona, natural de Valencia, Ausonense – obispo y electo de Tortosa, por su gran devoción – a dicho Padre y a su Religión – le dedicó esta lápida como a varón piadosísimo – y a quien tanto debe toda la República cristiana – siendo Papa Sixto V y Rey de España el católico y Máximo – D.Felipe II de este nombre.

En una restauració del monument que es va fer el 1799 s'afegí aquesta inscripció en el quadre tercer:

Este monumento echado a perder por la huella injuriosa del tiempo – siendo Pontífice Pío VI. Rey Carlos IV – y gobernador de la ciudad Ignacio de la Justicia, – en testimonio de amor indeleble – dejó restaurado y encomendó a la Posteridad – el muy noble Ayuntamiento de la ciudad – de Manresa.

I en quadre quart, la data: *1799*.

El 1777, en construir-se el pontarró de Sant Ignasi sota la direcció del mestre Miquel Puig, va decidir-se traslladar l'agulla o pilar de Santa Ignasi des del seu emplaçament originari, davant la capella de Santa Llúcia, al mig del pont nou. El 1911 l'agulla es va tornar a moure de lloc arran de les obres de cobriment del torrent que també van comportar la reurbanització de la plaça. Aleshores es col·locà prop de l'emplaçament original, en l'angle que formaven la capella de Santa Llúcia i l'església de Sant Ignasi[68] El trasllat va anar a càrrec del contractista d'obres Antoni Portella[69].

i39. L'agulla o creu en el seu nou emplaçament, entre la capella de Santa Llúcia i l'església de Sant Ignasi, després de les reformes (1914). A la dreta, la fàbrica de ca l'Arenys (Foto Arxiu Mas – extreta de RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931),* vol.I*, El paisatge urbà*, Manresa 1996, p.184)

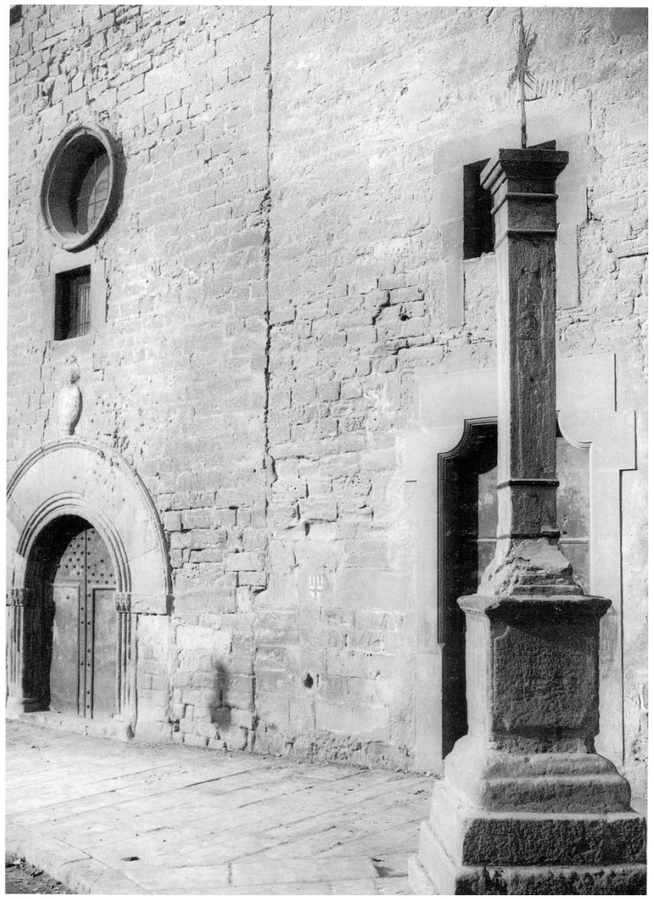

i40. L'agulla o creu en el seu nou emplaçament (Foto Llorenç Gamisans o Miquel Ausió – extreta de RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931),* vol.I*, El paisatge urbà*, Manresa 1996, p.185)

i41. L'incendi de la fàbrica de ca l'Arenys (fi de 1927 o inici de 1928) (Foto Josep M.Rosal / Arxiu Comarcal del Bages – extreta de www.manresa.cat/rosal)

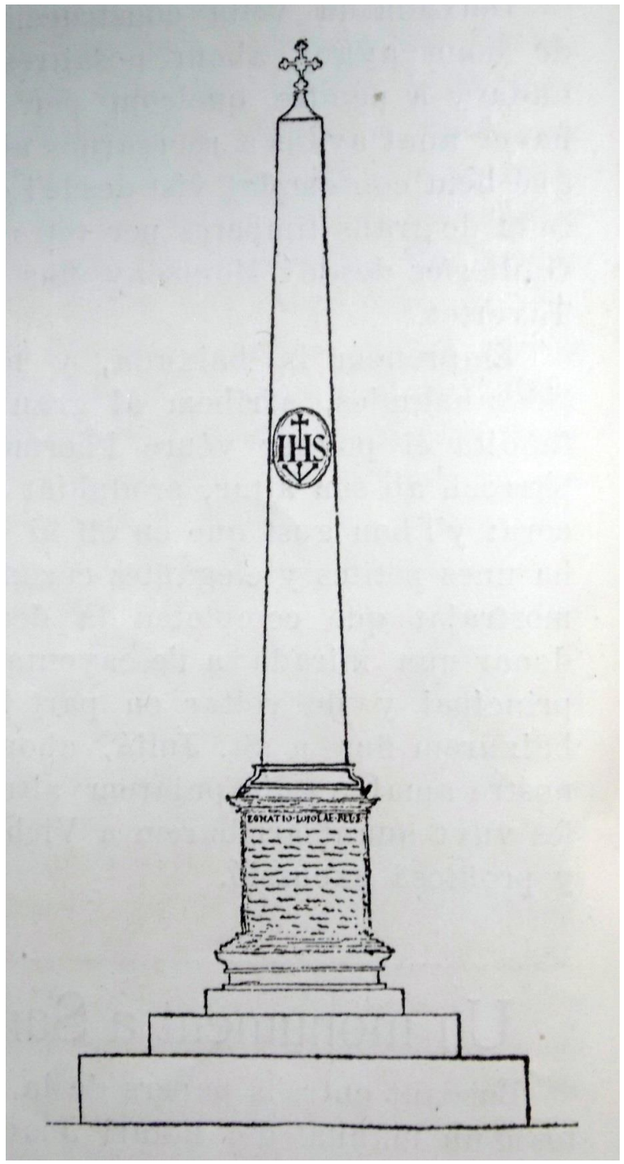

i42. Dibuix-croquis inclòs en el contracte per a la construcció de l'agulla o pilar de Sant Ignasi (1588) (Arxiu de la Cúria Fumada, Vic. Notari Joan Torre) (Imatge extreta de GUDIOL I CUNILL, Josep. *Un monument a sant Ignasi a Manresa*, "Butlletí del Centre Excursionista de Vich" (Vic), vol.I, 1912-1914, p.143-147)

[65] CREIXELL, obra citada, 1914, p.52-55. El descobridor i el primer a publicar el contracte (amb el croquis del monument inclòs com un annex al contracte) va ser Josep Gudiol i Cunill: *Un monument a Sant Ignasi a Manresa*, "Butlletí del Centre Excursionista de Vich" (Vic), vol.I, 1912-14, p.143-147. El document el localitzà en les cobertes d'un manual de l'Arxiu de la Cúria Fumada del notari Joan Torre. També en parla Joaquim Sarret a *Les creus de pedra del terme de Manresa*. Manresa 1913, p.39-41. L'article de Gudiol inclou la transcripció del text llatí.

[66] GUDIOL I CUNILL, obra citada, p.147.

[67] *San Ignacio en Manresa,* obra citada, núm.10, "El obelisco de San Ignacio", sense paginar; NONELL, J. *Manresa ignaciana. Nuevo álbum histórico*. Manresa 1915, p.132-134. També en dóna una versió CORNET I MAS, obra citada, p.137-138.

[68] SARRET, obra citada, 1924, p.220.

[69] COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. Manresa 2008, p.111-112.

i43. El torrent de Sant Ignasi. Al fons, la fàbrica de ca l'Arenys, amb el campanar i el cimbori de l'església de Sant Ignasi a mà dreta (any 1900) (Foto extreta de SOLÀ I PARERA, Àngels. *Aigua, indústria i fabricants a Manresa (1759-1860)*. Manresa 2004)

2.1.4. EL COL·LEGI (NOU) DE SANT IGNASI i LA SEVA ESGLÉSIA

A mitjan dels anys trenta del segle XVIII els jesuïtes de Manresa van endegar un projecte molt ambiciós: la construcció d'un nou Col·legi de Sant Ignasi. El pla consistia en el *desdoblament* de la seva residència-col·legi de fins aleshores –un conjunt que reaprofitava part dels edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia– mitjançant la construcció *ex novo* d'un gran complex en record del sant fundador de la Companyia, d'arquitectura noble, a llevant de l'antic hospital[70]. El projecte –seguint el model d'altres cases de l'orde i de l'arquitectura monàstica tradicional– preveia l'erecció d'un nou temple just a llevant de l'antic hospital i, encara més a l'est i en connexió amb la nova església, del bloc pròpiament dit de l'escola-residència. Aquest bloc s'articularia al voltant d'un claustre, amb quatre ales, de diverses plantes. L'entrada principal del Col·legi s'establí al carrer de Viladordis. El projecte, doncs, es plantejà sempre d'esquena al torrent de Sant Ignasi, font d'insalubritat per la presència d'aigües brutes i fàbriques i un risc potencial d'inundacions.

Desconeixem si en algun moment es va pensar en aterrar el "col·legi vell". El fet és que mai va ser possible abandonar els antics edificis, bé, en un primer moment, per la manca de conclusió del projecte original, bé, més endavant, per l'augment d'alumnes que van fer necessari aprofitar tot l'espai.

Fins al present estudi una de les incògnites que no s'havia resolt sobre el procés de construcció del nou col·legi era saber el nom del seu mestre d'obres. Per la qualitat i monumentalitat de la construcció, d'estil que podríem definir com a neoclàssic encara amb regust barroc, havia de ser, sens dubte, d'un mestre d'obres o arquitecte de relleu. Ara ja en sabem el nom: el germà jesuïta aragonès José Galván (o Galbán)[71].

Tradicionalment, s'ha considerat que la construcció del nou col·legi va començar vers el 1750[72], però en realitat les obres s'iniciaren el 1737 o molt poc abans, en època del rector Francesc Juyol. En la carta *annua* o informe sobre l'estat del col·legi manresà de Sant Ignasi que el 1740 s'envià als superiors de l'orde a la casa central de Roma s'hi diu que entre el 1737 i les acaballes del 1739 s'havien invertit en la construcció del nou edifici més de 2.000 escuts, i que es feia perquè els membres de la comunitat s'hi poguessin traslladar[73]. Aquesta notícia coincideix en en temps amb l'arribada al col·legi de Sant Ignasi del coadjutor o germà jesuïta José Galván[74]. Segons consta en els catàlegs de l'orde[75] va formar part de la comunitat entre el 1737 i el 1742[76], sempre exercint d'arquitecte. El 1737 se'l defineix com a "architectus pro aedificio collegii" (que podríem traduir com "arquitecte/mestre d'obres per a [la construcció de] l'edifici del col·legi") i el 1740 se'ns diu d'ell que "domifactoriam exercet", és a dir, que exerceix la tasca de la construcció de la casa.

A partir de 1743 ja no apareix entre els membres del col·legi de Sant Ignasi. Es traslladà a l'Aragó i sabem que va intervenir en les obres de diversos col·legis o esglésies de l'orde d'aquell país. Se'l documenta treballant a l'església de San Vicente el Real d'Osca (1742-1746), on va participar en la fase final de les obres, en la de San Juan el Real de Calataiud (1746), o en el col·legi dels jesuïtes d'Alagó (1751). També va residir i treballar a Tarassona (1750) i Terol (1752-1762)[77].

José Galván havia nascut a Uncastillo (Las Cinco Villas, actual província de Saragossa) el 1705 i va ingressar a la Companyia quan ja era una persona formada en l'ofici, el gener de 1736, a 30 anys d'edat. Devia ser un hàbil mestre d'obres perquè els seus superiors de seguida li assignaren diversos projectes constructius arreu de la província jesuítica d'Aragó, el primer, com podem veure, a Manresa. Va morir a Calataiud el 1766.

En els mateixos anys en què Galván és a Manresa apareix al seu costat un altre coadjutor o germà del col·legi que devia tenir un paper decisiu en la construcció del conjunt: es tracta del mestre fuster Francesc Magrinyà, fill de Tarragona, on va néixer el 1710. Havia ingressat a la Companyia el 1731. En el catàleg del col·legi de 1737 se'l presenta com a coadjutor temporal o germà i "faber lignarius pro structura collegii"[78], cosa que no deixa lloc a dubtes que devia tractar-se del col·laborador més estret de Galván en el moment d'arrencada de les obres i un personatge important en el seu seguiment després que aquell marxés a Osca. Magrinyà va viure al col·legi de Sant Ignasi entre el 1737 i el 1747. Entre el 1747 i el 1752 es desconeix on va residir. Des del 1753 formà part de la comunitat de la residència de la Cova, fins a l'expulsió de 1767. Va morir a l'exili, a Ferrara (Itàlia), el 1780[79].

Sobre el desenvolupament de les obres d'aquests primers anys poc en sabem. Però no seria forassenyat pensar que, malgrat un projecte inicial unitari, el ritme de construcció devia ser molt lent, amb aturades força sovintejades. Segons el que s'entreveu en una anàlisi arquitectònica de l'edifici, les obres devien començar per l'ales de ponent –la paral·lela al temple– i nord del bloc al voltant del claustre i únicament pel que fa a la planta baixa i l'entresol. També es devia construir a l'extrem de migdia de l'ala de ponent la portalada del carrer de Viladordis, on campejada la data *1751*, ara esborrada. En aquest sector proper a la portada es podia haver aixecat també algun tram del primer pis. Estaríem davant la primera gran etapa de construcció del col·legi, qui sap la que va del 1737 al 1751. En canvi, la resta de planta primera d'aquestes dues ales presenta unes obertures vers el pati interior amb una composició completament desajustada respecte de la simetria del porxo inferior, de manera que semblen correspondre a una altra etapa i amb uns altres executors o responsables.

Frontispicio de la iglesia de San Ignacio, que daba acceso a las capillas de Santa Lucía y del Rapto. Sobre la entrada campeaba una gran estatua de San Ignacio llevando en la mano derecha las Constituciones de la Compañía de Jesús y empuñando con la izquierda el báculo patriarçal que clavaba en la cabeza de Lutero

i44. Façana de l'església de Sant Ignasi, amb el campanar lateral (Foto extreta de PUIG, Ignasi. *Recuerdos ignacianos de Manresa*. Barcelona 1949, làm.31)

L'inici de la construcció de l'església de Sant Ignasi, part essencial del projecte, es devia endarrerir més de deu anys respecte al començament de les obres. S'ha de situar el 1749. Així ho fa suposar l'existència a l'arxiu del col·legi en el moment de l'expulsió, el 1767, d'un llibre de comptes de l'obra de l'església i "quarto inmediato de este collegio" que s'iniciava aquell any. Així es descriu aquest llibre de comptes: "Otro quaderno en foleo del gasto hecho en la fábrica de la nueba iglesia y quarto inmediato de este collegio des del mes de julio de mil setecientos quarenta y nueve en que empezó hasta el mes de mayo de 1766 contiene 29 hojas escritas va signado de nº 816"[80]. Pel redactat tant es pot entendre que les obres de la nova església s'iniciaren el 1749 com que aquest llibre de comptes era un més d'una sèrie que havia començat abans. Però el que fa pensar que molt probablement va ser el 1749 –o en una data molt propera– l'any d'inici de l'església és una referència a la seva construcció que trobem en l'informe o carta anual que els jesuïtes de Manresa va enviar als seus superiors a Roma, corresponent a l'any 1754. El redactor de la carta ànnua hi explica, entre altres coses, que aquell any havien traslladat els exercicis espirituals a la parròquia de Sant Miquel Arcàngel, els quals s'allargaren deu dies. I afegeix: "Si així, amb les nostres labors habituals, n'hi ha prou per a tenir cura de la salvació de les ànimes, molt més augmentaria si els nostres poguessin exercir altres ministeris que ara no permeten les estretors del temple [*es refereix a la capella de Santa Llúcia*]. Per aquest motiu es construeix el nou edifici del temple, el qual va avançant a poc a poc, malgrat la poca quantitat de recursos del col·legi que s'hi pot destinar. Aquest any, gràcies a la diligència del rector, s'ha perllongat la volta de les seves capelles en una cantonada"[81]. En aquest text s'entreveu una de les causes de la construcció d'una gran temple dedicat a sant Ignasi: el gran èxit dels jesuïtes en la predicació entre la població, que feia impossible organitzar els exercicis espirituals a l'antiga capella de Santa Llúcia.

El text també fa evident els problemes per finançar les obres. En l'esmentat inventari de l'arxiu del col·legi de Sant Ignasi fet arran de l'expulsió dels jesuïtes el 1767, consta que, entre la documentació que es va trobar al col·legi, hi havia una "licencia concedida por el P.Onofre Serra, visitador de esta provincia de Cataluña, a el P.Rector de este collegio y al P.Pedro Munt, procurador, para vender censales hasta la cantidad de se[se]nta mil reales dada en Barcelona a 29 de junio de 1749"[82]. És a dir, que coincidint amb la construcció de l'església o amb l'inici de la construcció de l'església, es va autoritzar al col·legi a endeutar-se fins a 60.000 rals.
Pel què anem diem, veiem que la cronologia de construcció de l'església de Sant Ignasi va ser paral·lel·la a la del temple de la Cova, que es començar vers 1749-1750 i es va acabar, en aquest segon cas, amb molta rapidesa, puix que es pot donar per conclosa –excepte la façana– en 1761-1763[83].

En canvi, tant les obres del col·legi com les de l'església de Sant Ignasi va quedar interrompudes arran de l'expulsió dels jesuïtes el 1767. El temple i les dues ales esmentades del claustre van restar a mig fer. Desconeixem exactament fins a on havien arribat les obres i si aleshores s'havia completat, o no, el primer pis de les ales de ponent i tramuntana. En el moment de l'expulsió, el "col·legi nou" ja funcionava com a residència dels religiosos i el "col·legi vell" com a col·legi-escola pròpiament dit. Els jesuïtes també ocupaven un edifici anomenat Casa dels Estudis situat al carrer de les Bastardes i la placeta de D.Jordi. El 1769 una reial cèdula cedí el "col·legi nou" i el "col·legi vell" a l'Ajuntament de Manresa, que a partir d'aquesta data en serà el propietari.

Quan el jurista i viatger Francisco de Zamora visità Manresa el setembre de 1787 va deixar escrit el següent:

"Hubo en Manresa dos casas de Jesuitas famosas en la religión, por los prodigios que aquí hizo San Francisco Borja (*sic*, per "San Ignacio de Loyola"). La una es la que llaman el Colegio, y la otra la Cueva. Ambas quedaron sin acabar, y en ésta se gastó mucho sin inteligencia ni gusto, hacia los años 1666. Causa dolor, aun a los que no somos jesuitas, ver el abandono en que están estos grandes edificios, aunque que realmente no tengan mérito artístico. (...)

Hay [en Manresa] una escuela de primeras letras, dotada, y otras varias libres, y en el colegio que fue de Jesuitas se establecieron, de orden del Consejo [municipal], maestros de gramàtica y retórica."[84]

La segona fase de construcció del conjunt s'hauria de posar en relació amb la conclusió de l'església de Sant Ignasi. Poc sabem d'aquest moment, però és força raonable considerar que aquest fet ha de tenir relació amb la tornada dels jesuïtes a Manresa el 1816. Una concòrdia entre la Ciutat i els jesuïtes establí que aquests poguessin ocupar de nou els edificis del col·legi i de la casa dels Estudis, a canvi de fer-se càrrec de l'ensenyament públic de Manresa. El 1819 les obres a l'església ja devien estar molt avançades[85]. El rector Joan Tronco, mort el 19 d'abril de 1819, ja hi fou enterrat. El 4 de juny de 1820 el rector P.Francisco Carchano va escriure una carta al bisbe de Vic Ramon Strauch en què li demanava que es dignés a consagrar la nova església de Sant Ignasi: "La iglesia nueva de este colegio se halla en estado de ponerse dentro muy corto tiempo corriente para poderse celebrar en ella los divinos oficios. Y como antes es necesaria la benedicción de la misma, crehí que sería más a propósito el executar esta indispensable ceremonia la ante vigilia de nuestro Patriarca San Ignacio, a fin de que en el día siguiente pudiese ser trasladado procesionalmente en ella el Santíssimo Sacramento (...)"[86]. I així es va fer: el temple va ser consagrat aquell 30 de juliol de 1820, vigília (no avant vigília) de la festivitat de Sant Ignasi.

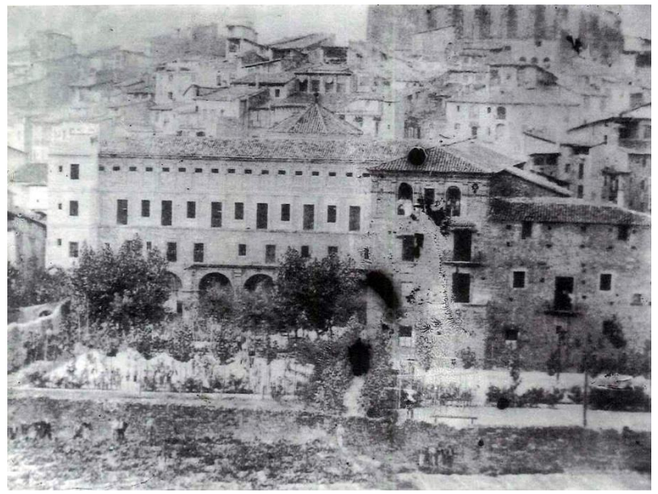

i45. Vista de l'estat del col·legi de Sant Ignasi abans del 1863. Només hi ha construïdes les ales de ponent i nord. L'església de Sant Ignasi encara no té el campanar (Foto Arxiu Comarcal del Bages –extreta de BAJONA OLIVERAS, Ignasi. *L'antic Col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Una crònica de les seves vicissituds*, Manresa 1997, p.100)

En els anys següents es van fer algunes obres més al col·legi i també al temple, malgrat que, com hem vist, aquesta ja havia estat consagrat i s'hi celebrava culte des de l'estiu de 1820[87]. Es van reparar els danys de les inundacions de 1824 (que sobretot va afectar el "col·legi vell"), es va construir una nova escala al costat del portal del carrer de Viladordis i probablement també es van aixecar les plantes superiors de les dues úniques ales del claustre aleshores dempeus. Desconeixem si la segona i la tercera, o només aquesta darrera[88]. El trasllat de les classes al "col·legi nou" no va tenir lloc fins vers el 1830-31. L'historiador jesuïta P.Lesmes Frías parla que entre el 1824 i el 1835 els alumnes de primera ensenyança del col·legi de Sant Ignasi van arribar a ser, en alguns anys, més de 500, i que el 1831 en va tenir uns 250 de llatinitat i humanitats[89]. Mentrestant també s'acabava la decoració de l'interior de l'església, per exemple amb la construcció del retaule major, "que lo ideó y construyó el Hermano coadjutor Ibáñez, y que su obra se terminó en 1831"[90]. Entre el novembre de 1832 i l'agost de 1834 es va bastir, decorar i moblar la sagristia de l'església de Sant Ignasi[91], que era rere el presbiteri major. La presidia una gran calaixera.

Segons una descripció de 1836 (abans de les obres de conclusió de les altres dues ales del claustre i just després d'una nova expulsió dels jesuïtes del col·legi), l'estat de l'edifici era aleshores aquest:

"La casa del Colegio, sólo tiene concluídas dos de sus partes. Es obra grandiosa y de buen estilo. Tiene tres altos. En la parte del claustro vense unos arcos sostenidos sobre columnas áticas todo de piedra sillar, y sobre la cornisa que rodea aquellos sobresalen balcones y ventanas. Los corredores y escaleras son anchas y bien dejados. En la parte del arroyo sigue el edificio los sesgos y rodeos del riachuelo. Continguo en la parte de oriente tiene una gran huerta. (...)"[92]

Aquest aspecte del col·legi que descriu Mas i Casas –dues ales amb tres "altos" o pisos cadascun– és precisament el que podem veure en una fotografia que publicà Ignasi Bajona. Es tracta d'una imatge anterior al 1864, sens dubte una de les més antigues de Manresa[93].

La conclusió del pla o projecte de mitjan segle XVIII no arribà fins a partir del 1862, quan el Col·legi de Sant Ignasi, administrat directament per l'Ajuntament després d'una nova expulsió dels jesuïtes, va rebre el reconeixement oficial de "col·legi de segona ensenyança de primera classe". Ignasi Bajona explica molt bé com es desenvoluparen les obres i com finalment l'Ajuntament de Manresa es va veure obligat a encarregar el projecte definitiu d'ampliació a l'arquitecte Modest Fossas Pi (1834-1904)[94], que també va ser l'autor de les Escoles Pies de Sant Antoni de Barcelona (1866):

"(...) a l'iniciar-se el nou curs escolar 1863-64, quan aquestes obres havien adquirit més envergadura, el Governador civil de la província ordenava la seva suspensió atenent un informe que sobre les obres ja realitzades sota la direcció d'un mestre d'obres, havia redactat l'arquitecte del districte d'Igualada, Modest Fossas Pi. En la mateixa ordre es requeria a l'Ajuntament perquè trametés un expedient de les obres amb els plànols corresponents.

Malgrat que l'Ajuntament s'afanyà a presentar les seves al·legacions per tal de poder prosseguir les obres del Col·legi, tal com venia fent fins aleshores, hagué d'acceptar les condicions que li imposà el Governador, d'acord amb el dictamen de l'arquitecte. Entre aquestes condicions hi havia la de designar un arquitecte, sota la direcció del qual s'havien de corregir les deficiències observades en les obres realitzades. Com a conseqüència d'aquestes exigències governamentals, l'Ajuntament decidí escollir com a arquitecte de les obres de modificació i a la vegada d'ampliació del Col·legi el mateix que havia elaborat l'esmentat informe; és a dir, l'arquitecte Modest Fossas."[95]

Segons s'entreveu del text de Bajona, aquest autor sosté que entre el 1862 i el projecte de Fossas Pi, de gener de 1865, es van construir "el segon i el tercer pis de les ales nord o oest" i seguidament les dues ales que mancaven per tancar el claustre[96]:

"L'ampliació de l'edifici que s'havia construït a partir de 1750, i que en principi –com ja s'ha dit anteriorment– era conegut com a el col·legi 'nou', consistia en aixecar el segon i el tercer pis de les ales nord o oest; és a dir, les que llindaven amb el torrent de Sant Ignasi i amb l'església dedicada al sant, respectivament; i construir des de la base tota l'ala oriental i la part baixa i un primer pis de doble alçada a l'ala que dóna al sud o migdia.

D'acord amb la Memòria i els plànols traçats per l'arquitecte Fossas Pi, la planta primera o baixa, era destinada en la seva ala oriental a un gran menjador, que podia servir igualment com a saló; mentre que l'ala corresponent a migdia anava destinada a sis classes. Quant a la planta segona o primer pis de l'edifici, l'ala sud o de migdia era reservada a un gran saló d'actes, que, per la seva alçada, ocuparia les plantes segona i tercera. La resta del primer pis es repartiria entre les habitacions del professorat i algunes classes més. La planta tercera o segon pis, a banda de l'ala de migdia que formava part del saló del pis inferior, es destinava a sala d'estudis per als alumnes interns i la resta de classes. I finalment, la planta quarta o tercer pis era per als dormitoris dels alumnes interns."[97]

Com hem fet notar anteriorment, al contrari del que afirma Bajona, potser "el segon i el tercer pis de les ales nord o oest" ja eren aixecats el 1862. Les obres es devien paralitzar arran de la Revolució de 1868 i d'una nova expulsió dels jesuïtes, que feia molt poc que s'havien tornat a fer càrrec de l'administració del col·legi. Bajona fa aquesta reflexió sobre l'estat de les obres en aquests moments:

i46. Façana de l'església de Sant Ignasi (Llorenç Gamisans i Vilaplana - Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

"Referint-nos novament a l'edifici del Col·legi, si hom es fixa en l'aspecte arquitectònic exterior que ofereix actualment l'antic Col·legi de Sant Ignasi, podrà observar, pel que fa a les façanes corresponents al tercer pis de tres de les quatre ales de què consta la fàbrica –la que llindava amb l'església de Sant Ignasi, enderrocada l'any 1936; la que dóna actualment a la Via de Sant Ignasi, i la que mira al carrer Vidal i Barraquer– que el seu aspecte és del de ser una planta afegida i alhora feta amb materials senzills, hipòtesi que concordaria amb l'opinió que donava Gaietà Barraquer sobre l'estat de les obres abans de la revolució de 1868. Podria tractar-se tal vegada d'una edificació posterior a la paralització de les obres arran dels fets de 1868, realitzada a partir de 1877, data en què els jesuïtes retornen per última vegada al Col·legi. En canvi, l'ala actual del carrer Viladordis, on es troba, al seu extrem esquerre, la porta principal del segle XVIII, d'estil entre barroc i neoclàssic, només consta de la planta primera o baixa i un primer pis, i sense acabar el seu extrem dret. Segons afirma Feliu de Travy, les obres d'edificació del Col·legi –encara sense acabar– finalitzaren el 1881, en època del rector P.Capell."[98]

De la segona meitat del segle XIX caldria datar també la construcció del campanar de l'església de Sant Ignasi. L'esmentada fotografia d'abans del 1864, una de les més antigues que s'han conservat de Manresa, que reflecteix l'estat del col·legi de Sant Ignasi anterior a la construcció de les ales de migdia i llevant del claustre, mostra encara l'església de Sant Ignasi sense cloquer. S'hi veu també que ja s'havien aixecat el tercer pis de les ales de ponent i nord, cosa que no s'adiu amb la hipòtesi de Bajona que acabem de veure[99]. Sobre el moment exacte de construcció del cloquer ens en dóna una pista un document del 17 de juny de 1889, en què el bisbe Josep Morgades autoritza al rector del col·legi de Sant Ignasi a beneir la nova campana que s'ha fabricat per a l'església de Sant Ignasi[100].

Gaietà Barraquer descriu el 1906 l'estat del Col·legi en aquella època, després de totes les obres de la segona meitat del segle XIX. Diu això:

"Al E del templo [de Sant Ignasi], o sea a su lado de la Epístola, hállase el colegio moderno, del que, como en su lugar apunté, en 1835 había solo parte edificado. Su puerta exterior se abre junto al templo; y está adornada con una anta en cada lado, una buena cornisa que corre de parte a parte, decorada con la cifra de Jesús en el centro, y sobre de la cornisa las armas reales. En la cornisa sobre de las antas se lee la fecha: *1751*.

Salvada la puerta y su pieza, admira al visitante la grandiosidad del claustro, la altura extraordinaria de sus galerías, la anchura y solidez de sus pilares, la severidad de sus materiales que son piedra labrada, unido todo a la menguada gracia de sus líneas, más propias de un gran cuartel o aduana que de un convento. De N. a S., en su medida total, o sea inclusas las galerías, se alarga a 35,30 metros; y de E. a O. a 36,35, siendo la anchura de las galerías de 4,35. Cuenta solo con cinco arcos por lado, que describen el de medio punto, apoyados en elevados pilares de sección cuadrada, cuyo lado será de un metro.

Todo el adorno de los pilares se limita a una base toscana; a un capitelito o cornisita del mismo orden que corona el pilar y apea el arco; y a unos diminutos ángulos entrantes y salientes en las esquinas. En la parte exterior, o del patio, por sobre los arcos y a nivel del suelo del primer piso, corre una cornisa apoyada por antas que suben de los pilares. Las galerías meridional y oriental aun hoy están sin enladrillar, circunstancia que prueba su construcción más reciente que las de sus hermanas. Las bóvedas de las galerías están divididas por arcos transversales en compartimentos correspondientes a los arcos y cada compartimento está dispuesto por arista cruzada.

Actualmente el templo continúa abierto al culto, y servido por los Padres de la Compañía que tienen instalada su residencia en un pequeño edificio situado al lado occidental de la sacristía. El colegio, que pende del municipio, sigue siendo colegio, pero regido, no por los jesuitas, sino por maristas. Por muchos años después de 1835, edificadas las cuatro alas, albergó un gran internado dirigido por los religiosos de la Compañía, pero vino un día en que exigencias del Ayuntamiento hicieron que los Padres se alejasen. El segundo piso de las alas N. y O., toda el ala oriental y la parte baja de la S. creo datan de los años que van de 1866 a 1868."[101]

Els jesuïtes van tornar al col·legi, ja per darrera vegada, el 1877. L'Ajuntament els hi va arrendar per quinze anys. En finalitzar el contracte i per desavinences entre ambdues parts, la Companyia va decidir traslladar-lo a Sarrià, en un nou edifici construït *ex professo* (1892). Entre el 1877 i el 1892 va ser l'època daurada del pensionat, que va acollir joves de tot Catalunya procedents de famílies benestants.

Però l'abandonament del col·legi no va suposar la fi de la presència dels jesuïtes en el conjunt monumental que formaven l'església de Sant Ignasi i el "col·legi vell" perquè, com ja assenyala Barraquer, van seguir fent-se càrrec de la custòdia i el culte de l'església de Sant Ignasi i de les capelles de Santa Llúcia i el Rapte, per expressa voluntat del bisbe Josep Morgades, segons la petició que el prelat féu al pare provincial de la Companyia l'1 de juliol de 1892[102]. Des de la desamortització l'església de Sant Ignasi pertanyia al bisbat de Vic. Restà al lloc, doncs, un reduït nombre de jesuïtes que passaren a viure en una residència condicionada al costat de la capella del Rapte[103]. En aquest període el "col·legi vell" va acollir l'Escola Industrial i Agrícola –una mena d'escola professional–, a l'empara dels jesuïtes[104].

L'any 1900 l'Ajuntament de Manresa va arrendar el Col·legi de Sant Ignasi als maristes, que l'ocuparen fins el 1910. Entre el 1910 i el 1927 el recinte acollí el "Col·legi Municipal de Sant Ignasi", de segona ensenyança, i fins al 1938, aules de primera ensenyança. També s'hi instal·là l'Escola Municipal d'Arts i Oficis (1902-1937), que deixà l'edifici acabat el curs 1936-37, a causa de la guerra. Aleshores el conjunt es convertí en caserna. També acollí refugiats de guerra.

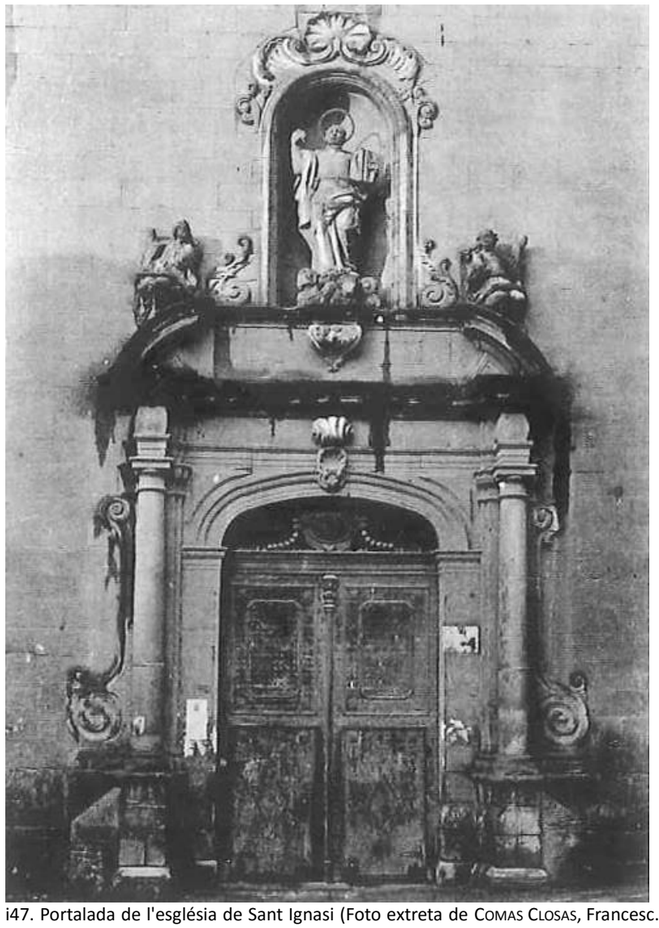

i47. Portalada de l'església de Sant Ignasi (Foto extreta de COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. Manresa 2008, p.112)

L'edifici va patir el bombardeig de l'aviació franquista del 21 de desembre de 1938, que va afectar la plaça de Sant Ignasi i el carrer de Viladordis. En una fotografia feta el 1939 es pot veure els efectes de l'impacte d'una bomba en el mur de separació entre el solar de l'antiga església de Sant Ignasi (aterrada el 1936) i l'ala oest del bloc del claustre[105]. A la postguerra el col·legi va ser camp de concentració, presó i caserna.

Algunes altres dates clau en la història de l'edifici són:

1939: La Comissió Gestora Municipal acorda habilitar per a arxiu i museu municipal part de l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi. Les sales del Museu de Manresa s'obren el 1941.

1958: S'inaugura la piscina coberta municipal en una part dels terrenys del pati i l'horta del col·legi, seu del Club Natació Manresa.

Substituïa la primera piscina municipal, construïda en el mateix indret el 1932.

1960: S'inicien diverses obres de reparació i reconstrucció de cobertes i sostres del conjunt edificat, que es perllongaran en successives etapes fins a la dècada de 1990.

1962: El Ministerio de Educación Nacional declara l'edifici de Sant Ignasi i el seu contingut museístic "monument histórico-artístico" de caràcter nacional. En l'actualitat té la catalogació de BCIN.

En paral·lel a aquest ús museístic i arxivístic, part de l'edifici, fins als anys setanta, va ser ocupat per una caserna militar, aules de primera ensenyança i s'utilitzà també per a altres usos.

1977-78: Després de la rehabilitació d'una part de l'edifici i d'haver estat tancat durant uns anys, s'obren novament al públic el Museu Comarcal de Manresa i les noves instal·lacions de l'Arxiu Històric de la Ciutat.

1995-99: A partir d'un conveni entre la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Manresa, l'Arxiu Comarcal del Bages passa a ocupar la planta baixa i el primer pis de l'ala oriental de l'antic col·legi. Les obres d'adequació modifiquen substancialment l'estructura i els acabats dels àmbits afectats.

2002: S'adequa l'Oficina d'Informació i Turisme en una part de l'ala nord de la planta baixa.

A continuació s'inclouen els registres conservats a l'arxiu municipal de l'Ajuntament de Manresa, en el qual es resumeixen les principals intervencions realitzades durant el darrer mig segle:

Ref: 62/1960. RECONSTRUCCIÓ DEL SOSTRE DEL MUSEU DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Pedro Subirana Casas
- Import : 12.795 ptes.
- Agost de 1960.
- Intervenció sobre una "porción del techo".

Ref: 63/1960. REPARACIÓ DE LA CORNISA DEL MUSEU DE SANT IGNASI I INSTAL·LACIÓ DE CANALS DE BAIXADA D'AIGÜES.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : José Pintó Riera (Ídem Sala Loiola)
- Import : 5.986 ptes.
- Desembre de 1960.
- Retall de "la cornisa de ladrillo del tejado", possiblement del front de l'antiga església, canviant 40 ml de canal de zinc per una de fibrociment, amb baixants de 8 cm de diàmetre fins a la claveguera.
- Tapiat de finestres de la façana oest del col·legi, amb maó massís.

Ref: 84/1962. REPARACIÓ DE LA COBERTA A LES DEPENDÈNCIES DE L'ARXIU MUNICIPAL DE L'EDIFICI DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Luis Castellà (*)
- Import : 4.046 ptes.
- Febrer de 1962.
- (*) Luis Castellà està fent obres de restauració "en la parte de aquel edificio destinada a escuelas".
- L'Arxiu Municipal es trobava aparentment a l'ala sud, del s.XIX, al front al carrer de Viladordis.
- Repàs de la teulada, neteja de canal de recollida d'aigües, substitució del tub del baixant.
- Hi ha goteres i es considera que caldria refer les cobertes de l'edifici però és massa car.

Ref: 96/1962. CONSTRUCCIÓ D'UN LAVABO A LES DEPENDÈNCIES DE L'ARXIU MUNICIPAL DE L'EDIFICI DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Cots i Claret, S.L.
- Import : 41.133'49 ptes.
- Durant l'any 1962.
- L'Arxiu Municipal es trobava aparentment a l'ala sud, del s.XIX, al front al carrer de Viladordis.

Ref: 97/1963. CONSTRUCCIÓ D'UN DESPATX PRIVAT A L'ARXIU MUNICIPAL DE L'EDIFICI DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Cots i Claret, S.L.
- Import : 28.801'92 ptes.
- Febrer a març de 1963.
- L'Arxiu Municipal es trobava aparentment a l'ala sud, del s.XIX, al front al carrer de Viladordis.
- S'empra paviment de formigó del tipus Pirelli (Paviment hidràulic?).

Ref: 184/1964. REPÀS DE LA COBERTA DEL MUSEU DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Jose Pinto Riera
- Import : 29.568'00 ptes.
- Febrer de 1964 a juliol de 1970.
- Neteja i reparació d'una coberta de 400 m^2 en projecte, mentre que a l'obra finalment només se n'executen 336 m^2.

Ref: -/1969. REPARACIÓ DE COBERTES DE LES SECCIONS D'ARXIU I MUSEU.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : -
- Import : 1.249.844'00 ptes.
- Projecte desembre de 1969.
- Aprovació al Ple Municipal al febrer de 1970.
- Aparentment projecte no executat, que s'intentarà reprendre l'any 1975.
- Projecte redactat seguint la Norma MV-101, amb jàsseres (biguetes) de formigó armat pretensades i encadellats ceràmics de 3 cm de gruix, calculats per aguantar una càrrega de 450 kg/m2. Es preveien reconstruccions de murs amb morter de ciment portland amb dosificació 1:6 i amb additiu "aireante".

Ref: 17/1970. REPARACIÓ EN EL MUSEU DE SANT IGNASI INCLOSA LA INSTAL·LACIÓ ELÈCTRICA.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Cañellas - Sobrerroca
- Import : 46.892'00 ptes.
- Març a juliol de 1970.
- Es produeix el despreniment de part del cel-ras d'una sala del Museu Municipal, i es procedeix a la seva reparació. També s'intervé a la instal·lació elèctrica.

Ref: 68/1971. DIVERSOS TREBALLS EN EL LABORATORI MUNICIPAL I EDIFICI DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : José Firmat Serramalera
- Contractista : Carlos Cañellas.
- Import : 26.000'00 ptes.
- Novembre de 1971.
- Repàs de la canonada de desguàs del laboratori i de la teulada a l'arxiu i al museu.

Ref: 12/1975. OBRES DE RESTAURACIÓ A L'EDIFICI DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : Josep M. Armengou Vives
- Contractista : Emilio Vilanova Ribas - S.A. de Construcciones Aceleradas (S.A.C.A.)
- Import : 12.955.397'00 ptes.
- Projecte d'octubre de 1974. Obres d'abril de 1975 a novembre de 1976.
- Projecte de renovació de la coberta de tot el Col·legi de Sant Ignasi, distribuït en fases 1 i 2.

Ref: 42/1975. ACONDICIONAMENT A LA 2a PLANTA DE L'ANTIC EDIFICI DE SANT IGNASI.

- Arquitecte Municipal : Josep M. Armengou Vives
- Contractista : Emilio Vilanova Ribas - S.A. de Construcciones Aceleradas (S.A.C.A.)
- Import : 2.776.001'00 ptes.
- Projecte de novembre de 1975.
- Obres de setembre de 1975 a febrer de 1977.
- Obres de condicionament parcial de l'arxiu municipal a la 2a planta de l'edifici. Es preveia la substitució de les bigues de fusta per bigues d'acer laminat.
  Aparentment les obres corresponien a la 3a fase de les "Obres de restauració de l'edifici de Sant Ignasi" (Expedient 12/1975) i incidien sobre la 2a planta de les ales oest i nord del Col·legi, incloent també el condicionament de part dels serveis higiènics.

Ref: 58/1990. REHABILITACIÓ EDIFICI MUSEU I ARXIU. REPARACIÓ DE TEULADES.

- Arquitecte Municipal : Frederic Marlet Chavarría
- Contractista : Construccions Francisco Vidal, S.A.
- Import : 7.582.949'00 ptes.
- Projecte d'octubre de 1990.
- Obres de novembre de 1991 a gener de 1993.
- Reparació amb modificació de les vessants de l'ala sud del Col·legi, amb façana al carrer Viladordis, sobre una superfície de 491'30 m2. La coberta preexistent era de fusta i es projecta una corretja de formigó armat sobre les parets de càrrega de base de suport de bigues, que es canviaren per bigues metàl·liques IPN cada 70 cm amb encadellat ceràmic. El projecte preveia una canal de xapa de zinc de diàmetre 12'50 cm.

Ref: 49/1992. OBRA COMPLEMENTÀRIA. REHABILITACIÓ MUSEU - ARXIU COMARCAL.

- Arquitecte : Frederic Marlet Chavarría
- Contractista : Construccions Francisco Vidal, S.A.
- Import : 3.771.144'00 ptes.
- Agost a novembre de 1992.
- Intervenció de reparació d'algunes sales de la planta primera de l'àmbit de museu i arxiu.

Ref: -/1995-1999. PROJECTE DE REMODELACIÓ PER L'ADEQUACIÓ DE L'ARXIU COMARCAL A LA PLANTA BAIXA I PRIMER PIS DE L'ALA EST.

- Arquitecta : Marta Pujol Ferrusola
- Contractista : -
- Import : -
- Les noves dependències de l'arxiu s'inauguraren al febrer de 1999.
- Intervenció gestionada per la Generalitat de Catalunya de la qual no s'ha localitzat informació.

Ref: 13/2002. PROJECTE D'ADEQUACIÓ I INTERIORISME DE L'OFICINA DE TURISME DE MANRESA A L'ANTIC COL·LEGI DE SANT IGNASI. FASE I.

- Arquitectes : Joan Sabaté Picasó i Horacio Espuche Sotailo
- Contractista : Constructora de Solsona, SCCL.
- Import : 132.860'81 €.
- Desembre de 2002 a gener de 2003.
- Obres de condicionament de l'oficina de turisme a la planta baixa de l'ala nord del Col·legi. Fase I d'Obra Civil, amb part dels treballs executats per una Escola taller.

Ref: 37/2002. PROJECTE D'ADEQUACIÓ I INTERIORISME DE L'OFICINA DE TURISME DE MANRESA A L'ANTIC COL·LEGI DE SANT IGNASI. FASE II.

- Arquitectes : Joan Sabaté Picasó i Horacio Espuche Sotailo
- Contractista : Constructora de Solsona, SCCL.
- Import : 41.354'00 €.
- Desembre de 2002 a gener de 2003.
- Obres de condicionament de l'oficina de turisme a la planta baixa de l'ala nord del Col·legi. Fase II d'Interiorisme i Calefacció.
  Fase III inclou les restants instal·lacions i complements: ofimàtica, xarxa de servei de dades i mobiliari de catàleg.

i48. Les portalades de l'església de Sant Ignasi i del col·legi de Sant Ignasi, vers el carrer de Viladordis (Foto Arxiu Comarcal del Bages – extreta de RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931),* vol.I, *El paisatge urbà*, Manresa 1996, p.186)

2.1.4.1. El temple de Sant Ignasi

Després de l'enderroc de l'església la tardor del 1936, l'únic de l'edifici que ha restat visible són les empremtes de les seves estructures arquitectòniques en el mur oest de l'ala de ponent del claustre del col·legi de Sant Ignasi, les quals conformen com una mena de tall o secció longitudinal de l'església. En les fotografies d'aquest mur anteriors a la construcció de la Sala Loiola (1960) i també en l'actualitat després de l'enderroc d'aquest teatre, s'hi reconeixien perfectament les diferents parts del temple: l'extrem de llevant del braç del creuer, les tres capelles laterals, les tribunes, el cor, la sagristia i altres elements com les portes que permetien l'accés a l'església des del Col·legi.

El temple de Sant Ignasi era un edifici de gran ambició, l'única església a Manresa amb una cúpula sobre el creuer, i ricament decorat. A banda d'unes poques fotografies, s'han conservat algunes descripcions de l'edifici d'abans del 1936 que ens poden ajudar a conèixer quina era la seva arquitectura. Altres textos ens acosten a la vida religiosa que tenia lloc al seu interior, a l'esguard dels jesuïtes, responsables de la litúrgia i d'una notable activitat d'apostolat des del final del segle XIX i fins a la Guerra Civil.

Una primera descripció de l'església la trobem en el llibre de Josep Maria de Mas i Casas *Ensayos históricos sobre Manresa* (1836), quan feia molt pocs anys que les obres s'havien conclòs. El descriu així[j1]:

"(...) Consta de una nave, y capillas laterales, las dos correspondientes a los arcos toros del crucero, en cuyo punto céntrico elévase una hermosa cúpula. La decoración interior es de colunas corintias que se elevan desde el zócalo y del pedestal de sillería, y rematan después de su friso de follage y otros adornos del arquitrabe y la cornisa, en la metopa y triglifos de la otra cornisa, que rodea el edificio, y de la cual parte la bóveda, que es redonda, y le siguin a manera de arcos diagonales otras colunas corintias dobladas de coluna a coluna. Sobre las seis capillas laterales hállanse galerías al nivel del coro que corre en el frontispicio interior. En la parte izquierda del crucero, bájase por una ancha escalera a la antigua iglesia de Santa-Lucía, con lo cual quedan unidas entrambas iglesias. La portada y la parte de pared lateral izquierda que da en la plazuela de Santa-Lucía, es todo de piedra sillar con sus ventanas. El frontispicio tiene un óvalo, dos ventanas, y una gran puerta, adornada con colunas jónicas, zócalo, pedestal y cornisa, en medio y sobre la cual elévase una estatua sillar de S. Ignacio de magnitud colosal, y en ambos lados otras dos en ademán de sentadas alegorías de la fe y la esperanza; rematando el frontispicio en forma de arco convecso que rodea una cornisa. En la pared del franco izquierdo hay otra puerta, y sobre su dintel esculpidas las armas reales. La portería de la casa colegio, la adornan colunas corintias."[106]

Una altra descripció del temple, molt més tardana, és la que apareix en l'obra *San Ignacio en Manresa. Álbum histórico escrito e ilustrado por padres de la Compañía de Jesús* (1897)[107]. S'hi diu el següent:

"En el extremo occidental de la calle de Escodinas, (...) vense juntos cuatro edificios consagrados a la memoria de S.Ignacio: El Hospital de Santa Lucía, anterior al siglo XI (*sic*); la iglesia de Santa Lucía, de estilo gótico; la iglesia de San Ignacio, fábrica del siglo XVIII; y el colegio de San Ignacio, obra del siglo XVII (*sic*), uno y otra de arquitectura greco-romana. El frontiscipio de la iglesia es todo de sillares. Decorose la entrada con dos columnas dóricas, zócalo, pedestal y cornisamento, sobre el cual campea la gran estatua del ilustre Fundador. Sus ojos miran al cielo: en la mano izquierda lleva las Constituciones y con la derecha empuña el báculo patriarcal, que clava en la cabeza de Lutero. A uno y otro lado están artísticamente asentadas la Fe y la Esperanza. Dos ventanas y un rosetón dan luz a la iglesia, que es de una nave, con ocho capillas laterales y una hermosa cúpula en el crucero. Danle mucha gracia las pilastras corintias con su zócalo y pedestal de sillería, sus frisos de follaje y la cornisa con que remata. A la izquierda el crucero está la espaciosa escalera que conduce al Rapto. Comenzose a labrar este templo en 1750, suspendiose en 1767, se continuó en 1818 y no se concluyó el retablo de estuco hasta el 1831. Hoy se ha restaurado todo y enriquecido con primorosos altares. En los del Santísimo Corazón de Jesús y María venéranse en sendas urnas de cristal los cuerpos de S.Fortunato y Sta. Victoria, sacados de las catacumbas, traídos a Manresa por el H.Francisco Bosch y regaladas a los PP. por D.José Herp (1830 al 1832). (...) En el de San Luis hay un crucifijo misterioso. En el mismo punto que en Madrid mataban sacrílegamente a los religiosos de la Compañía, este crucifijo se le cayó de las manos al Santo y dio en tierra sin quebrarse (....) Todos los años, comenzando la vigilia de la Dominica de Pasión, se celebra un octavario solemne en memoria del rapto, y con la misma pompa la fiesta del 31 de julio (...) Además de la real Congregación del Corazón de Jesús, una de las primeras de España, hay la de Ineses y Javieras para las obreras de las fábricas.(...)"

La Congregació de la Immaculada, Sant Francesc Xavier i Santa Agnès per a dones i nenes havia estat fundada a l'església de Sant Ignasi el 1888.

La descripció més completa que hem localitzar del temple és la que dóna Gaietà Barraquer a *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX* (1906)[108]:

"La fachada de la iglesia mayor no había de separarse del gusto dominante en las de la Orden, el barroco. Toda está formada por pulidos sillares de piedra. Su puerta viene adornada de una columna dórica a cada lado, que descansa en un alto pedestal y en una base. Por sobre del vano corre de una a otra columna una ancha cornisa; y sobre ella un frontón curvo. Sobre el centro de éste ábrase en el muro un desahogado nicho que cobija la imagen de tamaño natural, de San Ignacio, de piedra. «Sus ojos miran al cielo: en la mano izquierda lleva las Constituciones, y con la derecha empuña el báculo patriarcal, que clava en la cabeza de Lutero. A un y otro lado están artísticamente asentadas (fuera del nicho) la Fe y la Esperanza»[109] (...)

i49. Les portalades de l'església de Sant Ignasi i del col·legi de Sant Ignasi, vers el carrer de Viladordis en 1882-92. (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa s.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

Esta consta de una nave, desahogada, elevada de techo y por ende airosa. Escrita arriba su fecha, queda indicado su gusto arquitectónico y la disposición de sus partes. Tiene buen crucero y tres capillas por lado y lugar como para otra bajo el coro; con lo que no debo añadir que éste se halla en alto en los pies del templo. Une a las capillas un ancho paso y por sobre de ellas corre triforium, o tribunas; pero mientras los arcos de aquellas son de medio punto y elevados, los de éstas quedan apocados por estar muy rebajados. Cada machón luce en la nave una anta de elevado pedestal, y capitel jónico con una guirnalda que pende de cada lado de éste. Se hace inútil añadir que subiendo las antas a mayor altura que las tribunas, sostienen la buena cornisa, que recorre todo el templo; al paso de ésta sostiene la bóveda, la que, dada la fecha de construcción del templo, no puede mostrar otras líneas, ni las muestra, que las entonces en boga, es decir, los compartimentos formados por arcos transversales y adornados de lunetos con ventanas. Pero en el cruce o centro del crucero, sobre de una cornisa circular, apoyada ésta en unas como ménsulas de adornos barrocos, levántese la hermosa cúpula o media naranja, embellecida con numerosos arcos, que a guisa de radios confluyen en el centro, y con sendos lunetos con ventanas entre arco y arco. Del rico florón central pende el Espíritu Santo. Las bóvedas de las capillas guardan la forma de arista cruzada. Este templo mide 38,70 metros de longitud; 9,40 de anchura en la nave; y 4,80 en la profundidad de las capillas de cada lado.

El ábside en su fondo describe una curva rebajada, forma a la que se adapta el retablo mayor, obra ciertamente de mal gusto. Consta de un alto pedestal, dos inmensas columnas de orden compuesto por lado y una gran cornisa que corre de una parte a la opuesta. En el espacio central, dejado libre por los pedestales y los pares de las columnas, se levanta como es natural el altar o ara, sus gradas superiores y el tabernaculito aislado de la exposición rodeado de columnitas. Y sobre de él en una nube aparece la imagen de tamaño natural del titular San Ignacio. Apunté arriba que este retablo se debió a la actividad del Padre Rector Ildefonso Valiente: ahora debo añadir que lo ideó y construyó el Hermano coadjutor Ibáñez, y que su obra se terminó en 1831[110].

De los retablos laterales unos parecen anteriores al 1835, otros posteriores; todos con posterioridad restaurados y restaurados con pulcritud y riqueza. Por esto me abstengo de su detallada reseña, y me limito a los siguientes datos. El primero del lado de la Epístola, o vecino de la fachada, ofrece a la pública veneración una imagen de San Luis Gonzaga. (...)

El retablo de la segunda capilla del mismo lado evidentemente procede del siglo XVII, y su imagen consiste en un pequeño, pero buen lienzo de la Virgen María.

Las testeras de uno y otro brazo del crucero contienen sendos retablos, grandes, de orden griego compuesto, ciertamente destituídos de toda gracia artística. El del lado de la Epístola cobija al Sagrado Corazón de Jesús, y el opuesto al de María.«Venéranse en esta iglesia en dos urnas distintas, el cuerpo de San Fortunato, mártir, en el altar del Sagrado Corazón de Jesús, y el de Santa Victoria en el altar mayor. Estas reliquias fueron sacadas de las catacumbas de Roma, y enviadas a Manresa el año 1828 por el Hermano coadjutor Francisco Bosch...»[111].

Otra muy notable reliquia posee esta iglesia, la mitad de una falange del pulgar de la mano derecha de San Ignacio, la que solía venerarse en la capilla del *Rapto*. Actualmente, colocada en un gran relicario o custodia, de plata, de gusto gótico, regalado en estos últimos tiempos por el Obispo de Lérida (*sic*) Señor Comes, se guarda en la sacristía. (....)

El templo grande de San Ignacio hoy se halla pulcra y ricamente decorado con pintura y dorados, pavimento de mosaico, etc; pero todas estas obras las creo muy posteriores al 1835, y por esto me abstengo de mención.

Tras el retablo mayor, o ábside, ábrese la buena sacristía; en la que vi el arriba mentado lienzo de San Ignacio mandado pintar para el retablo mayor cuando el gremio de albañiles retiró el suyo[112]. El Santo viste los indumentos sacerdotales como para celebrar, y el lienzo, que a mi corto juicio no encierra gran mérito artístico, viene encajado en un buen marco de esculturas barrocas. Otros lienzos de menores dimensiones adornan la misma sacristía".

Barraquer es refereix al bisbe Joan Comes i Vidal, prelat de Menorca i Terol, nascut al carrer de Santa Llúcia de Manresa el 1844 i mort el 1906. Va ser alumne del Col·legi de Sant Ignasi i exercí de capellà durant alguns anys a Manresa, on va ser director de la Congregació dels Lluïsos. Va fer molts llegats al temple de Sant Ignasi, hi dotà diverses fundacions –per a misses i per a obres religioso-socials com ara subvencionar el mestre de capella i l'escolania, i la congregació de Sant Francesc Xavier i Santa Agnès–[113], i es va fer enterrar en un sepulcre monumental situat en un extrem del creuer, destruït el 1936 però del qual se'n conserva una fotografia[114]:

"Un caso palpable de la devoción a los lugares santificados por San Ignacio en Manresa lo tenemos en el ilustre manresano Rvmo.Sr.Dr.Juan Comes, obispo de Menorca y más tarde de Teruel. Este prelado fue devotísimo de San Ignacio, como lo demostró ofreciéndole entre otras cosas, un rico pectoral que, puesto de rodillas junto a la imagen yacente del Santo en la capilla del Rapto, él mismo por sus propias manos se lo puso sobre el pecho. Ofreció también un precioso relicario gótico, de plata dorada, para la reliquia del Santo y, finalmente, un báculo pastoral, también de plata dorada y de estilo gótico.

i50. Interior de l'església de Sant Ignasi vers 1882-92, abans de la reforma de l'altar major (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa s.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

Dispuso en su testamento que se le diera sepultura junto a la puerta de la escalera que bajaba de la iglesia de San Ignacio a la capilla de Santa Lucía. A este efecto, poco después de su muerte, acaecida el 20 de julio de 1906, se construyó en aquel lugar un elegante panteón, adonde efectivamente fueron trasladados sus restos mortales el 12 de julio de 1907."[115]

El 1906 el bisbe Comes va ser sebollit provisionalment davant la porta del Rapte. Les seves despulles es traslladaren al nou sepulcre el 12 de juliol de 1907, com acabem de veure. Al frontal del panteó es podia llegir la següent inscripció[116]:

D.O.M.

IN HOC MONUMENTO

EXUVIAE JACENT

EXCELLENTISSIMI AC ILLUSTRISSIMI

D.DR. JOANNIS COMES ET VIDAL

IN HAC CIVITATE NATI

DIE VIGESSIMA QUARTA JUNII ANNI MDCCCXLIV

OLIM ECCLESIAE MINORICENSIS

DEINDE TERULENSIS EPISCOPI

AC ALBARRACINENSIS APOSTOLICI ADMINISTRATORIS

OBIIT IN OPPIDO VULGO ARTÉS

DIE VIGESSIMA JULII ANNI MCMVI

R.I.P.

Una altra descripció del temple de Sant Ignasi de Manresa ens la dóna el jesuïta alemany Joseph Braun (1913), molt pocs anys després de Barraquer. Traduït de l'alemany, diu:

"A Manresa també la nau principal i les capelles laterals són precedides per un cancell i un cor elevat que reposa sobre un arc carpanell rebaixat. En el projecte original dues torres campanar havien de flanquejar els peus de l'església. De les dues, tan sols la de l'esquerra es va acabar fent; val a dir que això fou així després del retorn dels jesuïtes al segle XIX, a jutjar per les seves formes arquitectòniques, que discorden de la construcció originària. La llargària interior de l'església és de 41,50 m, dels quals 10 m pertanyen al cor, 9 m al creuer i la resta a la nau principal; l'amplària interior, incloses les capelles de 4 m de fondària, és de 17 m. Les pilastres, que són situades davant els pilars, queden sorprenentment poc avançades; reposen damunt una base força alta i tenen capitells jònics de tall clàssic. Els arcs de les entrades de les capelles laterals reposen damunt una lleugera imposta; les tribunes laterals, de la mateixa amplària que les entrades de les capelles laterals, s'obren vers l'espai de la nau central mitjançant arcs carpanells. La cornisa que ressegueix tota la paret per damunt les tribunes i les separa del claristori, només sobresurt una mica, i és totalment exempta d'ornamentació. (...)

El mobiliari prové del segle XIX, de manera que no és pas ara el moment de tractar-ho. A l'esquerra de l'església, a la qual la uneix un passadís, hi ha l'esglesiola tardogòtica de l'hospital de Santa Llúcia, venerada pels seus records ignasians i per la capella del Rapte, erigida el 1885 en un elegant i molt ricament ornamentat estil gòtic."[117]

L'església de Sant Ignasi va jugar un paper rellevant en l'apostolat dels laics i concretament en la promoció de les congregacions marianes que dirigien els pares jesuïtes, en un moment de profunds canvis socials a la ciutat a causa de la industrialització. El 1851 s'hi erigí la Congregació de Maria Immaculada i de Sant Lluís Gonçaga per a joves, que després es traslladà a la Seu, i el 1888 l'esmentada de la Immaculada, Sant Francesc Xavier i Santa Agnès per a dones i nenes[118].

En les seves memòries mossèn Josep M. Gasol ens dóna un retrat viu i entranyable de l'edifici i de la vida religiosa a Sant Ignasi en els anys immediatament anteriors a la Guerra Civil:

"De totes maneres i a pesar de tot el que he estat contant, les meves més importants vivències d'aquells anys sota l'aspecte de la vida religiosa, s'han de situar a les dues grans esglésies jesuítiques: Sant Ignasi i la Santa Cova.

i51. Interior de l'església de Sant Ignasi després de la reforma de l'altar major de 1908 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

El temple de Sant Ignasi –malauradament arrasat l'any 1936– havia estat construït, el segle XVIII, per al servei del Col·legi, que és el casal que avui acull el museu i l'arxiu històric municipals. Era un edifici d'arquitectura barroca, amb cúpula –l'única cúpula dels temples manresans–, creuer i tribunes. Havia estat decorat a principis del segle actual amb la intervenció del germà Martí Coronas, jesuïta d'origen aragonès, resident molts anys a Manresa. En esglésies manresanes i en moltes d'altres de regions espanyoles i països d'Amèrica llatina, deixà mostres fefaents del seu art. Va ésser un pintor prolífic, de gran correcció formal, un mestre de la perspectiva i un extraordinari dibuixant.

La de Sant Ignasi era una església de gran clientela de devots en els nombrosos actes de culte que s'hi celebraven. Des de menut vaig anar-hi a catecisme, els diumenge a la tarda. L'ensenyament de la doctrina cristiana era a càrrec de congregants marians, sota la direcció del pare Josep Pastoret, de molt bon record i profunda empremta en la formació religiosa i cultural del jovent manresà al llarg d'un quart de segle. L'ajudaven un parell de jesuïtes "tercerons" residents a la Cova. El meu pare, que de solter havia estat prefecte de la congregació dita dels lluïsos, de casat continuà fent de catequista. La qual cosa significava que, cada festa, a primera hora de la tarda, pare i fill –i fills, amb el curs dels anys– sortíem apressats i com qui diu amb la crema o la nata del tortell al bigoti, del carrer de Vilanova a Sant Ignasi, una església gens propera, per arribar puntuals a la catequesi.

La sessió catequística era precedida d'una breu processó, que donava un tomb per la plaça de davant l'església. Els nois de cada secció s'afileraven darrera un petit pendó en el que figurava una estampa del titular de cadascuna d'elles. El patró no era altre que el sant que presidia l'altar o capella de les respectives 'aules'. Recordo perfectament quines eren aquells titulars: el Nen Jesús, el Sagrat Cor, la Puríssima, Sant Josep, el Sant Crist, la Mare de Déu 'de l'Amor hermós' i el Rapte de Sant Ignasi. La 'secció del Rapte' agrupava els nois castellanoparlants, i en llengua castellana se'ls ensenyava el catecisme. Llur instructor era el senyor Felicià Moya i Fornelio (pare dels mossens Felicià i Jesús Moya Blanch).

A la 'doctrina de Sant Ignasi' vaig estrenar-me de rapsode. En una de les anomenades concertacions o vetllades literàries-musicals, el pare Pastoret va fer-me recitar *Raïms i espigues* de Jacint Verdaguer. (...)

L'església de Sant Ignasi comptava amb una notable capella de música, rival en algun temps de la capella de la Seu. I amb una escolania, de la qual formaven part uns quants nois amics meus d'aquella època i de temps posteriors. (...) La capella i l'escolania eren dirigides pel mestre Josep Duran.

En aquest mateix temple s'organitzava, el divendres després de l'octava de Corpus, la processó del Sagrat Cor. Algun any era més lluïda que la del *Corpus Christi*. El Santíssim era dut sota un tàlem de vuit pals, com no n'hi havia d'altre a Manresa. Tinc entès que era un regal del bisbe Comes, les despulles del quahavien estat enterrades en un sepulcre monumental situat a mà esquerra del creuer d'aquesta església."[119]

i52. Interior de l'església de Sant Ignasi després de la reforma de l'altar major de 1908 (Foto Llorenç Gamisans i Vilaplana – extreta d'ALOY, Joaquim – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La República (1931-1936),* vol.I, Manresa 1990, p.266)

2.1.4.2. El nou altar major

El 31 de juliol de 1908 va tenir lloc la benedicció del nou altar major de l'església de Sant Ignasi. Va ser la culminació d'un ambiciós projecte de redecoració de tot el presbiteri major de l'església, en el qual hi va tenir una intervenció molt rellevant el germà jesuïta Martí Coronas (1862-1928), que va pintar-hi la conca de labsis sobre l'altar major. Joan Creixell ens va deixar escrita una detallada descripció de tots aquells treballs, avui desapareguts:

> "[l'altra major] Ocupa todo el ábside de la iglesia, quedando el altar cerrado en el fondo semicircular. El retablo en su elevación lo compone un basamento con las correspondientes molduras propias del estilo compuesto, a que pertenece toda la obra; y sobre este descansan seis columnas de mármol estriadas y de color rosado con el tercio inferior adornado de elegantes roleos, tarjas y cabecitas de ángel muy bien dibujados, tallados y dorados, y de gran relieve.
>
> Los capiteles corresponden al estilo, y también son dorados, corriendo por debajo de ellos unas guirnaldas de laurel con sus lazos correspondientes. Suprimidas las columnas que corresponden al centro de la curva el intercolumnio, resulta mayor, en el cual y sobre un plano que adelanta una cuarta parte de la saliente del cornisamento, se desarrolla adosado a él un cuadro escultural, que representa la apoteosis del Santo Fundador: el cual en medio de un sol y haces de luz, de nubes y de grupos de querubes, se presenta en actitud extática semi-arrodillado con los brazos abiertos y mirando al cielo, vistiendo vestiduras sacerdotales ricamente decoradas.
>
> A sus pies dos angelitos sostienen el uno la cruz patriarcal, y el otro el libro de las constituciones. En el fondo de los intercolumnios restantes se ven sendos plafones de relieve y dorados sobre fondo verde y oscuro, y el anagrama A.M.D.G. en el centro, ocupando todo el alta y ancho ramas de laurel.
>
> Sobre las columnas corre el cornisamento cuyo arquitrabe y cornisa están tallados según pide el estilo; y su friso lo ocupa una ornamentación rica y exhuberante de gran relieve dorado sobre mármol verde.
>
> Cierra, siguiendo la curva de la bóveda de la capilla, un cascarón, en cuyo arco por su parte anterior o frontal, corre una decoración del mismo estilo que el friso, aunque de mayores proporciones, interrumpida en su centro superior por una tarja sostenida por dos ángeles mancebos grandiosos. En el centro de la misma se ve el nombre de JHS y en una cintra que vuela entre ellos se lee esta inscripción: IN NOMINE JESU OMNE GENU FLECTATUR COELESTIUM, TERRESTRIUM ET INFERNORUM[120].
>
> El fondo de la pechina o cascarón es una imitación de pintura al fresco hecha por el H.Martín Coronas S.J.; y representa la glorificación de San Ignacio. Guardando relación con la actitud de la estatua del Santo ya descrita, aparece la Santísima Trinidad, de quien era devotísimo el Patriarca, el Padre bendiciendo, y el Hijo, con una corona en la mano, de pie espera el momento de coronar a su siervo, teniendo a su Santísima Madre a su derecha, que mira complacida al Santo y como animándole a recibir la recompensa. En lo alto y centro de la composición aparece la paloma simbólica del Espíritu Santo.
>
> Completan esta composición grupos de ángeles cantores y músicos, que celebran la fiesta, mientras otros sostienen la cruz al lado del Hijo y la bola símbolo del universo mundo junto a la figura del Padre. El conjunto del retablo es de tonos armónicos, y con la parte que juega el oro, resulta también rico; y junto con la grandiosidad de todas sus partes produce sorprendente efecto.
>
> Es cosa providencial que en esta iglesia sea venerado San Ignacio en dos estatuas, de las cuales una les representa tendido en el suelo arrebatado en éxtasis, y el otro encumbrado en lo alto a punto de pasar los umbrales de la gloria. (...)"[121]

2.1.4.3. L'església de Sant Ignasi en relació a altres temples jesuítics.

La intervenció del germà aragonès José Galván en el projecte del col·legi i l'església de Sant Ignasi de Manresa ens dóna pistes per buscar possibles paral·lels d'aquest conjunt monumental en altres col·legis de la Companyia, tant a l'Aragó com a Catalunya.

El primer en proposar una relació entre l'església manresana de Sant Ignasi i una altra de l'orde va ser Joseph Braun en la seva obra *Spaniens alte Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, de 1913. En concret, Braun defensava que l'església de Sant Ignasi de Manresa era bessona o parella de l'església del col·legi jesuític de Tortosa, i que ambdues havien d'atribuir-se al mateix arquitecte o mestre, José Galván, tot i que a Tortosa no hi ha documentada la seva presència i que l'església de Manresa es començà anys després que Galván marxés d'aquesta localitat. També posava en relació les esglésies de Sant Ignasi de Manresa i Tortosa amb la del col·legi de la Companyia a Osca, on trobem treballant Galván després de deixar Manresa el 1742. Braun va llançar la hipòtesi que després d'anar-se'n a Osca, Galván va continuar lligat a l'obra de Manresa i que també devia participar en la de l'església de Tortosa, tot i no residir en aquest dos llocs:

> "(....) és molt versemblant que ambdues [Manresa i Tortosa] siguin atribuïbles al germà Galván, amb qui ja ens hem trobat a Osca. Galván era un arquitecte molt bregat: a Manresa havia construït el nou col·legi els anys 1737-1742; però ja s'havia

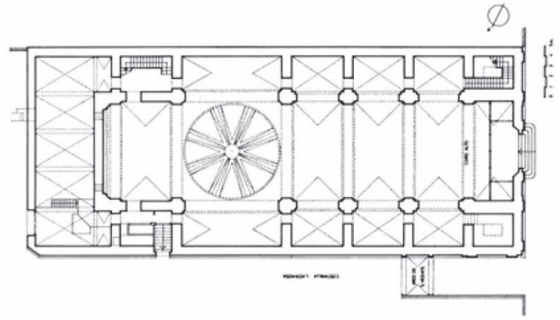

i53. Planta de l'església del col·legi Jesuïta de Huesca. (Javier Ibañez, Jesús Criado (2012) "La arquitectura jesuítica en Aragón. Estado de la cuestión". dins *La arquitectura jesuítica. Actas del Simposio Internacional Zaragoza, 9, 10 y 11 de diciembre de 2010*. (pàg. 393-472) Zaragoza.)

i54. Interior de l'església del col·legi jesuïta al carrer de Montcada de Tortosa (posterior col·legi de la Mercès). Abans de 1936. (Foto de Ramon Borrell- Arxiu Històric de les Terres de l'Ebre, Tortosa)

acreditat com a mestre d'obres en la continuació i la finalització de l'església col·legi d'Osca. Per això fa de mal suposar que hom prescindís dels seus serveis a Tortosa i a Manresa, quan finalment hi fou empresa la construcció de sengles esglésies col·legi. Això val sobretot per a la de Manresa, on les condicions financeres exigien molta prudència en la despesa, en la mesura que fos possible, per tal d'estalviar d'una manera o altra en tot allò que fos estalviable. El fet que Galván no s'estigués tothora a Tortosa ni a Manresa durant les obres d'ambdues esglésies, i que ni tan sols estigués adscrit a cap dels respectius col·legis, no constituïa cap impediment, atès que no tenia cap dificultat a desplaçar-s'hi per a una temporada quan els treballs el requerissin. Això podia ésser suficient, a més a més, si tenim en compte la gran lentitud amb què avançaven les obres.(....)"

"L'església col·legi de Manresa mostra, tant en la disposició de conjunt com en els detalls, força semblances amb la de Tortosa, fins a tal punt que, de fet, no correm cap gran risc de caure en l'error si l'atribuïm al mateix arquitecte. Se'n diferencia sobretot per l'absis semicircular, que és adossat al cor, i per la riquesa ornamental de la cúpula del creuer, que per dins i per fora mostra la mateixa imatge que la cúpula de l'església col·legi d'Osca."[122]

Per Braun era clar que en l'estudi de l'arquitectura de l'església de Sant Ignasi de Manresa calia tenir present el triangle Osca – Manresa – Tortosa. Les mides de l'església de San Vicente el Real d'Osca – encara dempeus– no s'allunyen molt de les de Manresa: una llargària total de 36,90 m i una amplària total de 18,20. Un creuer on s'alça la cúpula fa 9,40 m de costat. Els braços del transsepte i les capelles laterals tenen una fondària de 4,50 m. I el cor o presbiteri fa 6,80 m.

El conjunt de Tortosa va ser transformat en Seminari Conciliar després de 1767 (i més tard en institut d'ensenyament mitjà). L'església fou enderrocada acabada la Guerra Civil de 1936-1939, després d'haver resultat molt afectada durant el conflicte bèl·lic, però se'n conserva un ampli reportatge fotogràfic que permet saber com eren[123]. El temple tortosí era el segon més gran de la ciutat després de la catedral. Com a Manresa, l'edifici, de dimensions molt semblants, disposava de tres capelles laterals per banda, tribunes altes, i transsepte amb cúpula al creuer: "L'església era un temple de planta de creu llatina amb tres capelles a cada costat que es comunicaven amb amplis passadissos, tribunes amb gelosies a la nau, creuer, presbiteri i cor alt al peu. El creuer es cobria amb una cúpula amb llanterna i el presbiteri també presentava una volta de mitja taronja."[124]. La solució del creuer diferia respecte a l'església de Manresa, que disposava d'una finestra oberta a cada pany de la cúpula. A Tortosa la llum només entrava pel llanternó superior. La solució d'Osca era la mateixa que la de Manresa.

El projecte de Tortosa contemplava la construcció de dues torres campanar a la façana major de l'església (aquesta també de perfil mixtilini com a Manresa), tot flanquejant el cos central. Segons Braun, el mateix havia estat previst a l'església de Sant Ignasi, encara que només s'arribà a aixecar el campanar de ponent i molt tardanament, a la segona meitat del segle XIX. La traça de la façana de l'església de la Cova també preveia dues torres campanar en aquesta mateixa disposició, tot i que només se'n construí el basament[125].

A Tortosa, les imatges del pati del col·legi que ens han arribat evidencien que no tenia un claustre amb galeries porxades a la manera de Manresa.

Al col·legi d'Osca només s'ha conservat l'església. Les obres del temple van començar vers el 1726, amb l'ensorrament del temple anterior, sota la direcció del germà llec Tomás Moreno, natural de Daroca, que hi treballà fins el 1730. Aquest any començaren les obres de fonamentació del nou edifici, que s'allargaren molts anys, fins el 1739. Entre aquest any i el 1742 l'obra va anar a càrrec de l'arquitecte d'Osca José Sofí, a qui alguns autors atribueixen la traça de l'església[126]. Sofí signà el 1739 unes capitulacions amb el principal donador per a les obres de la nova església, el canonge i vicari general Vicente Castilla. S'estipulà que l'obra s'havia de fer en tres anys, però en realitat van caldre més de sis anys: el Santíssim Sacrament no es va traslladar a la nova església fins el gener de 1746. Entre 1743 i 1746 figura com a integrant de la comunitat del col·legi d'Osca, en qualitat d'*architectus*, el germà José Galván, que havia deixat la comunitat de Manresa al final de 1742. Hi treballà acompanyat del germà llec Pablo Diego Ibáñez, especialista en acabats i en la decoració[127].

La façana d'Osca s'allunya molt de la de Sant Ignasi: pel material (ús del maó) i pel coronament (no mixtilini, sinó amb un frontó al cos central). Sabem per les capitulacions de 1739 que la façana també havia d'anar flanquejada de dues torres campanar, que no s'arribaren a completar. En canvi, l'interior s'acosta molt més a les esglésies de Manresa i Tortosa. El maó també s'utilitzà amb profusió a l'església de Tortosa, com es comprova en les fotografies del seu enderroc.

i55. Interior de l'església de Sant Ignasi després de la reforma de l'altar major de 1908 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i56. Detall del presbiteri de l'església de Sant Ignasi, després de la reforma de l'altar major de 1908 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i57. Interior de l'església de Sant Ignasi després de la reforma de l'altar major de 1908 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

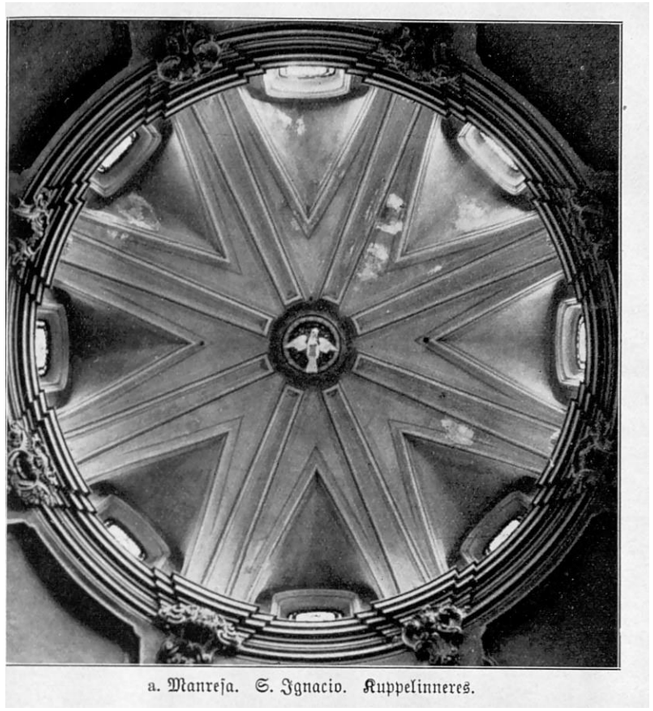

a. Manresa. S. Ignacio. Kuppelinneres.

I58. Interior de la cúpula del creuer, amb l'au que simbolitza l'Esperit Sant (Foto extreta de Joseph BRAUN. *Spaniens alte Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, de 1913, entre les p.108-109)

i60. Interior de l'església de Sant Ignasi després de la reforma de l'altar major de 1908 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

a. Manresa. S. Ignazio. Inneres. Blick zum Eingang.

i61. Interior de l'església de Sant Ignasi vers els peus, amb el cor elevat i el gran òcul de la façana (Foto extreta de Joseph BRAUN. *Spaniens alte Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, de 1913, entre les p.112-113)

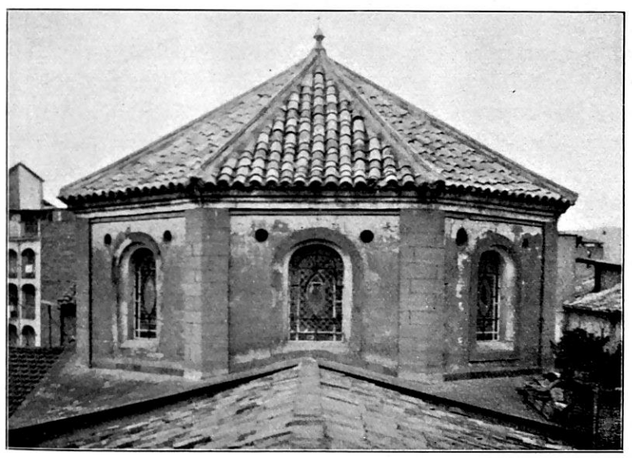

b. Manresa. S. Ignacio. Kuppeläußeres.

i59. Exterior de la cúpula del creuer, amb les finestres que l'il·luminen (Foto extreta de Joseph BRAUN. *Spaniens alte Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, de 1913, entre les p.108-109)

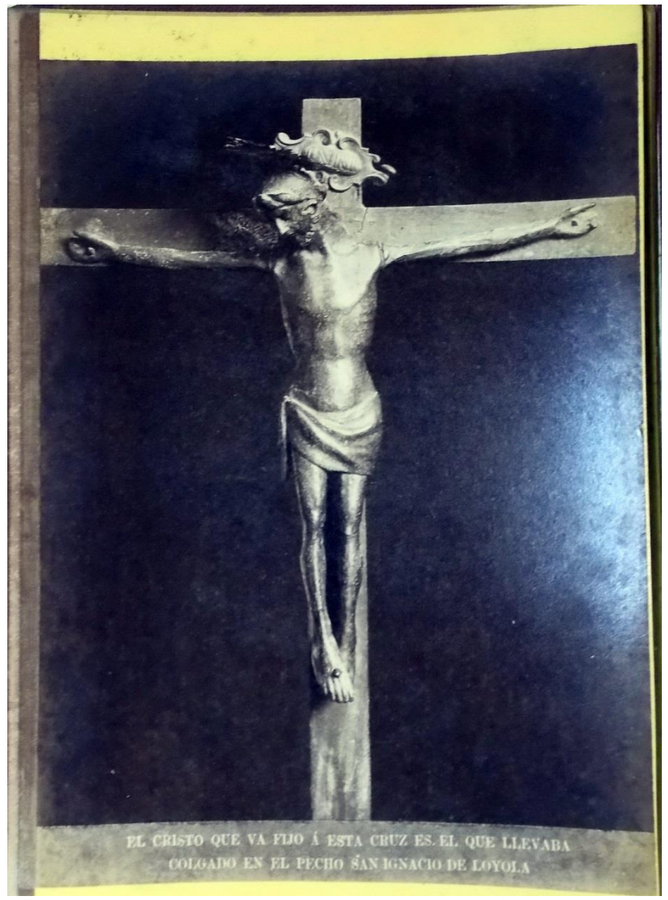

i62. Crist que presidia l'altar major de l'església de Sant Ignasi. És el que es creia que havia dut al pit Ignasi de Loiola (Foto extreta de *Recuerdos de S. Ignacio de Loyola*. Manresa s.d [v.1882-92]. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i63. Sepulcre del bisbe Joan Comes (1906-1907) (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i64. Alguns dels altars laterals de l'església de Sant Ignasi. En segon era probablement dedicat al Santíssim Cor de Maria (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i65. Alguns dels altars laterals de l'església de Sant Ignasi. En segon era probablement dedicat al Santíssim Cor de Maria (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i66. Alguns dels altars laterals de l'església de Sant Ignasi. En segon era probablement dedicat al Santíssim Cor de Maria (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

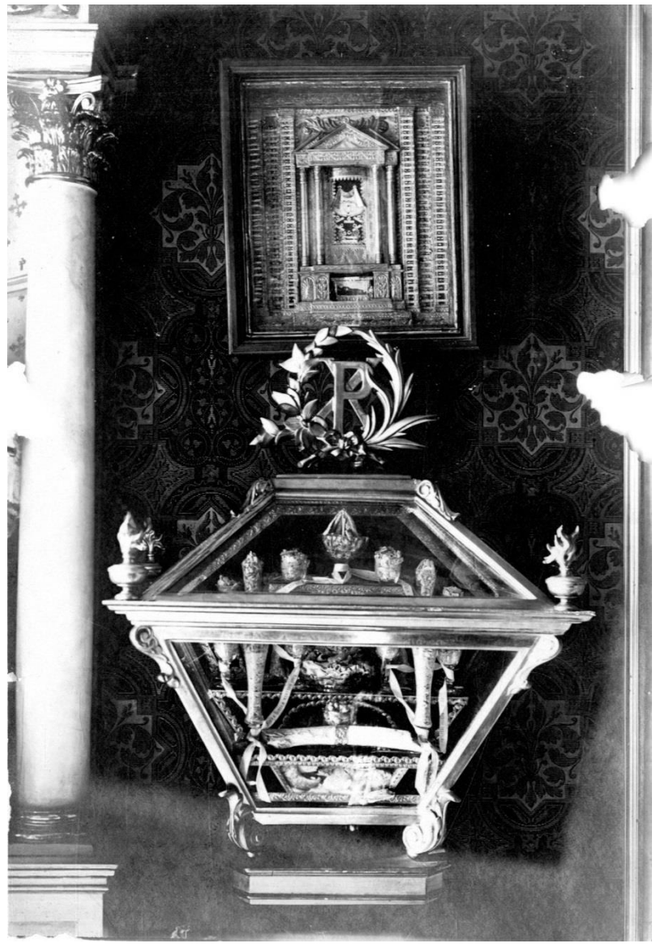

i67. Probablement, reliquiari de sant Fortunat (o de santa Victòria) que es conservava al costat del retaule del Santíssim Cor de Maria. Des de 1830 l'església de Sant Ignasi posseïa relíquies d'aquests dos sants portades de Roma, guardades en sengles urnes de vidre (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

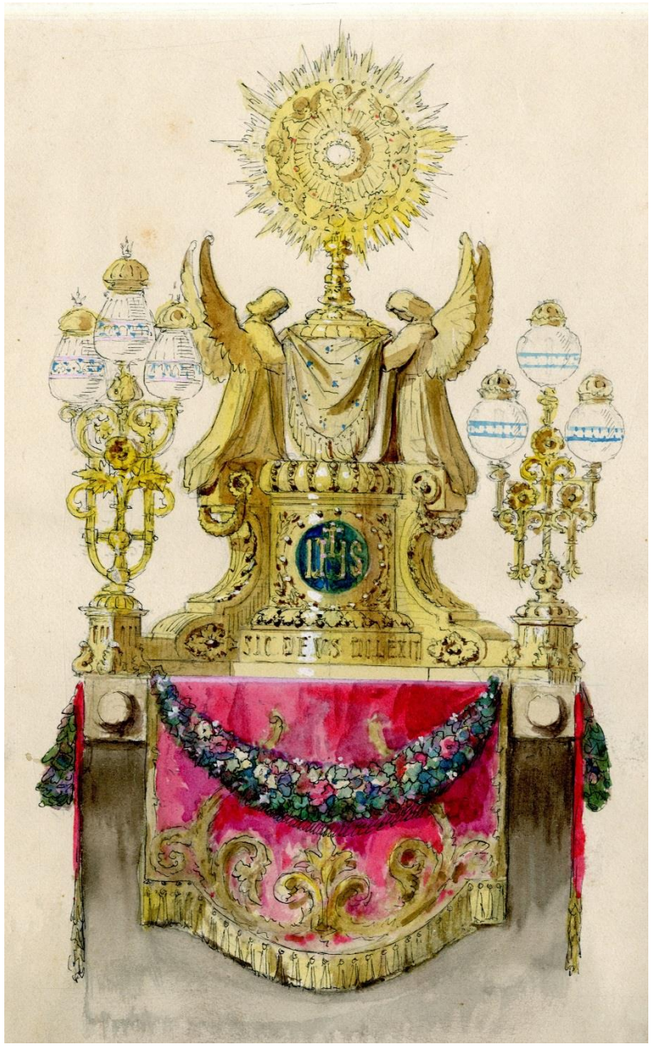

i68. Projecte de custòdia. Possiblement obra de Martí Coronas (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i69. Projecte de custòdia. Possiblement obra de Martí Coronas (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i70. Projecte de suport per a làmpada per al presbiteri de l'església de Sant Ignasi. Possiblement obra de Martí Coronas (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

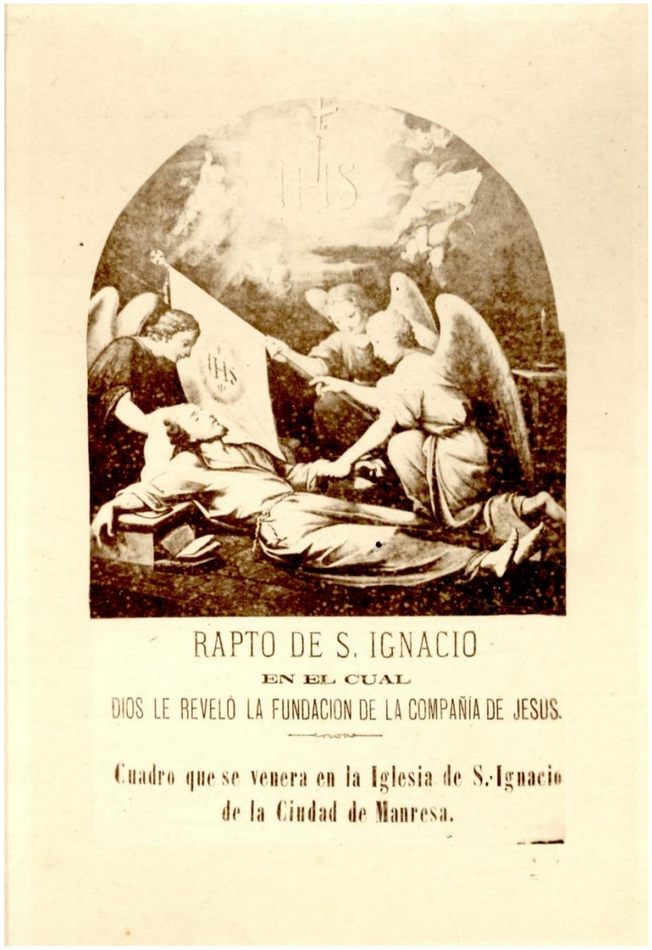

i71. "Cuadro que se venera en la iglesia de S.Ignacio de la ciudad de Manresa". Pintura a l'oli del pare Sebastià Gallès S.J. que havia formar part de la primera decoració de la capella neogòtica del Rapte: escena del Rapte (Foto extreta de *Recuerdos de Sⁿ Ignacio en Manresa*. s.d. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i72.

i73.

i74.

i75.

(i72, i73, i74, i75.) Estat del solar de l'església i de la paret de separació amb el col·legi de Sant Ignasi després de la Guerra Civil (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i76. Estat del solar de l'església i de la paret de separació amb el col·legi de Sant Ignasi després de la Guerra Civil (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i77. Rastre del fum d'un xemeneia en el mur de separació entre l'església de Sant Ignasi i el col·legi. Testimoni de l'ocupació de l'ala de ponent del claustre per refugiats o soldats durant la guerra (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i78. Galeria del claustre de Sant Ignasi, amb les reixes que tancaven les arcades (Foto extreta de FELIU DE TRAVY, Ignasi. *Síntesi històrica del col·legi de Sant Ignasi, de la Companyia de Jesús, des del seu origen a Manresa fins al seu trasllat a Sarrià*. Barcelona 1979, p.5)

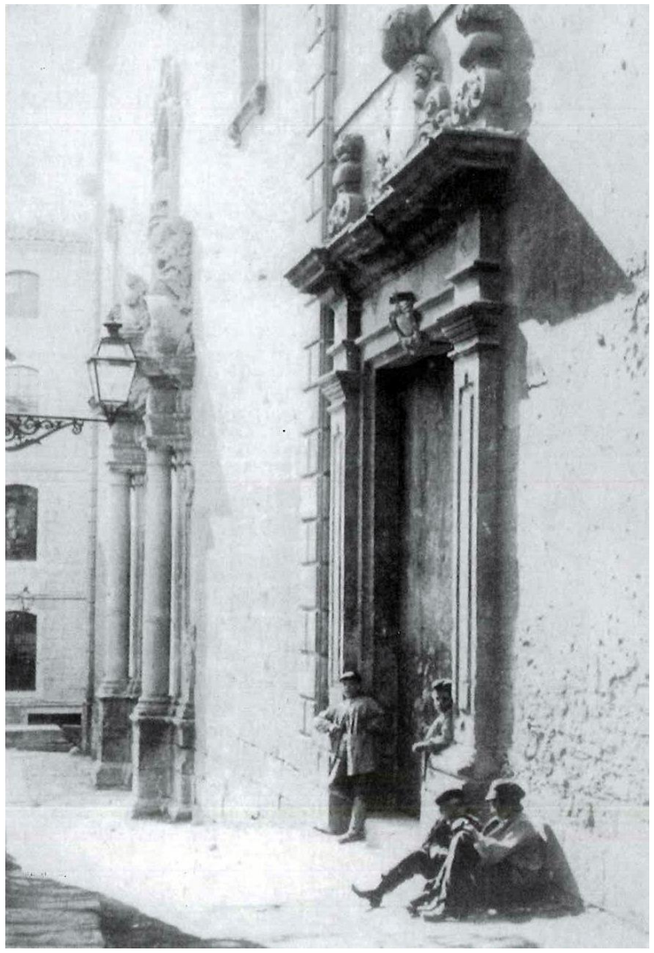

i79. Portalades del col·legi i de l'església de Sant Ignasi. Al fons, la façana lateral de la fàbrica de ca l'Arenys (Foto extreta de SOLÀ I PARERA, Àngels. *Aigua, indústria i fabricants a Manresa (1759-1860)*. Manresa 2004)

i80. Portalada del col·legi de Sant Ignasi (carrer de Viladordis). (Foto extreta de *Recuerdos de S^n^ Ignacio en Manresa*. s.d. Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

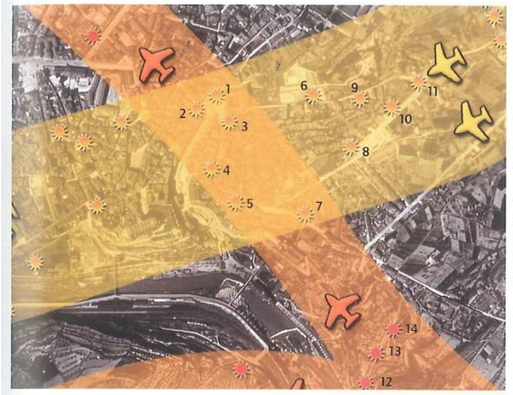

1 Plaça Sant Ignasi
2 Torrent de Sant Ignasi
3 Barberia de cal Casasayas
4 Era del Xivit
5 Carrer Sant Bartomeu
6 i 9 Carrer Viladordis
7 Plaça Sant Bartomeu
8 i 10 Carrer de la Sardana
11 Plaça Pare Oriol
12, 13 i 14 Línia dels Ferrocarrils Catalans, entre Sant Pau i la mina dels Frares.

Fotografia aèria d'una part de la ciutat on s'assenyalen els punts del barri de les Escodines on van caure bombes, durant els bombardeigs de final de la Guerra Civil. (Font: muntatge gràfic d'Arnau Aloy per al web *Els bombardeigs franquistes a Manresa (1938-39)* de Joaquim Aloy i Pere Gasol. La fotografia aèria de base va ser cedida pel Centre d'Història Contemporània de Catalunya ©)

i81. Plànol dels bombardejos sobre Manresa durant la Guerra Civil, amb indicació de l'afectació al col·legi de Sant Ignasi (punts 1, 2 i 3) (extret de COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. Manresa 2008).

i82. Aspecte del refugi antiaeri construït a la plaça de Sant Domènec durant la Guerra Civil. Adossat a la mitgera de l'antiga església homònima. (Foto: Arxiu Comarcal del Bages – Autor: Lluis Rubiralta Garriga? entorn de la dècada de 1940-50 - extreta https://historiademanresa.wordpress.com)

i83. Imatge de la intervenció arqueològica realitzada entre 1996 i 1997 a la plaça de Sant Domènec, on es poden identificar encara les estructures adossades paral·lelament a la paret del Teatre Conservatori, corresponents a les restes del refugi antiaeri construït durant la Guerra Civil. (Foto: Eduard Sánchez - Josep Maria Vila - Arqueociència, Intervenció arqueològica a la plaça de Sant Domènec, 1997, Dipòsit Digital del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya - www.calaix.gencat.cat)

2.1.4.4. El refugi antiaeri de Sant Ignasi durant la Guerra Civil

Arran del risc de bombardeig aeri provocat per l'esclat de la Guerra Civil, Manresa fou una de les primeres ciutats catalanes en constituir una Junta de Defensa de la Població Civil, amb la finalitat de protegir els ciutadans en cas d'un atac aeri.

L'actuació de la Junta es centrà en l'estudi dels indrets de la ciutat que podien emprar-se com a refugi, així com de la planificació de noves construccions destinades específicament a la protecció dels manresans, a banda de l'estudi sobre la prevenció dels efectes de possibles atacs amb armes químiques.

En un primer moment es confeccionà un inventari de possibles espais existents que poguessin ser aptes com a refugis; fonamentalment soterranis o plantes baixes d'edificis residencials i de fàbriques. Però com que els espais inspeccionats i considerats aptes com a refugis foren insuficients per acollir tota la població, ben aviat es plantejà la necessitat de construir refugis específicament antiaeris amb caire d'urgència. D'aquesta manera s'inicià al desembre de 1936 la construcció dels dos primers refugis situats al turó de Puigterrà i al parc de bombers.

A l'octubre de 1937 es tractà d'impulsar la construcció de refugis, a partir d'un programa específic que incloïa tres tipus: refugis de galeria (com els iniciats a Puigterrà i al parc de bombers); refugis soterrats, en indrets on les característiques del subsòl ho permetessin; i refugis del tipus adossat, previstos en solars corresponents a l'enderroc d'algunes esglésies aprofitant la runa de l'enderroc, així com la possibilitat de recolzar part de l'estructura en les mitgeres de les construccions existents. És en aquest darrer grup de refugis on s'inclogué la intenció de bastir amb caire d'urgència un refugi al "solar de l'antiga església de Sant Ignasi".

En l'estudi d'en Joaquim Aloy[128] sobre aquest tema s'esmenta que el 21 d'octubre de 1937 s'inicià l'execució del refugi de la plaça de Sant Ignasi, juntament amb el de la plaça de Sant Domènec, i el del sector del carrer de Ginjoler. Però un mes després s'hagué de suspendre els treball gratuït de desenrunament dels refugis previstos per poca participació.

La continuació de les obres de construcció de refugis antiaeris es desenvolupà amb moltes dificultats i de manera discontínua, degut a la migradesa dels recursos econòmics i materials disponibles, i a l'escassa resposta a les crides realitzades per part dels manresans.

Tot i així en diverses relacions de la Junta de Defensa Passiva s'indica que entre el juny de 1938 i la fi de la guerra al municipi, es realitzaren obres per a la construcció de refugis als solars de les esglésies recentment enderrocades de Sant Domènec, de Sant Ignasi, de Sant Miquel, i de les Caputxines, a banda d'altres refugis en altres indrets.

Però d'altra banda, el diari *UGT* del 16 de desembre de 1938 es lamentava de que "malgrat tots els esforços poc és el que s'ha realitzat" en relació a la construcció de refugis antiaeris.

En el cas del refugi antiaeri previst a l'indret resultant de l'enderroc de l'església barroca del col·legi de Sant Ignasi, les fotografies històriques conservades corresponents als anys 1938, 1939 i fins a la dècada de 1950 evidencien que els treballs de construcció tingueren una magnitud molt escassa, ja que costa d'apreciar indicis de possibles elements constructius visibles que es puguin atribuir a aquest tipus de construcció defensiva (veure imatges i72 a i75).

El resultat de la intervenció arqueològica realitzada durant la deconstrucció de la Sala Loiola-Ciutat ha permès documentar alguns elements constructius adossats a la mitgera de l'antiga església així com l'arrencada d'uns mur paral·lel de paredat; d'entre 60 i 80 cm de gruix, que delimitarien un possible àmbit interior allargassat entorn dels 2m d'amplada lliure. Aquestes restes podrien correspondre al possible intent de construcció d'un refugi antiaeri en aquest indret, de característiques similars al refugi que arribà a completar-se a la plaça de Sant Domènec (veure imatges adjuntes).

D'altra banda, cal considerar que aquestes estructures constructives també coincidirien amb les traces del projecte de remodelació del conjunt del col·legi com a Museu Comarcal, Biblioteca, Arxiu, i Escola de Belles Arts i Oficis Artístics, amb un espai públic amb un monument commemoratiu de Sant Ignasi, redactat per l'arquitecte Camil Pallàs entorn de 1955 (veure plànols 2.1.7.33. i 34.)

En conseqüència, amb la informació disponible no queda clar si les restes d'elements constructius anteriors a la Sala Loiola-Ciutat adossats a la mitgera del col·legi de Sant Ignasi correspondrien a l'inici de la construcció d'un refugi antiaeri durant la Guerra Civil, a l'inici d'una construcció annexa al col·legi per tal de remodelar-lo com a equipament cultural municipal entorn de 1955, o inclús a la coincidència d'ambdós projectes, que no arribaren a completar-se.

[70] Al segle XVII s'havia intentat diverses vegades traslladar el col·legi a un indret més apte, dins la ciutat i al costat de l'església de Sant Miquel, però els jesuïtes sempre van trobar l'oposició dels consellers de la Ciutat, el Capítol de la Seu i la resta de convents de Manresa. Vegeu BAJONA, p.35-36. En l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona) es conserva un inventari de l'arxiu del col·legi del principi del segle XVIII (ACOB 45, f.127v-128r), en el qual es diu que aleshores hi havia al caixó 6 un lligall amb diversos documents sobre aquesta qüestió: "Rahons que persuadexen haverse de mudar lo collegi à altra part més còmoda y saludable. Resposta del Ille. Capítol a una requesta a ell presentada per oposarse dit capítol a la donació avia fet la ciutat de Manresa a la Companyia de la Iglésia de St. Miquel per a fundar collegi. Respostas del P.Rector y relligiosos del present collegi a las requestas presentadas per varias relligions de la present ciutat oposantse a la fundació ideada en la iglesia y terreno de St.Miquel y perçò pretenent que la Companyia devia observar los decrets pontificis que prohibexen edificar alguna casa de Relligió dintre lo espay de 300 canas per lo ayre mesuradoras des de altra casa o convent de relligiosos."

[71] Per no faltar a la veritat, des del 1913 havia estat escrit i publicat que José Galván era l'arquitecte del conjunt del col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Ho va afirmar per primera vegada Joseph BRAUN a la seva obra *Spaniens alte Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, p.107-108. La raó que no s'hagi parat atenció en aquesta obra durant més d'un segle potser es deu simplement al fet que és escrita en alemany. Només la historiografia aragonesa, en temps recents, seguint Braun, també ha assenyalat aquesta mateixa autoria: vegeu MARTÍNEZ VERÓN, Jesús. *Arquitectos en Aragón. Diccionario histórico*. Vol.II. CSIC – Diputación de Zaragoza, Sarragossa 2001, p.182.

[72] FITA, obra citada, p.177; BAJONA, obra citada, pàssim; SABATÉ, Joan –ESPECHE, Horacio. *Pla director de l'antic col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Proposta arquitectònica*. Manresa 1997 (inèdit).

[73] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Aragonia 26, Annue littere, 1705-1765, f. 81r-81v.

[74] El seu grau dins l'orde era de "coadjutor temporal no format", que volia dir que era el que es coneix ara com a "germà" (per tant, que no havia estat ordenat prevere). Al segle XVIII els coadjutors temporals es dedicaven a les tasques més lligades als afers mundans (cuiners, sastres..., i també exercien els oficis de la construcció: mestre d'obra o fuster).

[75] Es tracta dels llistats de membres –pares i germans– que formaven cada casa i que el pare provincial enviava a Roma cada un o tres anys.

[76] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Aragonia 13, 14 i 15. Seguim Ignacio VILA DESPUJOL. *Jesuitas de las Comunidades de los Colegios de Cataluña de la Provincia de Aragón, de 1645 a 1767*. Abril de 2012. Exemplar inèdit conservat a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), que conté el buidat de les referències als membres de les comunitats jesuítiques de Catalunya que apareixen en els catàlegs breus (anuals) i triennals conservats a Roma.

[77] Joseph BRAUN a la seva obra Spaniens alte Jesuitenkirchen. Ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien, p.107; MARTÍNEZ VERÓN, Jesús. Arquitectos en Aragón. Diccionario histórico. Vol.II. CSIC – Diputación de Zaragoza, Sarragossa 2001, p.182. Sobre el suposat origen castellà de Galván, que sostenia J.Braun el 1913 i que desmenteixen els catàlegs, vegeu Fernando COLLAR DE CÁCERES. El sepulcro del obispo Idiáquez y sus autores: José Galván y Carlos de la Colina, "Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología", Universidad de Valladolid 1983, p.503-508.

[78] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Aragonia 13, 14 i 15, pàssim. Seguim VILA DESPUJOL, obra citada, p. 160-161.

[79] VILA DESPUJOL, obra citada, pàssim.

[80] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), ACOB 040, f.215r. L'inventari el va fer l'escrivà Josep Enrich i du per títol: "Llevador de los libros y papeles manuscritos reservados el collegio de San Ignacio de esta ciudad y son los mismos que constan en inventario original remitido al Supremo Consejo y pasió (*sic*) ante mi el infraescrito escribano y otros papeles se remitieron a San Isidro el Real de la villa de Madrid en virtud de carta orden".

[81] Archivum Romanum Societatis Iesu (Roma), Aragonia 26, Annue littere, 1705-1765, f.93r-94v. La traducció del text llatí sobre les obres que s'havien fet a l'església aquell any no deixa de presentar certs dubtes d'interpretació. El text és el següent: "Rectoris tamen diligentia hoc anno ad sacellorum ipsius uno in angulo fornices est perducta".

[82] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), ACOB 040, f.219r-219v.

[83] BASSEGODA, Bonaventura. *La Cova de Sant Ignasi. Manresa*. 2a edició. Manresa 2013, p.56-61. El projecte s'ha atribuït a Josep Morató Sellés (1712-1768), però no n'hi ha proves concluents. La rapidesa en la construcció d'aquest temple, en comparació amb el ritme de l'obra de Sant Ignasi, es podria explicar perquè va poder gaudir d'un generós donatiu del Marquès de Villapuente, el mexicà José de la Puente Peña y Castejón, que va visitar la Cova el 1727. Bassegoda pensa que d'aquest donatiu també se'n va beneficiar el col·legi de Sant Ignasi: "Aquests diners, un cop invertits en diverses rendes i propietats, són els que permeten les noves construccions a la Cova, i, segurament també, la reforma i ampliació del col·legi de sant Ignasi" (p.56).

[84] ZAMORA, Francisco de. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Curial. Barcelona 1973, p.108-109.

[85] Segons Joan Creixell, la rapidesa en l'acabament del temple es deu principalment als donatius per a l'obra d'Antoni Amat: "Entre los bienhechores justo es consignar a D.Antonio Amat, caballero de Barcelona; el cual puso de suyo tanto empeño y tanto caudal, que a sus expensas de debe principalmente la terminación del mencionado templo.". Vegeu CREIXELL, obra citada, s.d., p.43-44.

[86] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, portafolis núm.2, f.6.

[87] El 1829 hi ha notícia que s'estava a punt de fer alguns dels altars laterals: Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, portafolis núm.2, f.8.

[88] Segons el *Pla director de l'antic col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Proposta arquitectònica*. Manresa 1997, aleshores es devia bastir "la segona i tercera planta de l'ala oest i, potser, la de la tercera planta de l'ala nord".

[89] BAJONA, obra citada, p.71.

[90] BARRAQUER, obra citada, 1906, p.426.

[91] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), ACOB 41, sense foliar: "Cuenta de lo que se va gastando en la obra de la sacristía del colegio de San Ignacio de esta Ciudad de Manresa (...)".

[92] MAS I CASAS, obra citada, p.53.

[93] BAJONA, obra citada, p.100. És una fotografia del fons de l'Arxiu de la Cova de Sant Ignasi (Manresa). Es pot comprovar com encara no s'havia aixecat el campanar de l'església de Sant Ignasi.

[94] Fins als anys noranta del segle XX l'exemplar original del projecte, enquadernat en forma de llibre i amb els diferents plànols relligats al llom, havia format part dels fons de l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya, aleshores a Sant Cugat del Vallès. Actualment és extraviat. N'hi ha una còpia fotogràfica a l'Arxiu Comarcal del Bages, gràcies a un donatiu d'Ignasi Bajona, que encara el va poder veure.

[95] BAJONA, obra citada, p.99.

[96] Com es pot veure en els plànols presentats per Fossas Pi el 1865, el projecte consistia en la construcció *ex novo*, únicament, de les ales de migdia i llevant (marcades en vermell).

[97] BAJONA, obra citada, p.101.

[98] BAJONA, obra citada, p.105.

[99] BAJONA, obra citada, p.100.

[100] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, portafolis núm.2, f.27.

[101] BARRAQUER, obra citada, 1906, p.427.

[102] BAJONA, obra citada, p.318.

[103] BAJONA, obra citada, p.203-209.

[104] BARRAQUER, Gaietà. *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, vol.IV, Barcelona 1917, p.279. Barraquer suposava que arran del decret de nova expulsió de 1835 (restabliment de la pragmàtica de Carles III de 1767), l'església de Sant Ignasi havia restat sense culte, però que anys després els jesuïtes se'n van tornar a fer càrrec: "De aquí resulta que tanto el templo del colegio cuanto su adjunto colegio, quedaron en poder del Gobierno. Ignoro qué destino se dio en los primeros años al templo. Supongo que permanecería cerrado. Cuando en 1848 el Padre Antonio Babra se encargó de él, halló que antes de este acto estaba abandonado. (...) En 1860 continuaban rigiendo este templo, y mejorándolo. Cuando en 1868, triunfante nuevamente la revolución fiera, los jesuitas sufrieron por vez milésima la expulsión, la iglesia de San Ignacio, o sea del Colegio, quedaría al cuidado de la autoridad eclesiástica; más, repuesto el orden, volvieron a encargarse de ella los jesuitas, los cuales aun hoy, enero de 1911, continúan al frente."

[105] ALOY, J., P. GASOL i J. SARDANS. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*, vol.I, Manresa 1992, foto 79, p.169. COMAS, obra citada, p.41: "passades les dotze del migdia deu avions franquistes van llançar un centenar de bombes sobre la ciutat. (...) Es van llançar altres bombes al sector de la plaça de Sant Ignasi, una de les quals va ensorrar part de l'edifici de la barberia de cal Casasayas (avui farmàcia Guañabens), una altra va caure al torrent de Sant Ignasi i una a la teulada de l'edifici de Sant Ignasi, al costat de l'indret on hi havia l'església del mateix nom, que havia estat enderrocada el 1936. Al començament del carrer de Viladordis encara és visible la metralla a la paret de l'antic col·legi." Al sector de Santa Llúcia i la plaça de Sant Ignasi van morir dues persones.

[106] MAS I CASAS, obra citada, p.54. Una altra descripció, de 1860, també es troba a CORNET I MAS, obra citada, p.129: hi afegeix que les tribunes de sobre les capelles laterals comunicaven amb l'interior del col·legi.

[107] Número 8. "Iglesia y colegio de San Ignacio".

[108] BARRAQUER, obra citada, 1906, p.421-429.

[109] Extret de *San Ignacio en Manresa*, Barcelona 1897, número 8.

[110] CORNET I MAS, obra citada, p.129.

[111] CORNET I MAS, obra citada, p.129-130.

[112] És a dir, el quadre del segle XVII que havia presidit l'altar de la capella de Santa Llúcia.

[113] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar.

[114] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar.

[115] PUIG, obra citada, p.106-107. Per a una descripció més detallada de tots els llegats que féu el bisbe Comes a l'església i a les congregacions, vegeu CREIXELL, obra citada, s.d., p.48-49.

[116] CREIXELL, obra citada, s.d., p.49.

[117] BRAUN, obra citada, p.112-113.

[118] TORRA, Ferran. Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969. Manresa 1973, p.143.

[119] GASOL, Josep Maria. Memòries d'un escolà de la Guia. Petita història d'un quart de segle: 1924-1948. Manresa 1998, p.63-65.

[120] Carta 2 de sant Pau als filipencs, v.10: "en nom de Jesús, tothom s'agenolli al cel, a la terra i sota la terra".

[121] CREIXELL, obra citada, s.d., p.51-53.

[122] BRAUN, obra citada, p.109 i 112.

[123] Vegeu Jacobo VIDAL, Albert CURTO i Enric QUEROL. *Tortosa. El patrimoni*. Onada Edicions. Benicarló 2008, p.49-50. Vidal data el conjunt tortosí al segle XVII. Les fotografies es conserven a l'Arxiu Històric de les Terres de l'Ebre (Tortosa).

[124] Yolanda GIL SAURA –LLORCA I MARTÍ, Alfons. "Les esglésies desaparegudes de Tortosa", dins *Història de les Terres de l'Ebre*, vol.V, *Art i cultura*, p.162-164.

[125] BASSEGODA, obra citada, p.58-59.

[126] Altres obres seves foren: el santuari de Santa Maria de Salas, Nuestra Señora de Sillas, l'església parroquial de Bandaliés i l'església del monestir de Montearagón.

[127] FERRER BENIMELI, José Antonio. *El colegio de la Compañía de Jesús en Huesca (1605-1905)*. Instituto de Estudios Altoaragoneses, Osca 2008, p.183-188; IBÁÑEZ FERNÁNDEZ, Javier – CRIADO MAINAR, Jesús. "La arquitectura jesuítica en Aragón. Estado de la cuestión", dins *La arquitectura jesuítica. Actas del Simposio Internacional. Zaragoza, 9, 10 y 11 de diciembre de 2010*. Institución "Fernando el Católico" (CSIC), Saragossa 2012, p.414-417.

[128] ALOY BOSCH, Joaquim. *Els refugis. La protecció contra els bombardeigs. La tasca de la Junta de Defensa de la Població Civil de Manresa*. - Recurs web: *http://www.memoria.cat/bombardeigs/*

i85. El bisbe de Vic Joan Perelló beneeix la primera pedra del conjunt del Rapte (17 de maig de 1948) (Foto extreta de PUIG, Ignasi. Recuerdos ignacianos de Manresa. Barcelona 1949, làm.33)

i86. Solar de l'antic hospital de Santa Llúcia envoltat per la nova tanca de pedra, durant les festes de les Enramades de 1950 (Foto Arxiu família Guañabens-Oliveras - extreta de COMAS CLOSAS, Francesc. Escodines, mil anys d'història. Manresa 2008, p.44)

2.1.5. EL NOU CONJUNT O MEMORIAL DEL RAPTE

En acabar la Guerra Civil l'estat del solar on s'havien aixecat l'església de Sant Ignasi i l'antic hospital i capella de Santa Llúcia, amb el seu annex de la capella vuitcentista del Rapte, era lamentable. Encara hi havia runes i material d'enderroc arreu. A la paret mitgera entre el que havia estat l'església de Sant Ignasi i el col·legi eren ben visibles els estralls del bombardeig de 1938 i l'ennegriment del mur pel fum de les xemeneies instal·lades a l'entresol del claustre durant la guerra, tal vegada arran de l'ocupació d'aquests espais per refugiats o soldats. Moltes de les pedres procedents dels edificis enderrocats s'amuntegaven en el solar alliberat i eren objecte de furs. Un solar que s'havia *encongit* respecte a l'espai que ocupaven l'església de Sant Ignasi i l'antic hospital de Santa Llúcia i el Rapte abans de 1936, perquè durant la guerra s'aprofità la desaparició d'aquests edificis per rectificar el traçat i eixamplar el carrer de Viladordis i fer altres reformes urbanístiques en aquest indret. Allà on s'havien aixecat els peus de l'església de Sant Ignasi s'havia convertit en carrer.

El primer pas per agençar l'espai, als anys quaranta, va ser la construcció d'una tanca o mur de pedra al seu volt i la neteja del solar, però hom desistí de reconstruir l'església de Sant Ignasi. En un segon moment, el condicionament de l'indret es va limitar a la reconstrucció de la capella de Santa Llúcia amb el seu annex, la sala-hospital on havia tingut lloc el Rapte, a partir d'un projecte de l'arquitecte barceloní Eugenio Pedro Cendoya Oscoz (1894-1975), coautor del Palau Nacional de Montjuïc (1929)[129]. El solar de l'església de Sant Ignasi va continuar desocupat i buit.

El bisbe de Vic Joan Perelló va beneir la primera pedra del conjunt del Rapte el 17 de maig de 1948, acompanyat pel president de les Corts Espanyoles, l'alcalde de Manresa i altres autoritats civils i religioses, entre elles diversos pares provincials de la Companyia de Jesús. Es va fer coincidir l'esdeveniment amb la celebració del IV Centenari dels Exercicis de sant Ignasi. Segons la notícia que en donà la premsa, el flascó col·locat dins la primera pedra contenia una acta en què es feia constar "la aspiración de la Compañía de Jesús de honrar a su glorioso fundador levantando una Capilla en el mismo lugar que en la Iglesia de San Ignacio ocupó la Capilla del Rapto."[130]. La primer pedra es va enterrar justament al costat del paviment de la capella del Rapte del segle XVII que es va localitzar en netejar el solar després de la guerra[131].

En l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona) es conserva el dibuix de l'alçat de les façana principal del nou conjunt i un plànol de la planta baixa, signats per l'arquitecte, que són l'únic material que hem localitzat del projecte de Eugenio Pedro Cendoya. L'alçat és datat de 1950[132] i la planta del 1957 (es tracta d'una rectificació del projecte inicial).

En un opuscle conservat al mateix arxiu, que s'edità l'octubre de 1949 per recaptar fons per a la reconstrucció del Rapte, es publica a la portada un dibuix d'Eugenio Pedro Cendoya, datat del mateix 1949, sobre l'aspecte que oferiria l'indret després de la reconstrucció, i, en la darrera pàgina, la planta del projecte original. Es pot veure com es preveia destinar el solar escapçat de l'església de Sant Ignasi a jardí de la nova capella de Sant Llúcia i el seu annex, la sala-hospital, on va tenir lloc el Rapte. S'abandonava, doncs, definitivament la idea de bastir de nou l'església de Sant Ignasi del segle XVIII i la capella del Rapte aixecada el 1881-1885, amb la voluntat, en canvi, de reconstruir l'espai de l'hospital de Santa Llúcia tal com Ignasi de Loiola l'havia trobat en fer-hi estada el 1522. L'interior de l'actual conjunt respon, en bona part, al que ja es preveia en el projecte de l'arquitecte Cendoya, com ara l'obertura d'una finestra entre la sala-hospital i la capella de Santa Llúcia i la col·locació de l'estàtua jacent de sant Ignasi –que se salvà de la destrucció del 1936– en el mateix punt on hi havia la capella del Rapte al segle XVII, sobre els mateixos rajols originals. L'interior de la sala-hospital es reconstruí segons la informació que proporciona del seu interior el compartiment d'alabastre del segle XVIII en què apareix sant Ignasi fent catequesi als infants a la porta de l'hospital, un relleu que es conserva a la Cova i que també apareix reproduït a l'opuscle de 1949[133]. L'actual capella de Santa Llúcia és l'unic espai de tot el conjunt que s'acosta a la disposició anterior al 1936 i que es va reconstruir amb aquesta voluntat, si bé el portal dels segles XIII-XIV dels peus de la capella es recol·locà a l'interior, en el vestíbul i obert al mur lateral de la capella.

Respecte al projecte inicial de Cendoya, però, mai es va portar a terme, probablement per problemes pressupostaris, el que havien de ser les façanes del nou conjunt del Rapte: unes façanes de composició i decoració neogòtiques, amb una portada d'arc apuntat i arquivoltes al frontis principal, pilars i pilarets, traceria cega, gablets i pinacles. Cendoya va preveure també un ampli programa escultòric sobre l'estada del sant a la ciutat de Manresa i l'episodi del Rapte i la col·locació, just davant la portada, d'una reproducció de l'agulla dedicada a sant Ignasi que el bisbe Joan de Cardona va fer bastir el 1588 (destruïda també el 1936). Damunt la portalada, es preveia l'erecció d'una gran estàtua de sant Ignasi, coronant el frontis. En la planta del 1957 les façanes d'estil neogòtic ja no es contemplen i la disposició de les estances interiors són les que poden veure en l'actualitat.

En l'opuscle de 1949 es fa memòria de la història de l'hospital de Santa Llúcia i de la capella del Rapte i es diu que:

i87. Façanes del conjunt del Rapte. Projecte d'Eugenio Pedro Cendoya (1949). Dibuix publicat a l'opuscle Reconstrucción de una capilla en memoria del "Rapto de S.Ignacio" en Manresa, octubre 1949 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

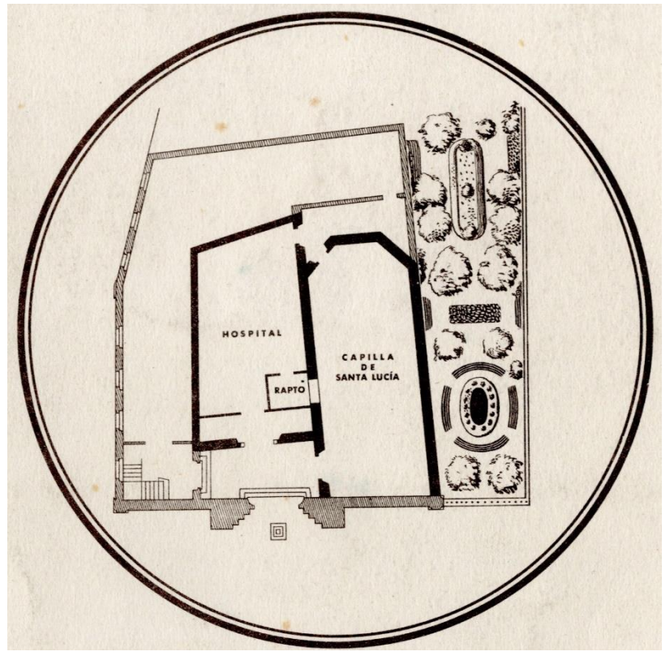

i88. Planta del projecte d'Eugenio Pedro Cendoya per al conjunt del Rapte (1949). Publicada a l'opuscle Reconstrucción de una capilla en memoria del "Rapto de S.Ignacio" en Manresa, octubre 1949 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

> "(…) En 1881 se corrigieron estas pequeñas alteraciones y se construyó la capilla tal como ha estado hasta su actual demolición, ordenada, paradoja increíble, por el propio Ayuntamiento rojo de Manresa. De suerte que el Ayuntamiento auténtico de la ciudad fue el que inició la obra de santificación del lugar del rapto, y otro Ayuntamiento usurpador fue el que ordenó y ejecutó su demolición. El Ayuntamiento de hoy, fiel al auténtico espíritu ignaciano de la ciudad, se ha unido cordialmente a los trabajos de restauración.
>
> En el momento presente es el propósito conservar las reliquias salvadas y mantener de la forma más devota posible el recuerdo de los acontecimientos, reflejando el ambiente en que tuvieron lugar.(...)"

El mateix opuscle recull part del text de la memòria del projecte que l'arquitecte Cendoya presentà a la Companyia de Jesús en el seu moment[134]:

> "(...) se ha proyectado un pequeño monumento ignaciano, algo como un museo religioso, cuyo exterior no exprese más que un ingreso a lo que dentro encierra. Ingreso de la máxima importancia y que constituye la casi única motivación de la fachada. Una gran portada flanqueada por recios contrafuertes, simbolizando la fuerza; una imagen destacada del Santo en su remate, y a ambos lados sendos relieves representativos de las escenas de la vida que se commemora, y sobre ello unos pequeños huecos para la iluminación del piso. Todo ello en piedra de la localidad y siguiendo la traza de la arquitectura gótica.
>
> Su planta se ha desarrollado de la siguiente manera: Un vestíbulo –más propiamente cancela– donde concurren los tres ingresos: a la Capilla de Santa Lucía, al pórtico donde San Ignacio enseñaba a los niños y a los locales en que se instalará la obra de la Junta del Apostolado. La Capilla de Santa Lucía, restaurada tal como fue dedicada al culto. Del pórtico, paso a la sala del Hospital; y dentro de ella, un departamento de las mismas dimensiones que el cuartito donde tuvo lugar el Rapto, y en cuyo interior, convertido en altar, se veneran las baldosas donde San Ignacio reclinó su cabeza. La comunicación entre el departamento y la Capilla volverá a ser la ventana existente entonces, y el acceso al altar del Rapto se hará por el interior de la sala del Hospital, que a su vez comunicará con la sagristía de la Capilla. Y a Poniente y Norte de las dos piezas referidas, habrá sendas naves, en donde, al igual que en la planta baja del piso, se instalarán los servicios del centro o catequesis, que están aún per concretar."

En un article de la revista "Juventud Mariana", signat amb les sigles I.R., de 1953, s'explica la gènesi del projecte i els objectius que perseguia, així com el seu finançament[135]:

> "Liberada la ciudad de Manresa, con algunas limosnas allegadas de personas devotas y del Apostolado de la Oración local se empezó a construir una cerca de obra que defendiera el lugar santo de toda profanación. Después, gracias a la limosna de un devoto de Madrid, pudo limpiarse y adecentarse el lugar. Y cuendo en 1948 se celebró el centenario de la aprobación del Libro de los Ejercicios Espirituales, se bendijo y colocó la primera piedra de la futura construcción por el Excmo. Sr.Obispo de la diócesis, con asistencia del Presidente de las Cortes Españolas, Excmo.Sr.D.Estaban Bilbao, y de todas las autoridades locales el lunes de Pentecostés. Las limosnas de algunos devotos de San Ignacio y la ayuda prestada por "regiones devastadas" van haciendo surgir de la escombrera en que se había convertido el solar de la capilla de Santa Lucía y del Rapto, aunque lentamente la nueva construcción.
>
> ¿Cuál es el fin que con ella se presigue? El plan que se proponen los PP. de la Compañía de Jesús en reparación y desagravio de lo que entonces no supimos o no pudimos evitar los españoles, es levantar un monumento conmemorativo del Rapto de San Ignacio, junto con la capilla de Santa Lucía, existente ya en su tiempo, y el Hospital de Pobres anexo, donde ejerció el Santo su caridad y su apostolado, explicando la doctrina cristiana y los rudimentos de los Ejercicios a los pobres y niños. Es decir, convertir las ruinas en lugar santo dedicado a San Ignacio para que pueda ser en lo futuro centro de peregrinaciones ignacianas reconstruyendo los dos lugares santificados por su presencia: el Hospital de los Pobres y la Capilla de Santa Lucía.
>
> Por eso se intenta reconstruir con la máxima fidelidad posible, el interior de la Capilla de Santa Lucía y el Hospital de Pobres, exponiendo a la veneración de los fieles las citadas reliquias, piedras y pavimento, dentro todo ello de unas construcciones envolventes que guardan el venerando (*sic*) lugar como precioso estuche. Y para que al mismo tiempo estas reliquias no queden solas y abandonadas, se estima que lo más apropiado es que las construcciones que rodeen esta lugar alojen también servicios de apostolado y enseñanza del catecismo, para que así continúe la humilde obra que en su interior vio la luz."[136]

i89. Alçat de la façana principal del nou conjunt del Rapte. Projecte original d'Eugenio Pedro Cendoya. 1950 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

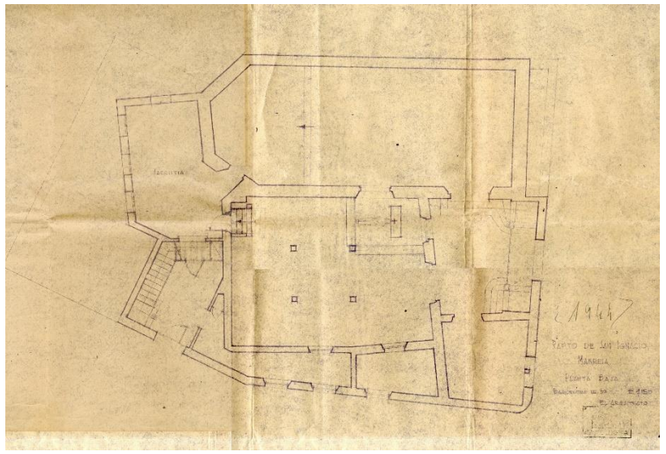

i90. Planta del nou conjunt del Rapte. Rectificació del projecte original. Eugenio Pedro Cendoya. Març de 1957 (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

Malgrat la primera pedra de 1948 i el projecte de Cendoya del 1949-1950, l'inici de les obres es va endarrerir fins el gener de 1953 i encara no s'havien acabat al principi del 1954[137]:

Així es descriu en el *Catàleg i Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històrico-Arquitectònic i Ambiental de Manresa* (1983) l'actual conjunt del Rapte[138]:

> "Edifici bastit modernament en el lloc que ocupava l'antic hospital de Santa Llúcia, del qual només es conserva un portal gòtic, amb dovelles motllurades i grafismes en un dels brancals que fan referència a la santa. És de pedra arenisca i està situat a l'interior de l'edifici. Aquest està format per dos cossos: l'un d'ells és la capella del Rapte (en planta baixa) i l'habitatge del cel·lador (planta pis) i l'altre és la capella de Santa Llúcia. Els dos cossos es comuniquen entre si mitjançant un vestíbul on hi ha el portal gòtic. Aquesta capella està reconstruïda en estil neogòtic, d'una nau amb absis exagonal, voltes de maó amb nervis de pedra.
>
> Murs de paredat comú, brancals, llindes i arestes en pedra de fil. Coberta de teula àrab.
>
> L'edifici conté les escultures del St.Crist (fusta tallada) i de Sta.Llúcia (alabastre), de Reixach i Campaña: s.XX; esmalts de Maria Noguera (s.XX).
>
> *Notes*:
>
> La capella del Rapte no és altra cosa que un intent de reconstrucció d'una sala de l'hospital de Santa Llúcia. Aquest local de l'hospital havia estat substituït, a finals del XIX, per una monumental capella pseudogòtica –obra de l'arquitecte Torres i Argullol–, que fou destruïda el 1936.
>
> Al seu interior hi ha una estàtua jacent de talla barroca, de Sant Ignasi."

En una cambra lateral de l'actual conjunt del Rapte es conserva una pintura del pare Francesc de Paula Morell i Subirà[139] S.J., de 1899, en què s'hi representa l'episodi de l'èxtasi del sant a l'hospital de Santa Llúcia.

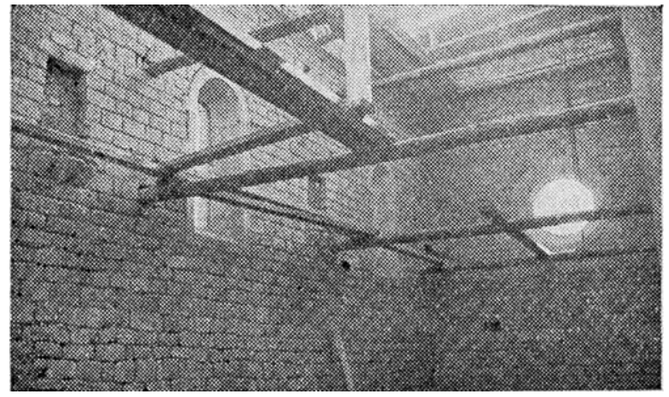

i91. Obres de reconstrucció de l'església de Santa Llúcia (1953) (Fotos extretes de I.R. [sigles]. Un recuerdo ignaciano que renace, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa" (Manresa), 132, novembre de 1953, p.1532-1533)

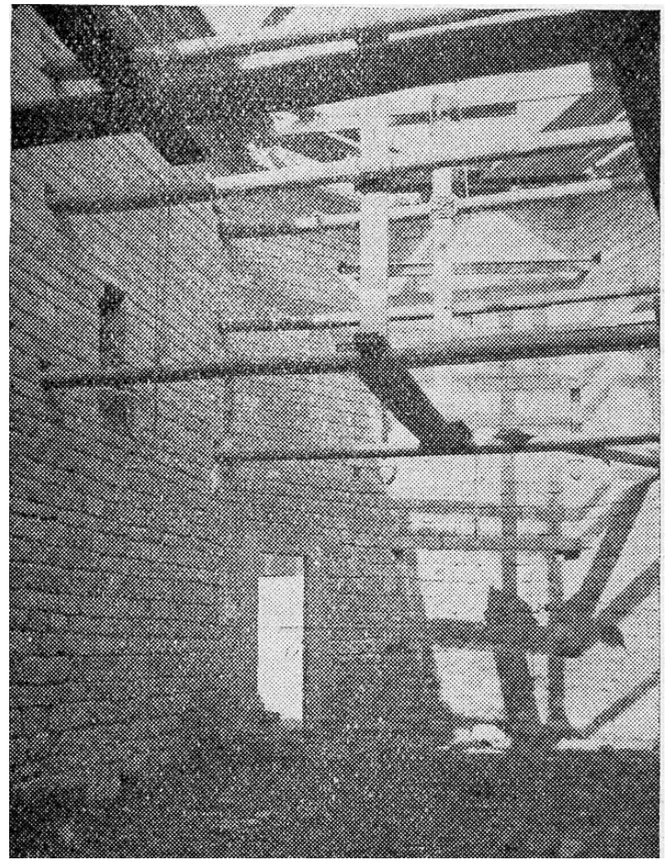

i92. Obres de reconstrucció de l'església de Santa Llúcia (1953) (Fotos extretes de I.R. [sigles]. Un recuerdo ignaciano que renace, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa" (Manresa), 132, novembre de 1953, p.1532-1533)

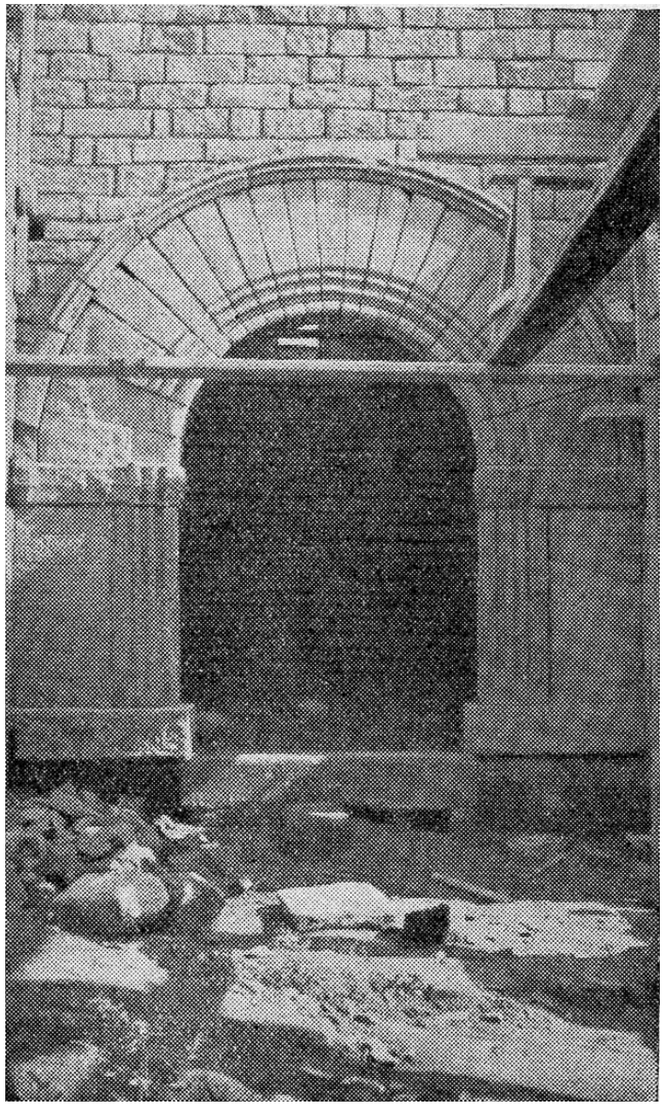

i93. Obres de reconstrucció de l'església de Santa Llúcia (1953) (Fotos extretes de I.R. [sigles]. Un recuerdo ignaciano que renace, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa" (Manresa), 132, novembre de 1953, p.1532-1533)

i94. Les obres de construcció del conjunt, amb la capella de Santa Llúcia ja construïda (probablement, 1954) (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i95. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i96. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Les dues portalades del vestíbul. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i97. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Paviment original de la capella del Rapte o de la sala de l'hospital (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i98. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Portalada d'accés a la sala de l'hospital, amb la restitució dels dos pedrissos o pedrons on seia sant Ignasi (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i99. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Sostre de fusta de la sala que recrea l'antic hospital medieval (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i100. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Possible paviment original de la capella del Rapte o de la sala de l'hospital (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i101. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i102. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i103. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Portalada d'accés a la sala de l'hospital, amb la restitució dels dos pedrissos o pedrons on seia sant Ignasi. A l'esquerra, porta d'accés a una dependència annexa (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

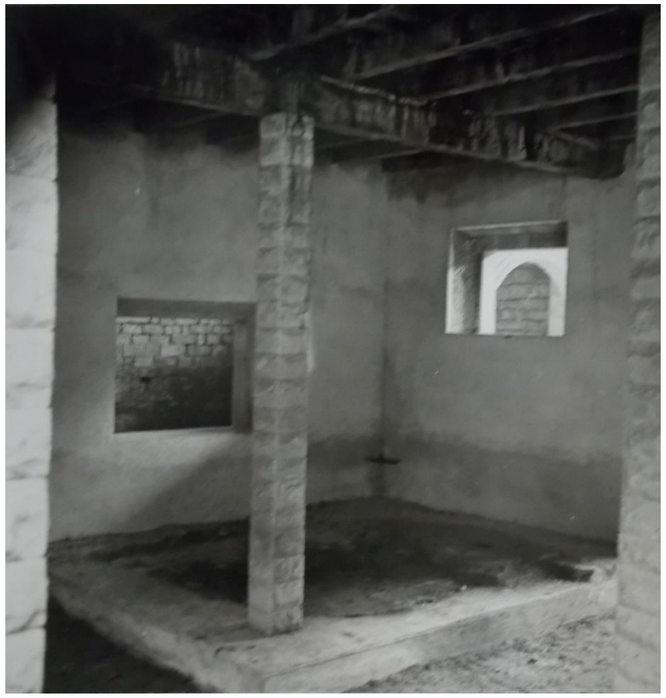

i104. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. Sala de l'hospital. Finestra oberta vers la capella de Santa Llúcia (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i105. Obres de construcció del conjunt. Vers 1954. (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya. Barcelona)

i106. Interior de la capella de Santa Llúcia. Estat actual (Foto Jordi Morros 151013-038)

i107. L'àmbit on hi ha l'escultura de sant Ignasi en el rapte. Estat actual (Foto Jordi Morros 151013-046)

i108. Quadre del pare Francesc Morell S.J. amb el tema del Rapte de Sant Ignasi, pintat el 1899, que es conserva en una estança annexa (Foto Carles Puigferrat)

i109. Interior de la capella de Santa Llúcia. Estat actual (Foto Carles Jordi Morros 151013-001)

i110. Portalada original de la capella de Santa Llúcia reconstruïda dins l'actual conjunt (Foto Jordi Morros 151013-009)

i111. Benedicció de la primera pedra del monument a la Immaculada (9 de maig de 1954) (Foto extreta de TORRA, Ferran. Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969. Manresa 1973, p.57)

i112. Germanació el dia de la benedicció de la primera pedra del monument a la Immaculada que es volia construir en el solar de l'església de Sant Ignasi (9 de maig de 1954) (Foto extreta de TORRA, Ferran. Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969. Manresa 1973, p.58-59)

2.1.6. LA SALA LOIOLA, DESPRÉS SALA CIUTAT

Davant la impossibilitat de reconstruir l'església de Sant Ignasi i el deplorable estat del seu antic setial, el 1954 va sorgir la iniciativa d'aprofitar l'espai alliberat per l'enderroc del temple per construir-hi un monument dedicat a la Immaculada. Va ser un projecte impulsat pels jesuïtes de Manresa i les Congregacions Marianes de la ciutat que vindria a complementar les obres del conjunt del Rapte. S'esqueia la celebració, el 1954, de l'Any Marià, que el papa havia instituït amb motiu del centenari de la definició del dogma de la Immaculada Concepció de Maria. Va ser aquest un projecte fallit, perquè només s'arribà a col·locar la primera pedra i mai es va portar finalment a terme. En la resta del solar es preveia construir-hi pistes esportives, cosa que tampoc mai s'arribà fer. Des del 1941 les Congregacions Marianes disposaven d'una Secció Esportiva per al foment de l'esport entre els joves congregants (atletisme, bàsquet, futbol).

L'acte de benedicció de la primera pedra del monument va ser una gran manifestació religiosa que va tenir lloc el 9 de maig de 1954, Dia Mundial de les Congregacions Marianes, i que va aplegar més de 600 persones. En la revista "Juventud Mariana", se'n fa la següent crònica:

"Cantando y rezando el Santo Rosario se dirigió la procesión de filas larguísimas, hacia el recinto donde años antes se había levantado gigantesca la iglesia de San Ignacio con la adjunta capilla de Santa Lucía y del Rapto del Penitente de la Cueva.(...)

Celebró la Santa Misa el Rdo.Superior de la Santa Cueva, José Montfort, durante la cual el P.Torra dirigió la palabra llena de inspiración y entusiasmo a los congregantes, que en más de seiscientos llenaban la explanada, sin contar con las personas que quisieron sumarse al acto (...)

A continuación (...) el Ilustre Sr.Arcipreste de la Seo, Rdo. Valentín Gibert Mensa, en representación del Sr.Obispo de Vic, bendijo la primera piedra del monumento a la Immaculada, que había de levantarse, como recuerdo de este año Centenario Mariano, en uno de los ángulos de la explanada del recinto ignaciano y firmó el acta que depositó dentro de un tubo de cristal dentro de la piedra, juntamente con algunas monedas de la época presente y medallas de las Congregaciones.

Dicha acta, primorosamente escrita por el Congregante Juan Blesa Camprubí, fue firmada por el Sr.Alcalde (...)"[140].

El pare Ferran Torra, ànima de les Congregacions Marianes de Manresa en aquells anys, i un dels principals impulsors del monument, explica així aquesta iniciativa, que finalment no va reeixir:

"L'any 1954 com a celebració del Centenari de la Definició Dogmàtica de la Concepció Puríssima de la Verge Maria, hom determinà de posar la primera pedra d'un monument a la Immaculada, que hauria d'alçar-se al costat d'unes pistes esportives en projecte en el solar del temple ignasià abatut durant la guerra. Ningú no podia endevinar que en comptes de les pistes havia de bastir-s'hi el nou local de les CC.MM. [la Sala Loiola] que vindria a ser un veritable Monument a la Immaculada mentre no sigui construït l'altre que està en projecte, esperant que sigui triat el lloc on ha d'ésser erigit definitivament."[141]

Per raons que desconeixem, probablement per manca de finançament, ni el monument a la Immaculada ni les pistes esportives van tirar endavant, i any rere any se n'endarreria l'inici de les obres. I en aquestes circumstàncies s'esdevingué que les Congregacions Marianes es van veure obligades a deixar el seu local del carrer de la Mel núm.5, on s'hi havien instal·lat el maig de 1940, per la finalització del contracte d'arrendament. Abans de la Guerra Civil aquest edifici havia estat el casal de la Lliga Regionalista.

Els congregants van abandonar el local el 31 de gener de 1960. Des de mesos abans s'havia estat negociant amb el propietari i, en morir aquest, amb els seus hereus, amb l'objectiu d'aconseguir, fins i tot, la venda de l'immoble a les Congregacions a un preu raonable, però tampoc hi hagué entesa entre les dues parts en aquest tracte.

Les Congregacions, doncs, es van trobar amb un greu problema, la manca d'un local. I va ser aleshores quan va sorgir la idea de construir una nova seu social en el solar que havia ocupat l'església de Sant Ignasi. Els superiors de la Companyia de Jesús van donar-hi el seu vistiplau. Era un projecte d'una gran ambició que es va fer en un temps rècord. Es pretenia dotar d'un nou estatge social a les Congregacions, al mateix temps que aixecar un teatre-cinema obert a tota la ciutat, amb l'objectiu de contribuir a l'apostolat o evangelització de la població a través de nous mitjans, com ara les projeccions de cinema. Bufaven, aleshores, vents de renovació a l'Església. S'estava a punt de convocar el Concili Vaticà II (1961). El nom primigeni de la sala, "Sala Loiola", també s'escollí amb aquesta finalitat:

"En el moment de pensar el nom que havia de portar la nova Sala d'Actes, es tingué present que, donat que la finalitat de la construcció era fer apostolat social, s'havia de triar un títol que no fes 'olor d'encens', perquè d'aquesta manera hi poguessin assistir els més o menys allunyats de l'Església. D'entre els títols que es proposaren s'elegí el de 'SALA LOYOLA'. Per a molta gent aquest nom no els deia res; per als congregants i d'altres persones els portava a la memòria la famosa església de Sant Ignasi."[142]

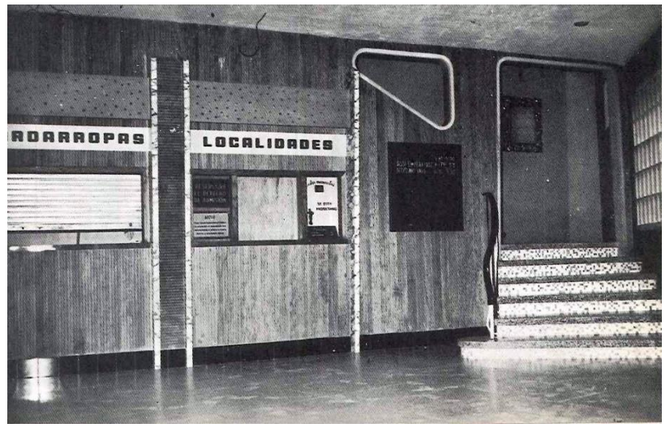

i113. El vestíbul poc després de la inauguració (Foto extreta de Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969. Manresa 1973, p.65)

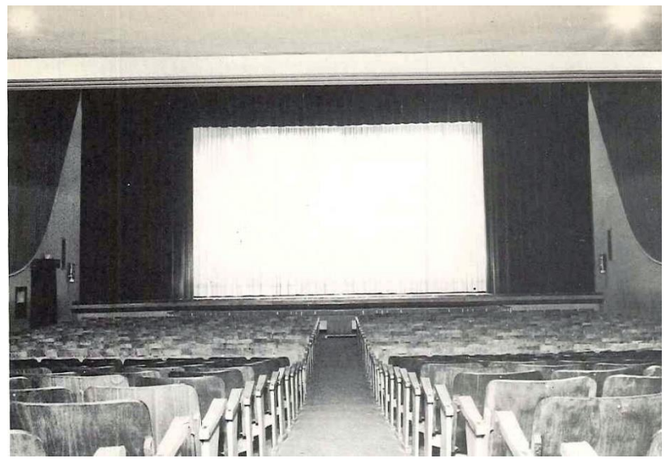

i114. La platea de la Sala Loiola poc després de la seva inauguració (Foto extreta de Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969. Manresa 1973, p.66)

S'encarregà el projecte a l'arquitecte manresà Antoni Serrahima i Esteve, Congregant d'Honor i, per tant, persona molt vinculada a les Congregacions i als jesuïtes, que va treballar amb l'aparellador Josep Claret. Les obres, a càrrec de l'empresa del contractista Josep Pintó, s'iniciaren a mitjan febrer de 1960 i es van poder tirar endavant gràcies en bona part a l'aportació d'unes quatre-centes persones que van comprar els bons que es van emetre per a l'ocasió. També hi van haver donatius d'empreses, es van fer sortejos.... La Sala Loiola va ser resultat, doncs, d'una campanya de mobilització ciutadana de gran abast, especialment entre els congregants i les seves famílies. Es van haver de demanar, així mateix, préstecs, amb avals personals.

S'ha conservat un text explicatiu del projecte, escrit per l'aleshores jove arquitecte Josep Maria Esquius Prat, que era membre de les Congregacions Marianes, i que es troba transcrit dins el llibre del pare Torra *Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969* (1973), p.64-67. Du per títol "Ràpida visita al nou local" i va ser redactat una vegada feta la inauguració. Ens informa dels objectius i les característiques del projecte i de les vicissituds de l'obra:

"*En plantejar-se la sala d'Actes de la Congregació es tingueren en compte uns factors bàsics que havien d'orientar tota la construcció. Es tractava d'aconseguir la màxima celeritat en disposar d'un local d'esplai que pogués encabir també les diverses Seccions de les CC.MM. i tot això en el mínim temps possible.*

Un altre factor a considerar era la manca de recursos econòmics, cosa que exigia una baratura màxima en els materials i sistema de construcció, que hauria de ser compatible amb el confort i comoditats que necessiten aquests tipus de locals.

D'acord, doncs, amb aquestes bases, aprofitant en tots els llocs on era possible la cimentació de l'edifici que hi havia existit, la qual cosa, si bé per un cantó era beneficiosa, per un altre va ésser un gran inconvenient a l'hora de fer la fossa de l'escenari, ja que s'ensopegà amb un fort conglomerat de pedra i morter d'una gran solidesa. Aquest inconvenient s'agreujà per l'existència d'edificacions veïnes que impedien de fer un ús extens de les barrinades. En un costat, els fonaments existents s'aprofitaren gairebé des del nivell del terreny, mentre que a l'altre costat calgué excavar fins a dos metres de fondària.

Els murs laterals, que en alguns punts sobrepassen els 10 metres d'alçària, es construïren amb rajoles, les quals compleixen les funcions necessàries de tancament i sosteniment alhora que permeten una col·locació ràpida.

La coberta està sostinguda per bigues pre-compreses, que simplifiquen moltíssim la construcció perquè no produeixen esforços resultants laterals i permeten el cobriment de grans llums, que en aquest cas arriben als 16 metres.

L'amfiteatre es pensà, de bon principi, de construir-lo sostingut per murs i per dos pilars intermedis. S'adoptà, però, finalment, la solució de fer-lo sostenir per dues jàsseres de ferro de ventalla, de grans dimensions i resistència, recolzades en llurs extrems, la qual cosa feia que la part posterior de la platea guanyés en visibilitat. L'amfiteatre es recolza en la part inferior d'aquesta jàssera, amb la disposició de la qual s'obtenen dos bons efectes: el primer és que ell mateix serveix de jàssera i el segon és que en no veure's gaire aquella part inferior, queda molt llisa i neta en benefici de l'estètica.

L'escenari es pensà en fer-lo de dimensions mínimes, però després s'amplià fins a construir-lo amb 8 metres de profunditat per 11 d'alçària i per 3 de fossa o soterrani amb vestuaris, per tal de fer possible la representació de tota mena d'obres i amb les tècniques modernes. La coberta de la boca de l'escenari la sosté una jàssera de formigó armat de 10 metres de llum.

La planta de la sala presenta uns dos metres de desnivell entre l'entrada i la part posterior per tal d'aconseguir una bona visibilitat des de qualsevol punt.

Pel que fa a la cabina de projecció diré només que compleix totes les normes per al seu funcionament i que, possiblement, és la millor que hi ha a Manresa quant al seu bon condicionament.

Les construccions annexes: sanitaris, vestíbul, taquilles, guarda-roba, són de reduïdes dimensions per tal de deixar la màxima amplitud a la sala d'espectacles, que pot encabir aproximadament 1.000 espectadors a la platea i 200 a l'amfiteatre."

Un altre text inclòs en el mateix llibre, i que també sembla de la mà de Josep Maria Esquius, ens parla de les condicions tècniques i acústiques de la sala:

"*El públic ha pogut comprovar pels excel·lents resultats obtinguts, que el condicionament és perfecte. Per a atènyer aquest fi s'havien recobert les parets laterals amb llana de vidre aquells indrets en què era necessari per tal d'evitar un ressò molest i aconseguir una audició perfecta. També el sostre és recobert interiorment per fibra de vidre, i posseeix a més una cambra d'aire que li proporcionen les bigues de coberta. S'aconsegueix amb això un aïllament molt notable de la sala respecte de l'exterior. L'aire condicionat comunica a l'ambient la temperatura desitjada.*

La decoració és austera pel que fa als colors i materials, però malgrat això s'obté una disposició elegant i moderna. Les parets, per damunt de la fibra de vidre, són recobertes de tela, cosa que ajuda alhora la decoració i l'efecte aïllant que es volia aconseguir. La il·luminació indirecta disposada en faixes longitudinals en el sostre, és d'efecte decoratiu i contribueix a donar major profunditat a la sala.

La composició de façana va realitzar-se a base de línies horitzontals acusades amb uns fins alerons i recalcada amb rajola visible i pedra calcària, una part de la qual havia estat escollida d'entre la que procedia de l'edificació anterior."[143]

i115. Públic infantil esperant entrar a la sala, el 1960.

i116. Platea i amfiteatre en una sessió infantil a la Sala Loiola (Foto extreta de Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969. Manresa 1973, p.71)

La línia de façana de la Sala Loiola no segueix la de l'antiga església de Sant Ignasi, però veiem que s'hi va reutilitzar material procedent d'aquesta església.

La inauguració de la sala va tenir lloc el 18 de desembre de 1960, a les 12 del migdia. Va ser també un acte de masses. L'arxiprest de la Seu, mossèn Valentí Gibert, va beneir en nom del bisbe el nou local:

"Abierto el acto, y después de la benedicción litúrgica del local, hicieron uso de la palabra los Sres. José Gual y Antonio Lloch y el Rdo.P.Provincial de la Tarraconense. Todos coincidieron en afirmar la grandeza de la obra realizada, y señalaron que el nuevo local era una muestra de que los católicos sabían disponer de los nuevos adelantos de la técnica moderna para utilizarla para los fines del apostolado."[144]

També va parlar el pare Ferran Torra. Va dir que amb aquest local "creían prestar un servicio a la ciudad de Manresa, especialmente a la juventud". L'acte es va acabar amb una actuació de l'Orfeó Manresà, dirigit per Agustí Coll. I a la tarda ja es va representar l'obra teatral *El anticuario*, de Charles Dickens, a càrrec del grup teatral dels Carlins.

Aquesta idea, que la Sala Loiola havia de ser un equipament "cap enfora", cara a la ciutat, torna a aparèixer en el llibre del pare Torra *Vivències...*, quan s'explica l'acte d'inauguració:

"El dia de la inauguració del local, tant el P.Provincial com el P.Torra ofrenaren a la ciutat, a totes les entitats culturals i recreatives i en particular a les catòliques la SALA LOYOLA, per tal que hi poguessin fer actes que d'una manera directa o indirecta beneficiessin Manresa i especialment la seva joventut.

Durant una època de vida, SALA LOYOLA (o sigui, les Congregacions Marianes) s'han esforçat a complir la seva missió en forma apostòlica i social en el camp específic de la comunicació de masses de conformitat amb l'esperit de les CC.MM. i amb els desigs de l'Església d'aquests temps.

Si la SALA LOYOLA ha estat orientada cap a sessions cinematogràfiques, ha estat per la circumstància que els nens tenen un dret primeríssim a gaudir de les belleses del setè art.(...)"

2.1.6.1. Activitats a la sala entre el 1960 i el principi dels setanta

En una primera etapa, als anys seixanta i fins al principi dels setanta, els principals actes que s'hi van celebrar van ser vetllades familiars de teatre, el cicle Cavall Fort per a infants i joves i sobretot sessions de cinema, en gran part també adreçades als infants. Les sessions infantils de cinema es van iniciar el 1962 i van durar fins el 1971, amb el patrocini del Signe Cultural Jorba. L'assistència a aquestes sessions de cinema va ser de més d'un quart de milió de persones. També es feren actes més puntuals, però igualment importants per la vida cultural de Manresa: els Jocs Florals Pedològics (1964), per commemorar els 25 anys del renaixement de les Congregacions Marianes a Manresa; els festivals anuals amb motiu del Dia Mundial de les Congregacions (el segon diumenge de maig), entre el 1961 i el 1968; o nombroses obres de teatre i sarsueles: els pastorets, *Cançó d'amor i de guerra*, *L'Hostal de la Glòria*, *Jesús crucificado*, *Dolça nit de Nadal*, sessions de titelles.... També van actuar a la sala els principals representants de la Cançó d'aquells anys, com Raimon (1963), Guillermina Motta, Josep M.Espinàs, Serrat... I en els anys següents, molts altres primers noms de la Cançó (Llach, Bonet, Riba....) o grups com Elèctrica Dharma, Iceberg o Mustang. I encara moltíssims conjunts més: l'Escolania de Montserrat, l'Orquestra Costa Brava...

La Sala Loiola també acollí aviat el Cine Club Manresa. Des del 1955 el Cine Club ja feia les seves projeccions al local de les Congregacions del carrer de la Mel. Va fer la primera projecció a la Sala Loiola el març de 1961. Ha estat l'activitat més longeva de les que s'han fet a la sala: la seva darrera sessió va tenir lloc el 15 de setembre de 2007[145].

El cinema va ser la font d'ingrés principal de la sala i va ser tant el seu èxit que va permetre tornar els diners de les persones que havien comprat bons per finançar les obres i els préstecs que s'havien demanat a caixes i bancs[146]. L'administrador de la sala fins el 1987 va ser Josep M.Morros, un dels impulsors del projecte.

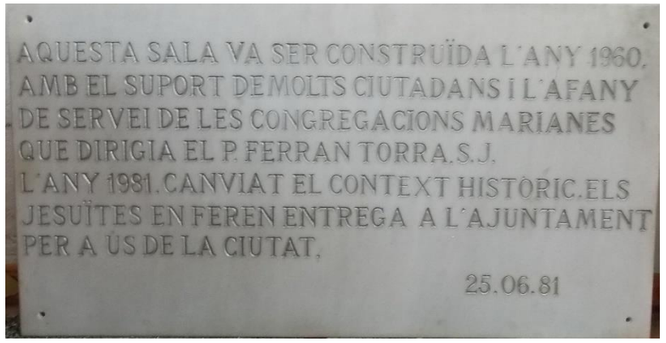

i117. Placa conservada ara al Museu Comarcal de Manresa que es col·locà a la sala quan passà a mans de l'Ajuntament, el 1981 (Foto Carles Puigferrat)

i118. Aspecte de la façana de la Sala Ciutat poc abans del seu enderroc (Foto Carles Puigferrat)

2.1.6.2. La crisi de les Congregacions Marianes

No es pot desvincular la història de la sala de la crisi de les Congregacions Marianes que va tenir lloc el 1968 i que va portar a la seva desaparició. Perquè va suposar la fi de l'entitat que n'havia estat la impulsora i on tenia precisament la seva seu social. De resultes d'aquesta crisi i de l'enfrontament entre un sector més conservador i un altre de més progressista, el pare Ferran Torra deixà Manresa el 1969. Aquesta crisi s'ha de posar en relació amb els grans canvis que estava vivint l'Església Catòlica de resultes del Concili Vaticà II.

El 28 d'abril de 1968, Dia Mundial de les Congregacions Marianes, va celebrar-se una reunió extraordinària de congregants al vestíbul de l'amfiteatre de la Sala Loiola, en què es presentaren els nous estatuts de les Congregacions Marianes, que passaven a anomenar-se Comunitats de Vida Cristiana. El pare Torra ho narrà així en el seu llibre *Vivències*:

"(...) Es discutí llargament i acaloradament... Tota la reunió es desenvolupà en un clima d'enrariment que deixava entreveure els dos corrents moderns, que ja s'havien apuntat en una reunió anterior, el dels progressistes i el dels tradicionalistes i conservadors. Hom determinà de reunir-se el diumenge següent al Convent de Maria Reparadora. Es realitzà aquesta reunió? No consta. El que sí que consta és que aquesta reunió del "Dia Mundial" fou com una sentència de mort, l'execució de la qual s'anà preparant poc a poc des de llavors, potser inconscientment per part d'alguns, fins a la seva consumació."[147]

El 1968 va ser el darrer any que es va celebrar el Dia Mundial de les Congregacions Marianes a Manresa.

2.1.6.3. Activitats a partir de mitjan dels anys setanta

Al llarg d'aquests anys el grup de teatre L'Arlequí va ser el més vinculat a la Sala Loiola, però hi actuaren també moltes companyies professionals, com Dagoll Dagom, El Teatre Lliure, Comediants, El Tricicle, Els Joglars o els clowns Colombaioni. El 1977 Els Joglars hi van representar *La Torna*. També va ser a partir de 1977 la seu a Manresa del cicle de teatre infantil Rialles. A la sala s'hi representà durant molts anys la farsa crítica La Innocentada (1970-1995), a càrrec de grups com Art Viu o l'Agrupació Cultural del Bages. També el col·lectiu Tabola (1981-1985) hi va organitzar molts actes.

Entre el final dels anys setanta i l'inici dels anys dels vuitanta s'utilitzà la sala per fer-hi assemblees de treballadors d'empreses amb conflictes laborals o bé per celebrar-hi actes polítics, com el primer míting del PSUC a Manresa el 1976 o la presentació del Partit dels Comunistes de Catalunya (1982). El 20 de gener de 1977 hi va tenir lloc la presentació del Congrés de Cultura Catalana al Bages. Lluís Llach hi actuà dues vegades el 1981[148].

2.1.6.4. La sala passa a mans de l'Ajuntament de Manresa

El 1981 la Companyia de Jesús, propietària del solar i titular de la sala, va arribar a un acord amb l'Ajuntament i va fer-li'n donació, la qual passà a ser un equipament municipal, rebatejat amb el nom de Sala Ciutat. La làpida commemorativa d'aquest fet –ara guardada als magatzems del Museu Comarcal de Manresa– diu el següent:

"Aquesta sala va ser construïda el 1960, amb el suport de molts ciutadans i l'afany de servei de les Congregacions Marianes que dirigia el P.Ferran Torra S.J.

L'any 1981, canviat el context històric, els jesuïtes en feren entrega a l'Ajuntament per a ús de la ciutat. 25.06.81"

Aquesta decisió va comptar amb l'oposició d'alguns dels antics congregants i d'algunes de les persones que ajudaren a finançar-ne la construcció el 1960[149]. El 1984 s'iniciaren unes obres de reforma de la sala, ja de titularitat municipal. Van suposar un canvi de les butaques (es van treure les de fusta dels anys seixanta), i la reforma de l'escenari, dels camerinos, el terra i els lavabos, però no hi van haver millores tècniques notables. Amb la reforma es va perdre part de l'aforament.

La sala tancà definitivament el 2007 per mancances tècniques, el mal estat de l'edifici i la inauguració del nou teatre Kursaal, també municipal. Les activitats estables que s'hi feien es van traslladar al teatre Conservatori (cicle infantil "Imagina't"; Cine Club Manresa). Poc abans encara hi havien actuat actors com Joan Pera o Pepe Rubianes. El novembre de 2014 l'Ajuntament signà un conveni amb Criteria Caixa-Holding que preveia l'enderrocament de la Sala Ciutat. L'edifici s'aterrà la tardor del 2015.

[129] GASOL, J.M."Vida religiosa", dins *Història de la ciutat de Manresa (1900-1950),* vol. II, Manresa 1991, p.351.

[130] *Manresa*, núm.895, 1948. L'acta que es col·locà dins la primera pedra és transcrita per Ignasi PUIG, obra citada, p.69-71.

[131] També es van localitzar els pedrons o pedrissos que eren a banda i banda dels muntants del portal de l'hospital, on sant Ignasi seia per predicar o fer catequesi.

[132] Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar. La planta baixa es correspon a una rectificació del projecte original, que consistí en renunciar a la façana monumental neogòtica. La disposició d'espais és la que podem veure encara avui dia.

[133] No descartem que Cendoya conegués –a través d'una fotografia– la planta de l'hospital i capella de Santa Llúcia de Manresa (un dibuix del segle XVII) que es conserva a l'Archivum Romanum Societatis Iesu, a Roma. La planta del seu projecte i el dibuix del segle XVII són sospitosament coincidents.

[134] El pare Ignasi Puig S.J. transcriu a *Recuerdos ignacianos de Manresa* (1949), p.68-72, part del projecte redactat per Eugenio Pedro Cendoya i publica la mateixa planta i el mateix dibuix de l'alçat de les façanes que apareixen a l'opuscle editat l'octubre del 1949.

[135] I.R. [sigles]. *Un recuerdo ignaciano que renace*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa", Manresa, núm.132, novembre de 1953, p.1532-1533.

[136] Aquest text reprodueix paraula per paraula part del text del fulletó o opuscle publicat el 1949 per recollir fons per construir la nova capella del Rapte: vegeu PUIG, obra citada, p.71.

[137] I.R. [sigles]. *Restaurando un recuerdo ignaciano*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa", Manresa, núm.134, gener de 1954, p.1566. I no devien concloure del tot fins el 1957, si fem cas de la data que consta en el dibuix de la planta baixa que es conserva datada d'aquell any (Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar).

[138] BALAÑÀ, F., J.FONT i R.LACUESTA. *Catàleg i Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històrico-Arquitectònic i Ambiental de Manresa*. Ajuntament de Manresa 1983.

[139] Fill del pintor Francesc Morell i Cornet. Vegeu PUIG I VILA, Pere. *Francesc Morell i Cornet, pintor manresà*. "Dovella. Revista cultural de la Catalunya central" (Manresa), 10, 1983, p.5-10; SEGARRA I PIJUAN, J. *Manresa i Sant Ignasi de Loiola*. Manresa 1990, p.62.

[140] Nuestras Congregaciones Marianas locales celebran con gran entusiasmo y fervor extraordinario el Día Mundial en el Año Mariano, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa", Manresa, núm.139, juny de 1954, p.1648-1650.

[141] TORRA, obra citada, p.56.

[142] TORRA, obra citada, p.69.

[143] TORRA, obra citada, p.68-69.

[144] "Manresa", edició del 19 de desembre de 1960.

[145] Les notícies sobre les activitats a la sala a CLARET, Carles – SARDANS, Jordi. *Manresa diu adéu a la Sala Ciutat*. "El Pou de la Gallina" (Manresa), núm.5, 1987, p.10-16; i PARCERISAS, Conxita. *La Sala Ciutat espera el seu futur amb nostàlgia*, "El Pou de la Gallina" (Manresa), núm.225, 2007, p.12-16.

[146] CLARET, Carles – SARDANS, Jordi, obra citada.

[147] TORRA, obra citada, p.89.

[148] D'alguns d'aquests actes i d'altres dels anys següents n'hi ha imatges a GONZÁLEZ, Felip – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La Transició (1975-1983)*, vol.II, Manresa 1997.

[149] A l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús a Catalunya (Barcelona), fons Manresa, sense catalogar, es conserva documentació sobre aquesta qüestió. Hi ha cartes de protesta i d'altres de lloen la decisió de la Companyia.

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

A continuació s'inclouen els principals plànols històrics dels àmbits d'estudi, en els quals es poden apreciar diversos aspectes de la concepció original, alguns dels quals s'han conservat fins a l'actualitat.

1: Hospital Sant Andreu
(Hospital Superior)

2: Hospital Santa Llúcia
(Hospital Inferior)

3: Portal de Santa Llúcia

2.1.7.1. RECONSTRUCCIÓ DE MANRESA - 1375

RECONSTRUCCIÓ GRÀFICA APROXIMADA DE LA MANRESA DE 1375
Autors: R. Valdenebro (historiadora) - D. Hernández (il·lustrador)
S.E.
Font: Regió 7

S. XVII - Alabastre ornamental Cova de Sant Ignasi - Font:

Columna 'entorxada' de l'Hospital Medieval de València - Font:

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

1890 ap. - AA.DD. - Arxiu Jesuïtes Barcelona

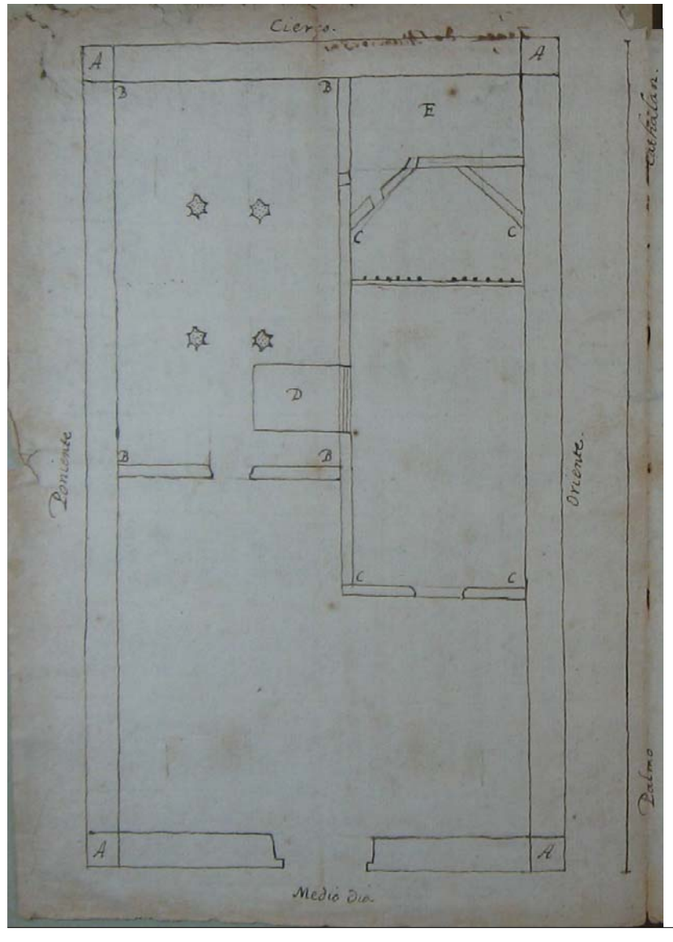

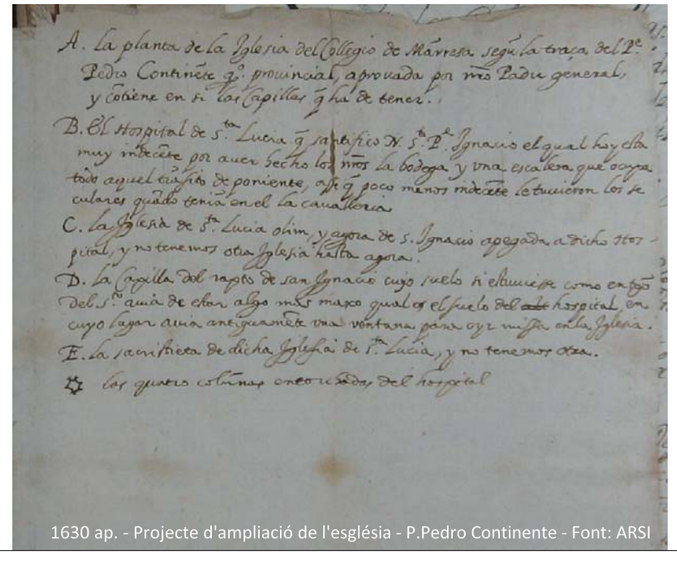

1630 ap. - Projecte d'ampliació de l'església - P.Pedro Continente - Font: ARSI

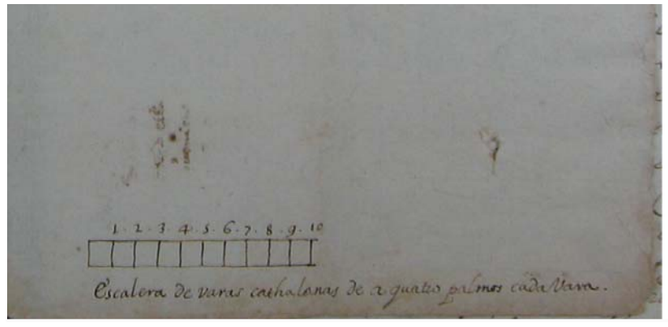

Escalera de varias cathalanas de a quatro primos cada una.

2.1.7.2. HOSPITAL I CAPELLA DE SANTA LLÚCIA - 1622/1635

Autor: Pedro Jerónimo Continente (Mestre d'Obres Jesuïta)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: Archivium Romanum Societatis Iesu (ARSI) - F.G. (Collegia) 1463/7/1

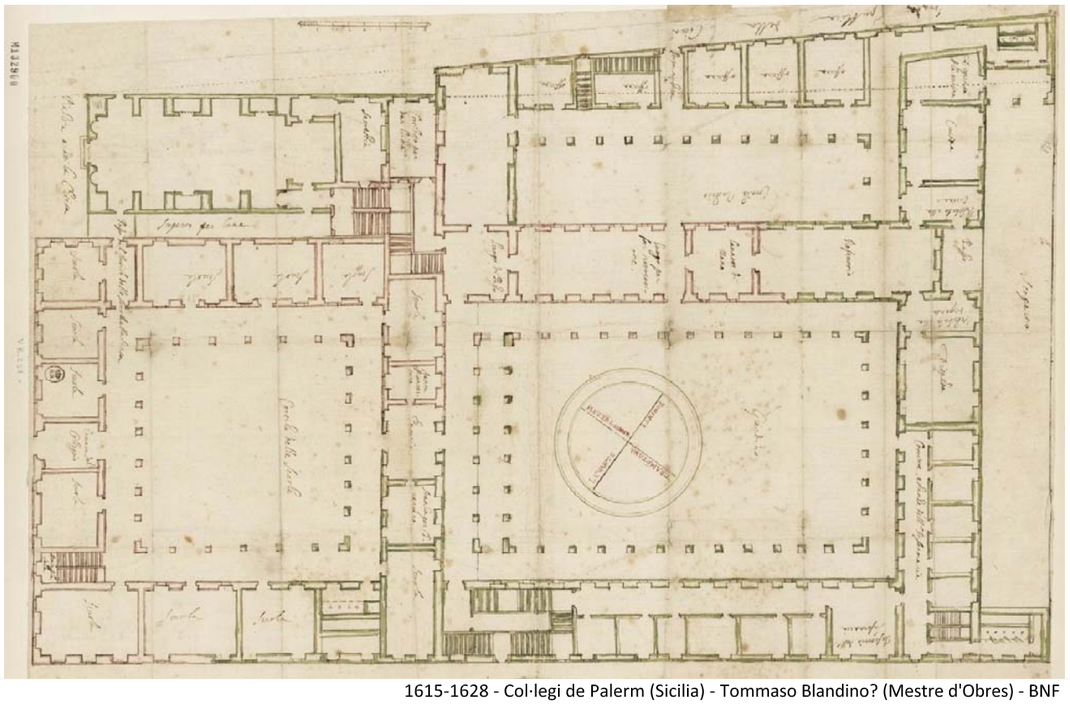

1615-1628 - Col·legi de Palerm (Sicilia) - Tommaso Blandino? (Mestre d'Obres) - BNF

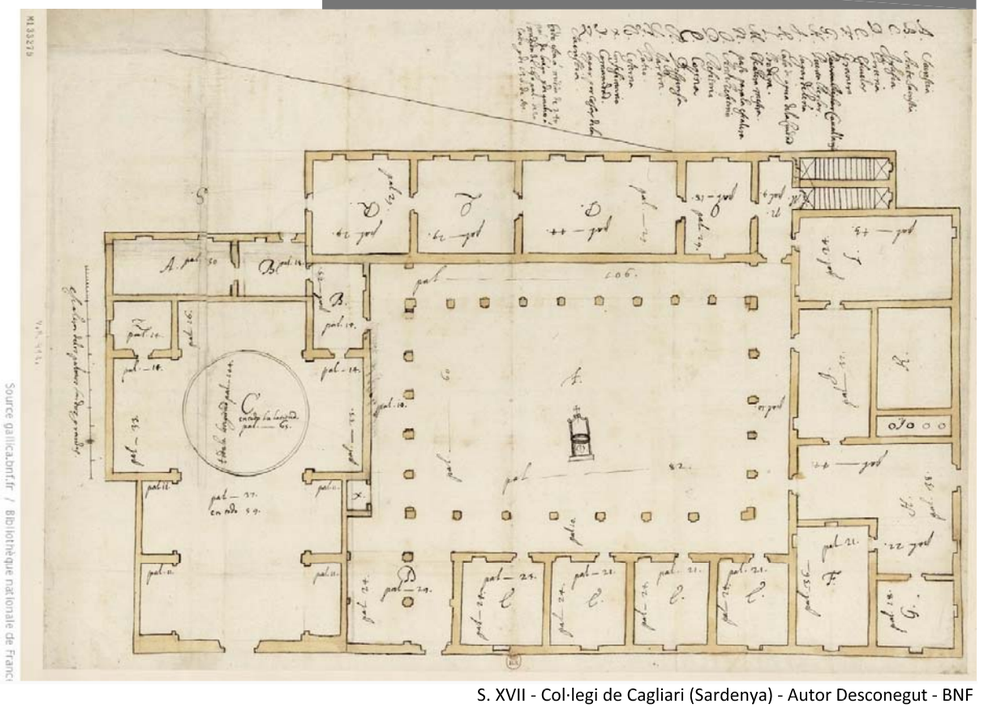

S. XVII - Col·legi de Cagliari (Sardenya) - Autor Desconegut - BNF

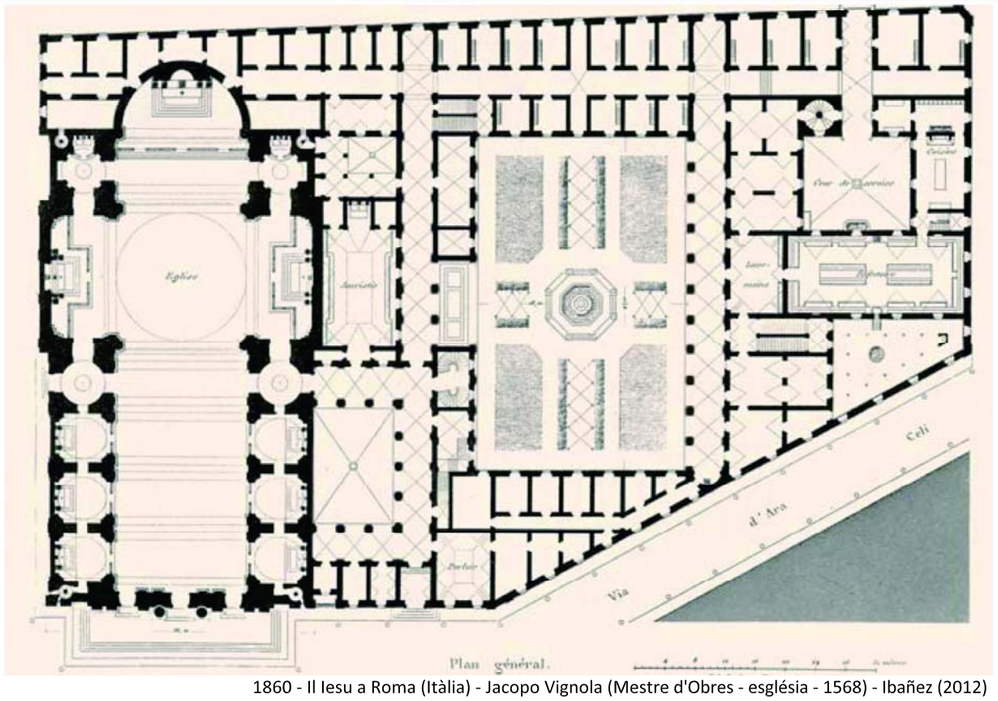

1860 - Il Iesu a Roma (Itàlia) - Jacopo Vignola (Mestre d'Obres - església - 1568) - Ibañez (2012)

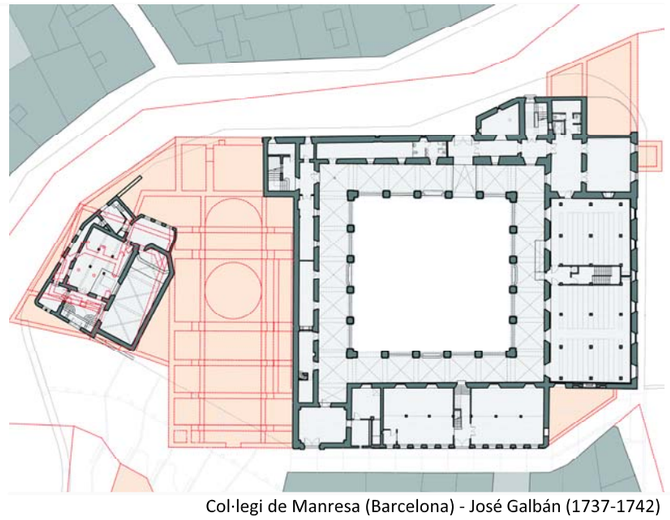

Col·legi de Manresa (Barcelona) - José Galbán (1737-1742)

2.1.7.3. ALTRES COL·LEGIS JESUÏTES EUROPEUS - S. XVI-XVIII

Autor: (Mestres d'Obres Jesuïtes)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: BNF, Gabinet d'estampes, FOL-HD-4 / Ibañez,J. (2012) pàg. 433

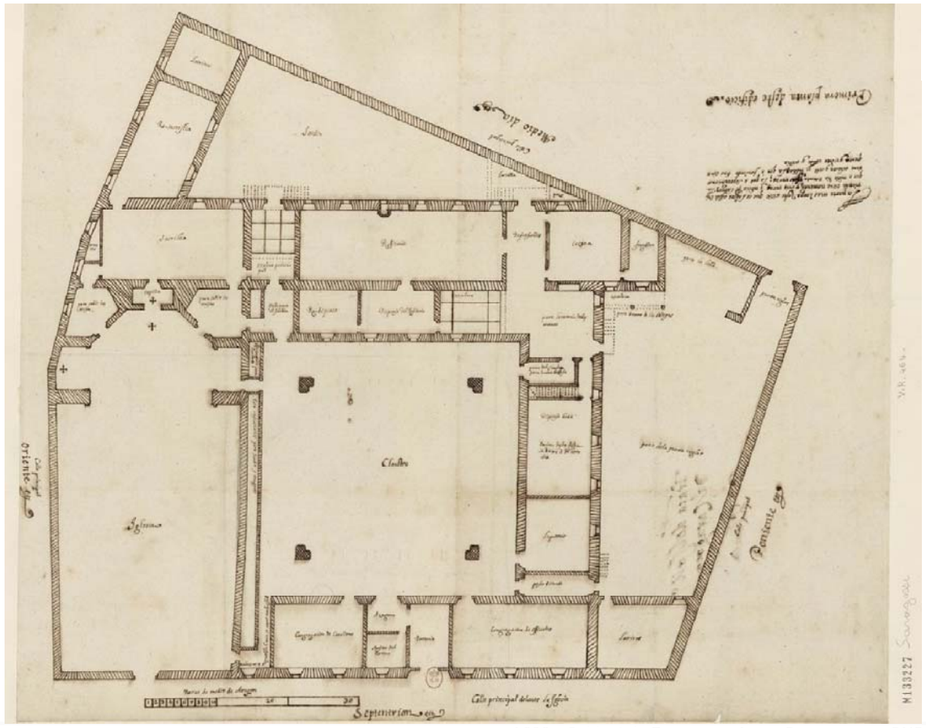

1603 - Col·legi de Zaragoza - Autor Desconegut - BNF

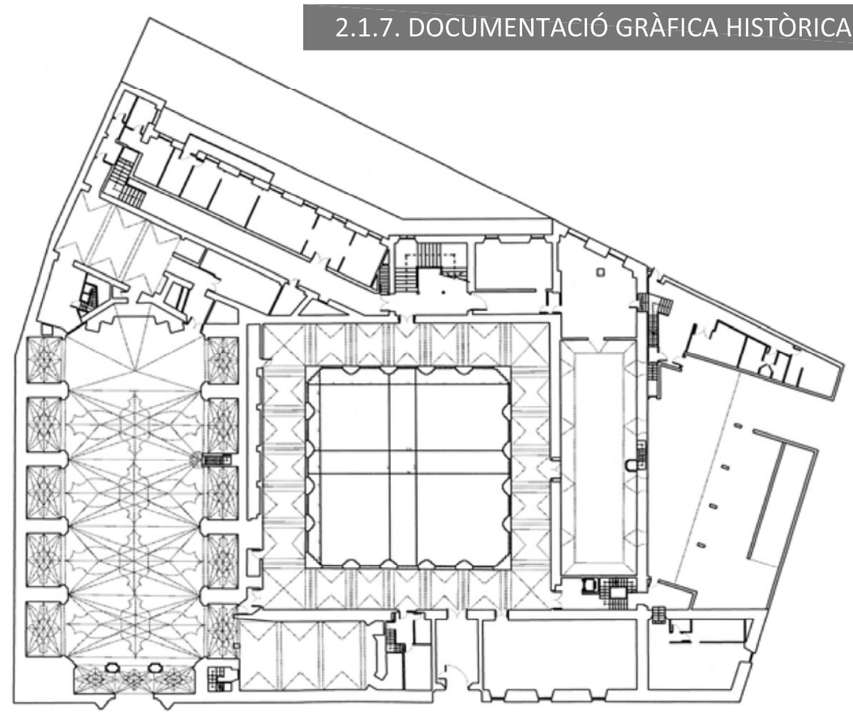

Col·legi de Zaragoza - Planta actual - Autor: José Maria Valero - Ibañez (2012)

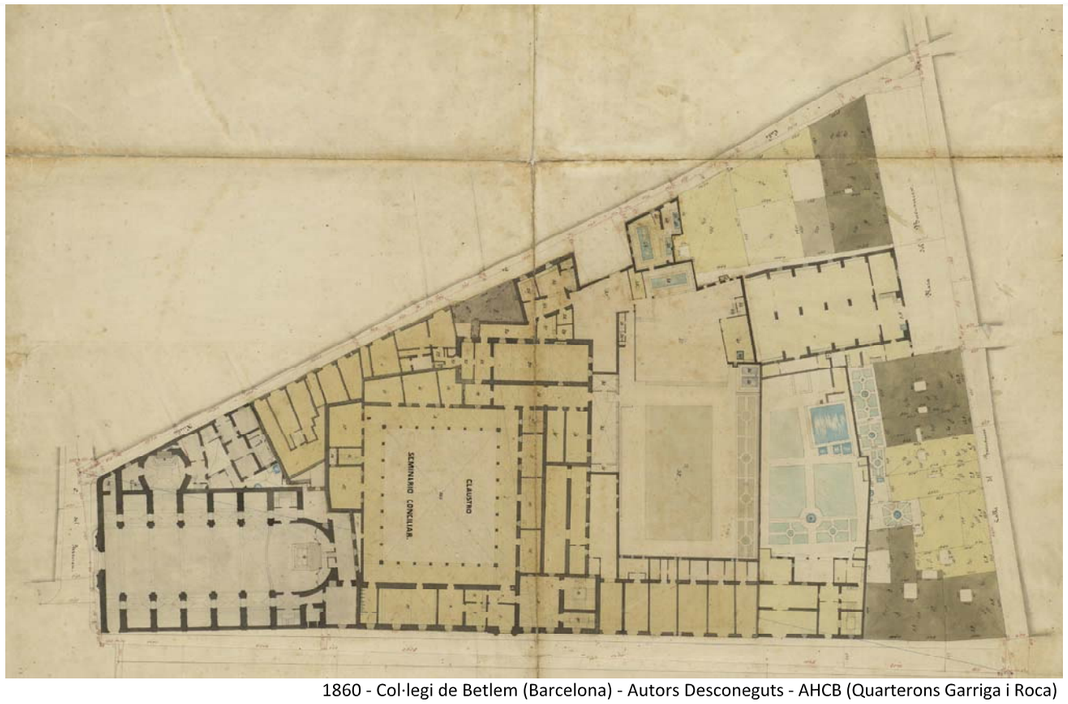

1860 - Col·legi de Betlem (Barcelona) - Autors Desconeguts - AHCB (Quarterons Garriga i Roca)

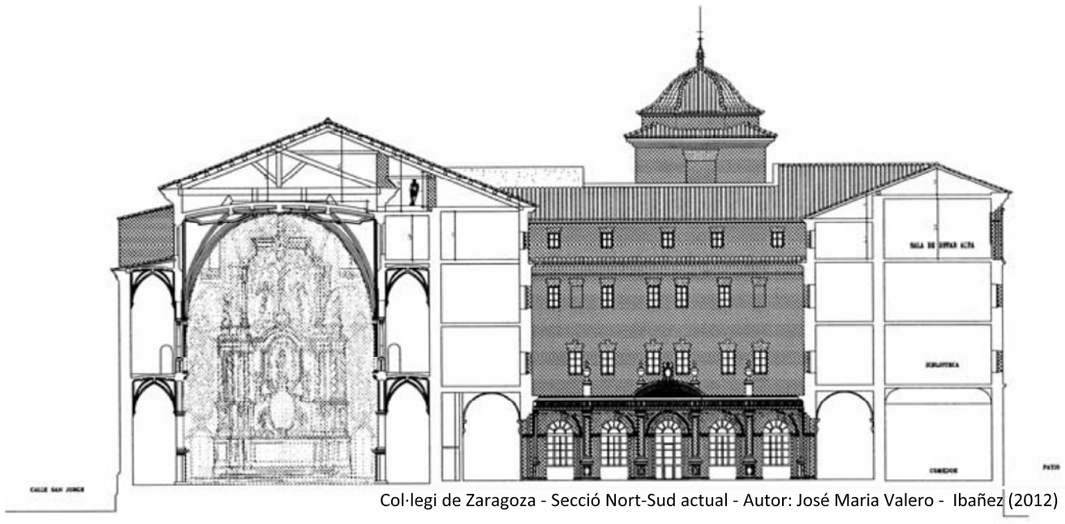

Col·legi de Zaragoza - Secció Nort-Sud actual - Autor: José Maria Valero - Ibañez (2012)

2.1.7.4. ALTRES COL·LEGIS JESUÏTES - S. XVI-XVIII

Autors: (Mestres d'Obres Jesuïtes)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: BNF, Gabinet d'estampes, FOL-HD-4 / AHCB / Ibañez,J. (2012) pàg. 432

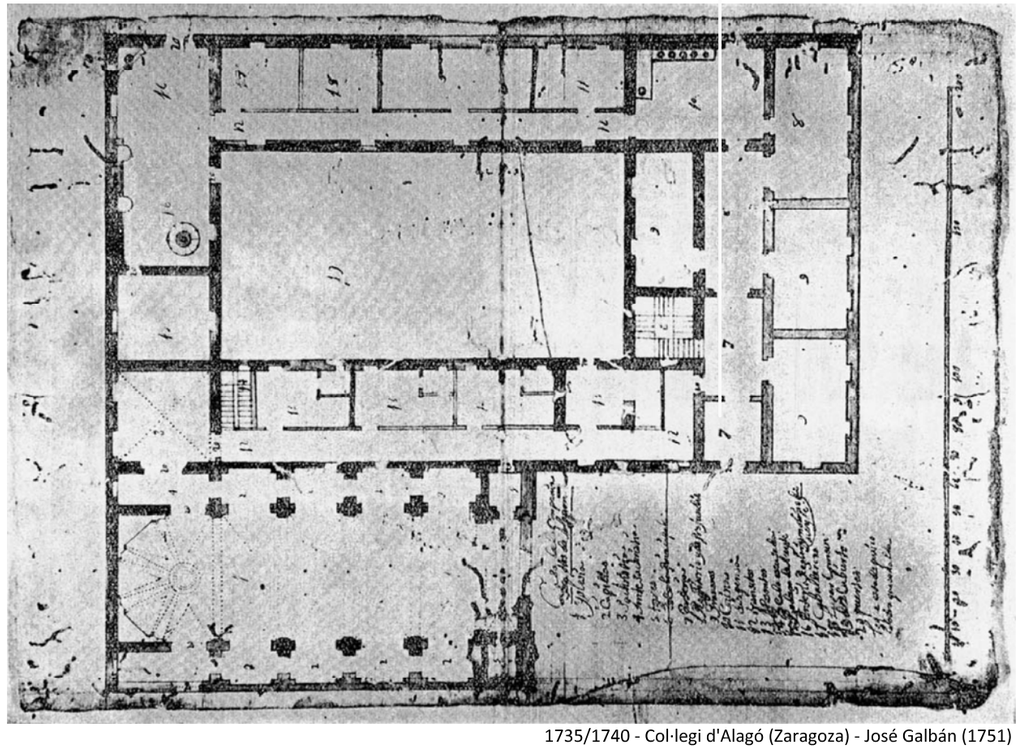

1735/1740 - Col·legi d'Alagó (Zaragoza) - José Galbán (1751)

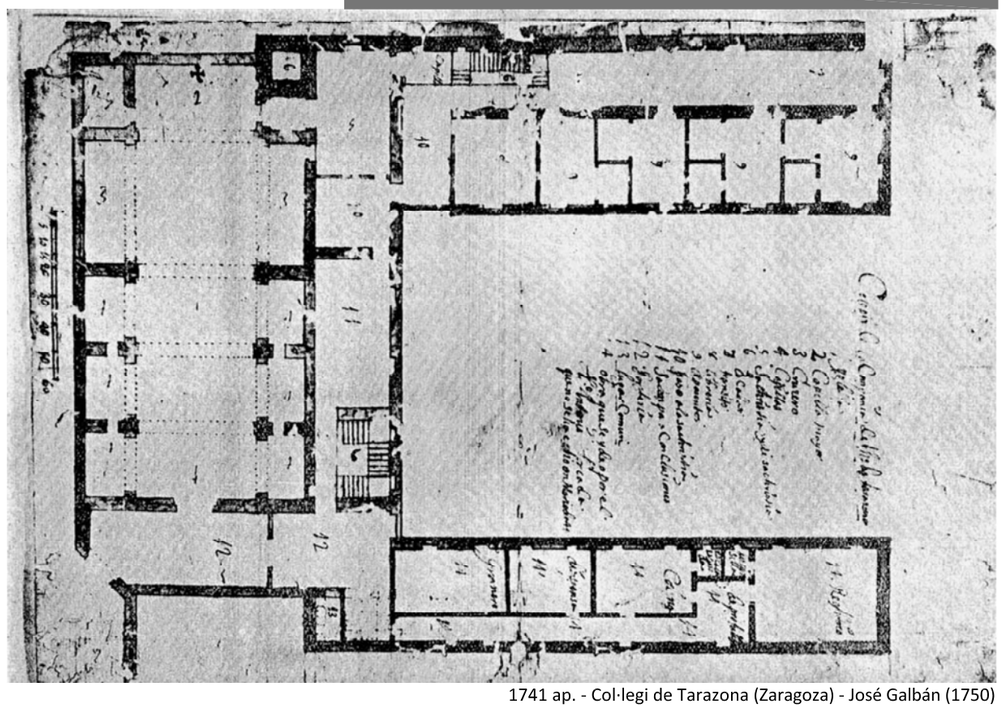

1741 ap. - Col·legi de Tarazona (Zaragoza) - José Galbán (1750)

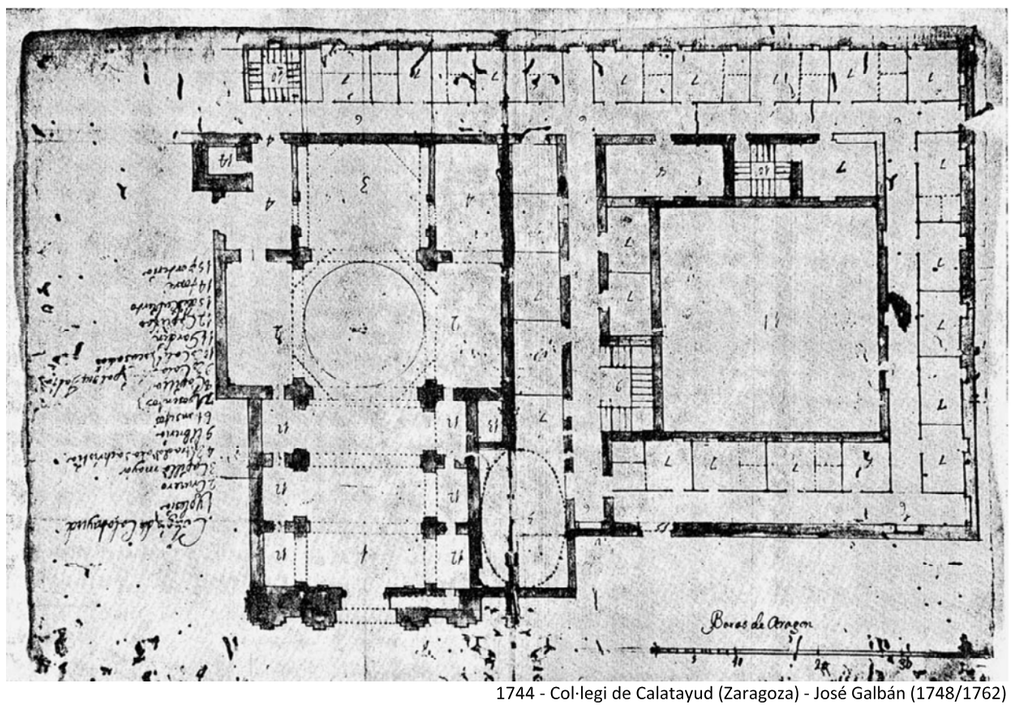

1744 - Col·legi de Calatayud (Zaragoza) - José Galbán (1748/1762)

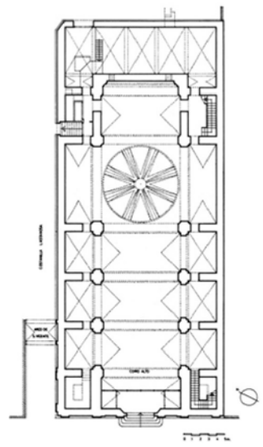

Església Col·legi de Huesca
José Galbán (1742-1746)

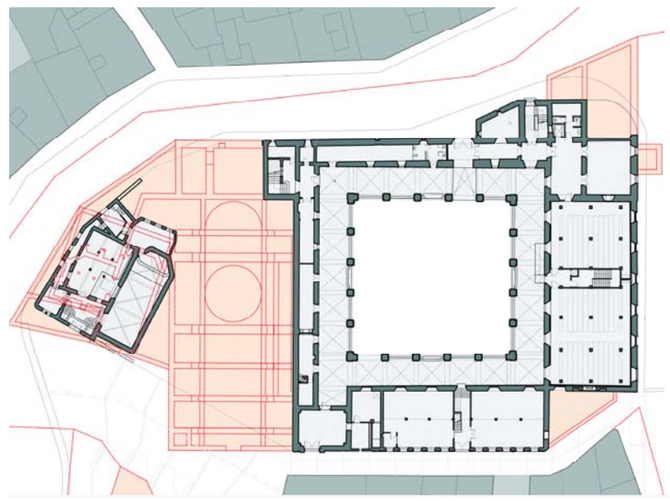

Col·legi de Manresa (Barcelona) - José Galbán (1737-1742)

2.1.7.5. COL·LEGIS JESUÏTES - PROV. D'ARAGÓ - 1735/1748

Autor: Antonio Forcada (Mestre d'Obres Jesuïta)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: Furlong, G. (1959) pàg. 205-208 / Ibañez,J. (2012) pàg. 421, 413, 408.

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

Llegenda

TEMPLOS:
H: San ignacio

EDIFICIOS PÚBLICOS:
Q: Instituto

85: Plaza de San Ignació
91: Portal de Santa Lucía

2.1.7.6. PLÀNOL DE MANRESA - 1847

PLÀNOL GEOMÈTRIC DE MANRESA
Autor: Antoni Rovira i Trias
E: 1/2.000 - (Escala gràfica original)

Font: Arxiu Comarcal del Bages - Ajuntament de Manresa.
Ref: -

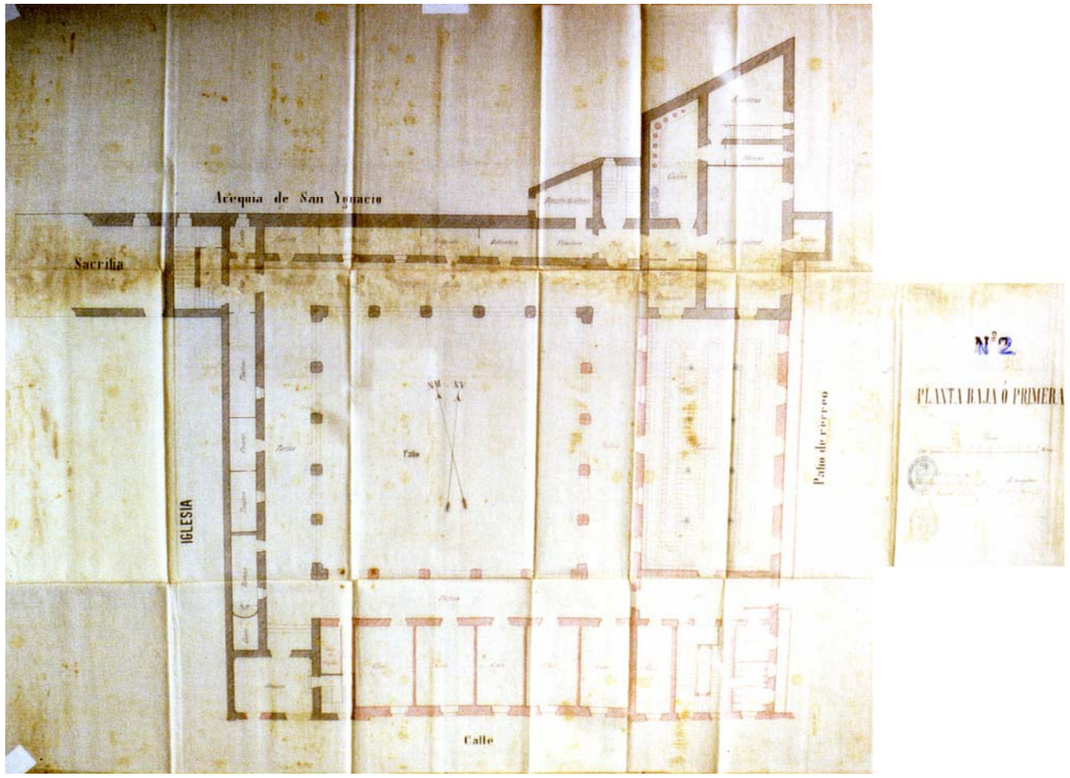

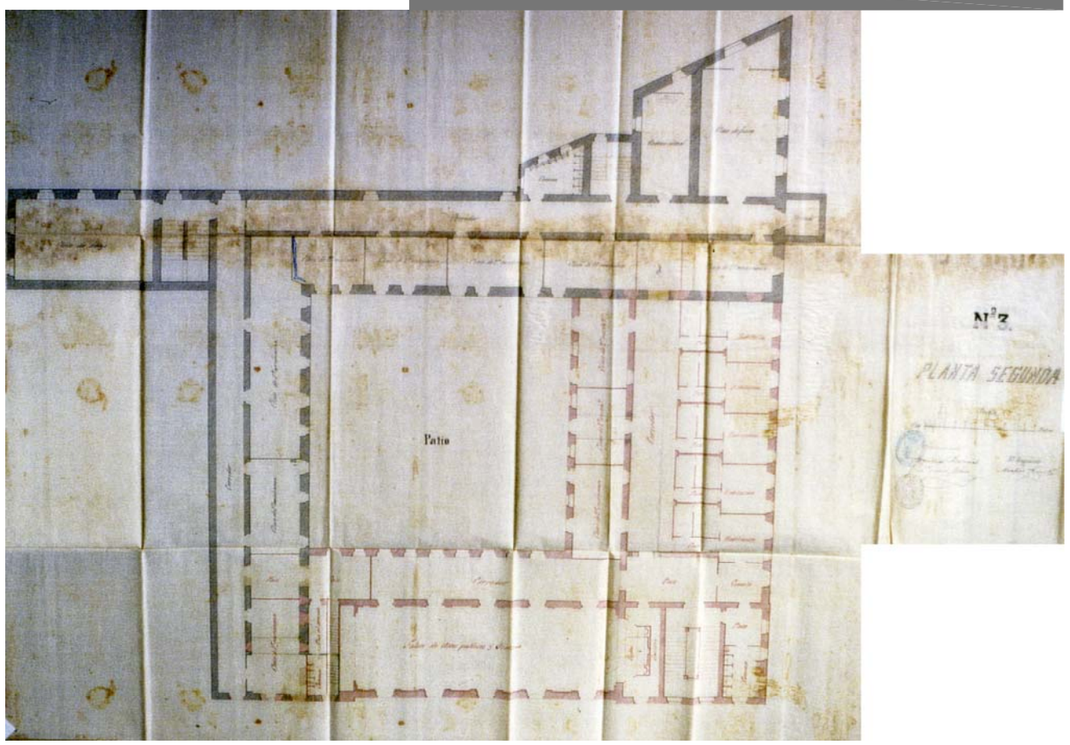

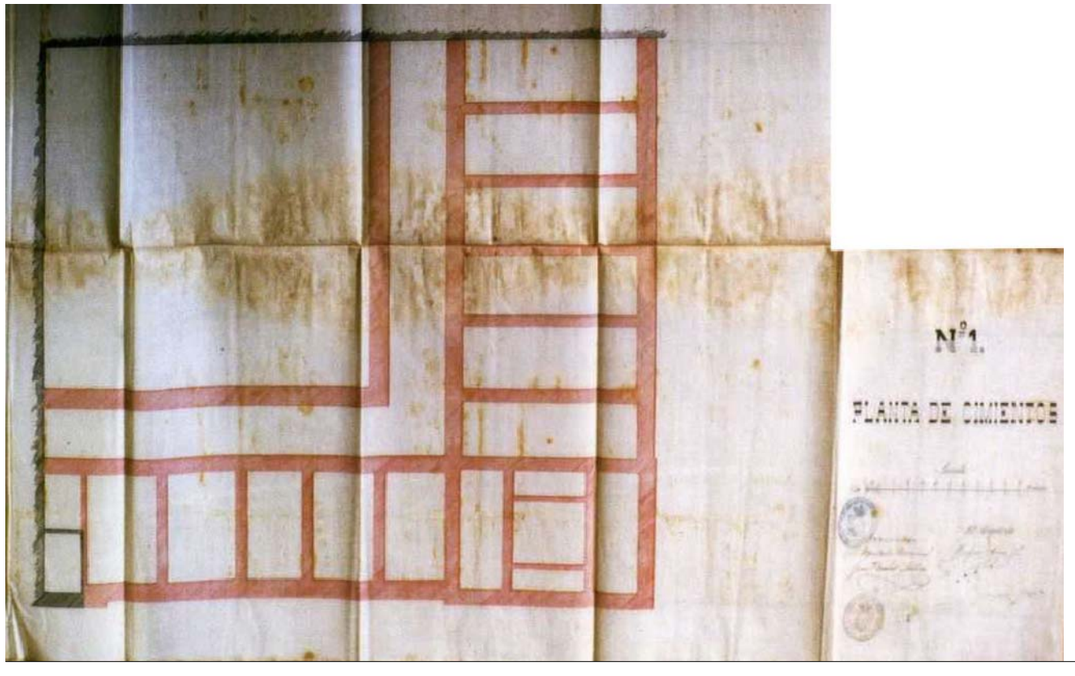

2.1.7.7. PLANTES PROJECTE AMPLIACIÓ COL·LEGI - 1865

Autor: Modest Fossas Pi (Arquitecte)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: Arxiu Companyia de Jesús - Barcelona (AJB)

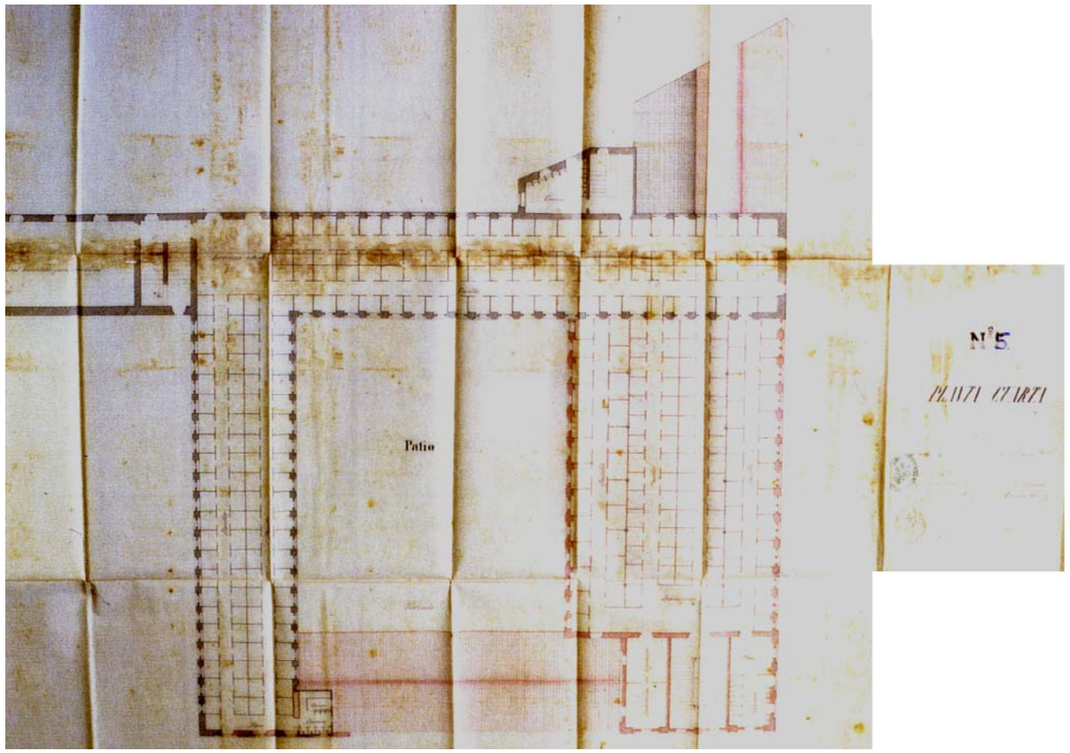

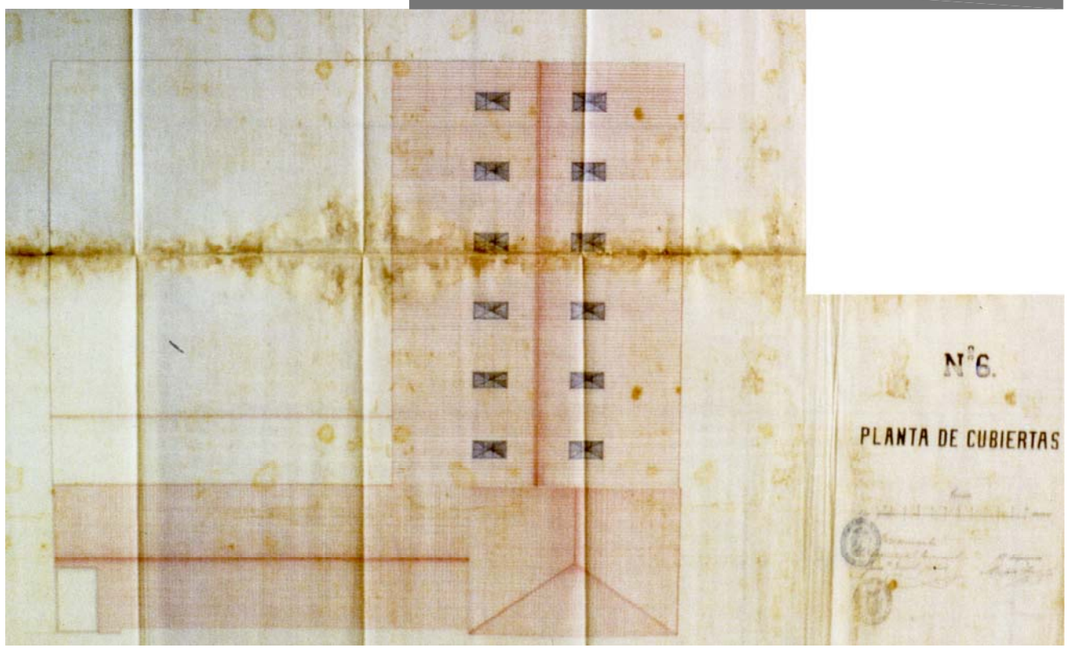

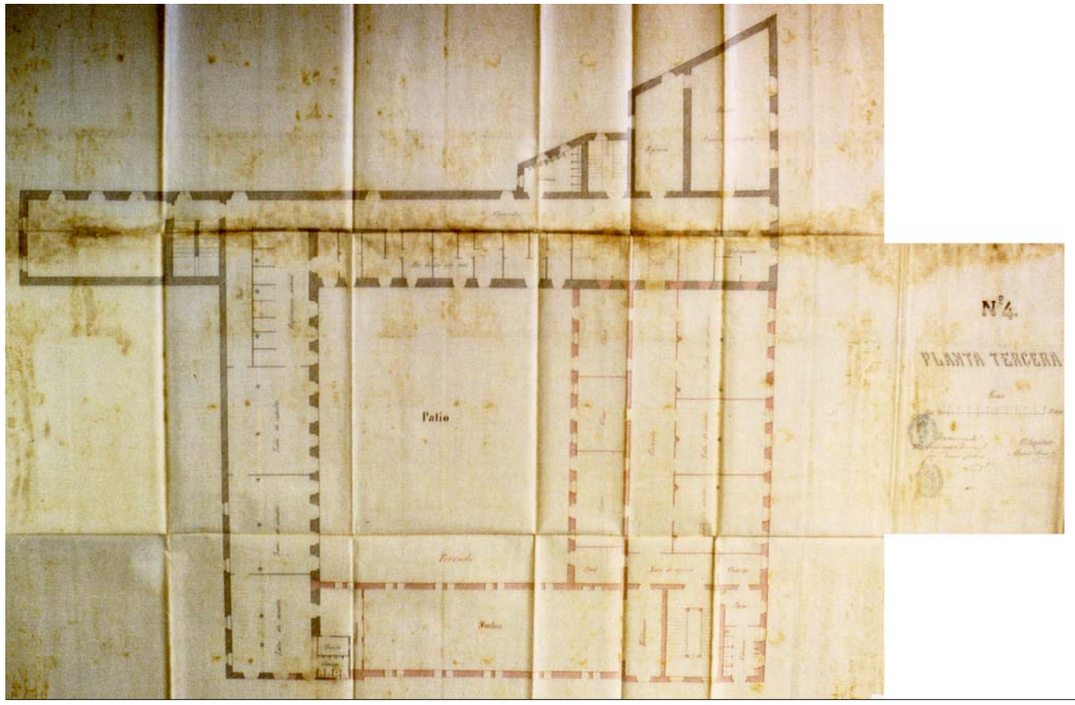

2.1.7.8. PLANTES PROJECTE AMPLIACIÓ COL·LEGI - 1865

Autor: Modest Fossas Pi (Arquitecte)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: Arxiu Companyia de Jesús - Barcelona (AJB)

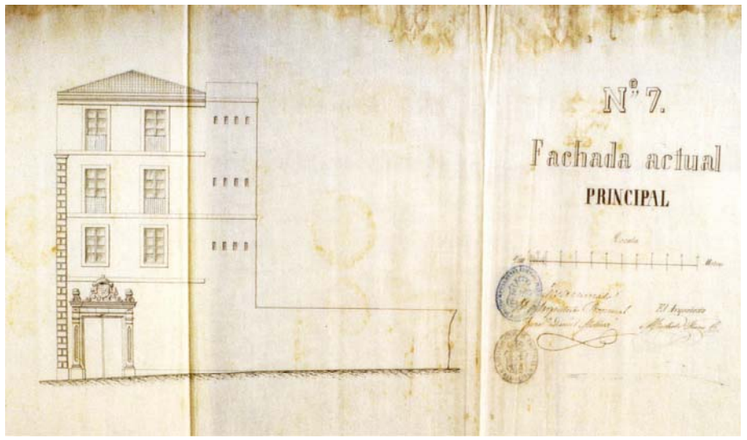

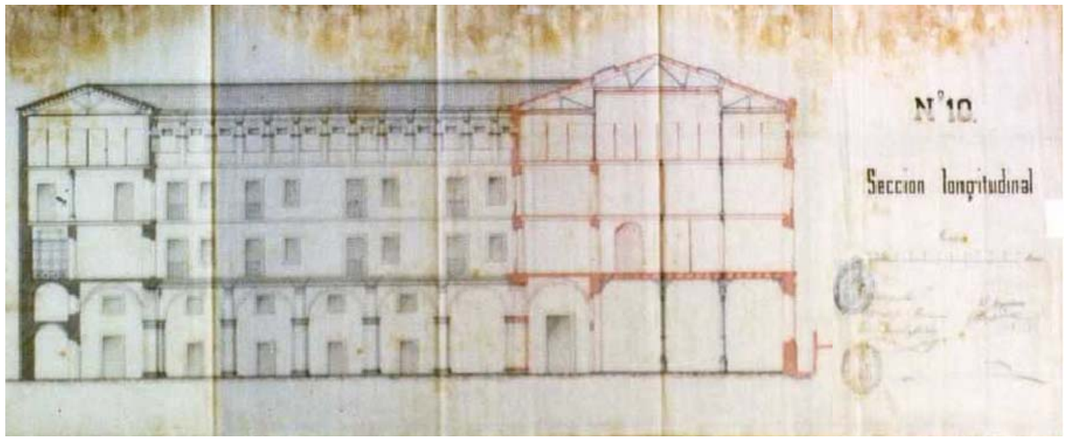

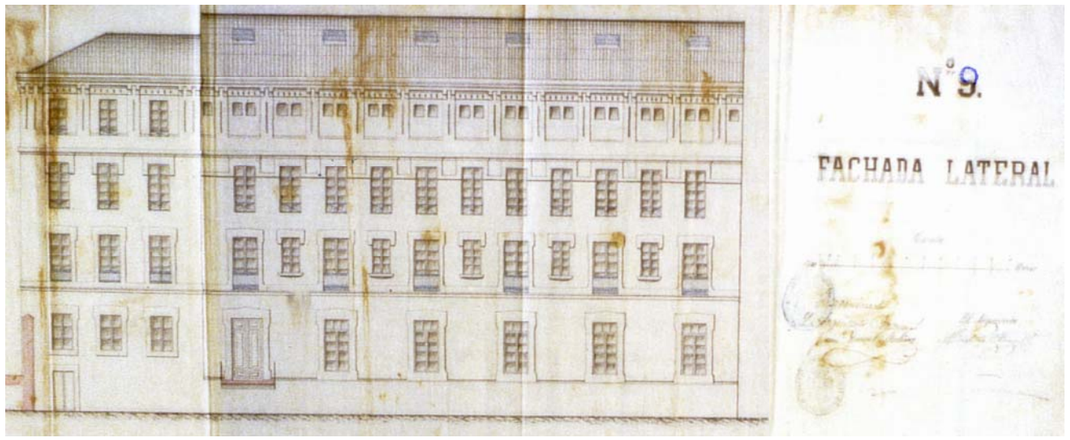

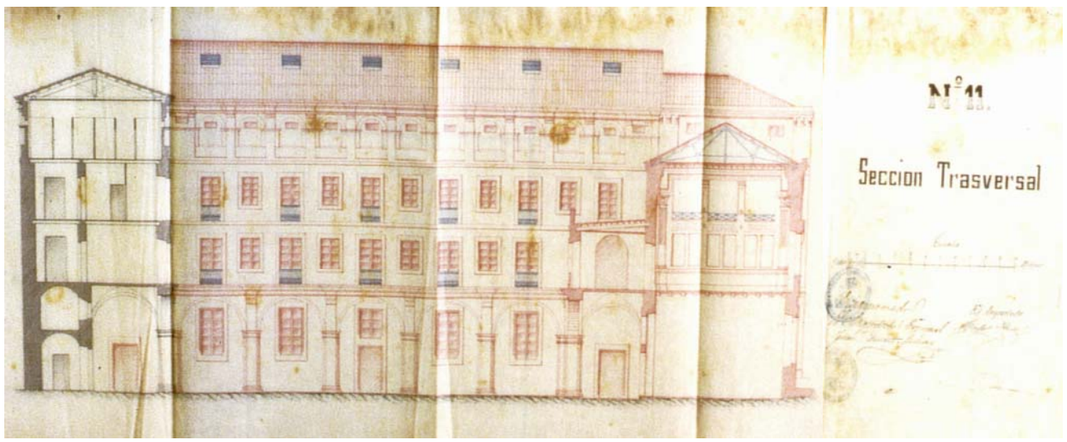

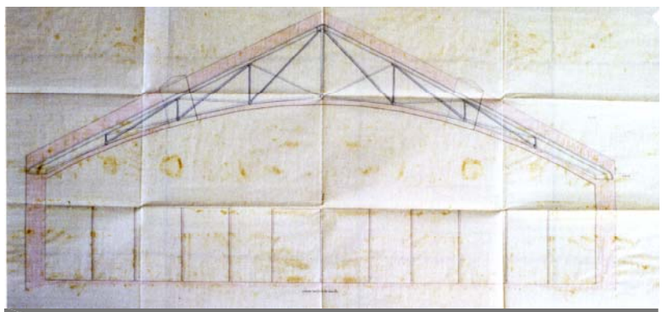

2.1.7.9. SECCIONS PROJECTE AMPLIACIÓ COL·LEGI - 1865

Autor: Modest Fossas Pi (Arquitecte)
S.E. (Escala gràfica original)
Font: Arxiu Companyia de Jesús - Barcelona (AJB)

1860 - AA.DD. - ACB - Bajona (1997, p. 100)

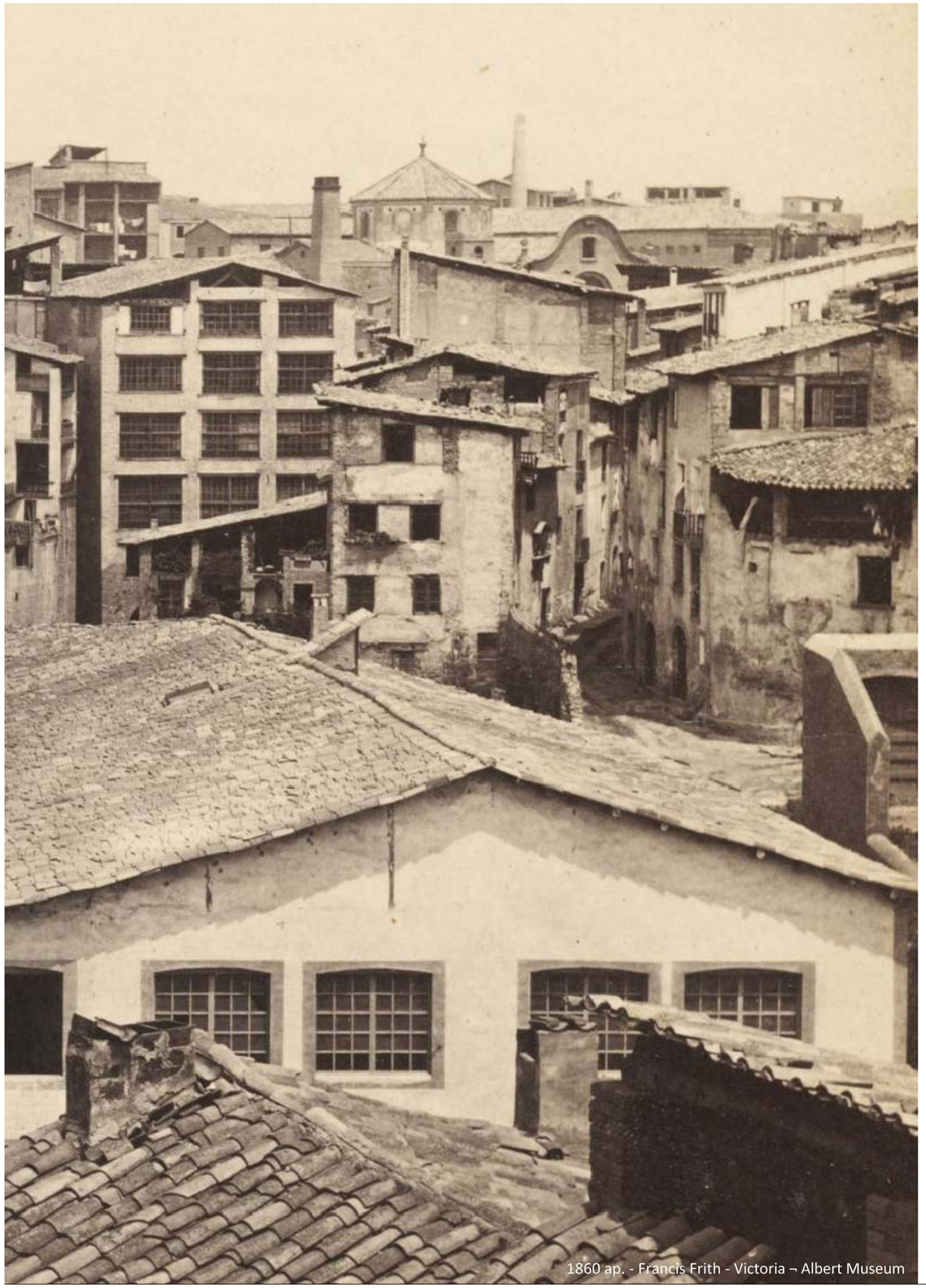

1860 ap. - Francis Frith - Victoria ¬ Albert Museum

1929. - J.Gaspar - ICC

1868 - Benet Cabanes Brunès - ACB - G30-113-N120

2.1.7.10. ESTAT DEL COL·LEGI - 1860 ap.

Autors: Francis Frith - AADD. - Benet Cabanes

Font: Victoria & Albert Museum - ACB

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

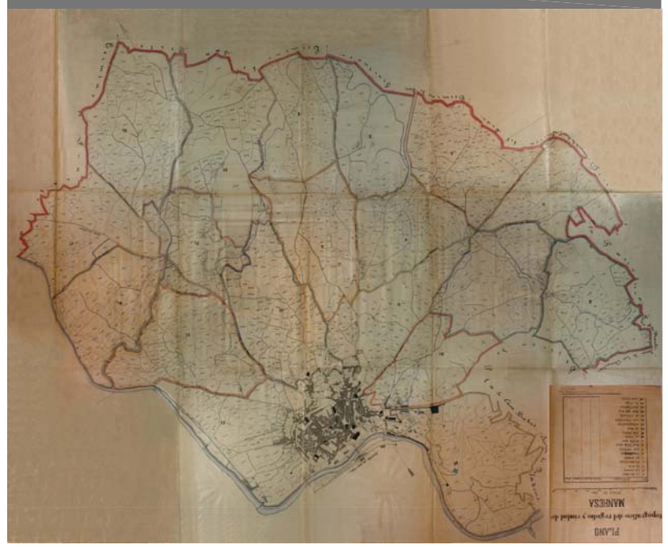

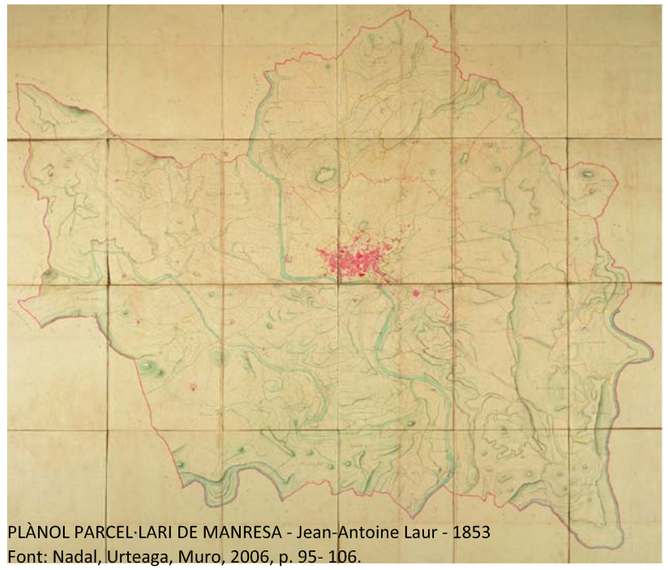

PLÀNOL PARCEL·LARI DE MANRESA - Jean-Antoine Laur - 1853
Font: Nadal, Urteaga, Muro, 2006, p. 95- 106.

2.1.7.11. PLÀNOL DE MANRESA - 1867

PLANO TOPOGRÁFICO Y DE REGADÍO DE LA CIUDAD DE MANRESA
Marià Potó
E: 1/2000 - (1/5000 original)

Font: Centre de Documentació i Arxiu Històric de Can Font - Parc de la Sèquia de Manresa

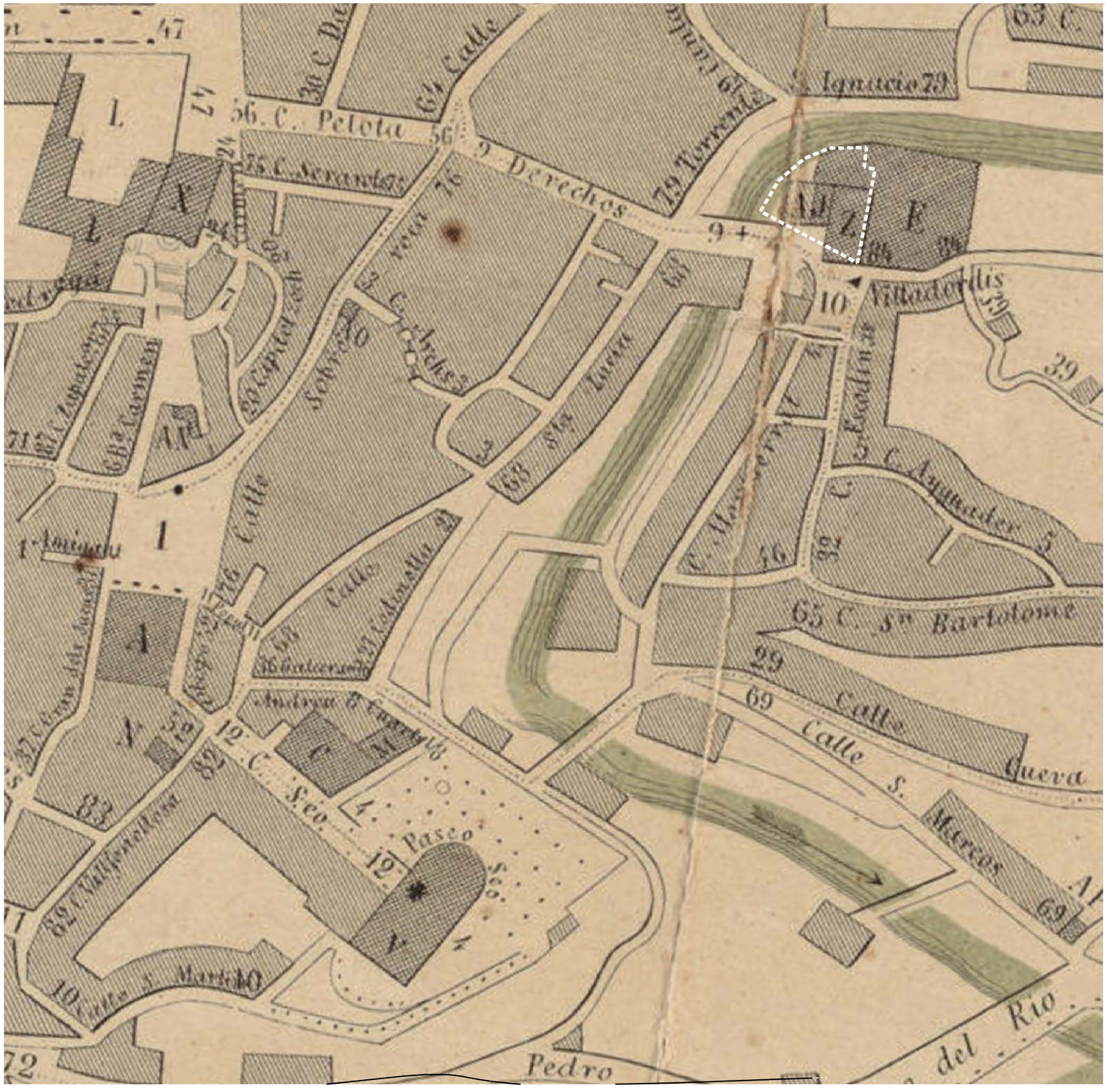

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

LLEGENDA:

EDIFICIOS:

E: Colegio
J: Hospital
Z: Iglesia de San Ignacio
AI: Capilla del Rapto

PLAZAS Y PLAZUELAS:

9: Portal de Santa Lucía
10: Plaza de San Ignacio

2.1.7.12. PLÀNOL DE MANRESA - 1878

PLÀNOL GEOMÈTRIC DE MANRESA
Autor: J. F. i P.
E: 1/2000 - (S.E. original)

Font: Arxiu Centre Excursionista de Catalunya (MDC - Cartoteca ICC)
Ref: -

1892 - AADD. Recuerdos de S.Ignacio - AJB

1892 - AADD. Recuerdos de S.Ignacio - AJB

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

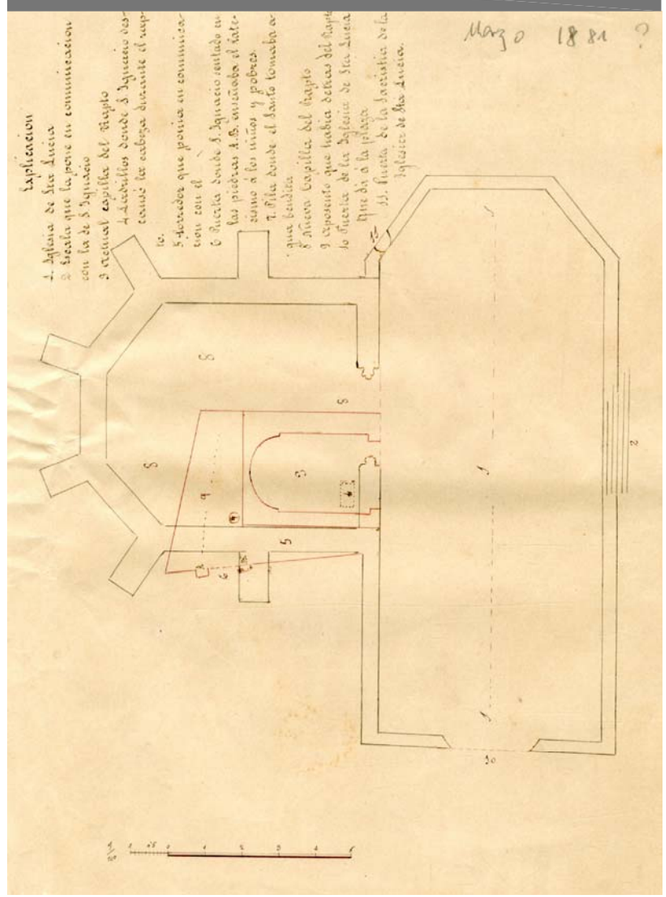

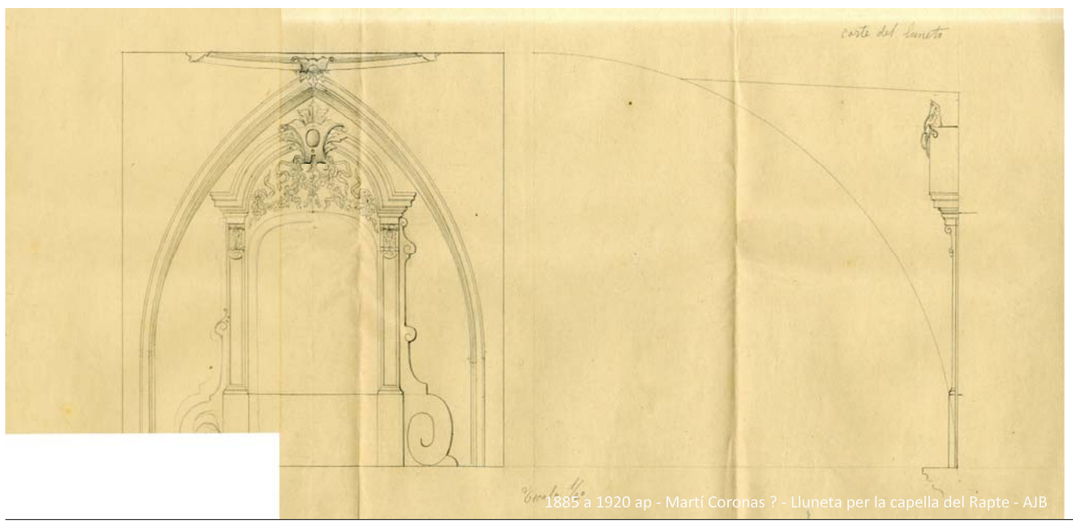

1885 a 1920 ap - Martí Coronas ? - Lluneta per la capella del Rapte - AJB

1929 - Josep Gaspar - ICC

2.1.7.13. AMPLIACIÓ CAPELLA DEL RAPTE - 1881-1885

Autor: Josep Torres Argullol - Arquitecte
Font: Arxiu Històric Companyia de Jesús a Barcelona

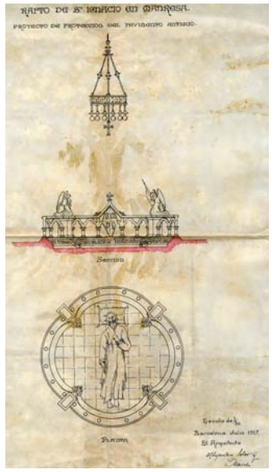

1917 - Alexandre Soler - Protecció

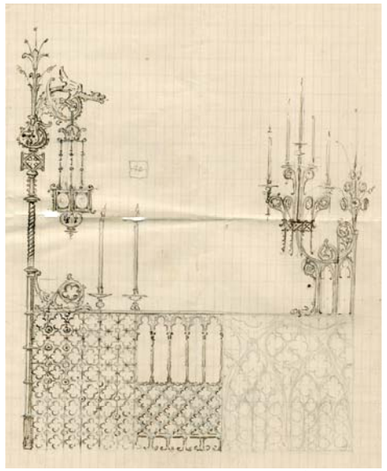

1920 ap - Martí Coronas ?

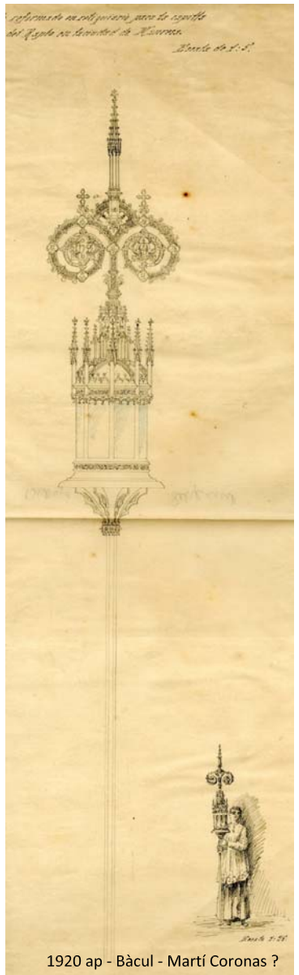

1920 ap - Bàcul - Martí Coronas ?

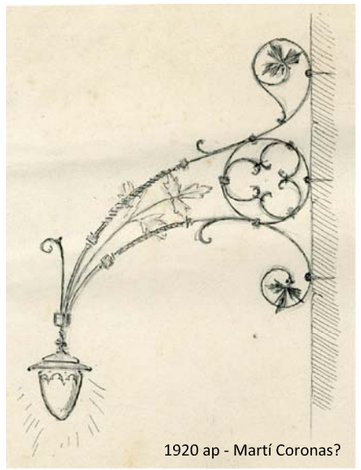

1920 ap - Martí Coronas?

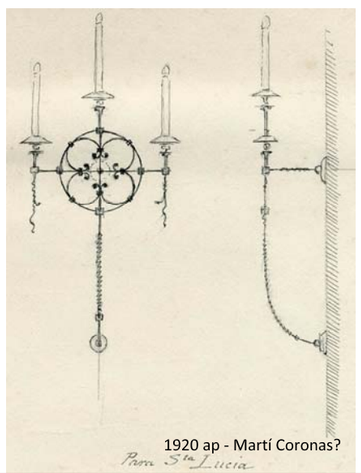

1920 ap - Martí Coronas?

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

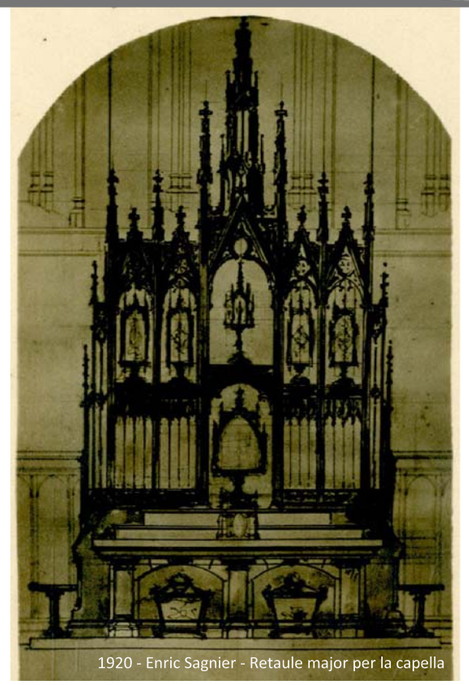

1920 - Enric Sagnier - Retaule major per la capella

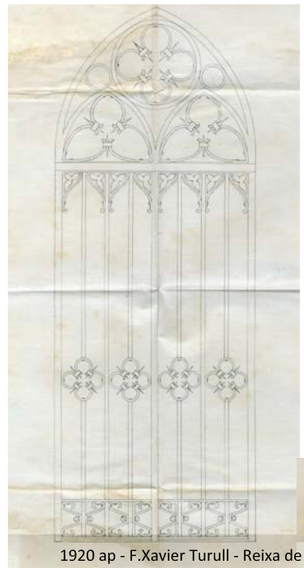

1920 ap - F.Xavier Turull - Reixa de les portes de la capella

2.1.7.14. ORNAMENTACIÓ CAPELLA DEL RAPTE - 1910-1920

Autors: Enric Sagnier / Alexandre Soler - Arquitectes

Font: Arxiu Històric Companyia de Jesús a Barcelona

1890 ap AADD. | Recuerdos de S. Ignacio de Loyola - AJB

1890 ap AADD. | Recuerdos de S. Ignacio de Loyola - AJB

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

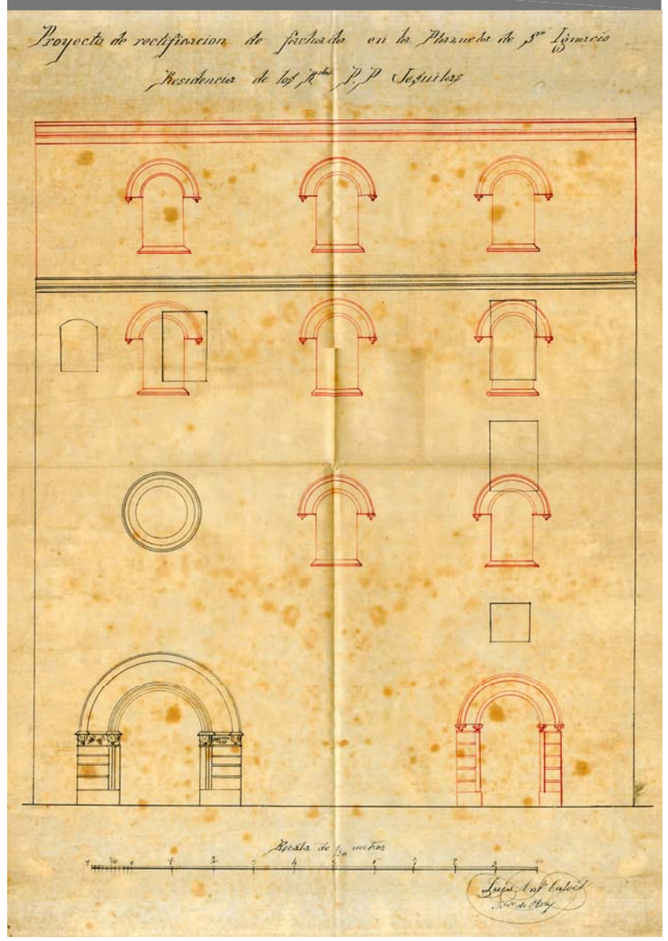

1890 ap. - Projecte del Mestre d'Obres Lluis Antoni Calvet | AJB

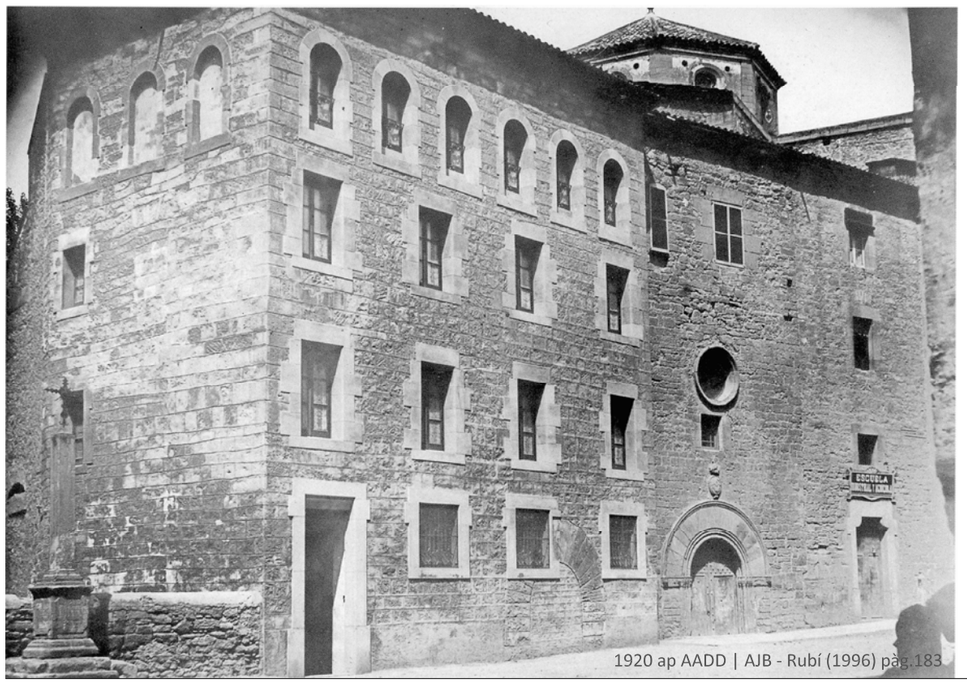

1920 ap AADD | AJB - Rubí (1996) pàg.183

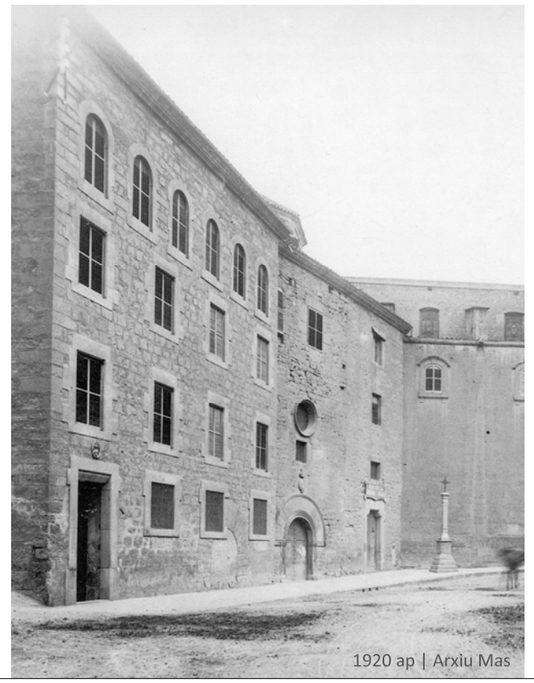

1920 ap | Arxiu Mas

2.1.7.15. PROJECTE REFORMA FAÇANA - 1890 ap.

Autors: AA.DD.

Font: Arxiu Històric Companyia de Jesús a Barcelona - Arxiu Mas

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

1900 ap - AADD - Puig,I. (1949) Làm. 31

1910 ap. - Narcís Cuyàs - Arxiu SPAL - DIBA

1930 ap. - Llorenç Gamisans - Puig, I. (1990) pàg. 70

1890 ap - AADD - Recuerdos de S.I.- AJB

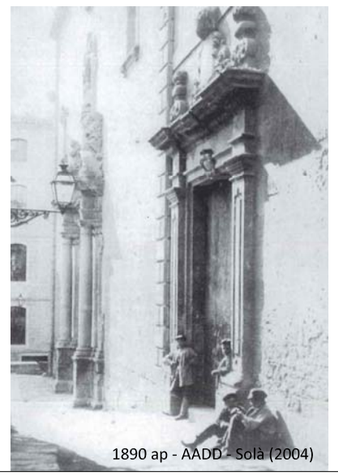

1890 ap - AADD - Solà (2004)

1890 ap - AADD - Recuerdos de S.I.- AJB

1935 - Antoni Gallardo - Arxiu SPAL

2.1.7.16. FAÇANES DE L'ESGLÉSIA - 1890-1930

Autors: AA.DD.

Font: Arxiu Comarcal del Bages - Arxiu Fotogràfic SPAL Diputació de Barcelona

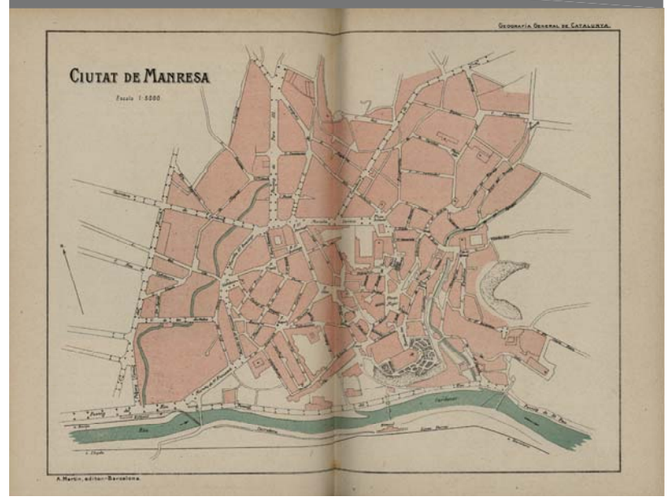

2.1.7.17. PLÀNOL DE MANRESA - 1908

CIUTAT DE MANRESA
Autor: Francesc Carreras i Candi
E: 1/2.000 - (1/5.000 original)

Font: Cartoteca Digital (ICC) - Geografia General de Catalunya (Vol. II)
Ref: -

1910 ao - AADD | Arxiu Històric Ciutat de Manresa

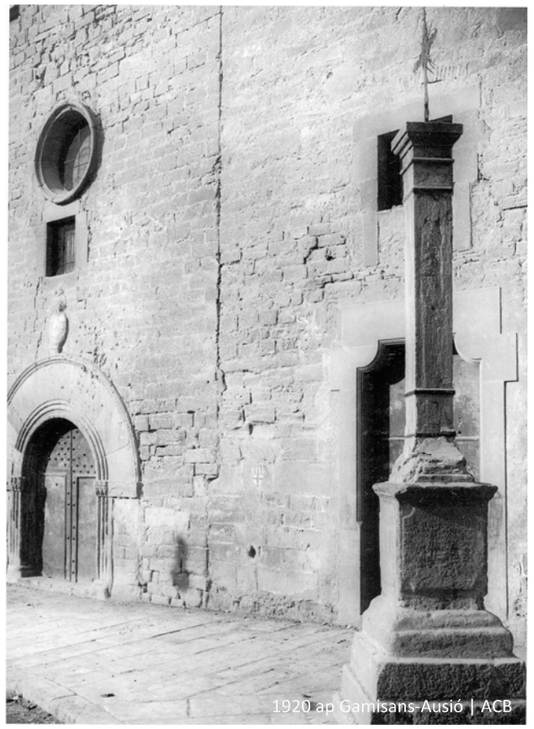

1920 ap Gamisans-Ausió | ACB

1910 ao - AADD | Arxiu Comarcal del Bages

1920 ap | Arxiu Mas

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

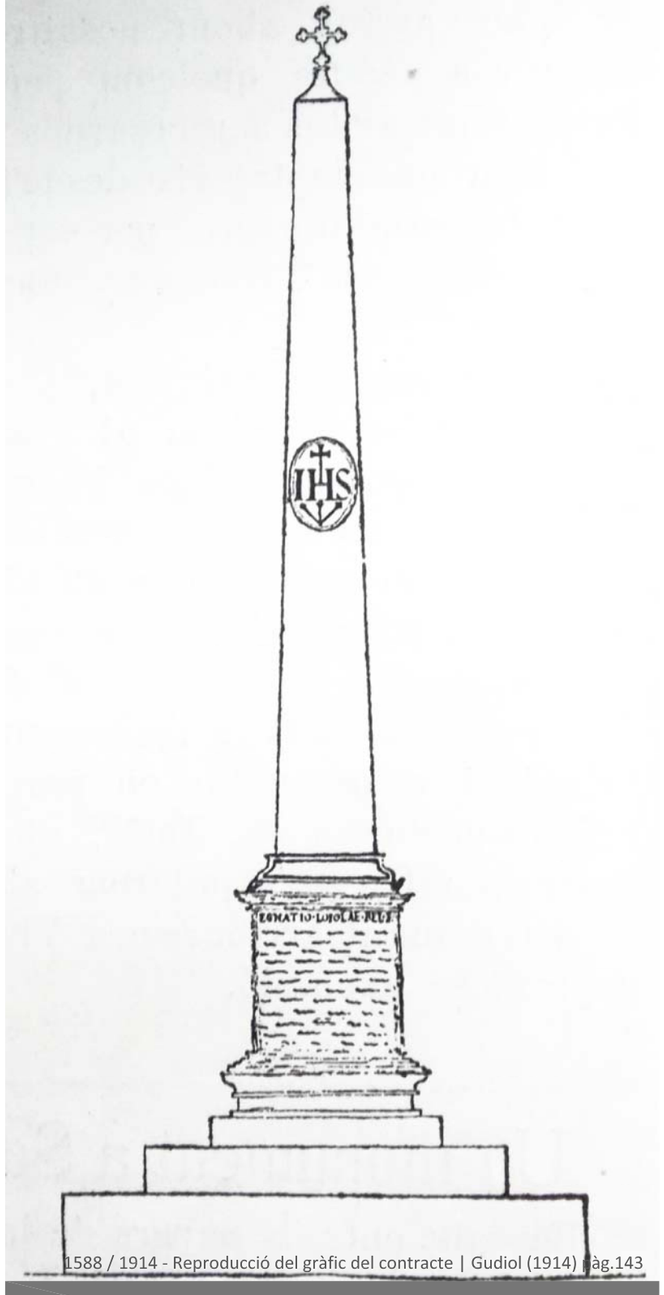

1588 / 1914 - Reproducció del gràfic del contracte | Gudiol (1914) | pàg.143

2.1.7.18. AGULLA DE SANT IGNASI - 1910-1920

Autors: AA.DD.
Font: Arxiu Comarcal del Bages

2.1.7.19. PLÀNOL DE MANRESA - 1913

PLÀNOL GENERAL DE MANRESA
Autors: Alexandre Soler i March - Josep Coll i Vilaclara
E: 1/2.000 - (Escala gràfica, original)

Font: Arxiu Comarcal del Bages - Ajuntament de Manresa - ICGC
Ref: manresa_g_50pct

1890 - AADD - Recuerdos S.I. - AJB

1910 ap - AADD - AJB

1910 ap - AADD - AJB

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

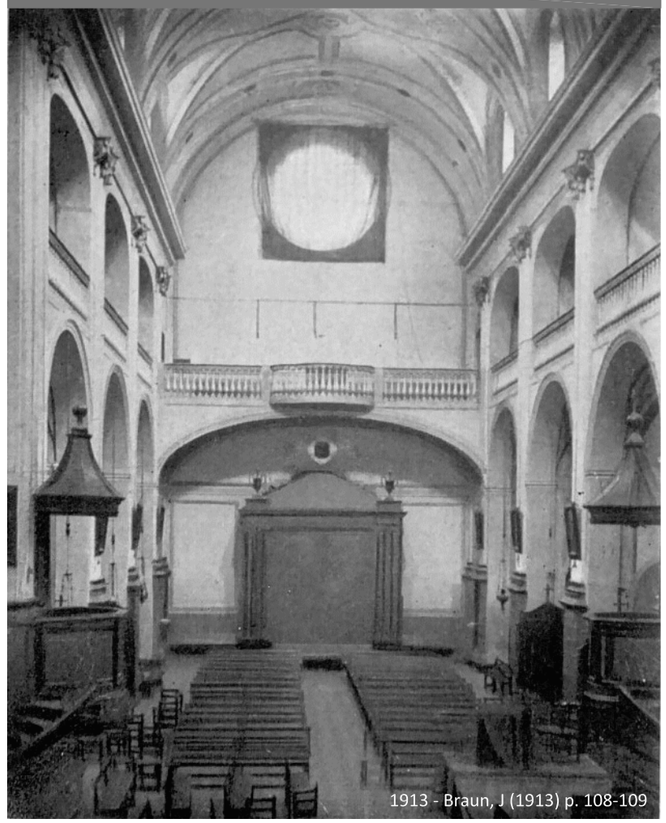
1913 - Braun, J (1913) p. 108-109

2.1.7.20. INTERIOR DE L'ESGLÉSIA I - 1890-1920 ap.

Autors: AADD.

Font: Revista Juventud Mariana - Arxiu Jesuïta de Barcelona

1900 ap - AADD. - Altar lateral - AJB

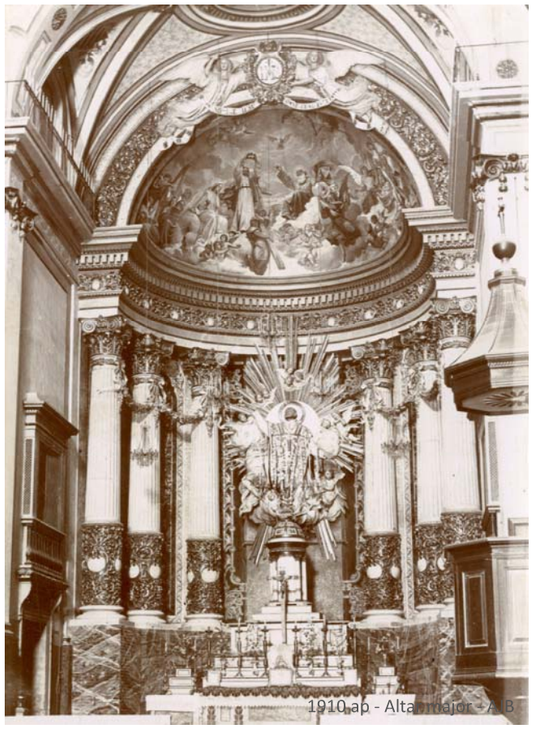

1910 ap - Altar major - AJB

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

1913 - Braun, J (1913) p. 108-109

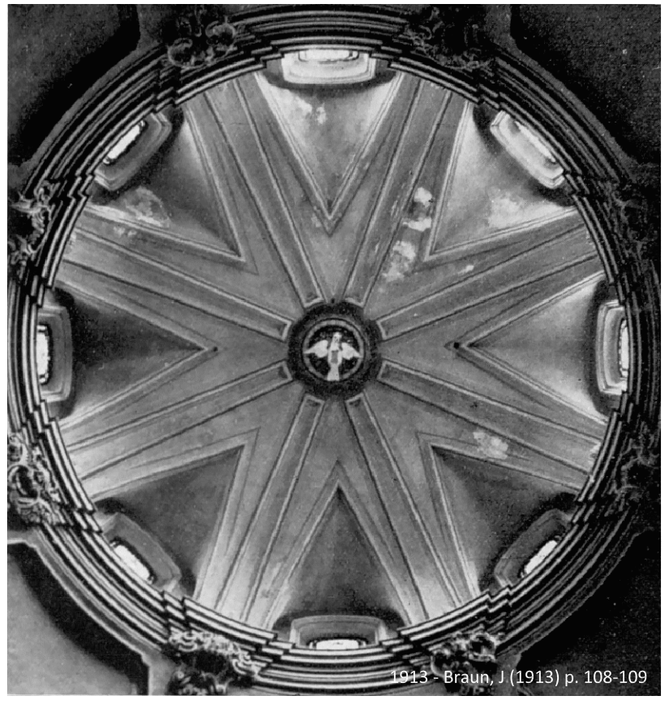

1913 - Braun, J (1913) p. 108-109

1910 ap - Sepulcre Bisbe Comes al transepte - AJB

1900 ap - AADD. - Altar al transepte de l'evangeli - AJB

1900 ap - AADD. - Altar lateral - AJB

2.1.7.21. INTERIOR DE L'ESGLÉSIA II - 1890-1920 ap.

Autors: AADD.

Font: Revista Juventud Mariana - Arxiu Jesuïta de Barcelona

Aula de l'escola d'Art i Oficis

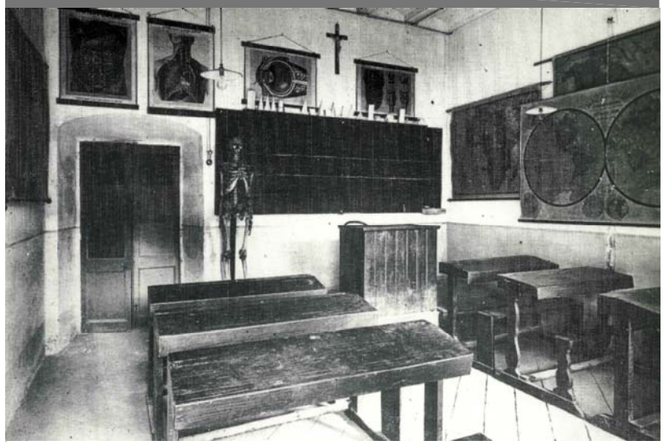

2.1.7.22. INTERIOR DEL COL·LEGI - 1900 ap.

Autors: AA.DD.
S.E.
Font: Bajona,I. (1997) - ACB.

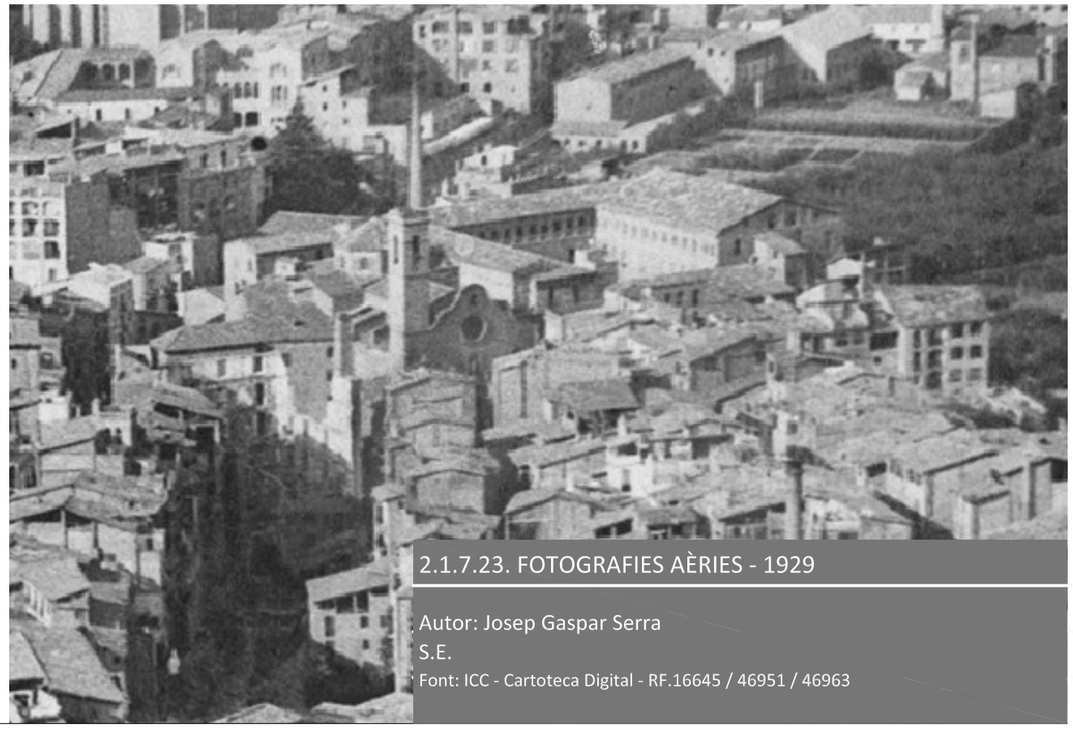

2.1.7.23. FOTOGRAFIES AÈRIES - 1929

Autor: Josep Gaspar Serra
S.E.
Font: ICC - Cartoteca Digital - RF.16645 / 46951 / 46963

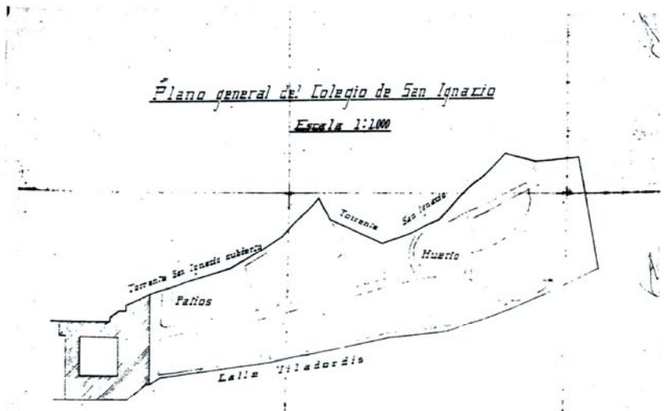

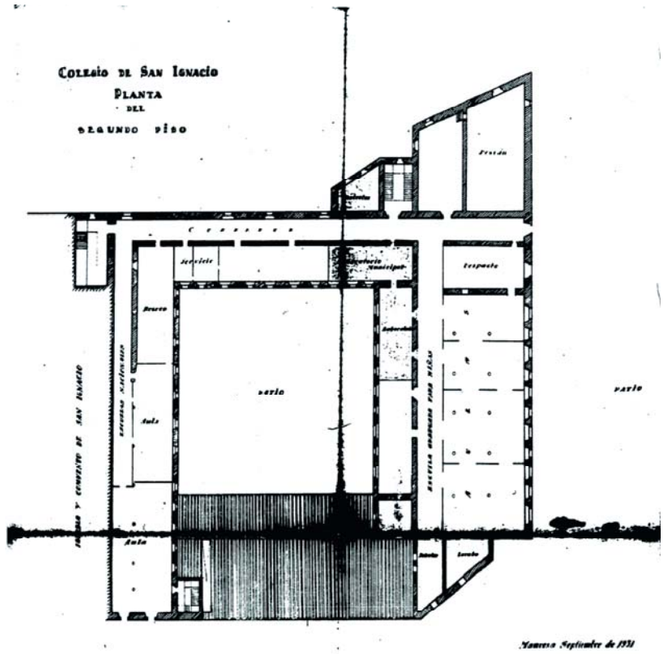

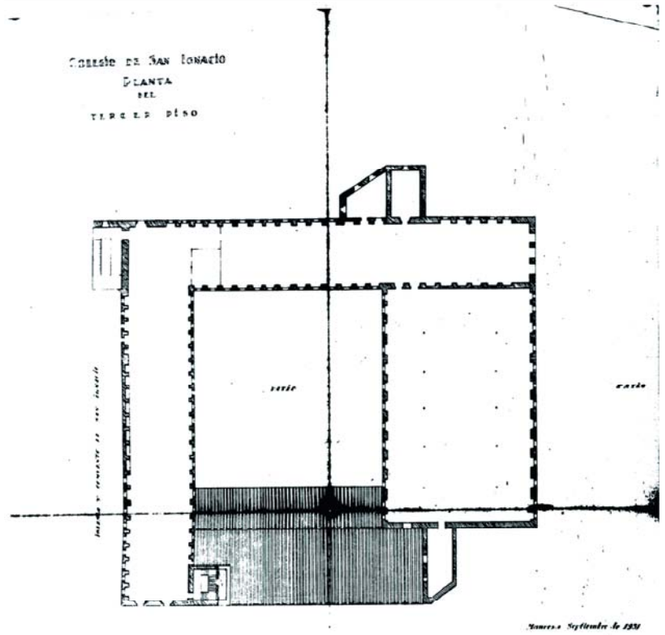

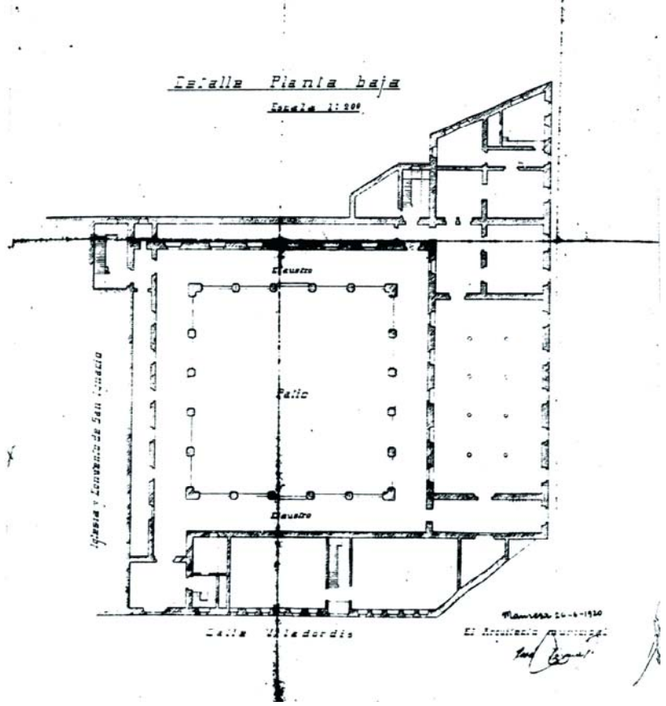

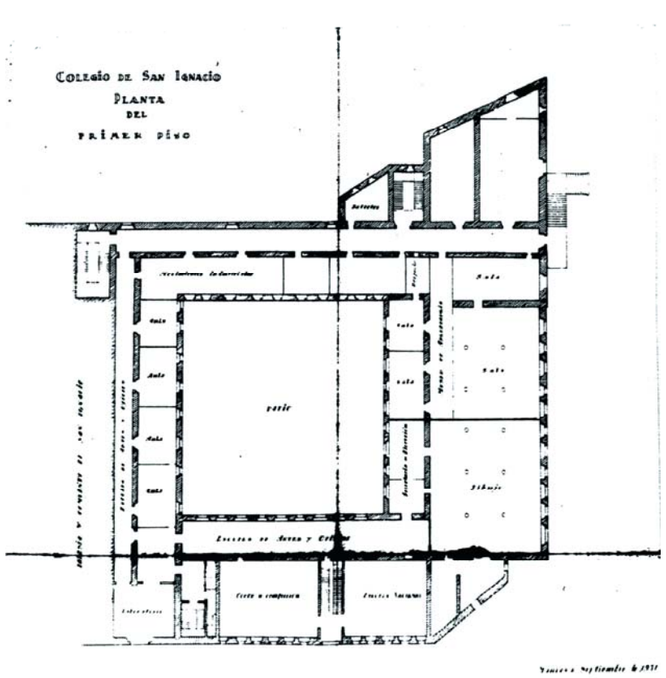

2.1.7.24. PLANTES DEL COL·LEGI - 1920-1931

Autor: Josep Firmat Serramalera - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Fons Documental Gràfic SPAL - Diputació de Barcelona - Reg: 2087/118/25/4

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

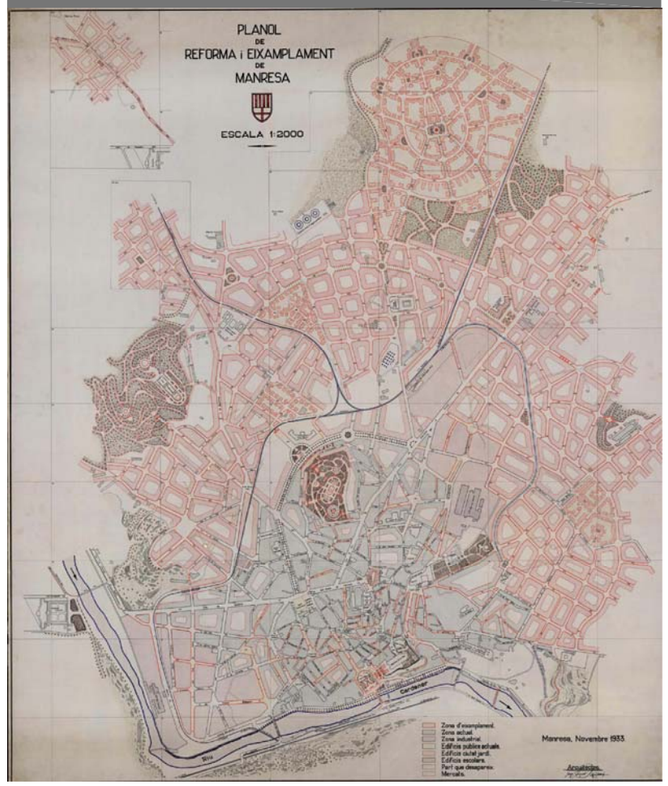

2.1.7.25. PLÀNOL DE MANRESA - 1933

PLÀNOL DE REFORMA DE I EIXAMPLAMENT DE MANRESA
Autors: Josep Firmat - Ferran Tarragó
E: 1/2.000 - (E: 1/2.000 original)

Font: Arxiu Comarcal del Bages - Ajuntament de Manresa - ICGC
Ref: manresa_p

2.1.7.26. ENDERROC D'ESGLÉSIA I ANTIC HOSPITAL - 1936

Autors: Josep M. Rosal d'Argullol / Lluis Rubiralta Garriga
Font: ACB - Fototeca Digital / Aloy; Gasol (1992) pàg. 167, 194, 197

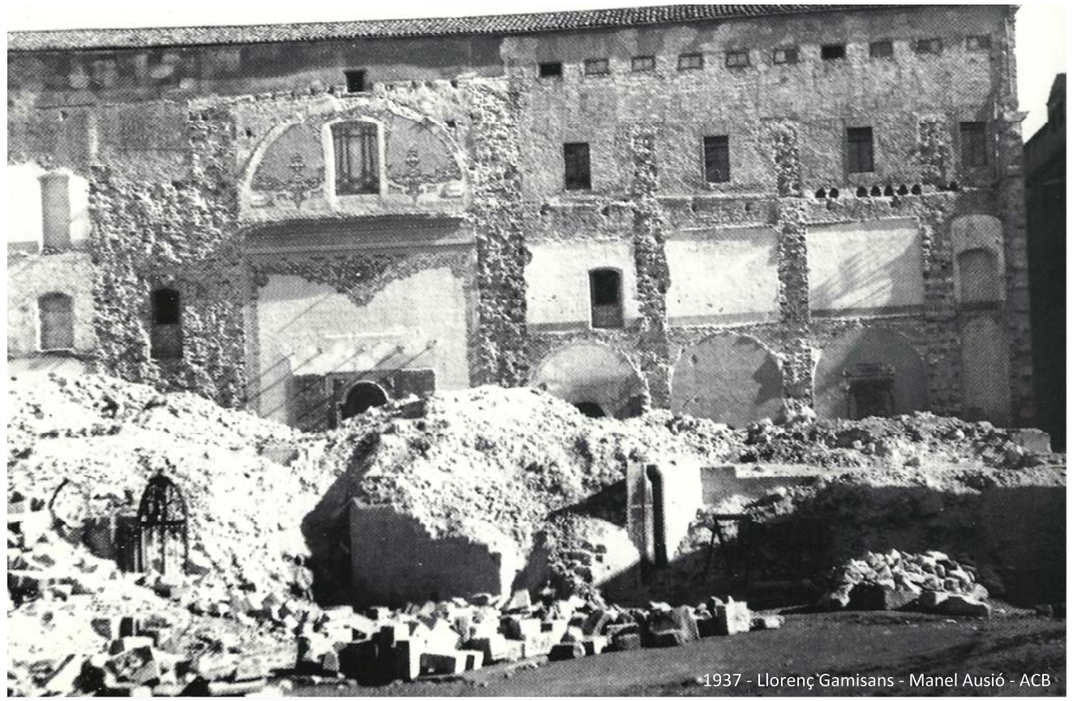

1937 - Llorenç Gamisans - Manel Ausió - ACB

1939 - Lluis Rubiralta - ACB

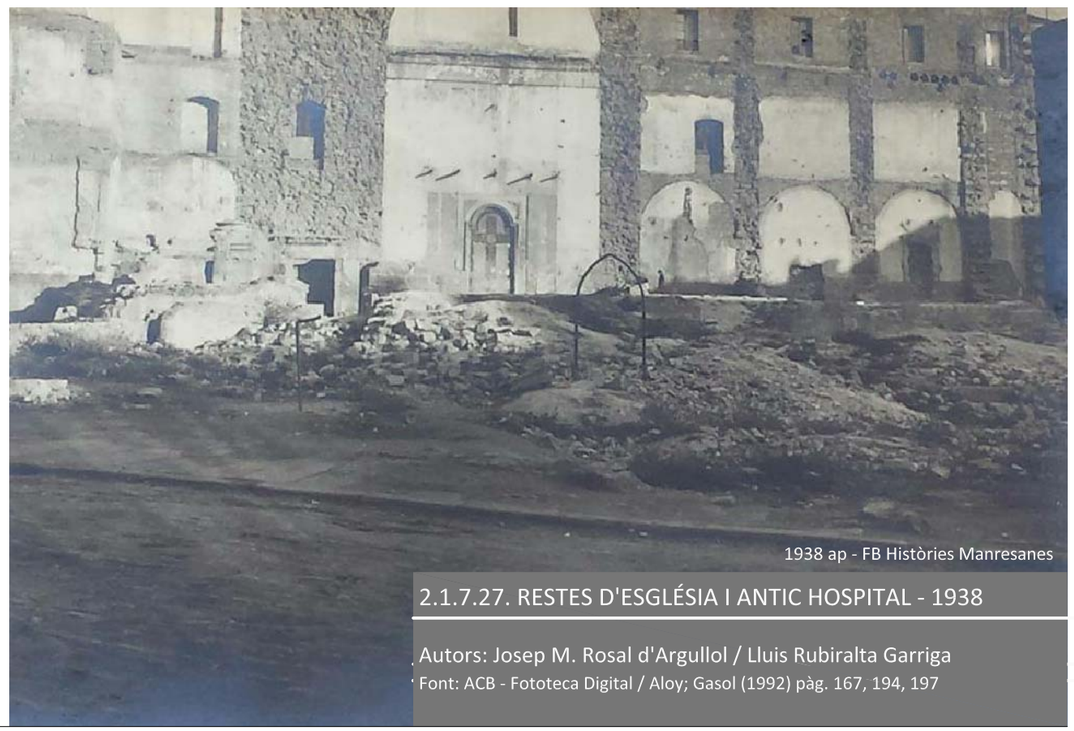

1938 ap - FB Històries Manresanes

2.1.7.27. RESTES D'ESGLÉSIA I ANTIC HOSPITAL - 1938

Autors: Josep M. Rosal d'Argullol / Lluis Rubiralta Garriga

Font: ACB - Fototeca Digital / Aloy; Gasol (1992) pàg. 167, 194, 197

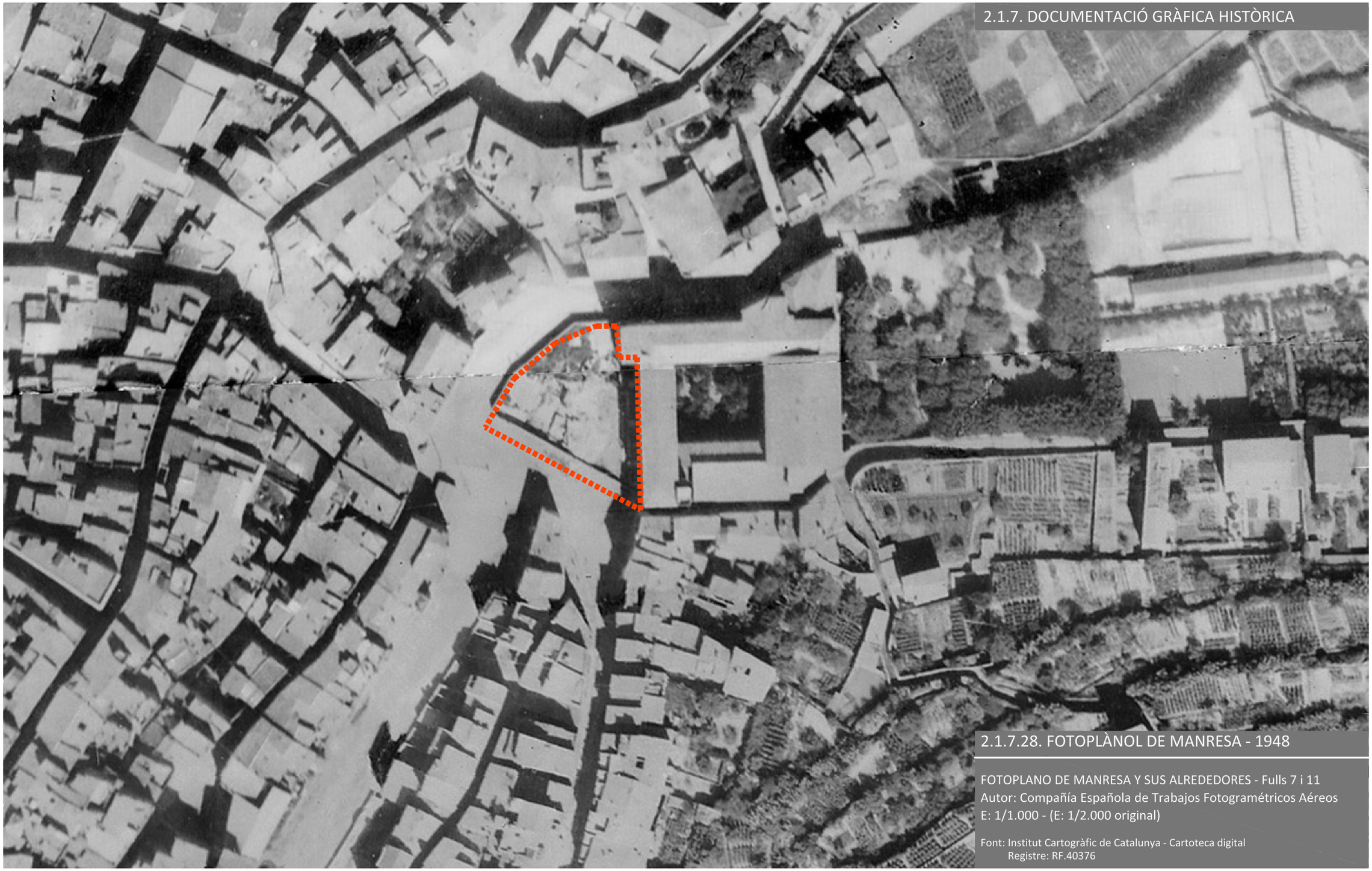

2.1.7.28. FOTOPLÀNOL DE MANRESA - 1948

FOTOPLANO DE MANRESA Y SUS ALREDEDORES - Fulls 7 i 11
Autor: Compañía Española de Trabajos Fotogramétricos Aéreos
E: 1/1.000 - (E: 1/2.000 original)

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya - Cartoteca digital
Registre: RF.40376

1949 - Eugenio Pedro Cendoya | Puig (1949) làm.34

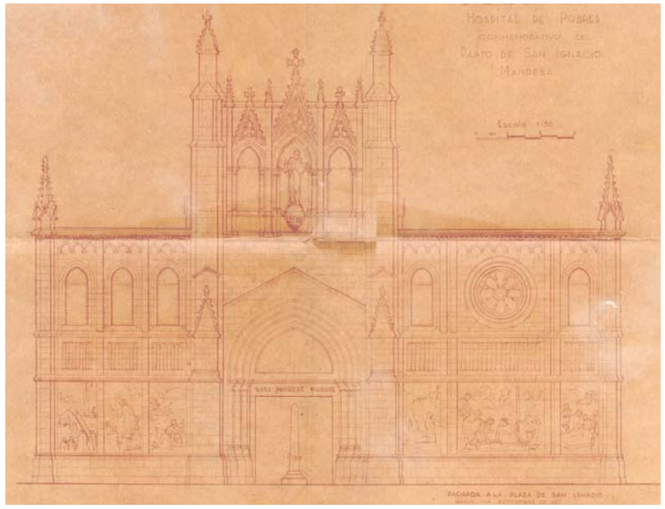

1949 - Eugenio Pedro Cendoya | Puig (1949) làm.34

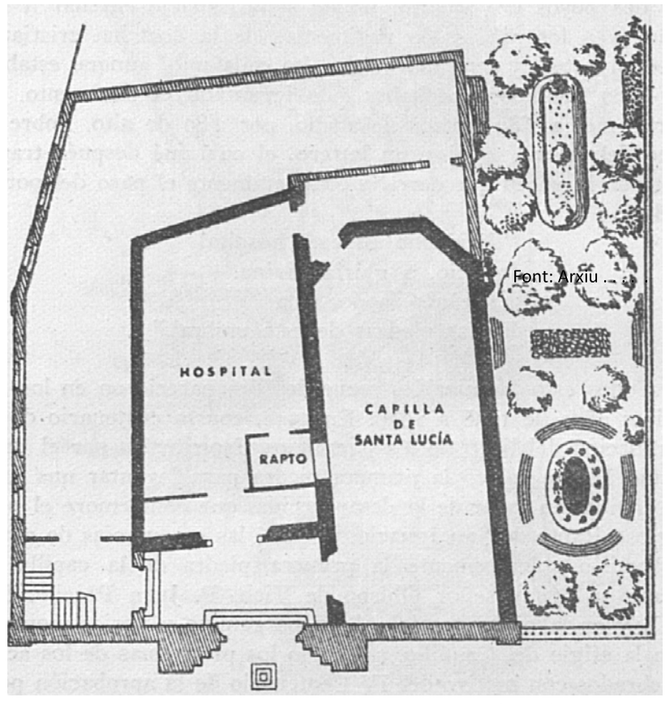

Font: Arxiu ...

1949 - Eugenio Pedro Cendoya | Puig (1949) pàg. 70

1948 - Benedicció primera pedra - AADD. | AJB

1948 - Benedicció primera pedra - AADD. | AJB

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

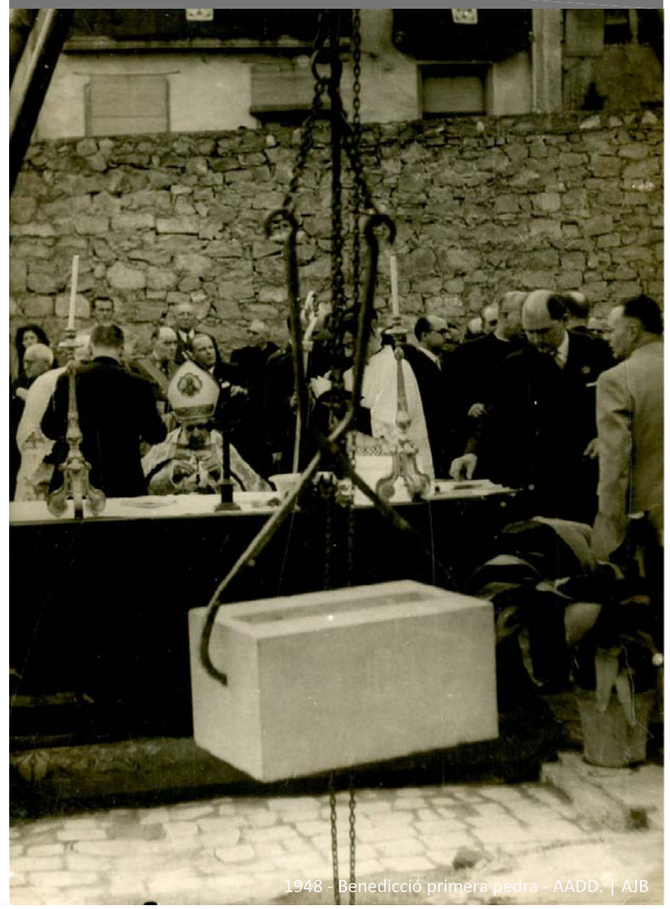

1948 - Benedicció primera pedra - AADD. | AJB

2.1.7.29. CONSTRUCCIÓ MEMORIAL DEL RAPTE - 1947-1949

Autor: Eugenio Pedro Cendoya - Arquitecte

Font: Revista Juventud Mariana - Arxiu Jesuïta de Barcelona

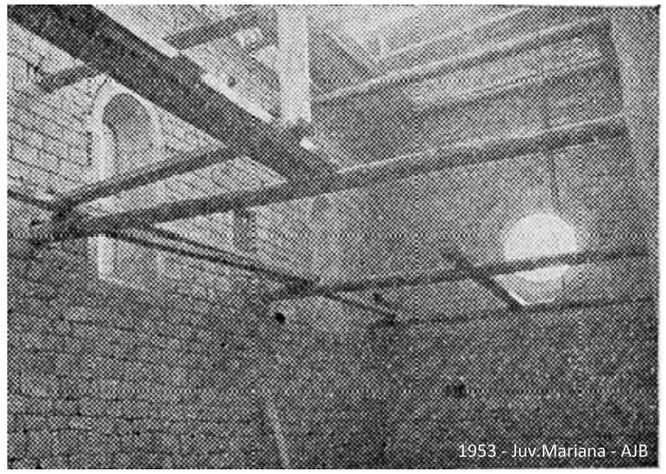

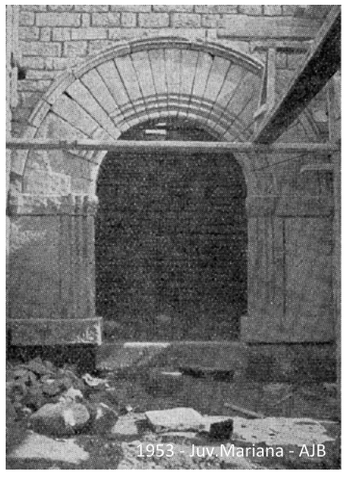

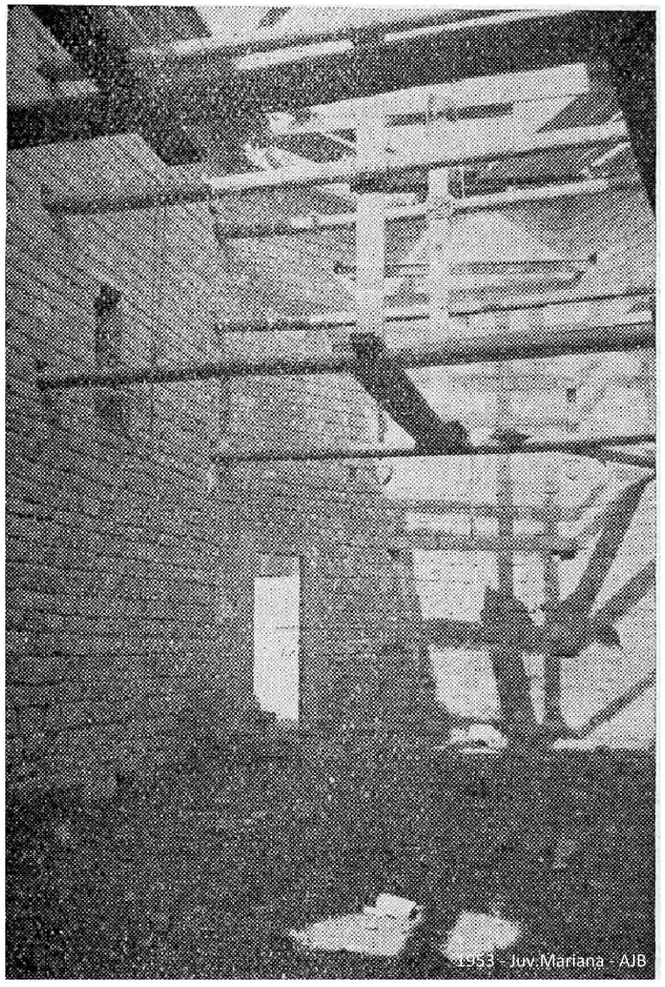

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

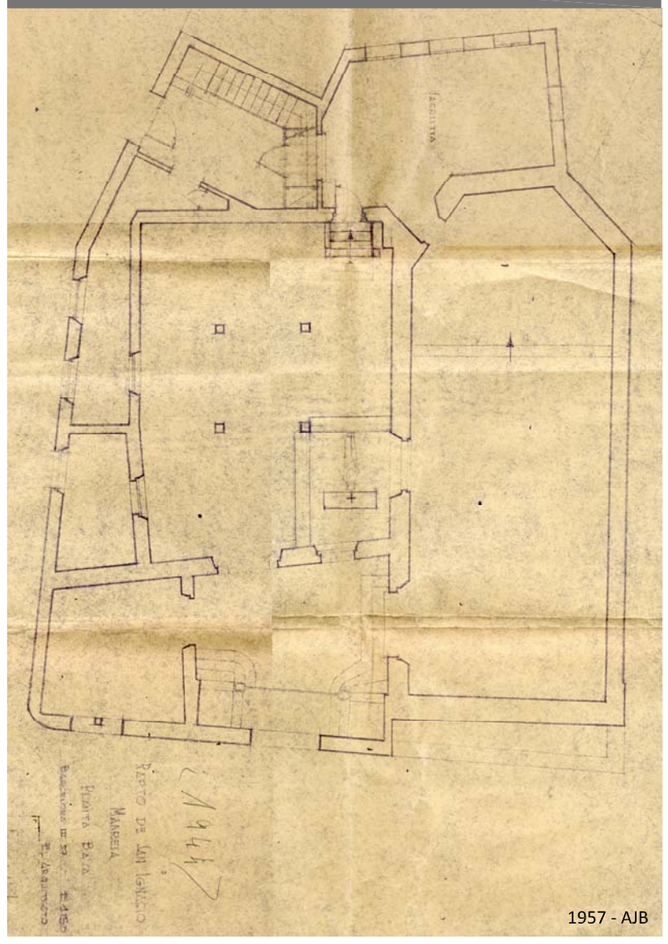

2.1.7.30. CONSTRUCCIÓ MEMORIAL DEL RAPTE - 1953-1955

Autor: Eugenio Pedro Cendoya - Arquitecte
Font: Revista Juventud Mariana - Arxiu Jesuïta de Barcelona

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

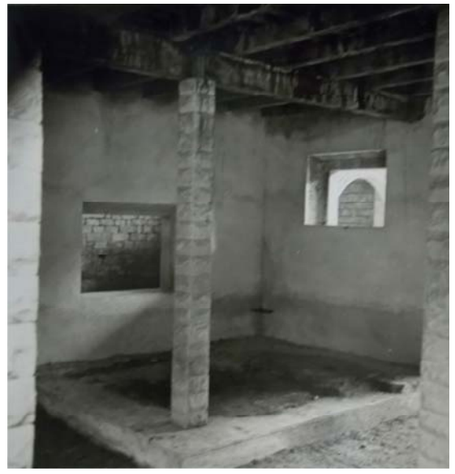

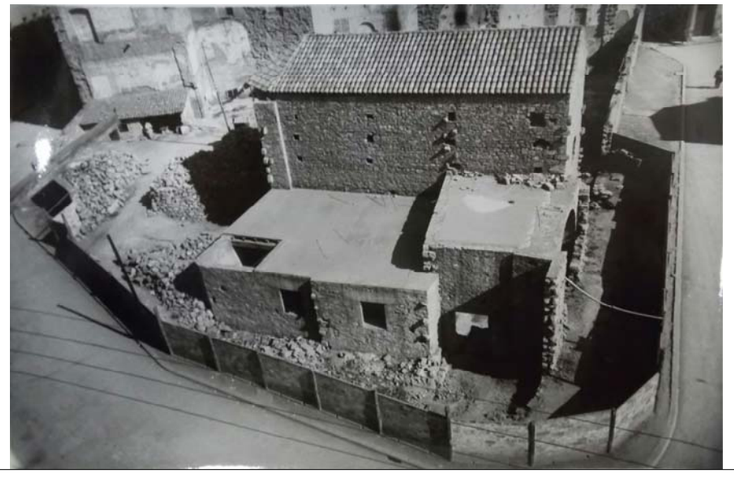

2.1.7.31. CONSTRUCCIÓ MEMORIAL DEL RAPTE - 1955

Autor: Eugenio Pedro Cendoya - Arquitecte
Font: Arxiu Jesuïta de Barcelona

1955 - AA.DD. | Font: Arxiu Jesuïtes Barcelona

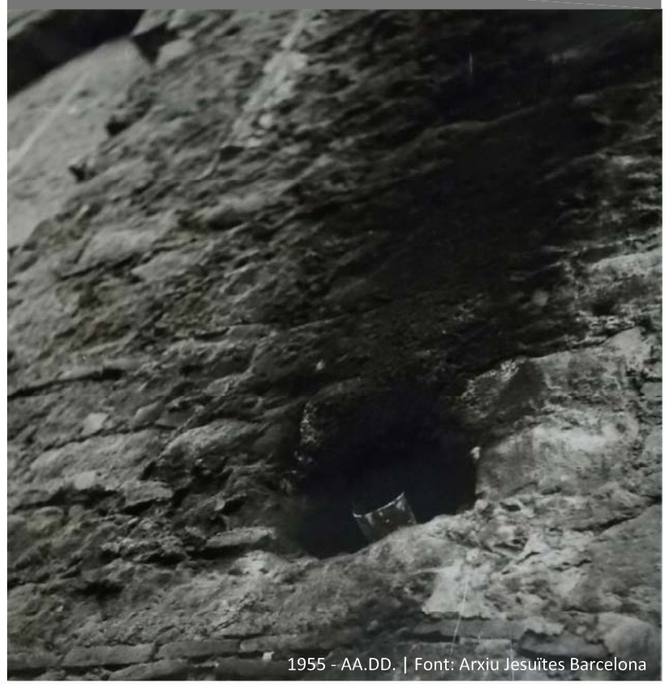
1955 - AA.DD. | Font: Arxiu Jesuïtes Barcelona

1955 - Autor Descongeut - AJB

1955 - Autor Descongeut - AJB

1955 - Autor Descongeut - AJB

2.1.7.32. RESTES DE L'ESGLÉSIA DE S. IGNASI - 1955

Autors: Llorenç Gamisans - Manel Ausió / Lluis Rubiralta / AA.DD.
Font: ACB - Fototeca Digital / Aloy; Gasol (1992) pàg. 168, 169 / AJB.

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

Benedicció primera pedra del monument a la Immaculada | Font: Torra, F. (1973) pàg. 57

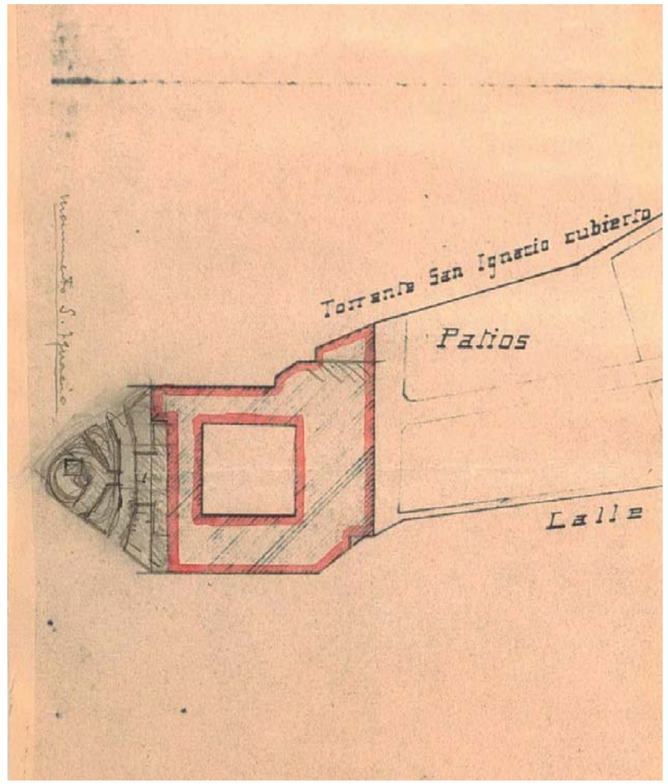

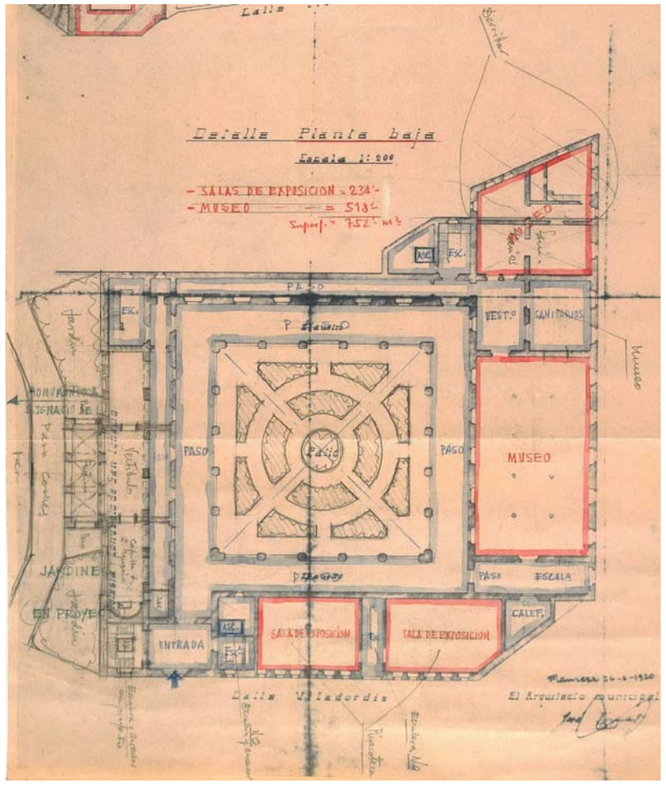

Benedicció primera pedra del monument a la Immaculada | Font: Torra, F. (1973) pàg. 57

2.1.7.33. PROJECTE JARDINS I MONUMENT - 1954

Autor: Camil Pallàs Arisa - Arquitecte SCCM
S.E.
Font: Fons Documental Gràfic SPAL - Diputació de Barcelona - Reg: 2088/118/25/4

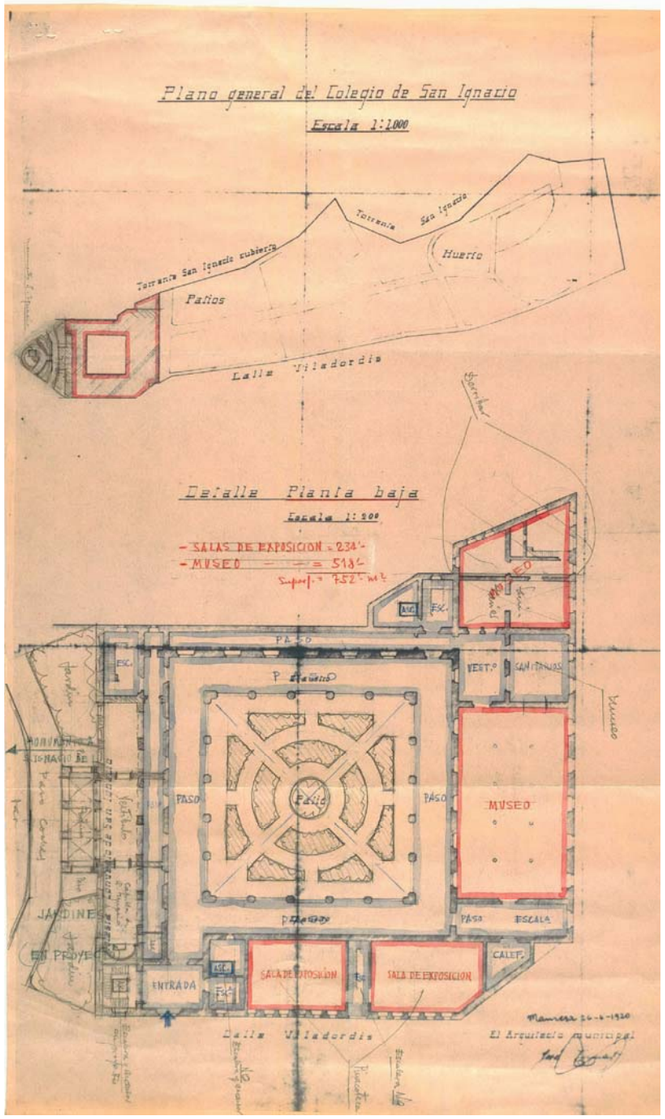

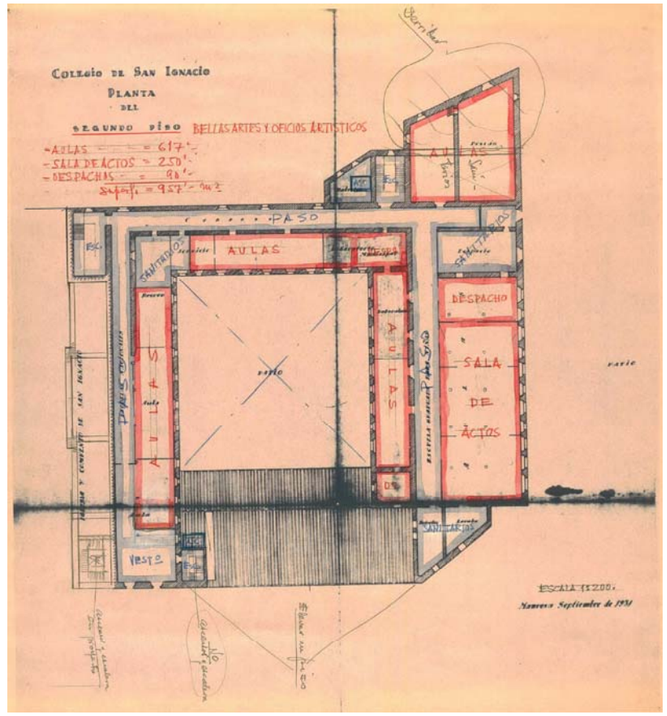

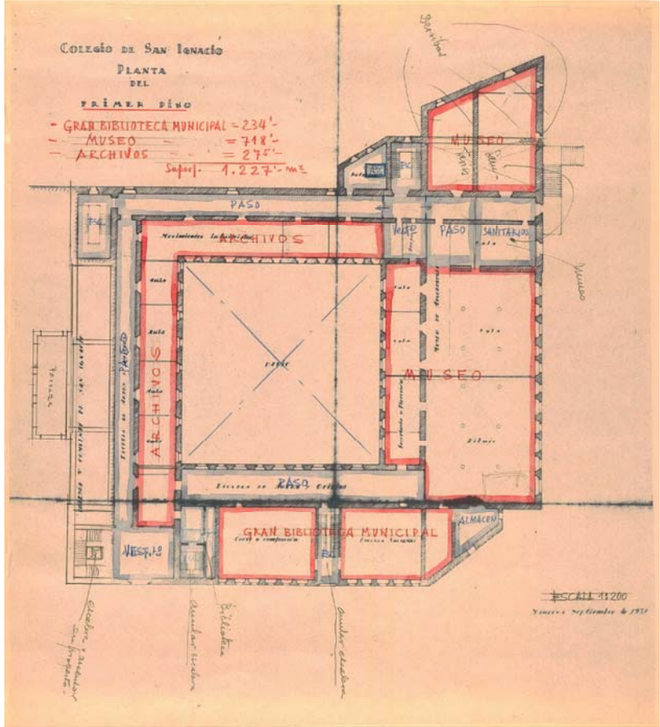

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

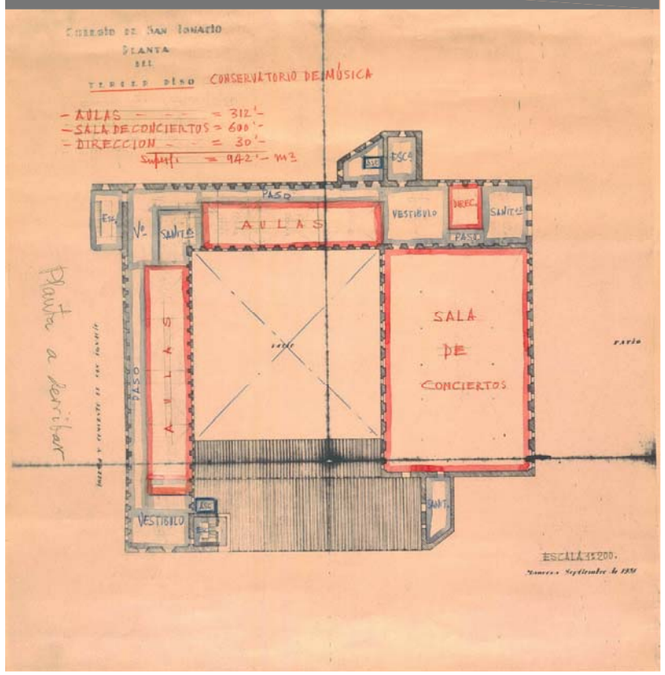

2.1.7.34. PLANTES DEL COL·LEGI - 1955 ap.

Autor: Camil Pallàs Arisa - Arquitecte SCCM
S.E.
Font: Fons Documental Gràfic SPAL - Diputació de Barcelona - Reg: 2088/118/25/4

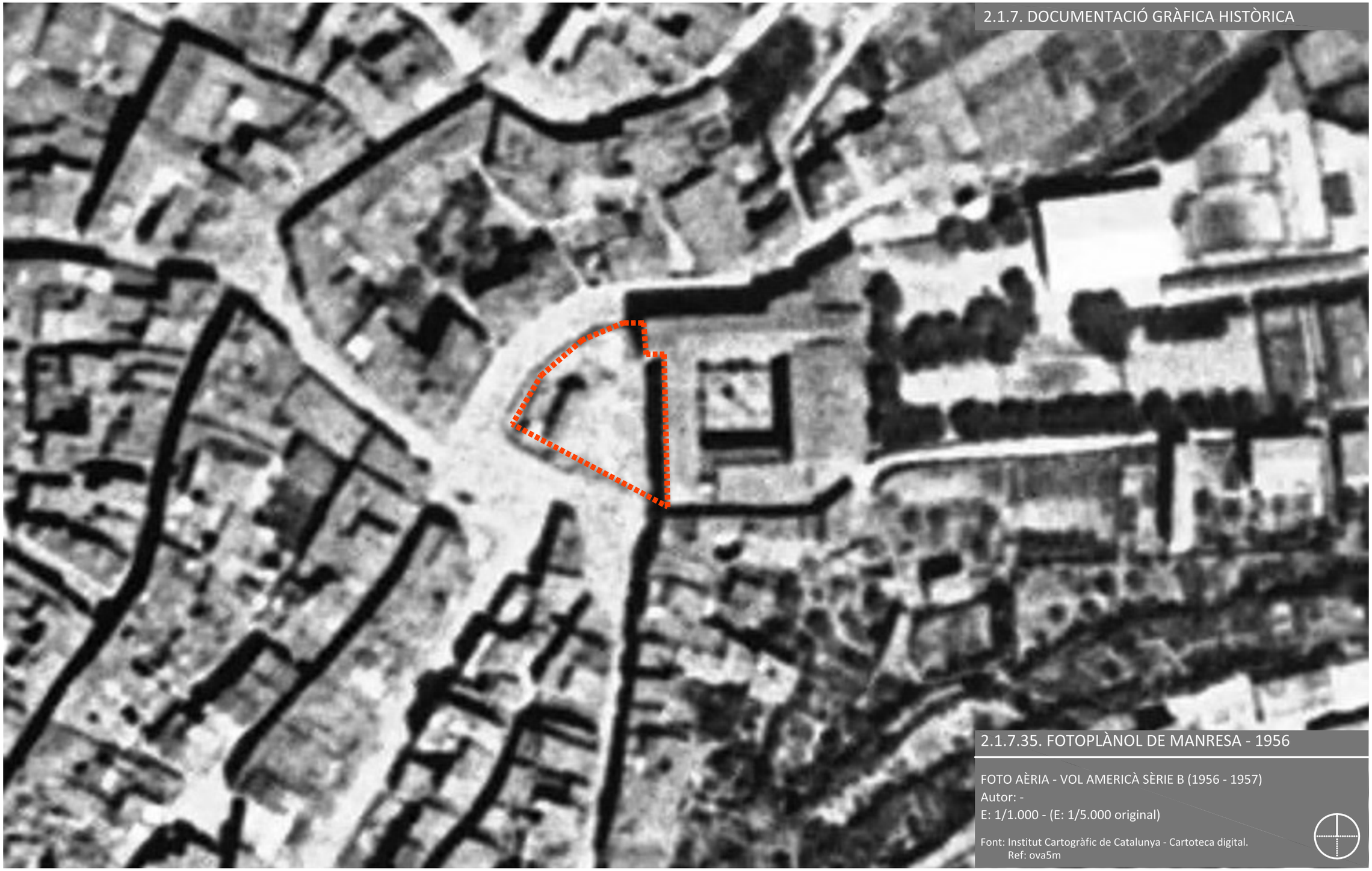

2.1.7.35. FOTOPLÀNOL DE MANRESA - 1956

FOTO AÈRIA - VOL AMERICÀ SÈRIE B (1956 - 1957)
Autor: -
E: 1/1.000 - (E: 1/5.000 original)

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya - Cartoteca digital.
Ref: ova5m

1960 ap. - Façana de la Sala Ciutat | Font: Fons Joan Morros FB

1970 ap -Plaça de Sant Ignasi | Font:

1970 ap. - Plaça Sant Ignasi | Font: Fons Antoni Quintana FB

1960 ap - Platea | Font: Torra,F. (1973) p.66

1970 ap - Platea i anfiteatre | Font: Torra,F. (1973) p. 71

1960 ap - Vestíbul | Font: Torra,F. (1973)

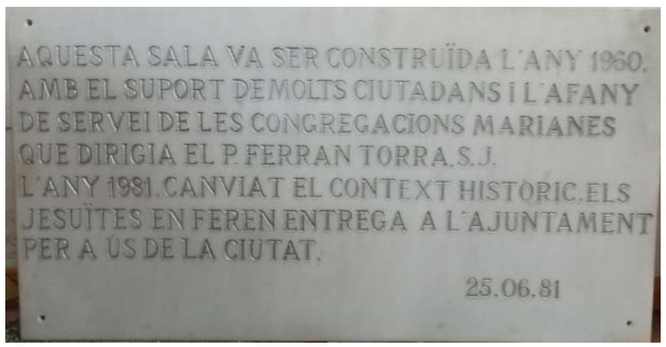
AQUESTA SALA VA SER CONSTRUÏDA L'ANY 1960.
AMB EL SUPORT DE MOLTS CIUTADANS I L'AFANY
DE SERVEI DE LES CONGREGACIONS MARIANES
QUE DIRIGIA EL P. FERRAN TORRA, S.J.
L'ANY 1981, CANVIAT EL CONTEXT HISTÒRIC, ELS
JESUÏTES EN FEREN ENTREGA A L'AJUNTAMENT
PER A ÚS DE LA CIUTAT.
25.06.81

1981 - Placa commemorativa conservada al Museu | C. Puigferrat

2.1.7.36. SALA LOIOLA - 1960

Autor: Antoni Serrahima Esteve - Arquitecte
S.E.
Font: AA.DD.

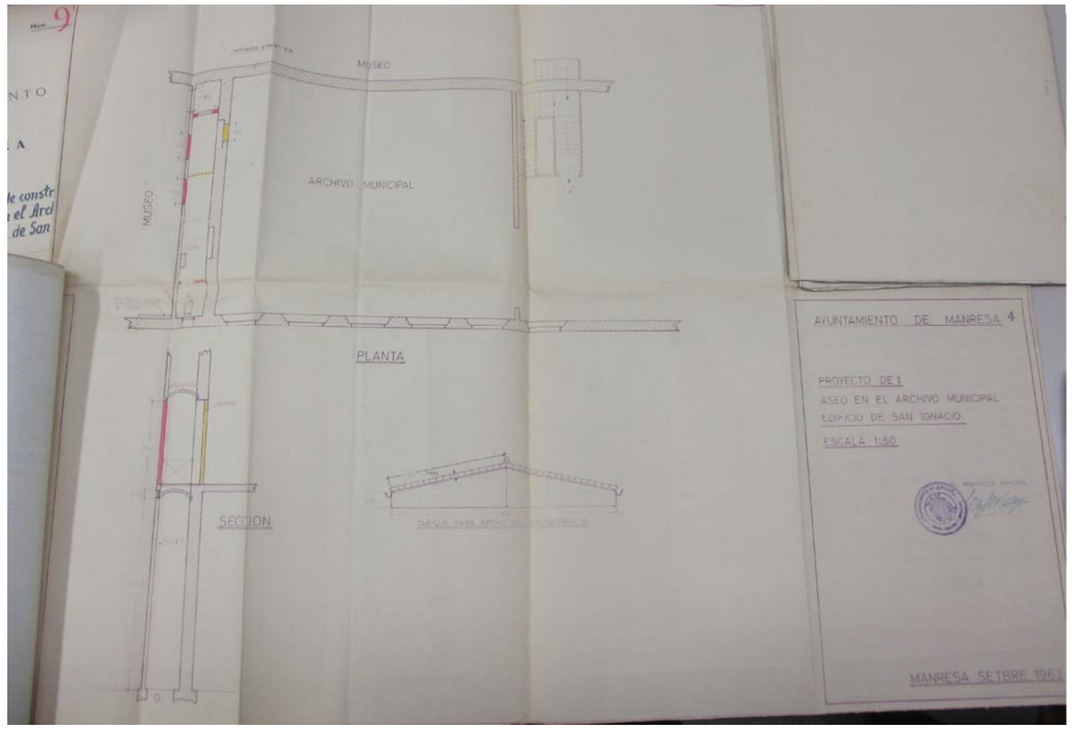

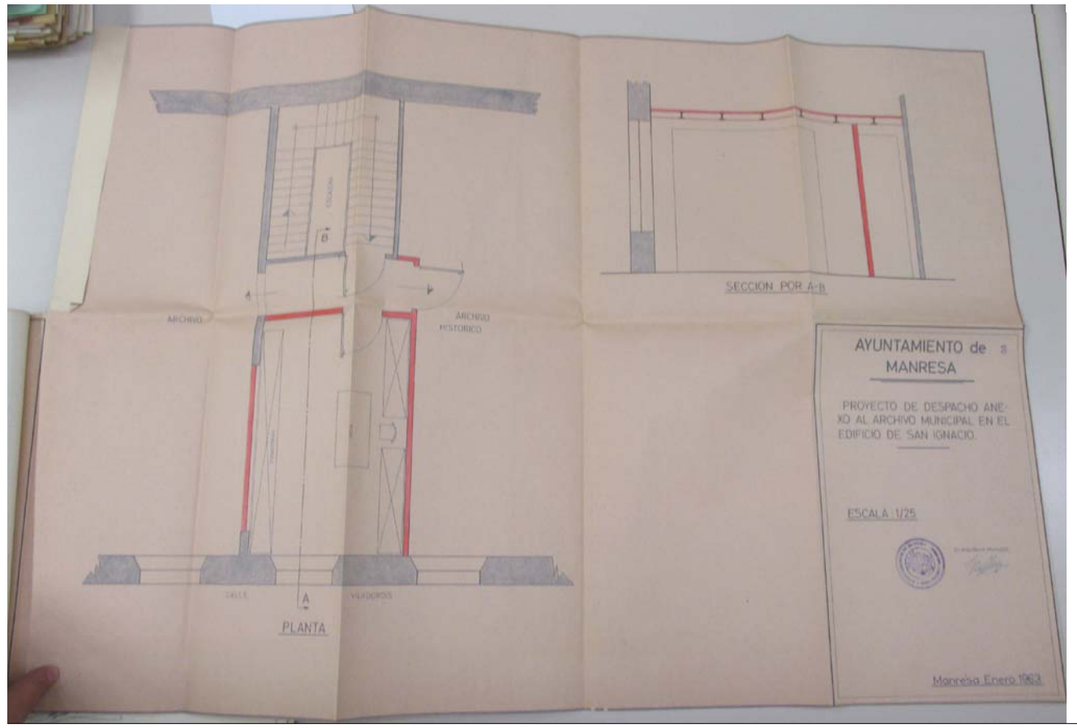

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

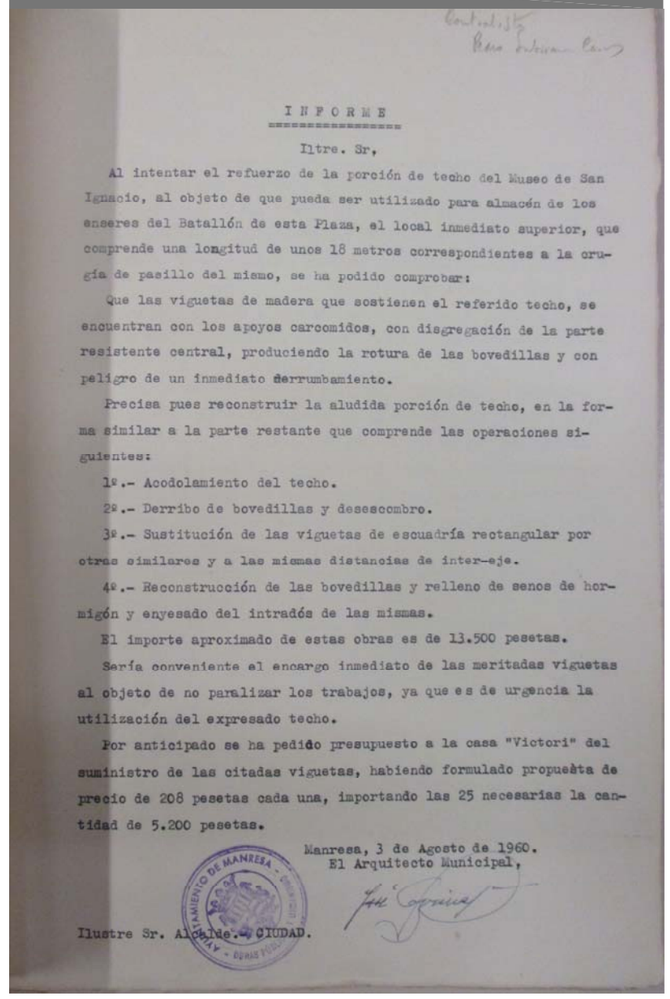

INFORME

Iltre. Sr,

Al intentar el refuerzo de la porción de techo del Museo de San Ignacio, al objeto de que pueda ser utilizado para almacén de los enseres del Batallón de esta Plaza, el local inmediato superior, que comprende una longitud de unos 18 metros correspondientes a la crugía de pasillo del mismo, se ha podido comprobar:

Que las viguetas de madera que sostienen el referido techo, se encuentran con los apoyos carcomidos, con disgregación de la parte resistente central, produciendo la rotura de las bovedillas y con peligro de un inmediato derrumbamiento.

Precisa pues reconstruir la aludida porción de techo, en la forma similar a la parte restante que comprende las operaciones siguientes:

1º.- Acodolamiento del techo.

2º.- Derribo de bovedillas y desescombro.

3º.- Sustitución de las viguetas de escuadría rectangular por otras similares y a las mismas distancias de inter-eje.

4º.- Reconstrucción de las bovedillas y relleno de senos de hormigón y enyesado del intradós de las mismas.

El importe aproximado de estas obras es de 13.500 pesetas.

Sería conveniente el encargo inmediato de las meritadas viguetas al objeto de no paralizar los trabajos, ya que es de urgencia la utilización del expresado techo.

Por anticipado se ha pedido presupuesto a la casa "Victori" del suministro de las citadas viguetas, habiendo formulado propuesta de precio de 208 pesetas cada una, importando las 25 necesarias la cantidad de 5.200 pesetas.

Manresa, 3 de Agosto de 1960.
El Arquitecto Municipal,

Ilustre Sr. Alcalde... CIUDAD.

2.1.7.37. INTERVENCIONS AL COL·LEGI - 1960-1963

Autor: Josep Firmat Serramalera - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: 62/1960 - 84/1962 - 97/1963

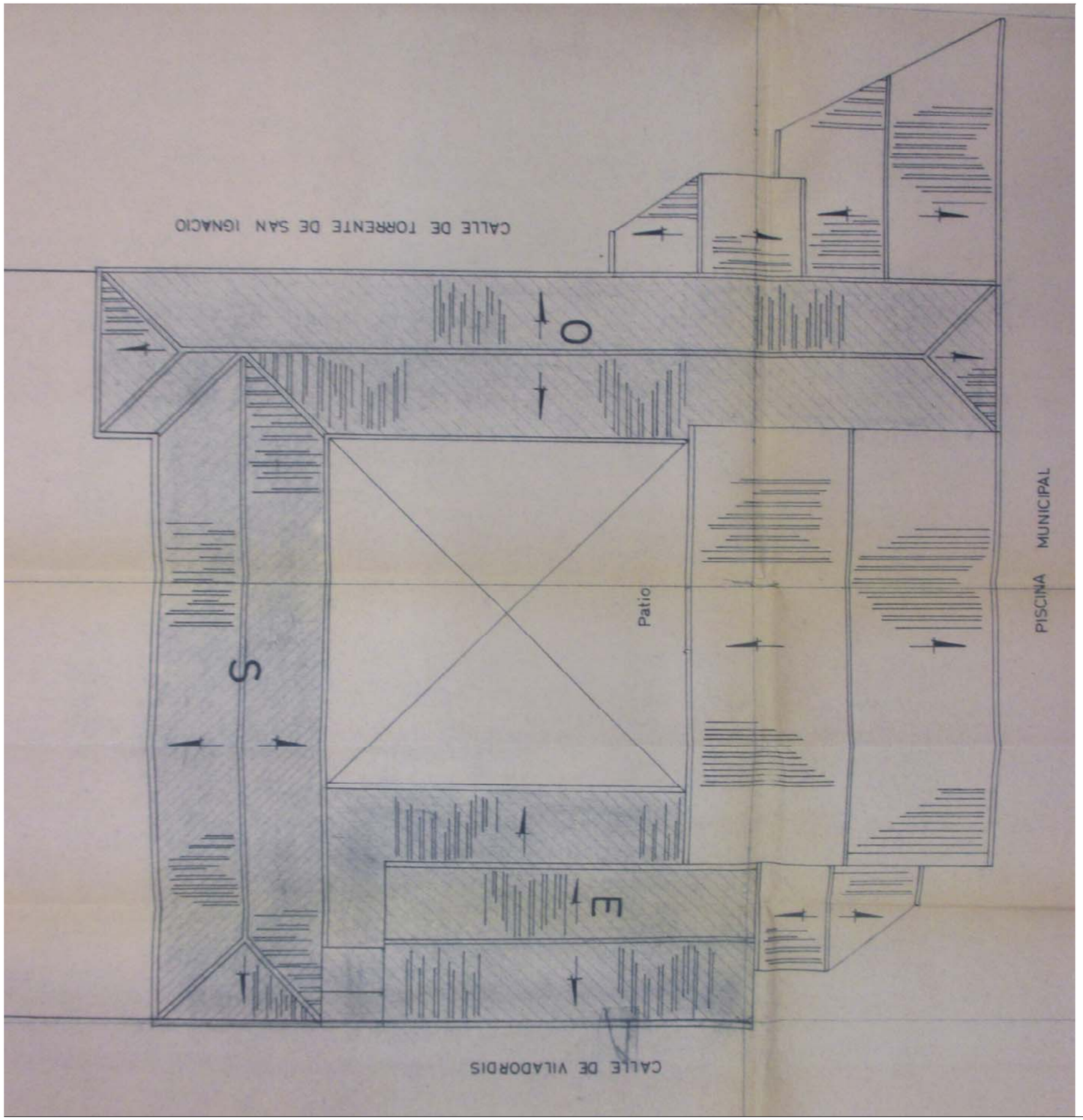

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

1970 ap. | Font: Glòria Reus - FB Fotos Antigues Manresa

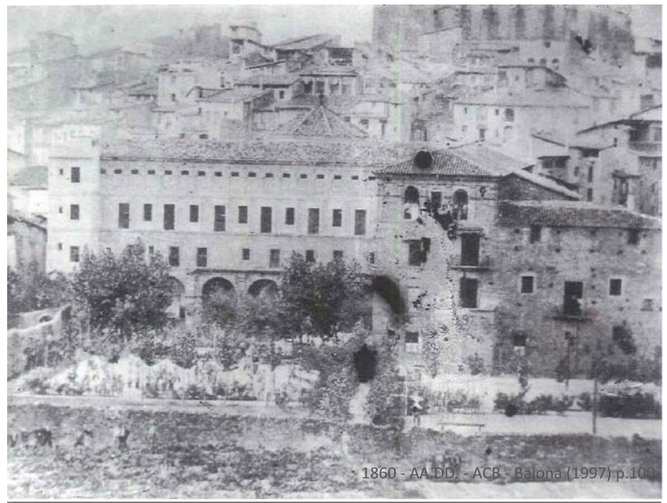

1860 - AA.DD. - ACB - Balona (1997) p.100

2.1.7.38. PROJECTE REPARACIÓ COBERTES - 1969

Autor: Josep Firmat Serramalera - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: -/1969

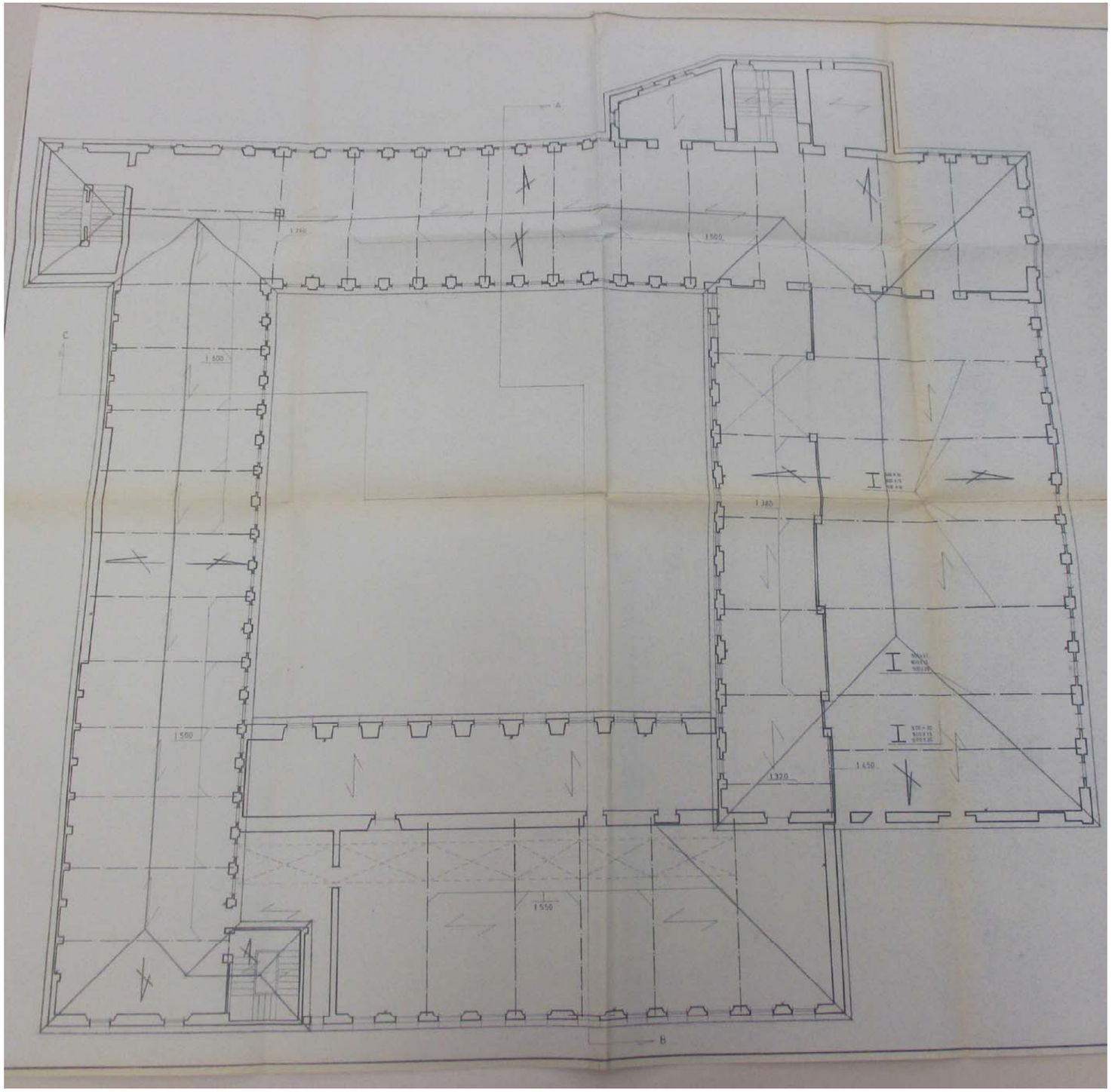

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

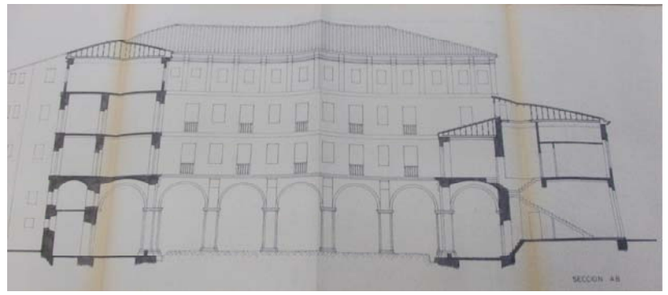

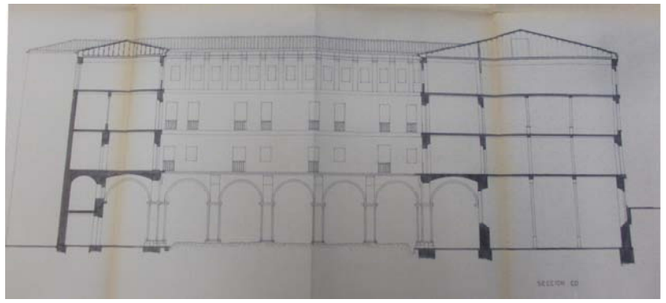

2.1.7.39. PROJECTE DE RESTAURACIÓ - FASES 1 i 2 - 1974

Autor: Josep M. Armengou Vives - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: 12/1975

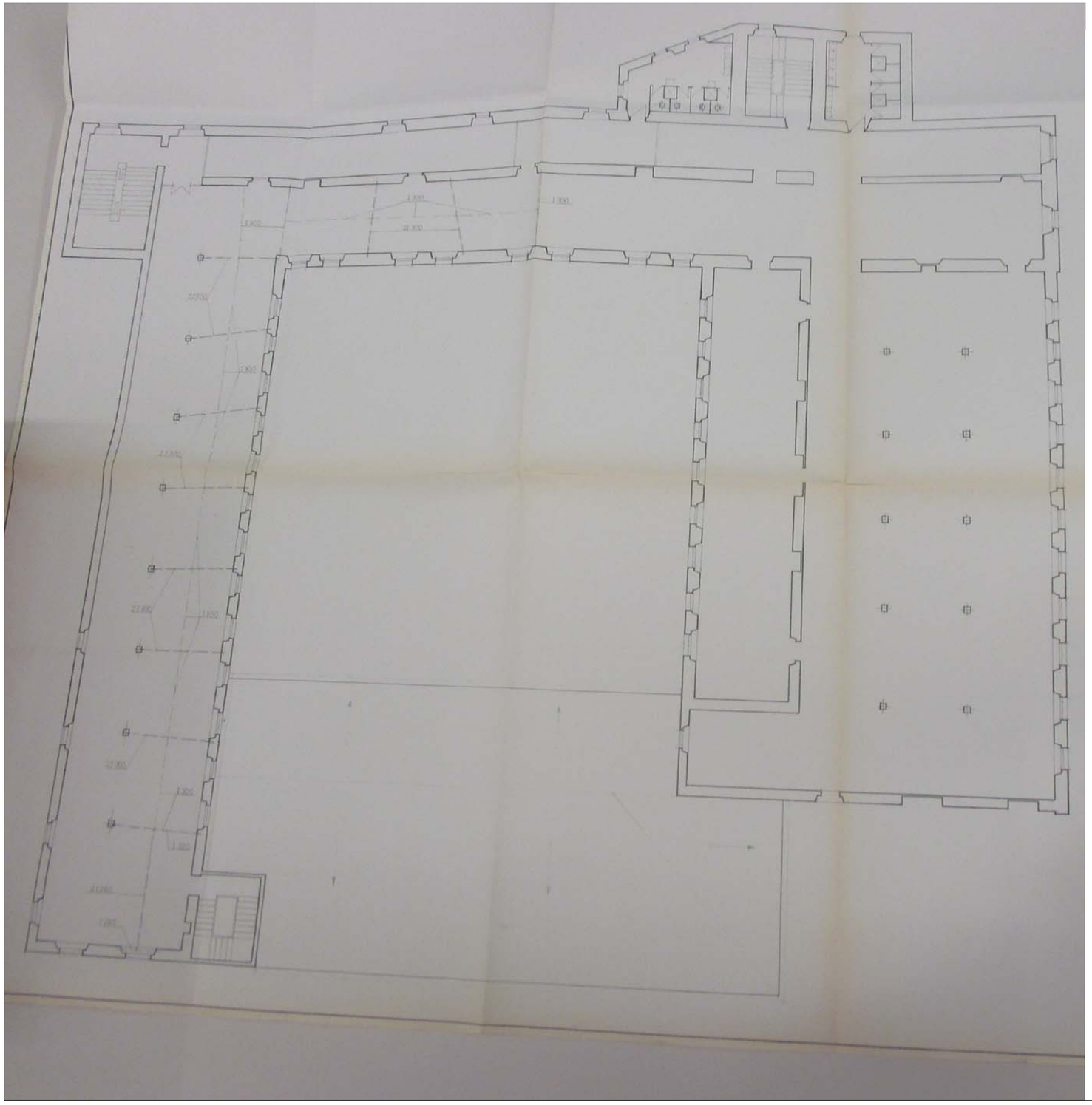

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

2.1.7.40. PROJECTE DE RESTAURACIÓ - FASE 3 - 1975

Autor: Josep M. Armengou Vives - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: 42/1975

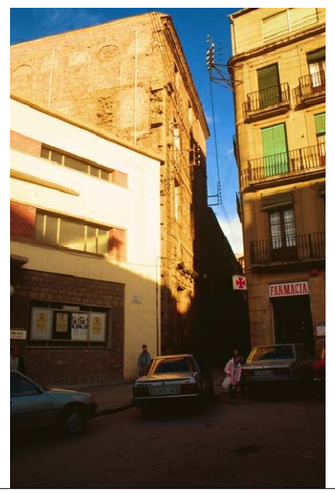

2.1.7.41. ESTAT DEL COL·LEGI - 1985 ap.

Autor: Servei de Patrimoni Arquitectònic - Dep. Cultura GG.CC. S.E.

Font: Web Calaix - Departament de Cultura - GG.CC. - RF.19749 - 19770

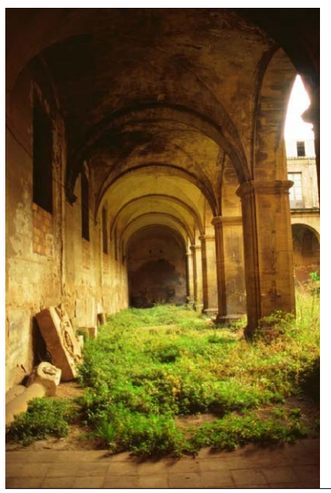

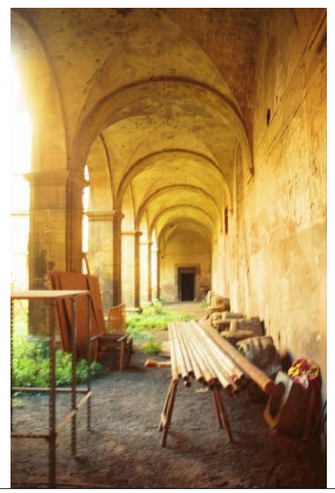

2.1.7.42. ESTAT DEL COL·LEGI - 1985 ap.

Autor: Servei de Patrimoni Arquitectònic - Dep. Cultura GG.CC. S.E.

Font: Web Calaix - Departament de Cultura - GG.CC. - RF.19749 - 19770

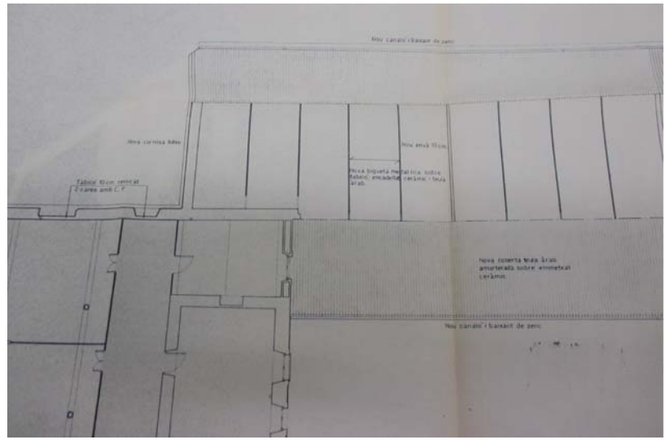

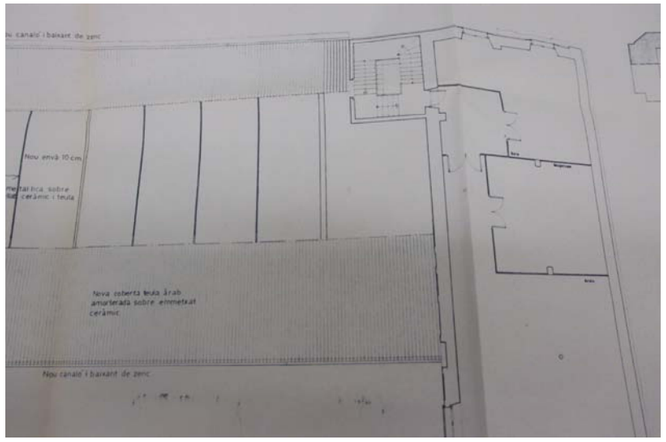

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

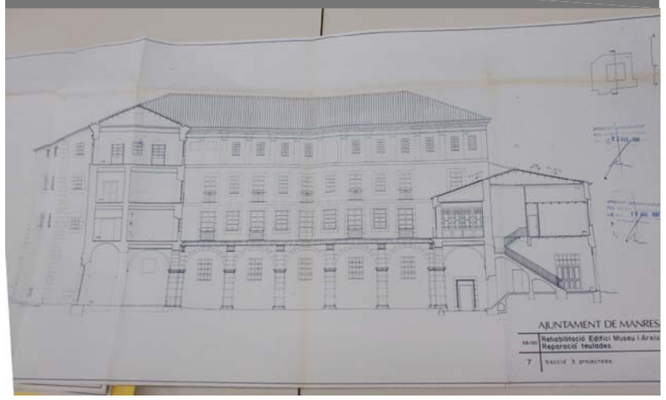

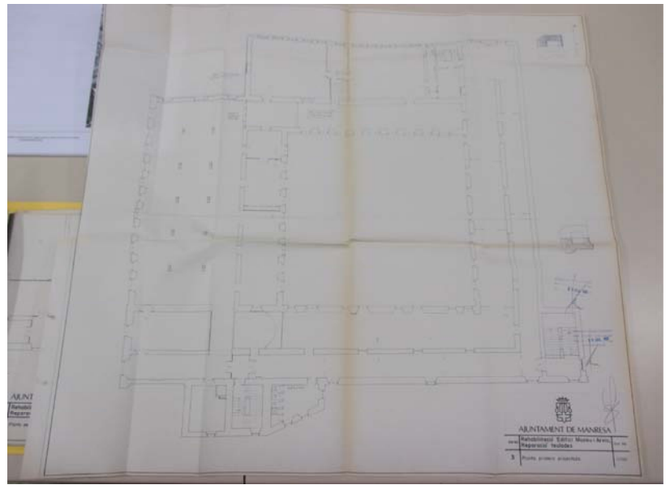

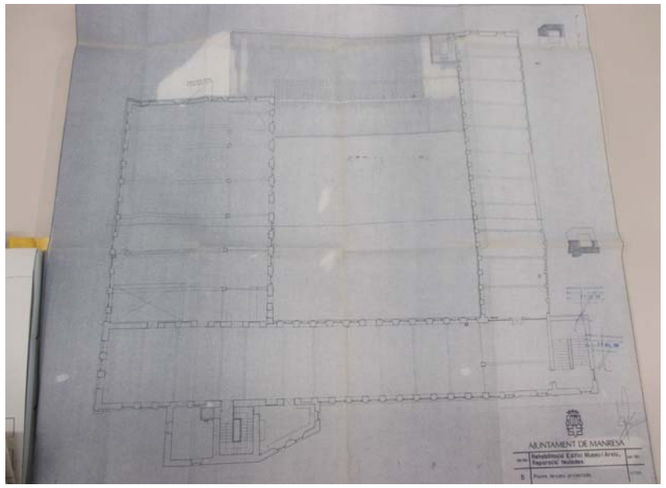

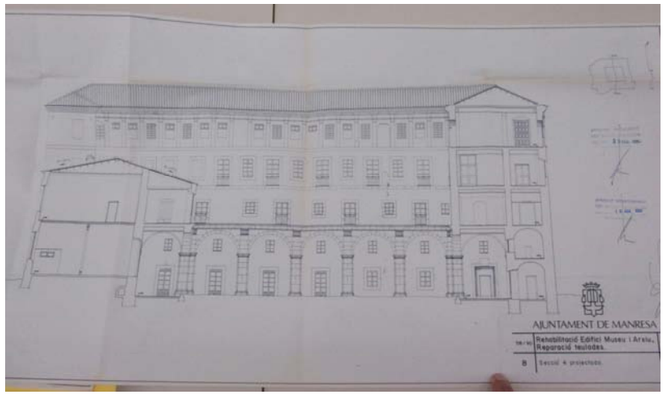

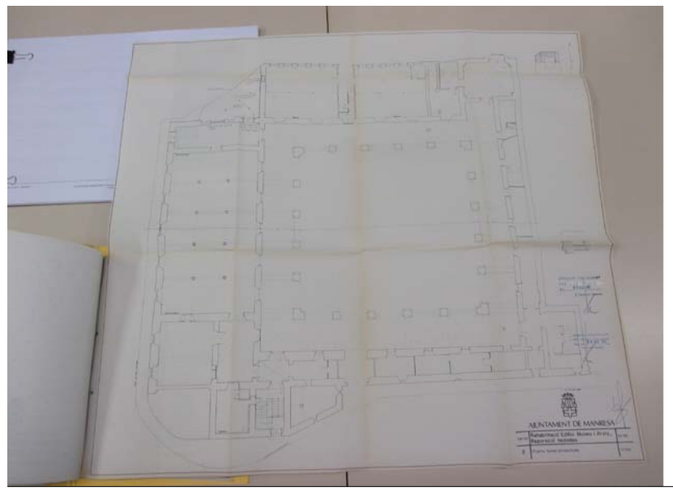

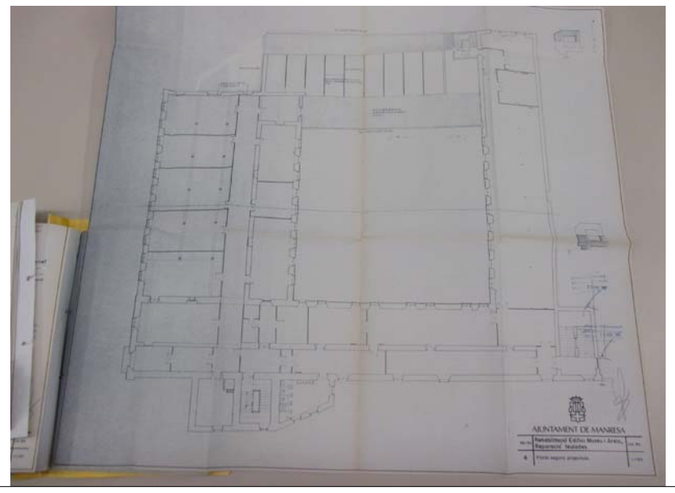

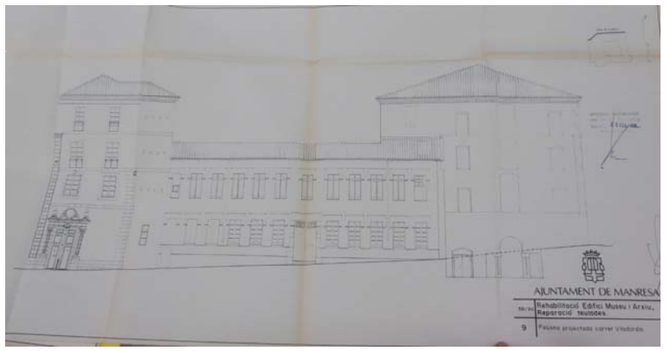

2.1.7.43. PROJECTE REHABILITACIÓ - 1990

Autors: Frederic Marlet Chavarría - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: 58/1990

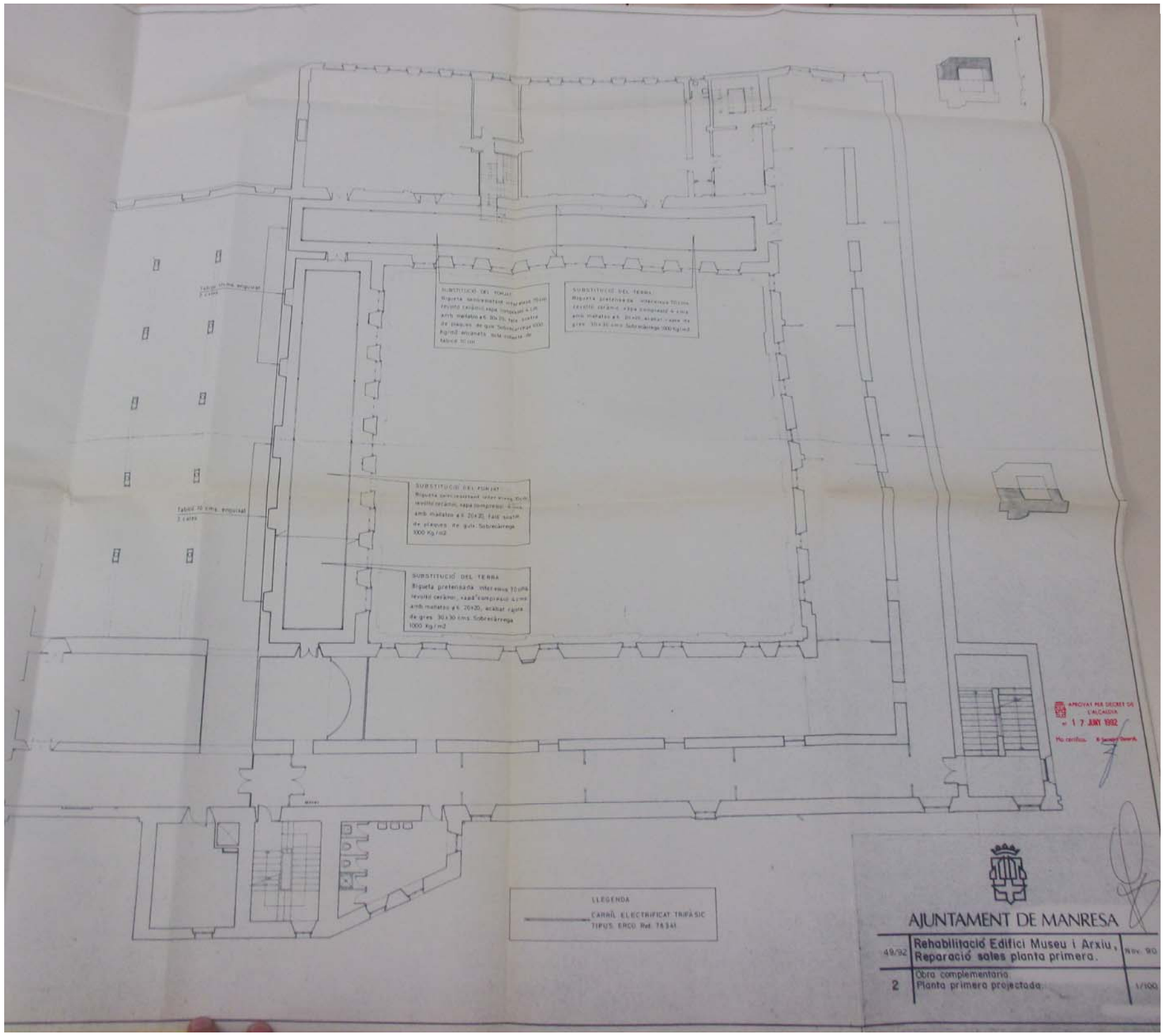

2.1.7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA HISTÒRICA

AJUNTAMENT DE MANRESA

OBRA COMPLEMENTARIA REHABILITACIO MUSEU
-ARXIU COMARCAL-

REF.49/92

MEMORIA

En el curs de l'execució de les obres corresponents als projectes de rehabilitació de l'edifici museu i arxiu de reparació de les sales de planta primera i reparació de les teulades, s'ha demanat, tant de part dels directors del museu i arxiu com per l'equip redactor del projecte bàsic global de tota l'instal.lació a càrrec de la Diputació, que s'incrementes la sobrecàrrega d'ús dels forjats de la proposta fins els 1.000Kg/m² a la fi de poguer absorvir les sobrecàrreques reals previstes com arxiu en una futura utilització d'acord amb el projecte en redacció.

Tenin en comte que la sobrecàrrega prevista en el projecte és de 500Kg/m² cal remodelar els forjats previstos de la següent manera:

-.Doblar la vigueta prevista dins el mateix intereix i cassetó ceràmic.

-.Formació d'un cèrcol en la paret posterior a nivell del primer forjat.

-.Formació de jàsseres planes dintre del forjat amb elements de unió entre la façana i la paret interior.

-.Substitució del forjat de la segona planta amb viguetes semirresistents per millorar tant la sobrecàrrega com el repartiment d'esforsos.

-.Substitució del forjat inclinat de la coberta per un forjat pla amb viguetes semirresistents.

-.Formació d'envanet en sostre mort per sostenir les teules.

APROVAT PER DECRET DE L'ALCALDIA
de 17 JUNY 1992
Ho certifico.

2.1.7.44. PROJECTE REHABILITACIÓ - 1992

Autors: Frederic Marlet Chavarría - Arquitecte Municipal
S.E.
Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: 49/1992

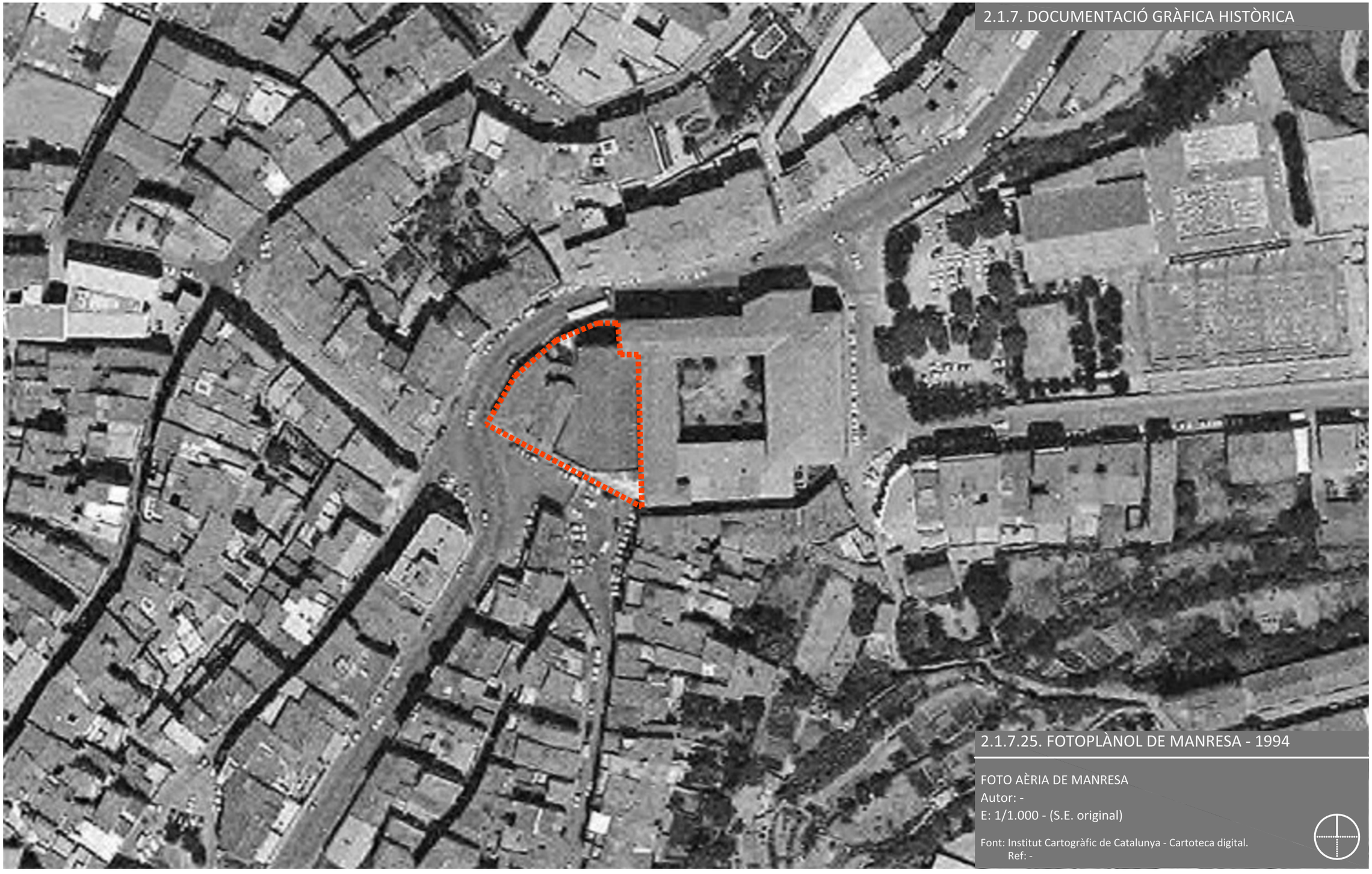

2.1.7.25. FOTOPLÀNOL DE MANRESA - 1994

FOTO AÈRIA DE MANRESA
Autor: -
E: 1/1.000 - (S.E. original)

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya - Cartoteca digital.
Ref: -

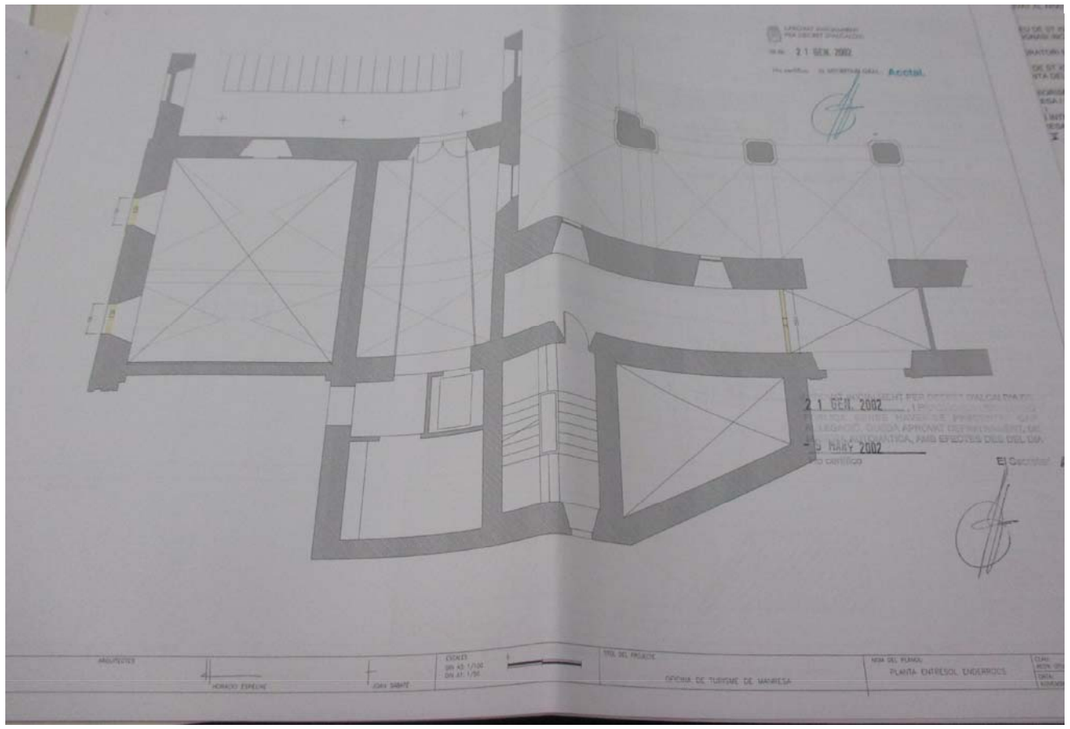

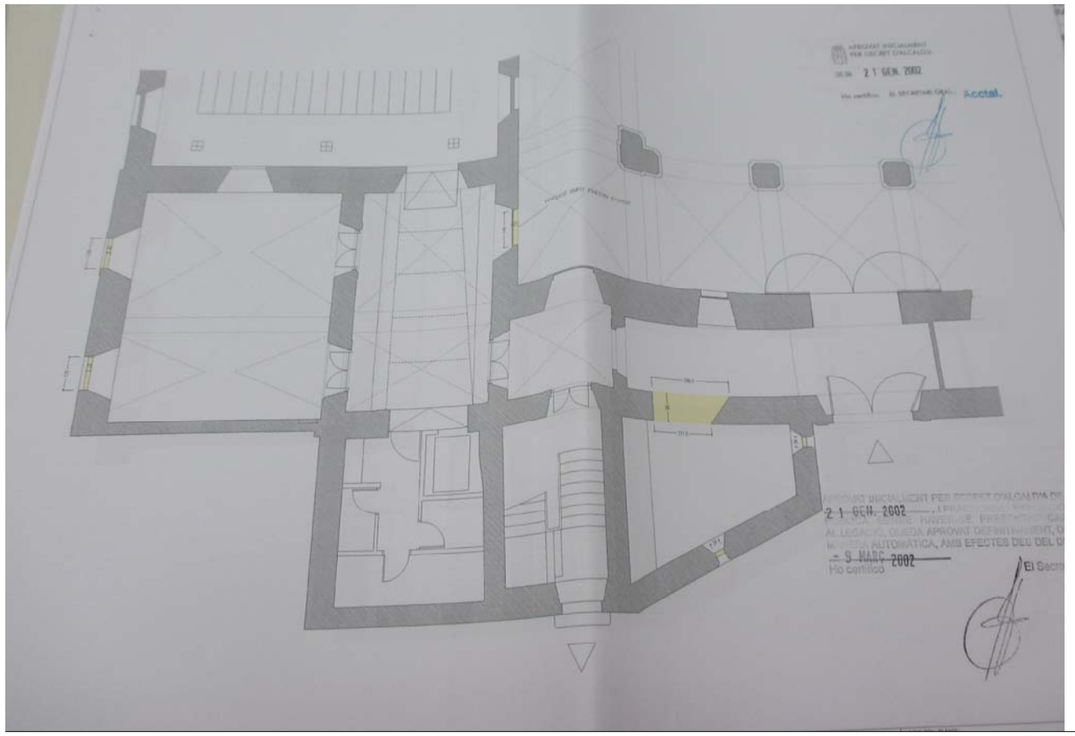

2.1.7.46. PROJECTE OFICINA TURISME - 2002

Autors: Joan Sabaté i Horacio Espuche - Arquitectes S.E.

Font: Arxiu Municipal - Aj. de Manresa - Reg: 37/2002

2.2. DOCUMENTS PLANIMÈTRICS I FOTOGRAMÈTRICS

La documentació geomètrica i formal dels elements existents en els àmbits d'estudi ha consistit en la presa de dades, l'anàlisi i l'exposició gràfica sobre plànols de plantes, alçats i seccions, amb la màxima fidelitat i precisió de la informació que permeti comprendre la realitat geomètrica i formal dels espais, així com la seva realitat topogràfica i dimensional.

En aquest tipus de treball no es tracta de dibuixar una abstracció geomètrica dels espais, si no de reflectir-ne la seva realitat. Així, a la realitat, les voltes no són perfectes i homogènies, ni les plantes de les estances responen a figures geomètriques pures, de manera que existeixen distorsions o deformacions, gairebé sempre tridimensionals, tal com queda reflectit a la documentació planimètrica i fotogramètrica inclosa a continuació.

Els treballs realitzats per a l'elaboració d'aquesta documentació s'han estructurat en les fases següents:

- L'obtenció de dades a peu d'obra, consistent en la realització del treball de camp, mitjançant l'exhaustiva presa de dades geomètriques. També s'ha realitzat la presa de fotografies, així com la realització de mesures convencionals dels principals elements decoratius, de fusteries, etc.

- La restitució gràfica i delineació amb mitjans informàtics CAD de les dades obtingudes prèviament a peu d'obra, mitjançant un sistema de coordenades, per obtenir plantes, seccions longitudinals i transversals amb un bon grau de precisió. També s'inclou la utilització de sistemes de fotogrametria informàtica que han possibilitat la realització de projeccions ortogonals per reconstruir les fàbriques dels murs exteriors de l'ala oest de l'antic col·legi amb un nivell de detall que permeti l'estudi posterior de les possibles irregularitats, lesions i lectures de paraments.

Per tal de realitzar aquest tipus de treball gràfic s'han utilitzat simultàniament tècniques i procediments complementaris (des de l'aixecament i dibuix manual, a la topografia tradicional; emprada en una part de les bases gràfiques originals incloses dins la documentació del projecte, fins a la fotogrametria, en les seves diverses facetes i aplicacions).

Amb la fotogrametria s'han obtingut imatges projectades ortogonalment, partint de la projecció cònica que representa la fotografia; aportant un ric ventall de matisos que reflecteixen les particularitats de cada peça o element constructiu, a la seva disposició original.

Aquest procediments es desenvolupen i complementen per ajustar-se als espais analitzats, considerant un objectiu de grau de precisió a escala 1/100, i cercant el màxim rigor, eficàcia i economia de mitjans.

Una part de la informació obtinguda ha estat tractada de tal manera que sigui possible, en una fase posterior de treball, una compilació en una maqueta virtual tridimensional, emprant sistemes informàtics, que pugui permetre extreure infografies des de diversos punts de vista. Aquestes imatges podrien emprar-se com a recurs museogràfic.

2.2.1. EMPLAÇAMENT

FOTO AÈRIA DE MANRESA, 2014
Autor: -
E: 1/1.000 - S.E. (ORIGINAL)

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya.
Ref: -

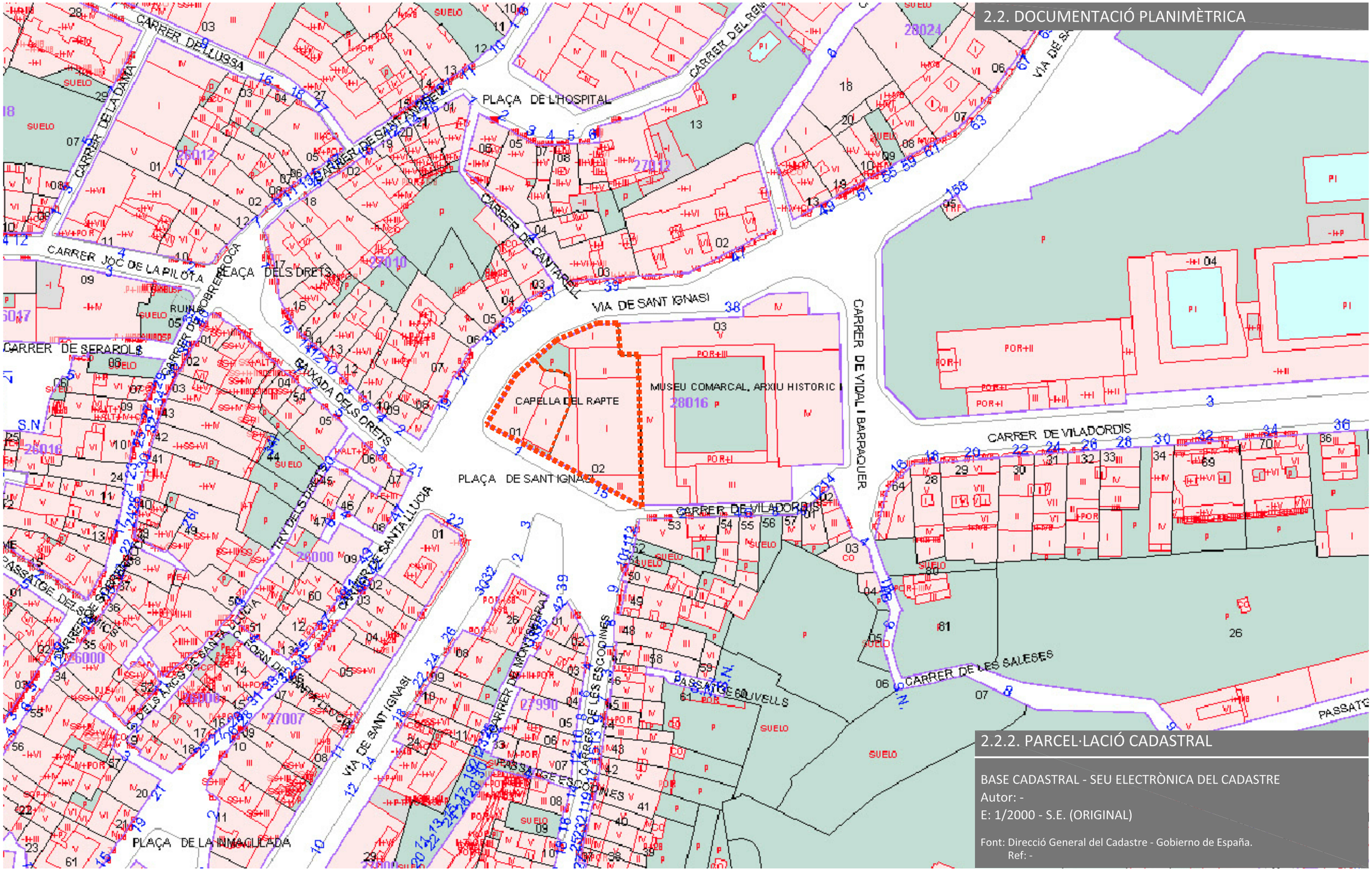

2.2.2. PARCEL·LACIÓ CADASTRAL

BASE CADASTRAL - SEU ELECTRÒNICA DEL CADASTRE
Autor: -
E: 1/2000 - S.E. (ORIGINAL)

Font: Direcció General del Cadastre - Gobierno de España.
Ref: -

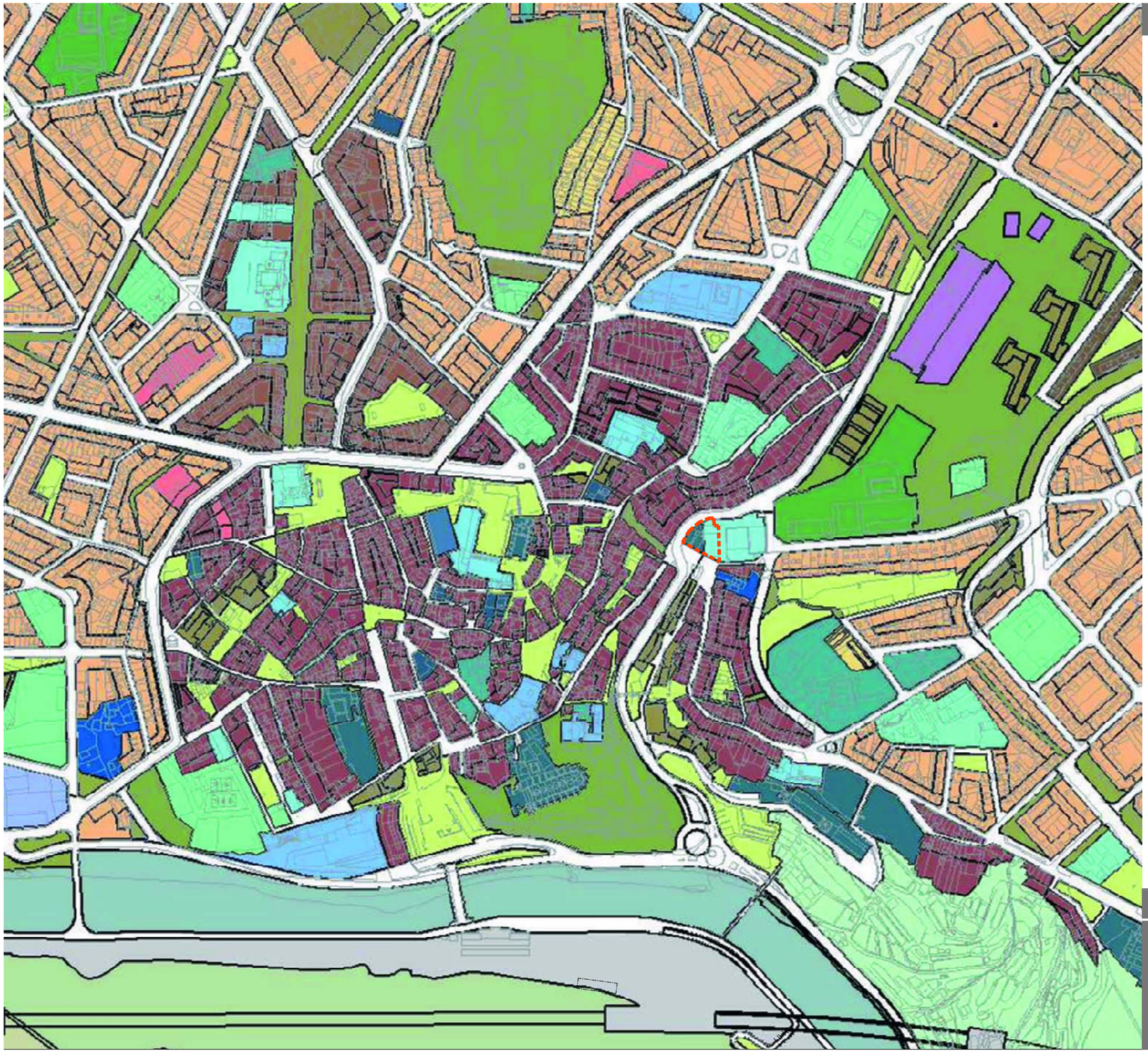

SISTEMES

A INFRAESTRUCTURES DE COMUNICACIÓ
- A.1 VIARI
- a RECORREGUTS PER A VIANANTS
- A.2 FERROVIARI

B INFRAESTRUCTURES SUPORT A LES COMUNICACIONS
- B.1 APARCAMENTS
- B.2 CENTRAL DE MERCADERIES
- B.3 ESTACIÓ D'AUTOBUSOS

C INFRAESTRUCTURES DE SERVEIS
- C.1 SERVEIS TÈCNICS
- C.2 SERVEIS MEDIAMBIENTALS

D ESPAIS LLIURES
- D.1 GRAN PARC
- D.2 PARC URBÀ
- D.3 PLACES I JARDINS URBANS
- D.4 PARC DEL CARDENER
- D.5 PARC PAISATGÍSTIC

E EQUIPAMENTS
- E.1 EDUCATIU
- E.2 ESPORTIU
- E.3 SANITÀRIO ASSISTENCIAL
- E.4 CULTURAL
- E.5 DE PROXIMITAT
- E.6 ADMINISTRATIU
- E.7 ABASTAMENT I MERCATS
- E.8 AMBIENTALS I DE LLEURE
- E.9 UNIVERSITARIS
- E.10 SOCIALS
- E.11 FIRES I CONGRESSOS
- E.12 FUNERARIS
- E.13 DE RESERVA
- E.14 COMUNITARIS
- E.15 DOTACIONS PRIVADES
- F SISTEMA HABITATGE DOTACIONAL

2.2.3. PLANEJAMENT VIGENT

TEXT REFÓS 2013 - PLA D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA MUNICIPAL
Autor: Àrea de Territori - Ajuntament de Manresa
E: 1/5.000 - 1/15.000 (ORIGINAL)

Font: Ajuntament de Manresa
Ref: Plànol 3.2.2. Aprovació inicial del POUM - Febrer de 2015

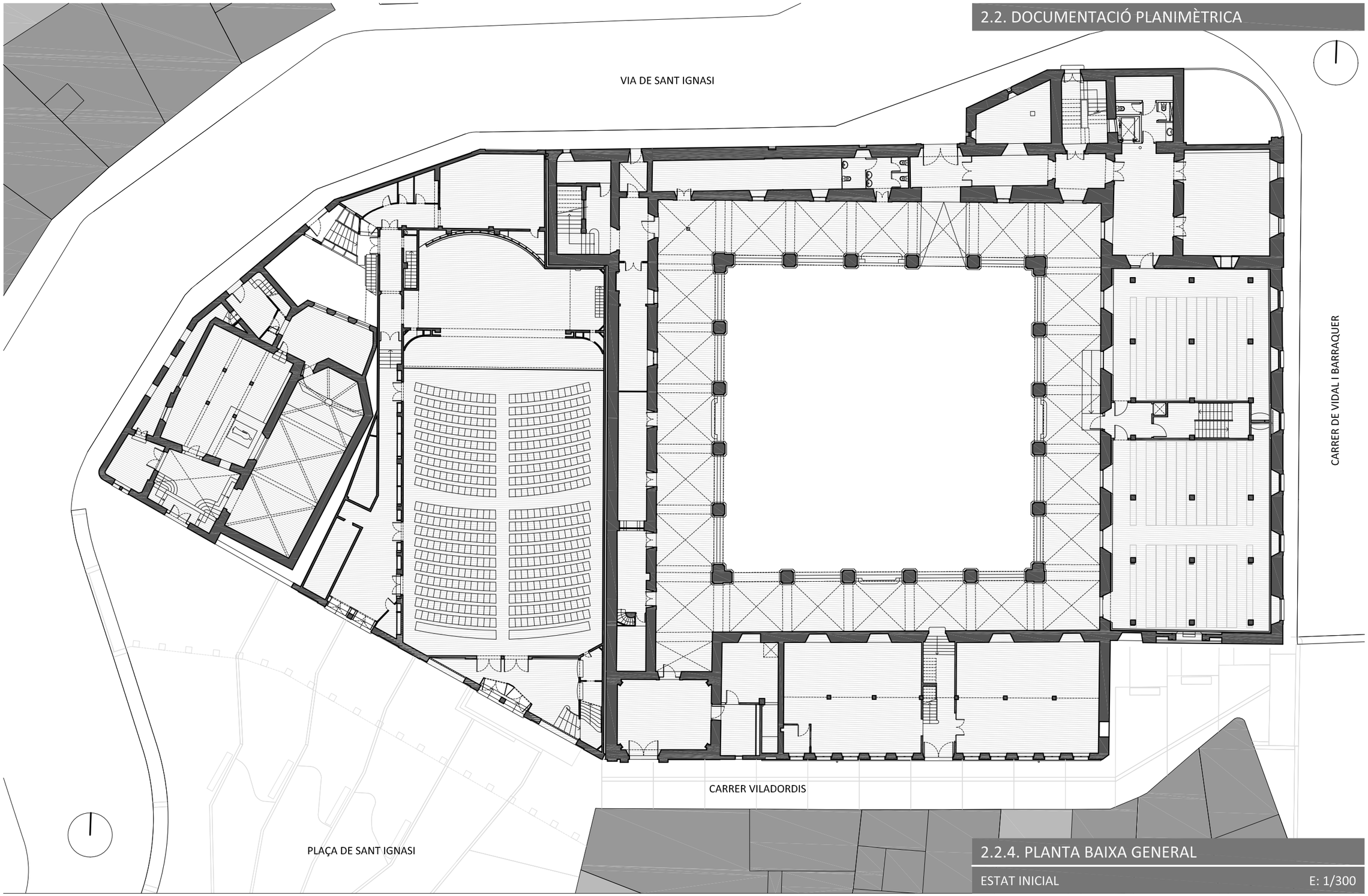

2.2.4. PLANTA BAIXA GENERAL

ESTAT INICIAL E: 1/300

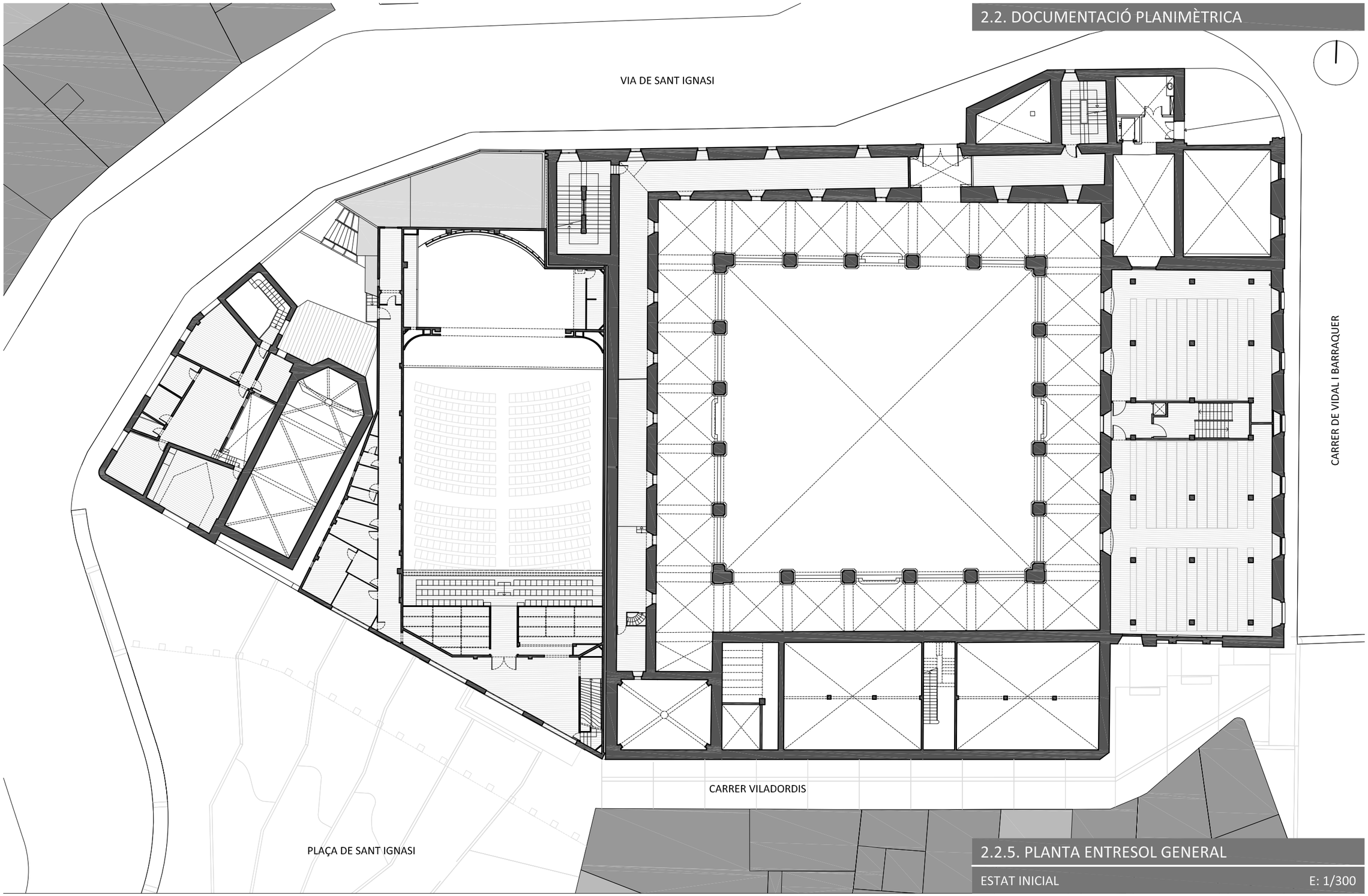

2.2.5. PLANTA ENTRESOL GENERAL

ESTAT INICIAL E: 1/300

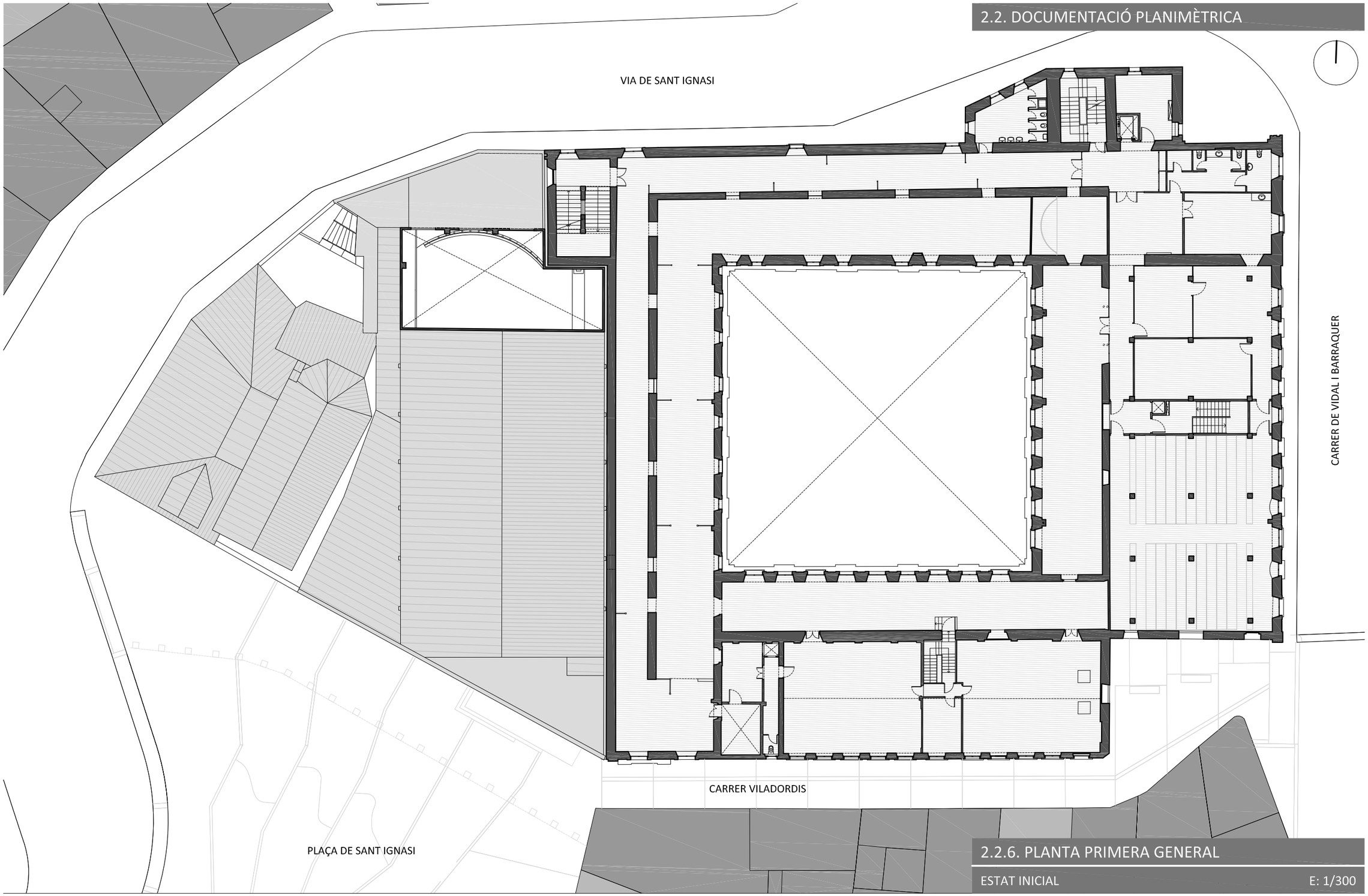

2.2.6. PLANTA PRIMERA GENERAL

ESTAT INICIAL E: 1/300

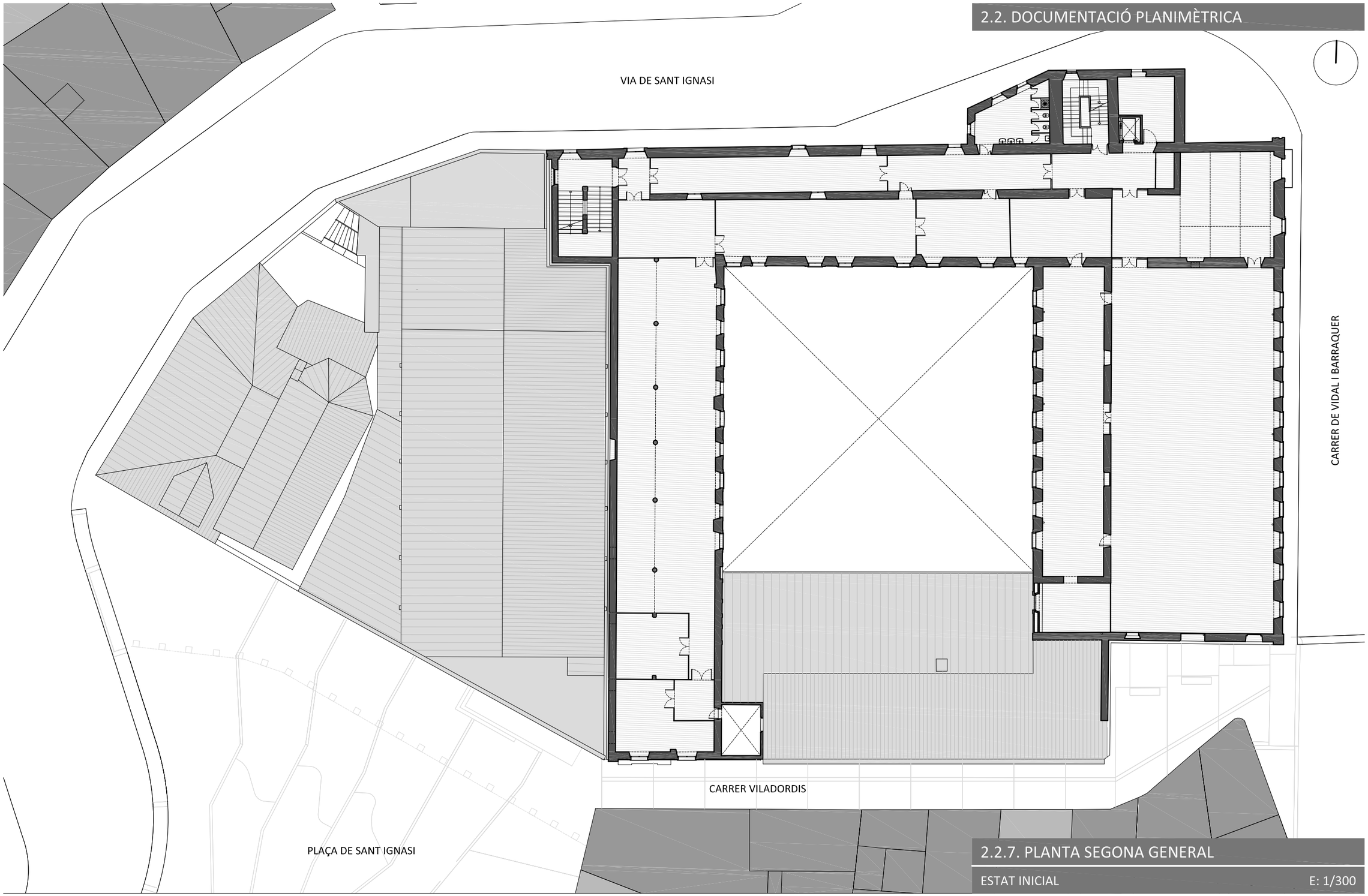

2.2.7. PLANTA SEGONA GENERAL

ESTAT INICIAL E: 1/300

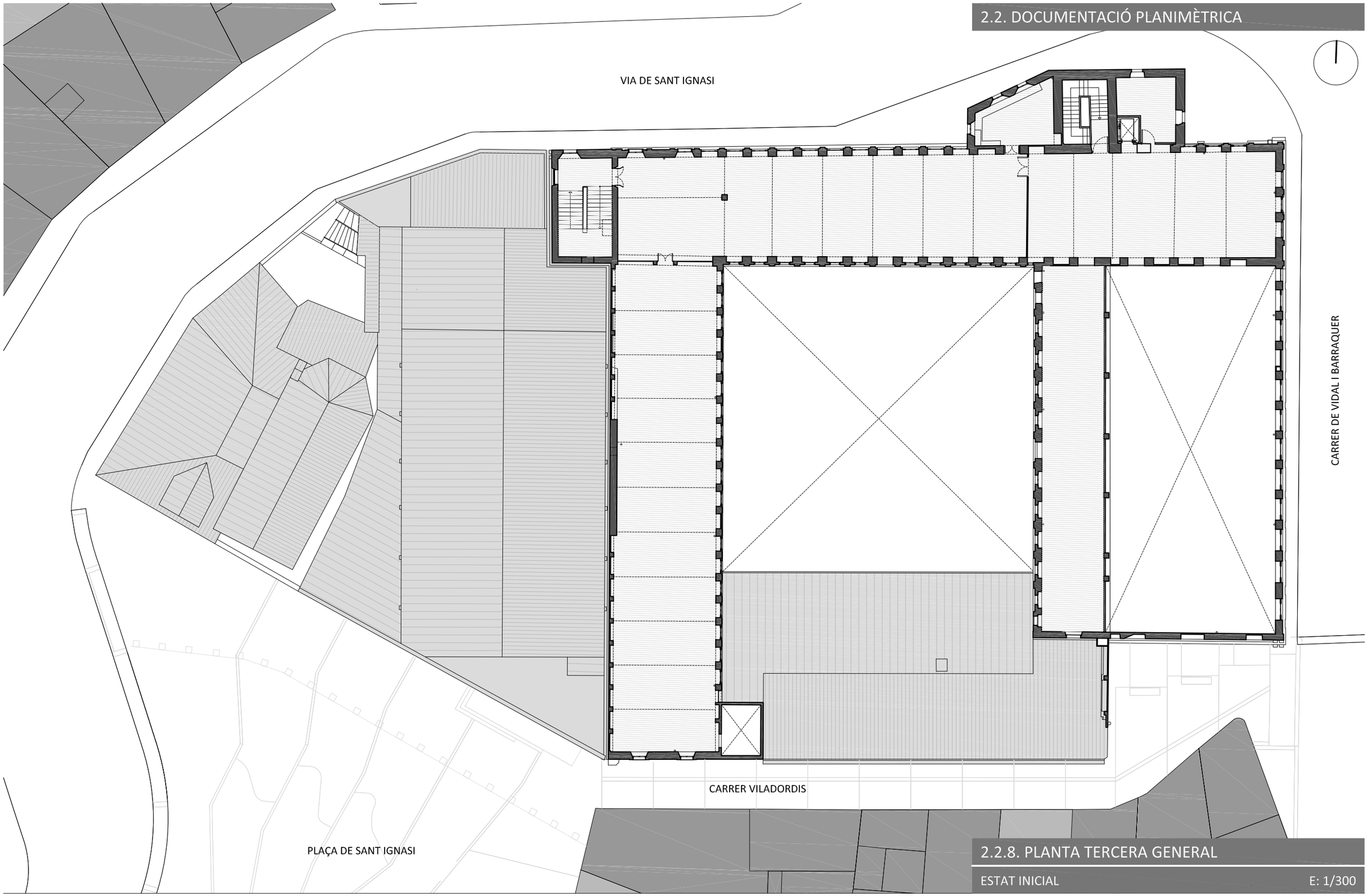

2.2.8. PLANTA TERCERA GENERAL

ESTAT INICIAL E: 1/300

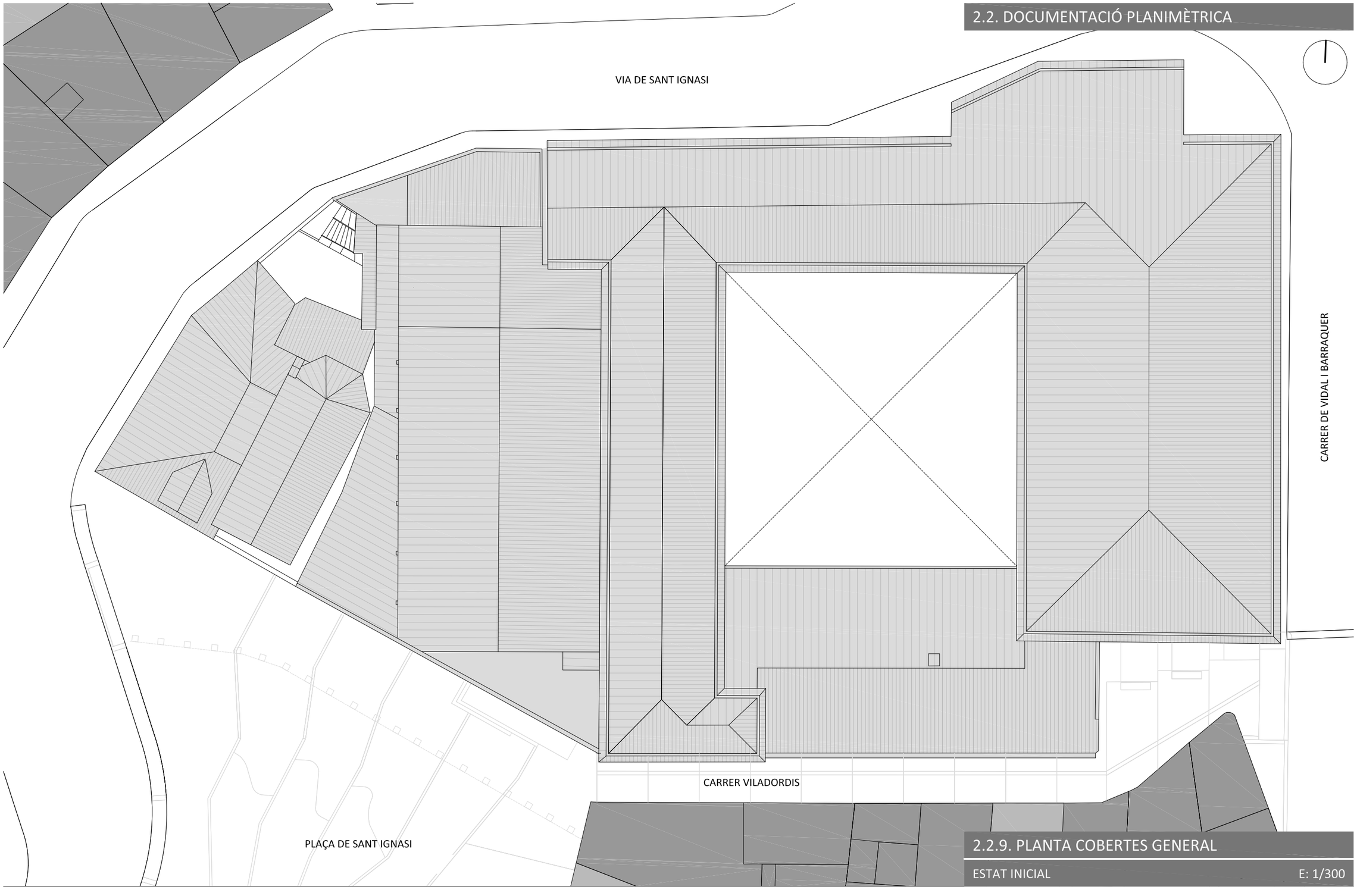

2.2.9. PLANTA COBERTES GENERAL

ESTAT INICIAL E: 1/300

2.2.10. ALÇATS GENERALS SUD I EST

ESTAT INICIAL E: 1/300

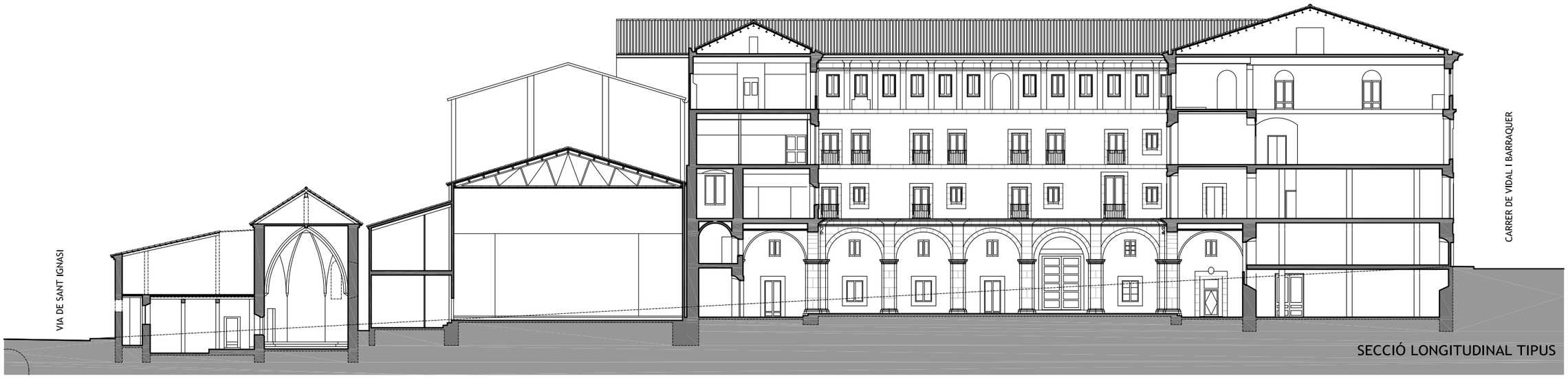

SECCIÓ LONGITUDINAL TIPUS

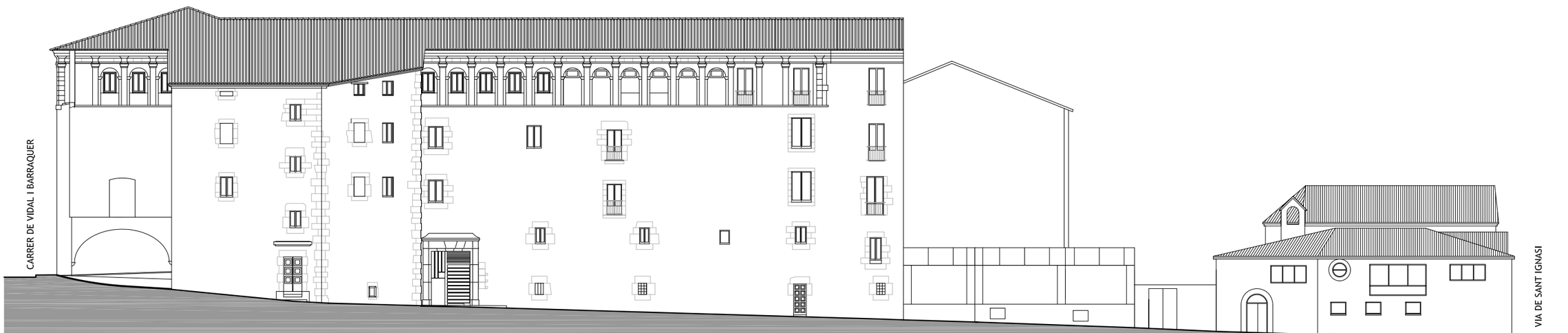

ALÇAT NORD i NORD-OEST VIA DE SANT IGNASI

2.2.11. ALÇAT NORD I SECCIÓ LONGITUDINAL TIPUS

ESTAT INICIAL E: 1/300

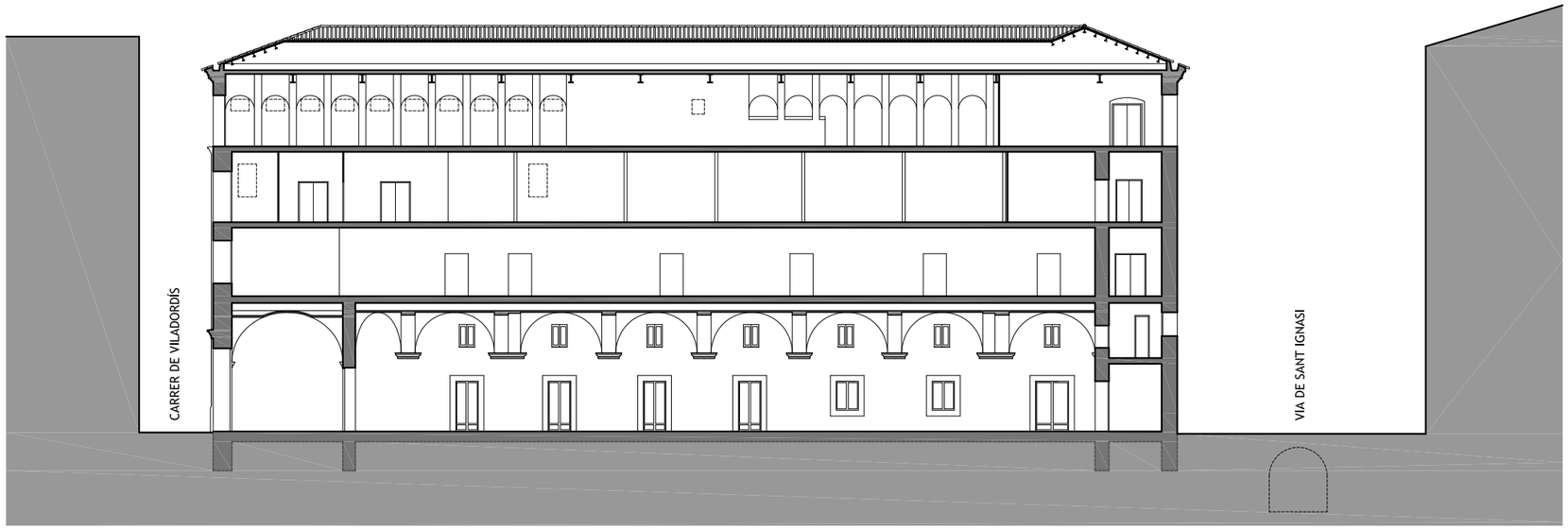

SECCIÓ TRANSVERSAL ALA OEST DEL COL·LEGI 1

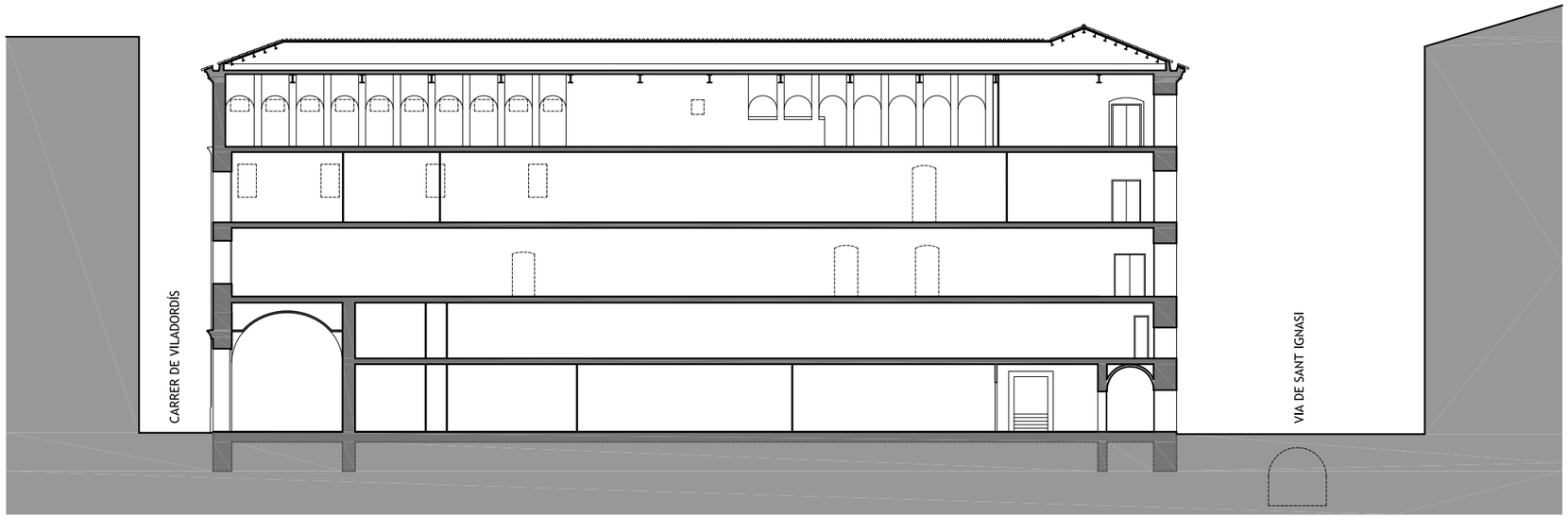

SECCIÓ TRANSVERSAL ALA OEST DEL COL·LEGI 2

2.2.12. SECCIONS TRANSVERSALS GENERALS 1

ESTAT INICIAL E: 1/300

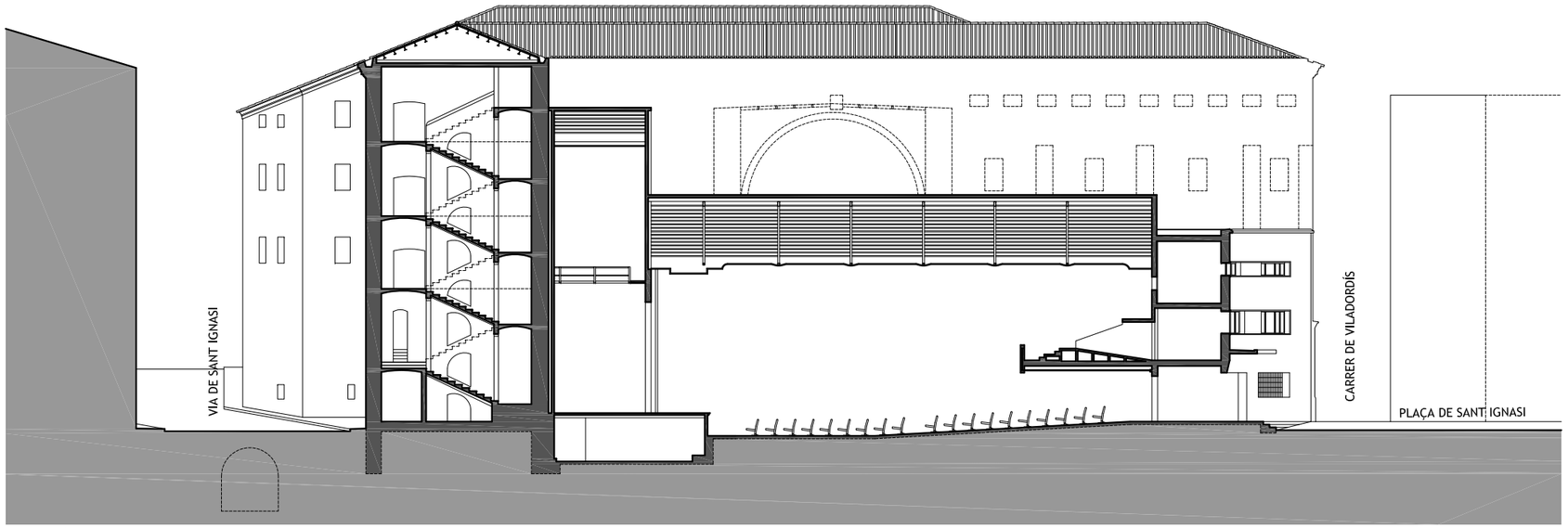

SECCIÓ TRANSVERSAL SALA LOIOLA-CIUTAT

SECCIÓ TRANSVERSAL ALÇAT OEST PATI COL·LEGI

2.2.13. SECCIONS TRANSVERSALS GENERALS 2

ESTAT INICIAL E: 1/300

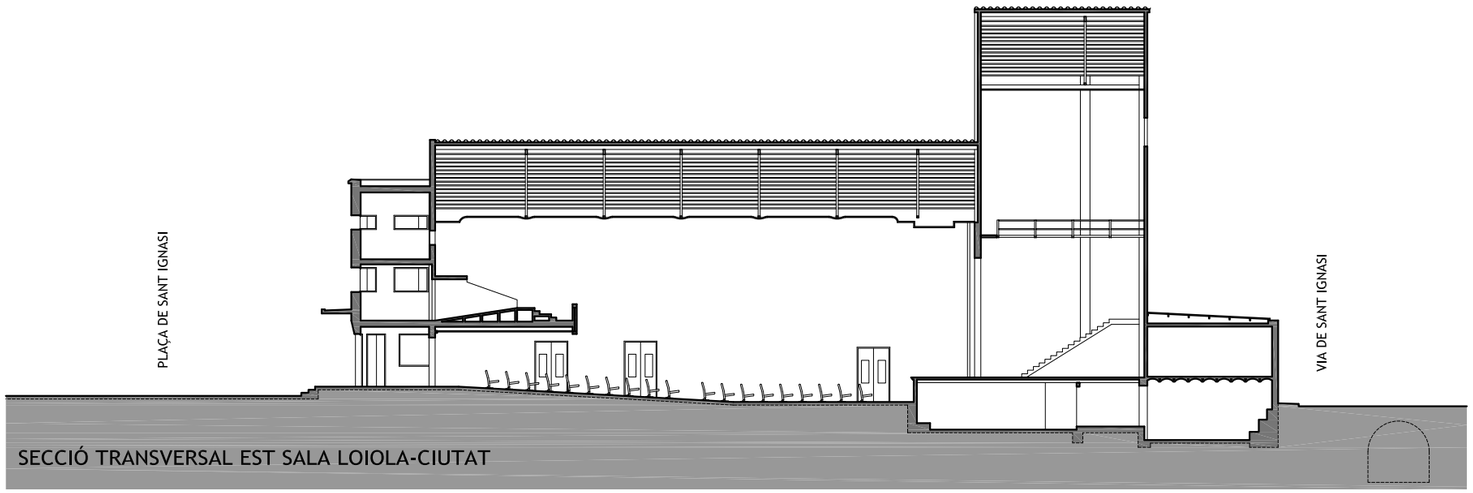

SECCIÓ TRANSVERSAL EST SALA LOIOLA-CIUTAT

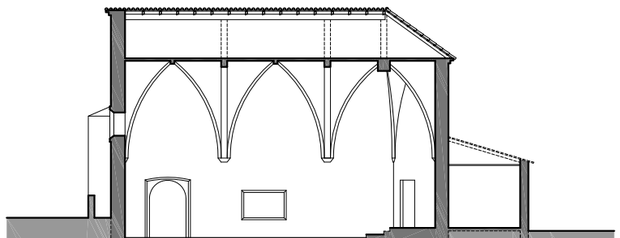

SECCIÓ TRANSVERSAL MEMORIAL CAPELLA SANTA LLÚCIA

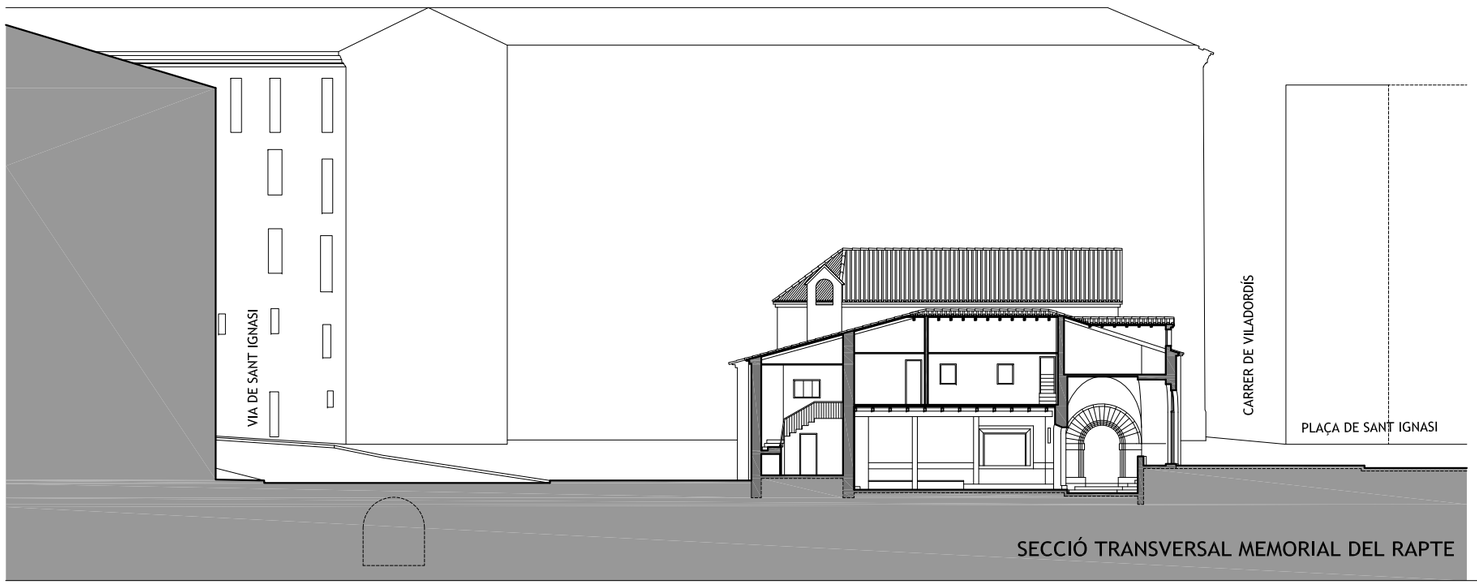

SECCIÓ TRANSVERSAL MEMORIAL DEL RAPTE

2.2.14. SECCIONS TRANSVERSALS GENERALS 3

ESTAT INICIAL E: 1/300

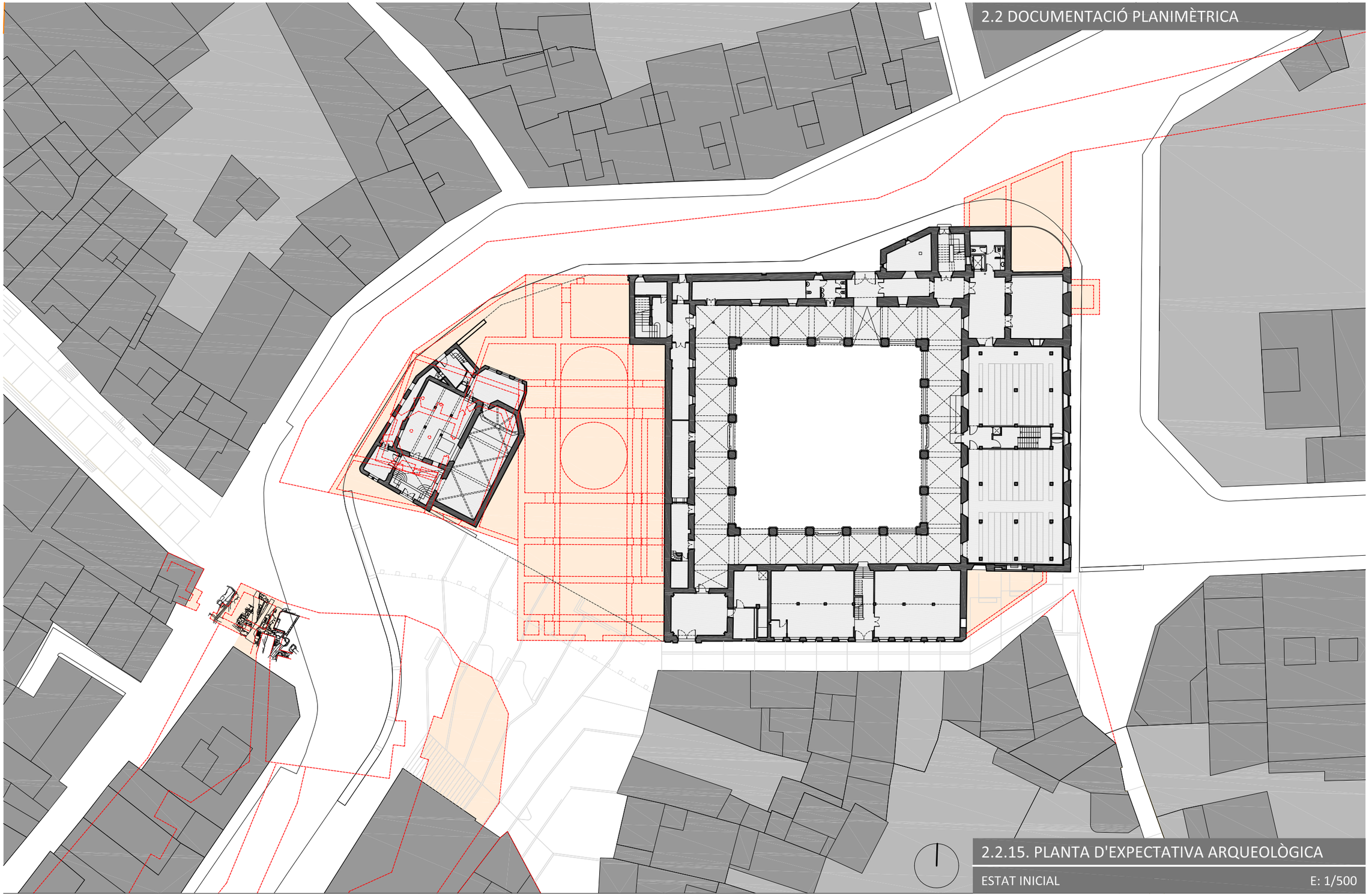

2.2.15. PLANTA D'EXPECTATIVA ARQUEOLÒGICA

ESTAT INICIAL E: 1/500

s. XIII - XVIII | s. XVIII - 1937 | s. 1937 - 1960

Font: ARQUEÒLEGS.CAT

2.2.16. PLANTA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

ESTAT FINAL - DECONSTRUCCIÓ SALA LOIOLA-CIUTAT E: 1/500

2.2.17. ALÇATS GENERALS SUD I EST

ESTAT FINAL AMB ORTOFOTOIMATGES E: 1/300

SECCIÓ LONGITUDINAL TIPUS

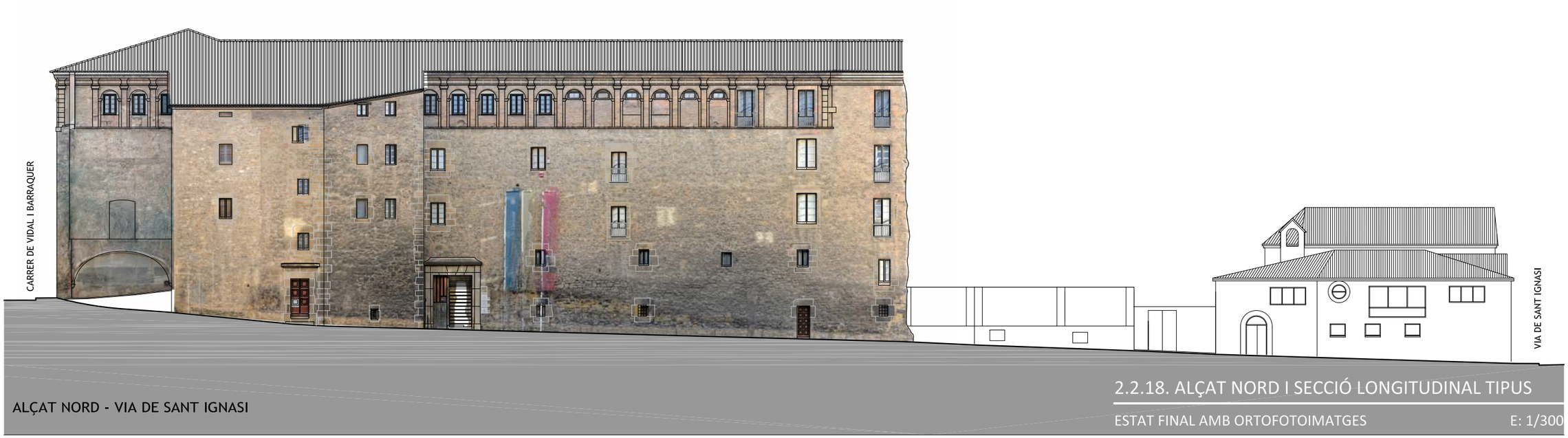

ALÇAT NORD - VIA DE SANT IGNASI

2.2.18. ALÇAT NORD I SECCIÓ LONGITUDINAL TIPUS

ESTAT FINAL AMB ORTOFOTOIMATGES E: 1/300

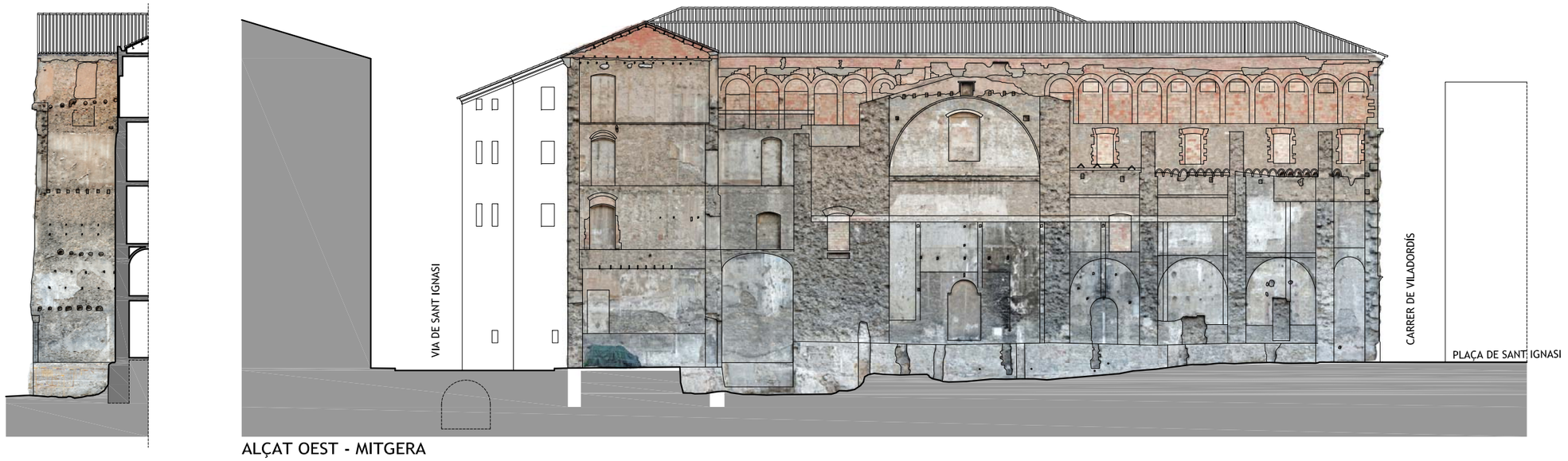

ALÇAT OEST - MITGERA

SECCIÓ I ALÇAT EST - PATI INTERIOR

2.2.19. SECCIONS MITGERA I FRONT EST PATI INTERIOR

ESTAT FINAL AMB ORTOFOTOIMATGES E: 1/300

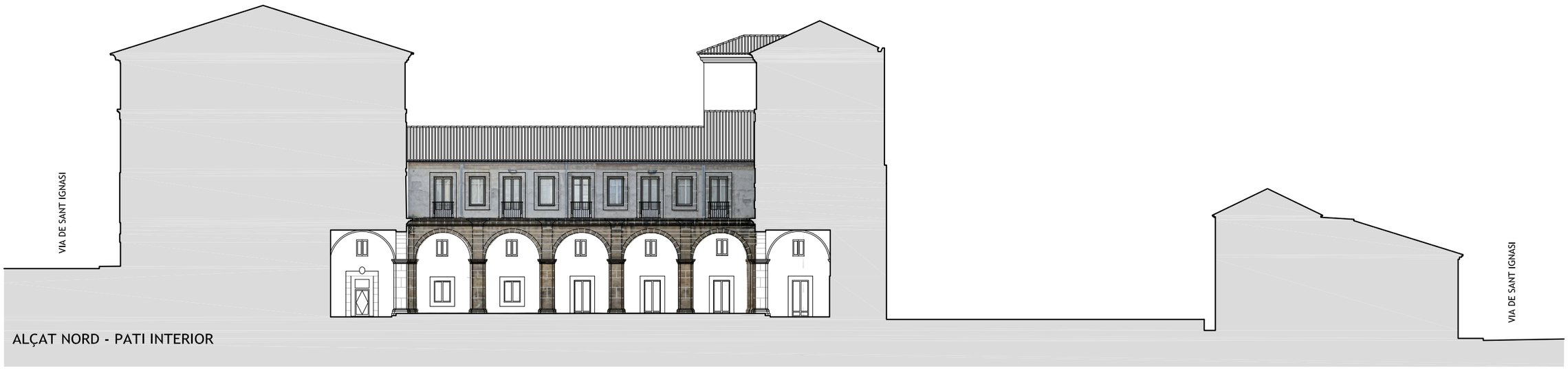

2.2.20. SECCIONS ALÇATS NORD I SUD PATI INTERIOR

ESTAT FINAL AMB ORTOFOTOIMATGES E: 1/300

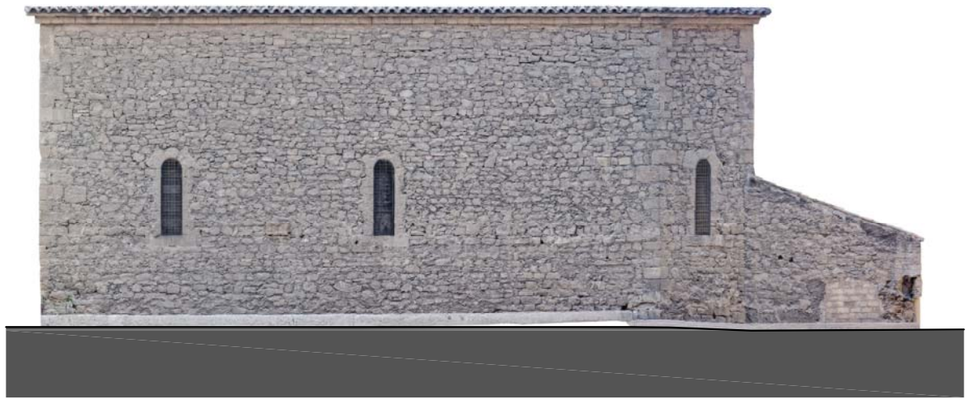

ALÇAT EST - INTERIOR

ALÇAT NORD - INTERIOR

ALÇAT NORD-OEST - VIA DE SANT IGNASI

2.2.21. ALÇATS MEMORIAL DEL RAPTE

ESTAT FINAL AMB ORTOFOTOIMATGES E: 1/200

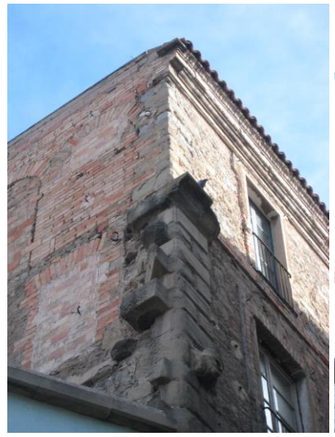

Imatges 119 i 120. Paraments de la façana al carrer Viladordis de l'ala oest de l'antic col·legi de Sant Ignasi.

Imatge 130. Coronament de la portalada barroca esculpida en pedra corresponent a l'accés principal a l'antic col·legi de Sant Ignasi.

Imatges 131 i 132. Voltes de maó de pla a la planta altell de l'antic col·legi de Sant Ignasi.

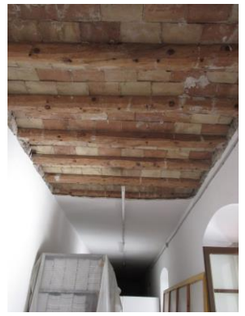

Imatges 133 i 134. Forjats amb bigues de fusta i revoltons de maó de pla, conformant la planta altell de la planta baixa de l'antic col·legi de Sant Ignasi.

Imatge 135. Voltes de racó de claustre al porxo del pati interior de l'antic col·legi de Sant Ignasi.

2.3. DESCRIPCIÓ CONSTRUCTIVA

L'estudi històric arquitectònic de l'àmbit s'ha complementat amb l'estudi dels materials i tècniques constructives presents, i amb la inspecció visual acompanyada d'algunes cales que han permès caracteritzar determinats materials o sistemes constructius parcialment ocults.

Aquests treballs s'han desenvolupat paral·lelament als de les obres de deconstrucció de la Sala Loiola-Ciutat.

L'àmbit global de l'estudi està format per dos conjunts edificats amb característiques diferenciades, que requereixen de la seva descripció per separat: En aquest sentit es diferencia el conjunt edificat de les dependències de l'***antic col·legi de Sant Ignasi***, format per diverses intervencions constructives iniciades al segle XVIII fins a l'actualitat, respecte del conjunt edificat que denominem com a ***memorial del Rapte***, resultat fonamentalment d'una actuació constructiva de mitjans del segle XX.

A continuació es descriu, de manera abreujada, la composició constructiva dels àmbits objecte del present estudi:

2.3.1. DESCRIPCIÓ CONSTRUCTIVA DE L'ÀMBIT OEST DE L'ANTIC COL·LEGI DE SANT IGNASI

El conjunt de l'edifici és bastit fonamentalment amb un sistema estructural format per murs de càrrega de paredat de pedra sorrenca amb morter de calç, amb cadenes i brancals de carreus de pedra, i parets de càrrega d'obra de fàbrica de maó ceràmic a les plantes superiors.

El cos de l'ala oest de l'antic edifici compta en planta baixa amb murs i pilars formats per carreus treballats a les cares exteriors vistes, i paredat ordinari a les cares interiors i els reblerts dels murs. A les plantes primera i segona els murs estan formats íntegrament per paredat ordinari, mentre que a la planta tercera els murs laterals esdevenen arcades recolzades en pilars, amb el front al pati interior de paredat, mentre que el front a la mitgera-façana oest està construït per obra de fàbrica de maó ceràmic.

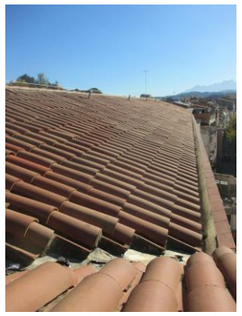

Imatges 136 i 137. Teulada a dues vessants, amb canaló perimetral de recollida d'aigües conformat aparentment amb formigó armat en el propi parament dels murs.

Imatges 138 i 139. Vessants de les cobertes formades per biguetes de ciment armat i tauler de maó de pla d'un sol gruix. Les biguetes es recolzen en parets de d'obra de fàbrica de maó ceràmic.

Imatge 140. Forjat del sostre de la tercera planta format per jàsseres amb perfils d'acer laminat, biguetes de ciment armat i revoltons prefabricats ceràmics, amb una capa de compressió de formigó armat a la cara superior.

Imatge 141. Nivell superior del mur de mitgera-façana oest de l'antic col·legi.

Imatges 142 i 143. Esquerra: Volta de paredat ordinari sota l'escala enllosada de pedra de l'ala oest. Dreta: Permòdols de pedra en desús a la planta tercera.

Imatges 144 i 145. Restes de revestiments ornamentals sobreposats a escala oest.

En planta baixa els espais són coberts per bigues de fusta i revoltons ceràmics en les sales estretes. Mentre que a nivell de planta entresol els sostres consisteixen en voltes rebaixades de maó de pla a les sales estretes i en voltes de racó de claustre al porxo del pati interior.

Els espais de les plantes primera i segona aparentment compten amb forjats unidireccionals consistents inicialment en bigues de fusta i revoltons ceràmics, actualment ocults pels falsos-sostres de les sales del museu. A la planta segona el mur interior paral·lel a les façanes és reemplaçat per una filera de pilars de foneria que ofereixen un espai interior més diàfan.

La planta tercera és coberta per un forjat format per jàsseres consistents en perfils laminats metàl·lics recolzats en les façanes est i oest, sense recolzaments intermedis, amb un intereix aproximat d'uns 3'60 m, sobre les quals es disposen biguetes de formigó armat i revoltons prefabricats ceràmics, coberts superficialment per una capa de compressió de formigó armat. Damunt seu es recolzen uns envans de fàbrica de totxana que conformen les pendents de les dues vessants de la coberta, formada per bigues prefabricades de formigó armat i taulell de maó de pla, amb un acabat exterior de teula ceràmica àrab.

En el cas de la **mitgera-façana oest**, corresponent al mur de càrrega que compartien les dependències del col·legi amb l'església barroca de Sant Ignasi, entre la planta baixa a la planta segona, consisteix en un mur de tres capes, amb paraments exteriors i reblert interior de paredat i morter de calç. La secció decreix progressivament en alçada, passant d'uns 90 cm aproximadament en planta baixa i planta entresol, a uns 75 cm en planta primera, fins a 60 cm en planta segona. Aquest mur de paredat es veu interromput a la meitat sud, entre les plantes primera i segona per un seguit de petits arcs apuntats de maó de pla, d'uns 45 cm de llum i d'alçada, recolzats damunt del que podria ser la canal de recollida d'aigües de pluja del conjunt del col·legi i de l'església de Sant Ignasi, en una etapa constructiva anterior a l'actual. A la planta tercera el mur es converteix en una seqüència de pilars i arcs d'obra de fàbrica de maó ceràmic, cegats amb envans de maó de pla de cantell. Per sobre del conjunt d'arcs, s'identifica una paret de maó ceràmic de 15 cm de gruix amb discontinuïtats per la presència de formigó en massa on descarreguen les jàsseres metàl·liques del forjat del sostre de la planta tercera.

Imatges 146 i 147. Esquerra: Fusteria de dues fulles batents i porticons de fusta, a la planta altell. Dreta: reixa ornamental de ferro a les finestres de planta baixa del porxo del pati interior.

Imatge 148. Barana ornamental de ferro als trams inferiors de l'escala de l'extrem nord-oest del col·legi, amb paviment enllosat de pedra.

Imatges 149 i 150. Paviment hidràulic conservat a una part de la planta tercera, a les ales nord i est.

Imatges 151 i 152. Esquerra: Paviment hidràulic al vestíbul en planta baixa a l'escala de l'extrem nord-oest. Dreta: Graons i paviment amb lloses de pedra als trams inferiors de l'escala de l'extrem nord-oest.

Imatge 153. Paviment de rajola ceràmica, amb reparacions de cairons ceràmics als trams superiors de l'escala de l'extrem nord-oest.

Les obertures en façana es composen per coronaments d'arcs rebaixats d'obra de fàbrica de maó ceràmic a plec de llibre, brancals de fàbrica de maó i ampits de pedra picada o de maó i cairó ceràmics. Aquestes obertures es veuen cegades en molts casos per envans de maó de pla de cantell.

A l'extrem de la mitgera-façana oest, a la cantonada amb el carrer Viladordis, es conserva una cadena vertical formada per alguns carreus carejats, i alguns esculpits formant un encoixinat, corresponents a les restes de la lligada i l'acabat exterior del mur de la façana sud de l'antiga església barroca de Sant Ignasi.

La pedra emprada tant en els elements treballats com en el paredat correspon al tipus habitualment emprat en les construccions històriques de Manresa. Es tracta d'una pedra procedent de la zona, que es pot descriure com un gres amb una important fase detrítica de quars, feldspats i roques metamòrfiques, unida per un ciment carbonàtic ($CaCO_3$) i una matriu de calcita i argiles, que en determinen la durabilitat en funció de la seva quantitat i qualitat.

En la **resta de paraments del cos de l'ala oest** de l'antic col·legi les cadenes de les cantonades i alguns brancals de les obertures estan constituïts per carreus pedra. La major part de brancals estan formats per obra de fàbrica de maó ceràmic revestit amb morter de calç d'acabat originàriament. A la façana del carrer Viladordis es conserva una portalada de pedra esculpida barroca corresponent a l'antic accés principal a l'edifici.

Es conserva un ampli mostrari de tipus d'obertures: obertures amb encintat de pedra, altres amb arcs rebaixats o arcs plans a plec de llibre de maó ceràmic, brancals de fàbrica de maó ceràmic, o bé llindes d'arc rebaixat de maó de pla.

L'interior compta amb diversos tipus de paviments: enllosats de pedra en algunes estances de les plantes inferiors, paviments de rajola ceràmica de 15 x 30 cm en diversos especejats, reparacions de cairó ceràmic, varis paviments de mosaic hidràulic, i inclús paviments de ciment o de formigó.

La major part de les fusteries són de fulles batents de fusta, i es troben diverses reixes i baranes antigues de ferro forjat.

Imatge 154. Detall d'algunes de les escasses restes de morter de calç de revestiment exterior conservades a la mitgera-façana oest.

Imatge 155. Detall de les restes de morter i de pintures d'acabat d'una estança interior de l'antiga església, on s'aprecien les restes de l'arrencada de les voltes de maó de pla que cobrien el temple.

Imatge 156. En les parts més arrecerades de les inclemències dels agents atmosfèrics es troben les restes de morters i pintures ornamentals més ben conservades corresponents a l'interior de l'antiga església, de manera que encara es poden apreciar els motius decoratius d'aquests revestiments.

Imatges 157. Mostra nº 1 extreta del nivell superior de la mitgera-façana oest, en el cos d'escales, corresponent a un morter de recobriment d'acabat exterior.

Imatge 158. Mostra nº 5b extreta del nivell del primer pis de la mitgera-façana oest, corresponent a diversos acabats sobreposats d'una estança interior.

Imatge 159. Acabat força conservat de l'ampit d'una finestra de ventilació de la coberta de l'antiga nau de l'església, cegat al segle XIX per una remunta de les estances de l'ala oest de l'antic col·legi.

Com a resultat de l'**anàlisi de les mostres extretes de materials dels murs i dels revestiments de la mitgera-façana oest**, corresponent a l'àmbit de l'antiga església de Sant Ignasi, s'han pogut identificar sintèticament els materials següents:

La majoria de mostres són revestiments amb voluntat decorativa o simplement funcional. En tots els casos es detecta un morter de base de calç, sigui com arrebossat, sigui com a capa de regularització per a rebre'n un altre que consisteix en una barreja de calç amb sorra (normalment de mides mil·limètriques) de quars, feldspats, roques metamòrfiques i alguna sedimentària (gres). En alguns casos, especialment per a rebre estuc, la granulometria de la sorra és més fina, tot mantenint la mateixa composició general. L'origen més probable de les sorres per als morters són les terrasses properes, atès que la seva composició és coherent amb la que es troba en els morters i la proximitat en facilita l'explotació.

En alguns punts, sobre del morter de base s'hi va aplicar un estuc, normalment de calç, però en alguna de les mostres és de guix. Aquests estucs, de textura fina i amb sorra de mides submil·limètriques -ocasionalment marmolina- solen tenir gruixos entre 5 i 10 mm i en la majoria dels casos devien estar pintats, sigui uniformement, sigui amb emmarcaments envoltant les obertures o destacant el sòcol (com en algun dels àmbits de la part superior). Les pintures que s'han pogut detectar no són figuratives, sinó simplement geomètriques i fetes amb materials senzills: guix amb cola i pigments terra i ocasionalment, blau de Prússia.

En alguns dels àmbits estudiats es detecten -almenys- dues fases decoratives, aplicades una sobre l'altra previ picat de la inferior per facilitar l'adherència de la nova aplicació, en aquests casos normalment de guix. No sembla correspondre a espais de l'església, sinó dependències de la part superior, associables a edificacions adossades, fora dels espais religiosos al voltant de la nau. Igualment, en una de les capelles es detecten diverses accions de reposició de l'estuc que no arriben a abastar tota l'amplada del mur de fons de la capella: sembla versemblant suposar que es deuen a modificacions o canvis del retaule que devia existir adossat al mur, la qual cosa podria implicar la intervenció en les parts visibles d'aquest segons les mides dels retaules.

El resultat de l'anàlisi de les mostres de materials extretes es descriu de manera més detallada en un document específic inclòs com Annex al present estudi.

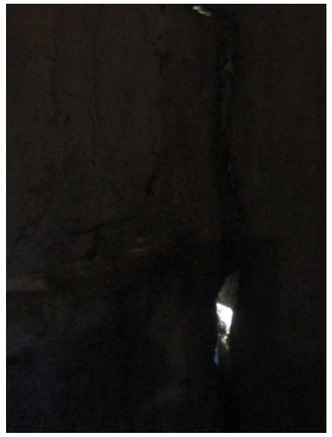

Imatges 160 i 161. Aspecte interior de les fissures a les trobades entre els envans de maó de pla i els pilars de les arcades d'obra de fàbrica de maó ceràmic del mur de mitgera-façana oest a la planta tercera.

Imatge 162. Aspecte exterior de les fissures a les trobades entre els envans de maó de pla i els pilars de les arcades d'obra de fàbrica de maó ceràmic del mur de mitgera-façana oest a la planta tercera.

Imatges 163 i 164. Esquerdes que travessen el gruix dels murs del recinte de les escales a la vora de l'extrem nord-oest, a la planta segona.

Imatge 165. Esquerdes que travessen el gruix dels murs del recinte de les escales a la vora de l'extrem nord-oest, a la planta tercera.

Imatges 166 i 167. Fissures que travessen el gruix dels murs de a la vora de les obertures de l'ala nord, a la planta tercera.

2.3.2. LESIONS I DEFICIÈNCIES CONSTRUCTIVES A L'ÀMBIT OEST DE L'ANTIC COL·LEGI DE SANT IGNASI

En el decurs de les visites de reconeixement realitzades, s'han observat diverses lesions i deficiències constructives que es descriuen breument a continuació:

- **Fissuració que travessa la junta constructiva entre els envans i els pilars de les arcades a la mitgera-façana oest al tercer pis**:

  El parament de la mitgera-façana oest, a l'alçada de la tercera planta, correspon a una etapa constructiva tardana en la qual el parament es constituí per una seqüència de pilars i arcs d'obra de fàbrica de maó ceràmic amb un cegat exterior mitjançant un envà ceràmic format per maó de pla de cantell, deixant unes obertures a la part superior, que es cegaren també amb maó de pla a la dècada de 1960. Actualment apareixen fissures que travessen completament les juntes constructives entre els pilars i els envans d'aquest parament, per on pot entrar fàcilment l'aigua de pluja a l'interior de l'edifici i del propi parament de mitgera, a banda de la manca de protecció tèrmica respecte de les condicions exteriors. Convé considerar que a l'interior d'aquesta mitgera-façana es troba un espai destinat a magatzem de material històric-artístic del Museu Comarcal susceptible de degradar-se per la presència d'aigua. Es tracta, per tant, d'una lesió potencialment greu sobre la qual es recomana intervenir per evitar possibles danys majors en l'estructura i en les peces històrico-artístiques emmagatzemades a l'interior. (Imatges 160 a 162)

- **Fissuració que travessa el gruix dels murs entorn de les obertures a la cantonada nord-oest del recinte de les escales oest:**

  Entorn de les obertures de portes dels murs del cos de les escales nord-oest als nivells superior s'observen diverses fissures que travessen els murs i que podrien indicar una certa desestabilització d'aquesta part de l'estructura de l'edifici. Les fissures es manifesten majoritàriament als murs de les façanes oest i nord i recorren tant els coronaments de les obertures com part de la volta del replà de l'escala nord-oest. Es tracta d'una lesió potencialment greu sobre la qual es recomana intervenir per conèixer el seu grau d'activitat i evitar possibles danys majors en l'edifici. (Imatges 163 a 167)

Imatge 168. Fissures a les voltes de maó de pla del sostre de la planta altell.

Imatges 169 i 170. Fissures a les voltes de maó de pla del sostre de la planta altell.

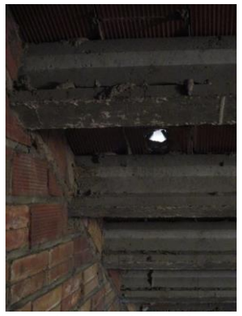

Imatges 171 i 172. Forats als paraments dels murs de recolzament de la coberta i al tauler de la vessant de la coberta per on pot entrar directament aigua.

Imatge 173. Estat de degradació de la làmina impermeable del canaló de l'aiguafons a l'extrem nord-oest de la coberta.

Imatges 174 i 175. Presència de dipòsits de sals aportades per filtracions d'aigües al sostre de la planta tercera (esquerra) i cubetes per repartides per recollir l'aigua de pluja al terra de la planta tercera (dreta)

- **Fissuració a les voltes de maó de pla de la planta altell**:

  En alguns trams de les voltes de maó de pla que conformen el sostre de la planta altell, a on les fàbriques de la volta es mostren al descobert sense els revestiments originals, s'observen sistemes de fissures majoritàriament amb traçats transversals a les voltes que fonamentalment ressegueixen les juntes (tot i que en alguns punts arriben a trencar els maons ceràmics). En alguns punts s'observen pegots de morter de ciment pòrtland que es podrien interpretar com intents de reparació no reeixits, de manera que la fissuració es reproduí paral·lelament al seu costat. Es tracta d'una lesió entre moderada i potencialment greu sobre la qual es recomana intervenir per conèixer el seu grau d'activitat i evitar possibles danys majors en l'edifici. (Imatges 168 a 170)

- **Forats puntuals en alguns recolzaments de biguetes i en el tauler de la vessant de les cobertes:**

  Al costat d'alguns recolzaments de les biguetes de coberta i en alguns punts dels taulers de les vessants de les cobertes s'observen forats per on entra la llum exterior i conseqüentment també l'aigua de pluja de manera directa. Es tracta d'una lesió important si considerem que l'aportació continuada d'aigua a les construccions és una dels principals agents de degradació dels edificis. Es recomana per tant intervenir-hi per evitar el progressiu deteriorament dels sistemes constructius del conjunt de l'edifici. (Imatges 171-172)

- **Degradació de la làmina impermeable que conforma l'aiguafons entre les vessants de les cobertes:**

  La lamina impermeable que conforma l'aiguafons entre les vessants de les cobertes es troba fissurat i erosionat superficialment aparentment per efecte de l'envelliment propi del material possiblement col·locat fa vàries dècades. Es tracta d'una lesió important perquè facilita l'entrada d'aigua de pluja a l'interior de l'edifici, de manera que es recomana intervenir-hi per evitar els efectes de degradació interior. (Imatge 173)

- **Dipòsits de sals i taques d'humitats per filtració d'aigua procedent dels canalons perimetrals de façana:**

  A les vores de les cantonades del forjat i dels murs de façana de la tercera planta s'observen dipòsits de sals solubles i taques d'humitats atribuïbles aparentment a filtracions d'aigua de pluja dels canalons del coronament de façana. El grau d'entrada d'aigua es tant important que els usuaris de l'edifici han col·locat cubetes en els punts principals d'afectació. També es considera, per tant, una lesió important sobre la qual es recomana intervenir. (Imatges 174 i 175)

Imatge 176. Estat inicial d'oxidació de les jàsseres d'acer del forjat del sostre de la planta tercera.

Imatge 177. Estat inicial d'oxidació de les jàsseres d'acer del forjat del sostre de la planta tercera

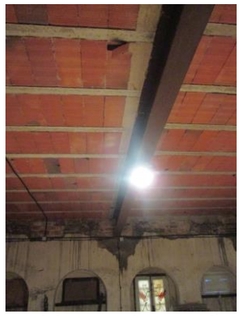

Imatges 178 i 179. Trencament amb despreniment parcial a punt de caure d'un fragment de revoltó ceràmic al sostre de la planta tercera.

Imatge 180. Estat d'oxidació dels perfils de ferro d'ala estreta al cos edificat de les antigues escales al front del carrer Viladordis, al costat de l'ala oest.

- **Presència d'òxid superficial en algunes jàsseres d'acer laminat del forjat del tercer pis:**

  En algunes de les jàsseres d'acer laminat del forjat del sostre de la planta tercera s'observa la presència d'òxid aparentment superficial, tot i que en alguns casos compta amb un grau d'extensió important. Es tracta d'una lesió actualment moderada però que podria esdevenir potencialment greu en un termini imprecís sobre la qual es recomana intervenir per conèixer el seu origen, el seu grau d'activitat i evitar possibles danys majors en l'edifici. (Imatges 176 i 177)

- **Trencaments i despreniments puntuals en alguns revoltons del forjat del tercer pis:**

  En alguns punts del sostre de la tercera planta es poden observar fragments trencats dels revoltons ceràmics que conformen el forjat i en algun punt fins algun fragment parcialment després a punt de caure. Cal considerar que es tracta d'un espai de l'edifici actualment destinat a magatzem de peces històrico-artístiques del Museu Comarcal, susceptibles de deteriorar-se per la caiguda de petits fragments dels revoltons del sostre. Es tracta d'una lesió aparentment d'abast moderat sobre la qual es recomana intervenir per verificar-ne l'abast i evitar possibles danys derivats. (Imatges 178 i 179)

- **Presència d'òxid en les biguetes de ferro d'ala estreta dels forjats del cos adjacent al carrer Viladordis:**

  L'ala oest de l'antic col·legi compta amb un cos adjacent a llevant, en el front de la façana al carrer Viladordis, antigament destinat a unes escales que comunicaven les diverses plantes i que es transformà posteriorment amb la introducció de forjats formats per perfils d'acer d'ala estreta i revoltons de maó de pla. Actualment es pot observar la presència d'òxid a les biguetes de ferro d'ala estreta sense que s'hagi pogut avaluar l'abast de l'oxidació. Cal tenir present que aquest tipus de lesió pot arribar a provocar una afectació estructural molt greu en determinades circumstàncies. Per aquest motiu es recomana intervenir-hi per conèixer el seu abast, la possible causa, el seu grau d'activitat i evitar possibles danys majors en l'edifici. (Imatge 180)

Imatge 181. Estat de degradació de les fusteries exteriors i dels revestiments de la façana al pati interior.

Imatge 182. Degradació de fusteries i de revestiments adjacents per afectació reiterada de l'aigua de pluja.

Imatge 183. Dipòsits de sals solubles per reiterades filtracions d'aigües pluvials a la franja del canaló de façana. Es pot apreciar el precari sistema constructiu del forjat amb filferros possiblement corresponents al moment d'execució d'aquest sostre.

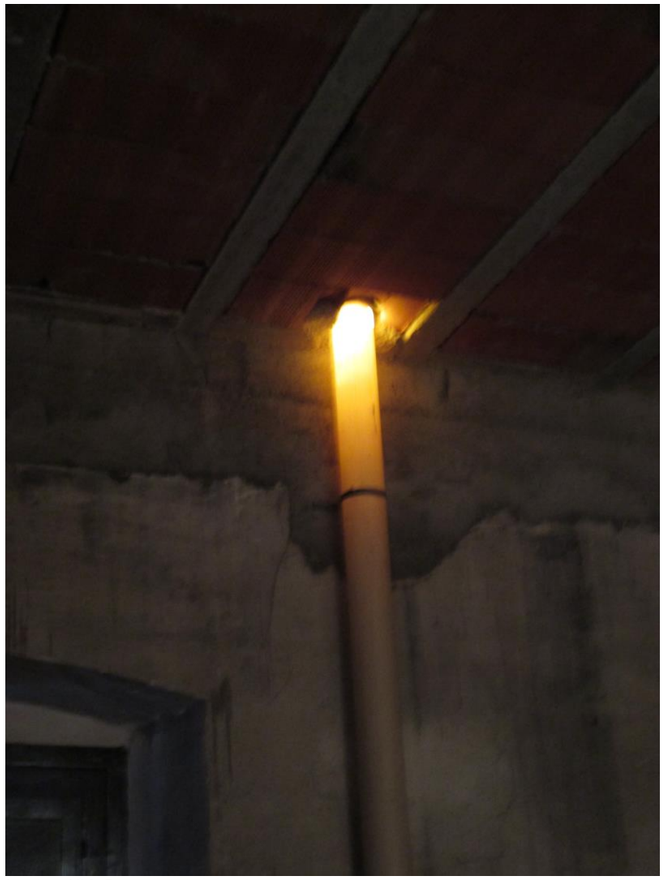

Imatge 184. Precarietat del sistema de recollida d'aigua de la coberta.

- **Degradació de fusteries exteriors i dipòsits de sals i taques d'humitats per filtració d'aigua procedent dels coronaments dels ampits i de les finestres a la planta tercera:**

  Es poden trobar taques d'humitat i despreniments de revestiments interiors sota els ampits de les finestres de la tercera planta, aparentment provocats per l'important deteriorament de les fusteries, visible tant interior com exteriorment, així com per la degradació dels ampits exteriors. Novament cal recordar que es tracta d'un espai interior destinat a emmagatzematge del fons històrico-artístic del Museu Comarcal, vulnerable als efectes de manca d'aïllament higrotèrmic amb l'ambient exterior i especialment a aportacions d'humitat. Es tracta d'una lesió important perquè facilita l'entrada d'aigua de pluja a l'interior de l'edifici, de manera que es recomana intervenir-hi per evitar els efectes derivats de degradació interior. (Imatges 181 i 182)

- **Dipòsits de sals i taques d'humitats per filtració d'aigua procedent de la conformació del canaló de la façana nord:**

  En alguns punts del forjat del sostre de la planta tercera s'observa com la presència de filferros fixats en les biguetes de ciment armat, així com un entrebigat consistent en maons encadellats de pla amb taques generalitzades de dipòsits de sals i d'humitats que semblen estendre's pels revestiments interiors en els coronaments dels murs. Es tracta aparentment d'una possible deficiència constructiva atribuïble a les intervencions de rehabilitació de les cobertes realitzades entre les dècades 1970 i 1990, i a les dificultats d'execució del canaló perimetral de la coberta en aquest punt. Es tracta d'una lesió aparentment moderada però es recomana intervenir-hi per verificar-ne l'abast i evitar els efectes de degradació interior. (Imatge 183)

- **Degradació del material plàstic d'alguns baixants de recollida d'aigües de la coberta**:

  El material plàstic d'alguns dels baixants interiors del sistema de recollida d'aigües de les cobertes mostra senyals de degradació possiblement per envelliment del material col·locat aparentment durant les intervencions de rehabilitació de cobertes realitzades entre les dècades de 1970 i 1990. Es tracta d'una lesió aparentment moderada però es recomana intervenir-hi per verificar-ne l'abast i evitar els efectes de degradació interior. (Imatge 184)

Imatge 185. Despreniments i taques d'escorrentia i filtracions al revestiment de morter de ciment pòrtland del canaló del pati interior a l'ala nord.

Imatge 186. Dipòsits de sals solubles al parament interior vora el canaló del pati.

Imatge 187. Despreniments del revestiment de morter de ciment pòrtland de la façana del pati interior a l'ala est.

Imatges 188 i 189. Indicis de possibles pèrdues de morter a l'interior d'algunes de les fàbriques dels murs.

Imatge 190. Estat de degradació de les cornises de pedra, a les façanes del pati interior, amb un grau elevat de trencaments, erosió superficial, i amb la presència de biofilms i plantes.

- **Despreniments i taques d'escorrentia en el revestiment de morter de ciment pòrtland a la façana del pati interior:**

  Un efecte similar a la degradació interior manifestada sota la zona del canaló perimetral de les cobertes es pot observar exteriorment en els coronaments de les façanes; amb taques d'humitats, presència d'eflorescències i amb despreniments puntuals del revestiment de morter de ciment pòrtland que recobreix la cornisa exterior que oculta el canaló i la resta de la façana. Convé tenir present que és possible que algunes de les sals dipositades als revestiments interiors provinguin del morter de ciment pòrtland del recobriment exterior i que aquest mateix recobriment dificulta enormement la transpirabilitat del vapor d'aigua de la fàbrica de manera incrementa substancialment la incidència de la presència d'humitats cap als paraments interiors. Aquesta reducció de la permeabilitat al vapor d'aigua afecta al conjunt del revestiment de les façanes tot i que provoca diversos graus d'afectació en els diversos pisos. Es tracta d'una lesió més important del que pot semblar perquè pot afavorir l'aparició d'humitats superficials a l'interior de l'edifici, de manera que es recomana intervenir-hi per evitar-ho. (Imatges 185 a 187)

- **Pèrdues de morter a l'interior de les juntes d'algunes de les fàbriques dels murs de façanes:**

  Alguns punts de les fàbriques dels murs de l'edifici mostren indicis de pèrdues de morter a l'interior de les juntes, que tot i semblar d'abast superficial per l'escorrentia de l'aigua podrien arribar a tenir afectacions més profundes. Es tracta d'una lesió aparentment moderada sobre la qual es recomana intervenir per conèixer el seu abast i evitar els efectes de la seva progressió. (Imatges 188 i 189)

- **Degradació de les cornises de pedra, amb trencaments, erosió superficial, i presència de biofilms i plantes:**

  Les cornises de pedra treballada de les façanes del pati interior mostren una important afectació d'erosió superficial, trencaments, presència de crostes, biofilms i fins i tot de plantes superiors. Aquest degradació es deu a les pròpies característiques de la pedra utilitzada habitualment en els edificis històrics de Manresa en contacte amb les característiques ambientals i de contaminació contemporànies, així com al grau d'exposició a la intempèrie i als agents atmosfèrics i a la reiterada manca de manteniment adequat. Es tracta d'una lesió important si es pretén conservar el llegat escultòric-arquitectònic de l'edifici, de manera que es recomana intervenir-hi per evitar la progressió del seu deteriorament. (Imatge 190)

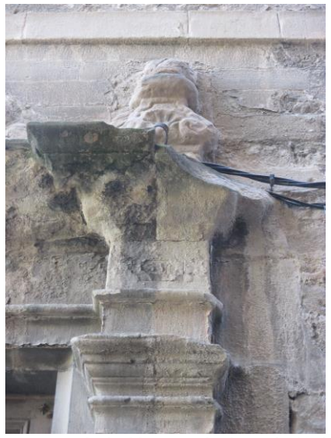

Imatges 191 i 192. Estat de degradació dels emmarcaments d'obertures barroques amb pedra esculpida, a la façana al carrer Viladordis, amb trencaments, erosió superficial, i amb la presència de biofilms i crostes superficials.

Imatge 193. Estat de degradació dels revestiments superficials de morter de calç a la façana del carrer de Viladordis.

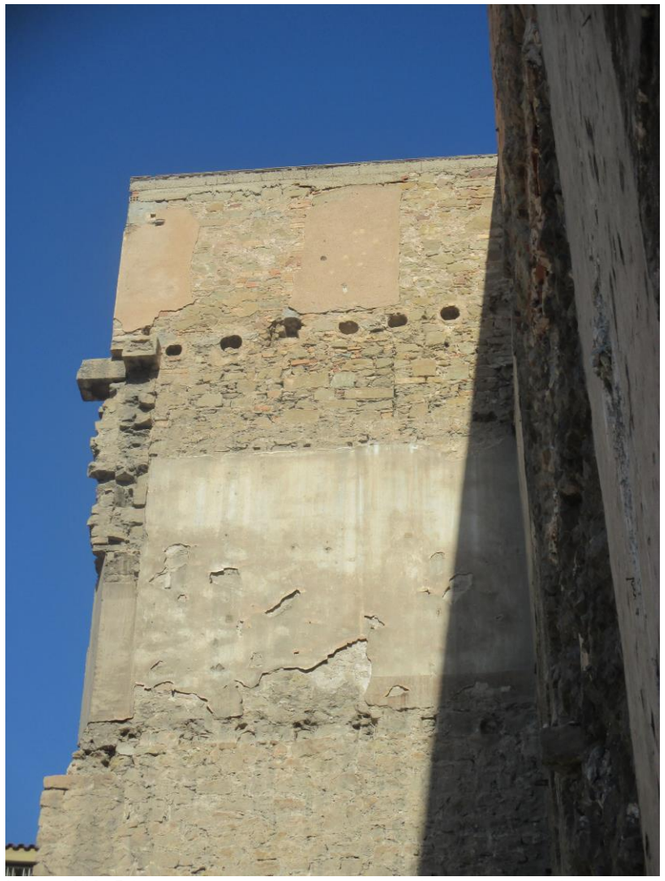

Imatge 194. Estat de degradació dels revestiments superficials exteriors (part superior de la imatge) i originalment interiors (part inferior de la imatge) al cos de les escales de l'ala oest.

Imatge 195. Estat de degradació dels revestiments superficials originalment interiors de l'antiga església del col·legi de Sant Ignasi, a una fornícula de la mitgera-façana oest.

- **Degradació dels relleus esculpits i dels elements de pedra treballada als emmarcaments de les obertures de les façanes**:

  Els relleus esculpits de la portalada de pedra barroca del carrer Viladordis, els emmarcaments de pedra treballada de la mateixa façana, o alguns elements de pedra treballada dels pilars del porxo del pati interior, mostren una important afectació d'erosió superficial, trencaments, presència de crostes, i biofilms. Aquest degradació es deu a les pròpies característiques de la pedra sorrenca utilitzada habitualment en els edificis històrics de Manresa en contacte amb les característiques ambientals i de contaminació contemporànies, així com al grau d'exposició a la intempèrie i als agents atmosfèrics i a la reiterada manca de manteniment adequat. Es tracta d'una lesió important si es pretén conservar el llegat escultòric-arquitectònic de l'edifici, de manera que es recomana intervenir-hi. (Imatges 191 i 192)

- **Degradació dels revestiments superficials exteriors de morter de calç a les façanes:**

  Les fotografies històriques ens permeten comprovar que les façanes de l'edifici comptaven antigament amb revestiments de morter de calç, tot i que actualment aquests es trobin tant degradats que costi de trobar-ne els vestigis en alguns casos. Aquesta degradació és atribuïble a la pròpia condició de material erosionable d'acabat exterior, vulnerable als efectes de l'exposició a la intempèrie, i a la manca reiterada d'un manteniment adequat. Es tracta d'una degradació important perquè desfigura el llegat històric-arquitectònic de l'edifici, si es pretén conservar i transmetre l'autenticitat del seu valor documental, de manera que es recomana intervenir-hi. (Imatges 192 a 194)

- **Degradació dels revestiments superficials inicialment interiors de la mitgera-façana oest:**

  En el cas de la mitgera-façana oest, així com en diversos espais interiors de l'edifici, es conserven alguns fragments de revestiments interiors històrics, amb estucs de calç, enguixats i pintures de diversos tipus, en diversos estats de degradació, en aquest cas fonamentalment per efecte de l'acció humana, així com per efecte de l'exposició a la intempèrie en el cas de les pintures dels paraments conservats de l'antiga església de Sant Ignasi. Es tracta d'una degradació important perquè malmet un document històric propi i exclusiu del llegat històric-arquitectònic d'aquest edifici, si es pretén conservar i transmetre la seva autenticitat sense desfigurar-lo, de manera que es recomana intervenir-hi. (Imatges 194-195, 144-145)

Imatge 196. Estat de l'àmbit superior de l'ala est, al nivell del segon pis on s'ha suprimit el forjat del tercer pis, augmentant l'esveltesa del mur de façana.

Imatge 197. Estat de l'àmbit superior de l'ala est, al nivell del segon pis on s'ha suprimit el forjat del tercer pis, augmentant l'esveltesa dels murs.

Imatge 198. Caps de les bigues de fusta del desaparegut forjat del tercer pis a l'ala est del col·legi, on es pot apreciar el seu aparent correcte estat de conservació.

Imatge 199. Pilar de foneria vist a la planta segona de l'ala oest, en una sala actualment destinada a dependències internes i arxiu del Museu Comarcal.

- **Manca de forjat de la planta tercera a bona part de l'ala est, que comporta una reducció de la trava del sistema estructural dels murs de façana i un increment de la seva esveltesa**:

  Convé també mencionar una singularitat de l'ala est del conjunt de l'antic col·legi, consistent en la supressió del forjat de la planta tercera d'aquest àmbit, possiblement durant les obres realitzades entre 1995 i 1999 per l'adequació de les plantes inferiors com a seu de l'Arxiu Comarcal del Bages. Cal considerar que el forjat desaparegut oferia una aportació significativa a la trava del sistema estructural de murs de càrrega d'aquesta ala, de manera que contribuïa a que el grau d'esveltesa dels murs fos proporcionat al sistema estructural global. També es pot observar com els caps de les bigues de fusta tallades i conservades permeten deduir un aparent correcte estat de conservació de la major part d'aquests elements en el moment de la seva amputació. I també semblen conservar-se de manera força correcta bona part dels revestiments interiors dels paraments. En aquest cas es recomana plantejar una reflexió i valoració dels efectes sobre el grau de seguretat estructural i sobre l'autenticitat i la funcionalitat dels elements d'aquest àmbit, en el qual s'ha alterat part del llegat històric-arquitectònic de l'edifici, si es pretén conservar i transmetre l'autenticitat del seu valor documental. (Imatges 191 a 193)

- **Presència de pilars de foneria vistos en espais interiors, sense que es conegui si disposen de protecció al foc:**

  A la planta segona de l'ala oest el mur interior de càrrega de les plantes inferiors es troba reemplaçat per una filera de pilars de foneria alguns d'ells vistos, ubicats dins de sales actualment destinades a dependències internes i arxiu del Museu Comarcal. Cal considerar que els pilars de foneria resulten especialment vulnerables en cas d'incendi, de manera que es recomana verificar que disposin d'un sistema o recurs de seguretat en cas d'incendi adequat. (Imatge 194)

Imatge 200. Interior de la capella gòtica de Santa Llúcia reconstruïda a mitjan segle XX.

Imatge 201. Vestíbul d'accés al conjunt edificat del Memorial del Rapte. A la dreta de la imatge queda l'accés des de la plaça de Sant Ignasi., i al front la portalada esculpida gòtica reubicada en el seu actual emplaçament a mitjan segle XX.

Imatges 202 i 203. Interior de la recreació de l'hospital medieval de Santa Llúcia en planta baixa.

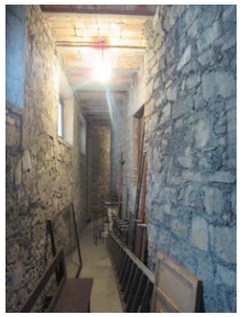

Imatges 204 i 205. Espais adjacents al vestíbul d'accés i a la recreació de l'hospital medieval de Santa Llúcia.

Imatge 206. Sala posterior rere la capella, destinada a sagristia en planta baixa.

2.3.3. DESCRIPCIÓ CONSTRUCTIVA DE L'ÀMBIT DEL CONJUNT DEL MEMORIAL DEL RAPTE

El conjunt edificat del memorial del Rapte, situat a l'extrem de ponent de la Via de Sant Ignasi i de la plaça de Sant Ignasi, correspon a una recreació dels antics cossos edificats de la capella gòtica de Santa Llúcia, de l'hospital medieval de Santa Llúcia, als quals se li sobreposen diversos espais corresponents a una sagristia i a d'altres sales adjacents, per tractar de conformar un cert volum edificat unitari.

Constructivament es diferencia l'espai arquitectònic que recrea l'antiga capella gòtica de Santa Llúcia format per murs de carreuons possiblement amb reblert de paredat ordinari a l'interior, amb voltes de creueria formades per nervis i claus de pedra tallada, i paraments de voltes de maó de pla.

Just al costat es situa a la planta baixa la recreació de la sala del desaparegut hospital medieval de Santa Llúcia, on s'atribueix l'episodi vital del rapte de Sant Ignasi, format per murs de paredat ordinari, pilars centrals aparentment de carreus de pedra tallada, amb un forjat format per jàsseres, bigues i llates de fusta, sobre les quals es disposen rajoles ceràmiques damunt les quals hi ha una capa de compressió de formigó armat.

Resseguint la vora de la Via de Sant Ignasi es disposen en planta baixa diversos espais amb un forjat format per biguetes de ciment aluminós armat, i revoltons de maó ceràmic.

A la part posterior d'aquest conjunt de cossos edificats en planta baixa es situa una sala destinada a sagristia i un vestíbul amb una escala d'accés al pis superior, amb un fals-sostre d'encanyissat enguixat i amb plaques industrialitzades, que oculten la coberta inclinada formada per bigues i biguetes de fusta, que recolzen un tauler de maó ceràmic de pla, amb acabat exterior de teula ceràmica àrab.

A les estances del pis superior s'alternen els murs de càrrega de paredat ordinari, amb parets de càrrega de maó ceràmic, damunt dels quals es recolza un sistema heterogeni de jàsseres de fusta, i bigues de fusta, metàl·liques, i de ciment armat, que recolzen un tauler de maó ceràmic de pla, amb acabat exterior de teula ceràmica àrab.

Imatge 207. Interior d'una de les sales de la planta pis.

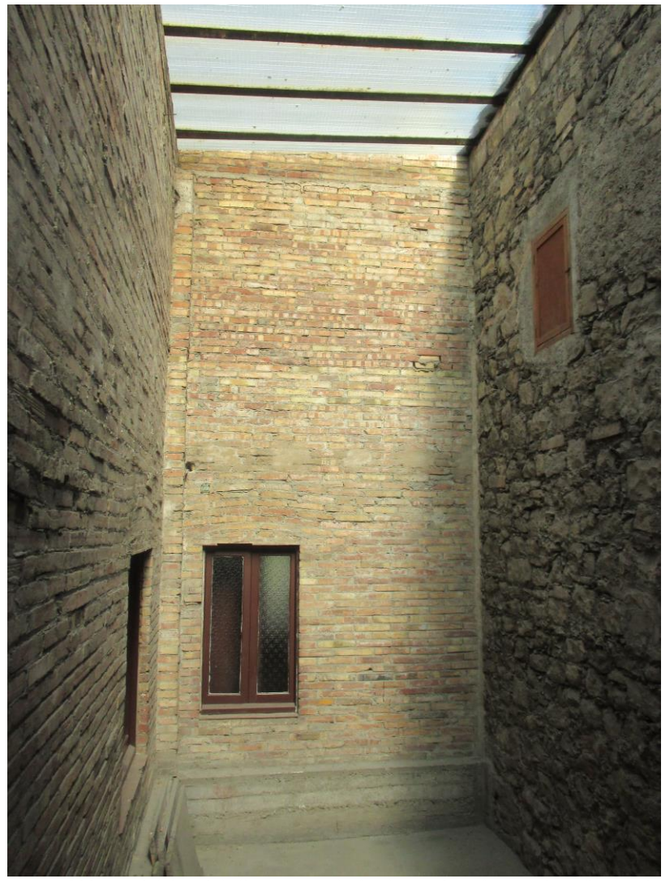

Imatge 208. Espai del pati de llums central a la planta pis, cobert amb un lluernari.

Imatge 209. Interior de la sala del front de la plaça de Sant Ignasi a la planta pis.

Imatge 210. Interior de la sala del front de la plaça de Sant Ignasi a la planta pis.

En planta baixa, a l'interior del vestíbul d'entrada al conjunt edificat, es conserva una portalada esculpida gòtica força malmesa, que antigament es trobava a la façana de la plaça de Sant Ignasi, i que després de l'enderroc general de l'edifici durant la Guerra Civil, s'aconseguí salvar de la destrucció completa i es va recol·locar en el seu emplaçament actual.

És possible que en la reconstrucció de la capella gòtica de Santa Llúcia es reaprofités algun altre element de pedra treballada de l'edifici, com ara alguna clau de volta, però caldria analitzar detingudament els diversos elements existents.

Aparentment també podrien correspondre a elements antics recol·locats tant els carreus de l'arrencada dels brancals de la porta d'entrada a la recreació de la sala de l'antic hospital medieval de Santa Llúcia, com el paviment sobre el qual descansa l'escultura de Sant Ignasi jacent al seu interior.

El conjunt edificat compta amb un acabat exterior predominant de carreuons i paredat vist, amb un revestiment aparentment de morter de calç als cossos edificats posteriors. Mentre que el seu interior mostra les fàbriques de carreuons a l'interior de la recreació de la capella gòtica i les fàbriques de paredat al sòcol de la recreació de la sala de l'antic hospital medieval adjacent, essent revestits amb caire general els paraments interiors de la major part de les estances amb un enguixat acabat pintat.

A la planta baixa, la recreació de la capella gòtica de Santa Llúcia té un paviment enllosat de pedra, de la mateixa manera que el vestíbul d'accés a l'edifici, amb diversos graons també de lloses de pedra en les escales que permeten salvar els desnivells entre les diverses sales del conjunt. En la resta d'estances de planta baixa es poden trobar diversos tipus de paviments: hidràulic, de rajola ceràmica, de gres porcel·lànic, i fins de ciment pòrtland lliscat en els espais més secundaris de servei.

Les fusteries exteriors i interiors són de fusta amb fulles batents, amb envidraments de llunes senzilles de vidre en la major part dels casos. Algunes finestres de l'espai de la recreació de la capella gòtica compten amb vitralls formats per vidres de colors emplomats. Mentre que la planta pis compta amb un lluernari sobre un pati de llums central, cobert amb vidre armat que descansa sobre perfils metàl·lics.

Imatges 211 i 212. Biguetes i reforços de ciment armat fissurats per efecte de l'oxidació de les armadures, en la proximitat de canalitzacions de sanejament.

Imatge 213. Biguetes de ciment aluminós fissurades amb grans despreniments de fragments, amb l'armat en un avançat estat d'oxidació.

Imatge 214. Mostres de ciment aluminós recollides durant les visites.

Imatge 215. Paret de la façana posterior del conjunt amb una fissura que travessa el gruix de la paret, corresponent al tancament exterior del vestíbul d'accés des de la Via de Sant Ignasi.

Imatge 216. Fals sostre d'encanyissat enguixat al vestíbul de l'accés des de la Via de Sant Ignasi, amb un important sistema de fissures.

2.3.4. LESIONS I DEFICIÈNCIES CONSTRUCTIVES A L'ÀMBIT DEL CONJUNT DEL MEMORIAL DEL RAPTE

En el decurs de les visites de reconeixement realitzades, s'han observat diverses lesions i deficiències constructives que es descriuen breument a continuació:

- **Fissuració i trencament de fragments de biguetes de ciment aluminós per corrosió de l'armadura**:

  Els espais paral·lels a la façana a la Via de Sant Ignasi tenen un forjat de planta pis format per biguetes de ciment i revoltons ceràmics. En una part d'aquestes biguetes són ben visibles fissures amb despreniments del ciment de recobriment, que permeten veure com l'armat interior es troba en un avançat estat d'oxidació. A la documentació annexa s'inclou el resultat d'una anàlisi de la composició del ciment on s'ha pogut comprovar que es tracta de biguetes de ciment aluminós. Convé considerar que aparentment les biguetes més properes a canalitzacions de sanejament o a recolzaments a directes a murs de façana compten amb els processos de degradació més accentuats. Es tracta d'una lesió potencialment greu sobre la qual es recomana intervenir per evitar possibles danys majors en l'estructura del forjat de la planta pis. (Imatges 211 a 214)

- **Fissuració de reforços de ciment armat per corrosió de l'armadura:**

  Al costat d'alguns reforços de ciment armat entorn de canalitzacions de sanejament s'observen també algunes fissures aparentment d'escassa entitat així com armadures exposades visibles al costat, amb processos d'oxidació. Es tracta d'una lesió aparentment moderada sobre la qual caldria intervenir per evitar l'extensió de la degradació de la construcció. (Imatge 215)

- **Fissuració de les parets de càrrega i del fals-sostre interior del vestíbul d'accés des de la Via de Sant Ignasi:**

  A les parets de càrrega del vestíbul posterior amb accés des de la Via de Sant Ignasi s'observen diverses fissures que travessen el gruix de les parets des del ràfec en direcció vertical obliqua. La presència de fissures també al fals-sostre encanyissat interior del mateix àmbit suggereix un procés de deformació en el conjunt dels recolzaments de les bigues de la coberta. Es tracta d'una lesió potencialment greu sobre la qual es recomana intervenir per evitar els efectes de la progressió de la degradació. (Imatges 215 i 216)

Imatge 217. Fissures al tauler de maó de pla que conforma la base de recolzament de la teulada en una de les vessants a la plaça de Sant Ignasi.

Imatge 218. Fusteries de fulles batents de fusta degrades, que permeten filtracions d'aigua de pluja a l'interior a través de l'ampit.

Imatge 219. Fissures al ràfec de la coberta i degradació del revestiment de morter de calç per efecte de l'erosió de l'escorrentia de l'aigua.

Imatge 220. Taques i degradació dels revestiments de la part baixa de les parets de l'àmbit del vestíbul d'accés des de la Via de Sant Ignasi. Font: Elaboració pròpia.

- **Fissuració al tauler de maó de pla de la teulada**:

  La major part de les estances de la planta pis compten amb un fals-sostre que oculta l'estructura de les vessants de les cobertes, però en una de les sales on no hi ha fals-sostre s'observa que el tauler de maó de pla de la vessant presenta algunes fissures, possiblement atribuïbles a efectes reològics i tèrmics. No s'han apreciat efectes de filtracions d'aigua al seu entorn, però la seva presència suposa un risc evident d'entrades d'aigua si considerem les deformacions habituals d'aquests elements. Es tracta per tant d'una lesió aparentment moderada de la qual caldria fer-ne seguiment. (Imatge 217)

- **Taques d'humitat i degradació de fusteries i revestiments interiors per filtracions als ampits de finestres:**

  En un parell de finestres situades a la façana posterior s'ha observat que la fusteria es troba molt envellida i degrada, de manera que permet la filtració d'aigua de pluja cap a l'interior, i que provoca la corresponent degradació dels revestiments interiors adjacents afectats. Es tracta d'una lesió aparentment moderada sobre la qual caldria intervenir per evitar l'extensió de la degradació de la construcció. (Imatge 218)

- **Degradació de revestiments exteriors sota els ràfecs de les parets de les façanes posteriors:**

  Els revestiments exteriors de morter de calç de les parets de càrrega de les façanes posteriors es troben fissurats i erosionats a la part adjacent inferior als ràfecs per efecte de l'escorrentia continuada de l'aigua de pluja i pels moviments tèrmics derivats de la seva exposició a la intempèrie. Es tracta d'una lesió moderada sobre la qual caldria intervenir per evitar l'extensió de la degradació de la construcció. (Imatge 219)

- **Degradació de revestiments interiors a les parts baixes de les parets de les façanes posteriors:**

  Els revestiments interiors enguixats i pintats de les parets de càrrega de les façanes posteriors presenten taques, erosions i despreniments superficials en algunes parts baixes, a les arrencades de les parets, provocats per l'efecte d'una presència important d'humitat possiblement atribuïble a l'efecte de la capil·laritat de les parets juntament amb una important presència d'humitat en el terreny adjacent. Es tracta d'una lesió moderada sobre la qual caldria intervenir per evitar l'extensió de la degradació de la construcció. (Imatge 220)

3. SÍNTESI i RECOMANACIONS

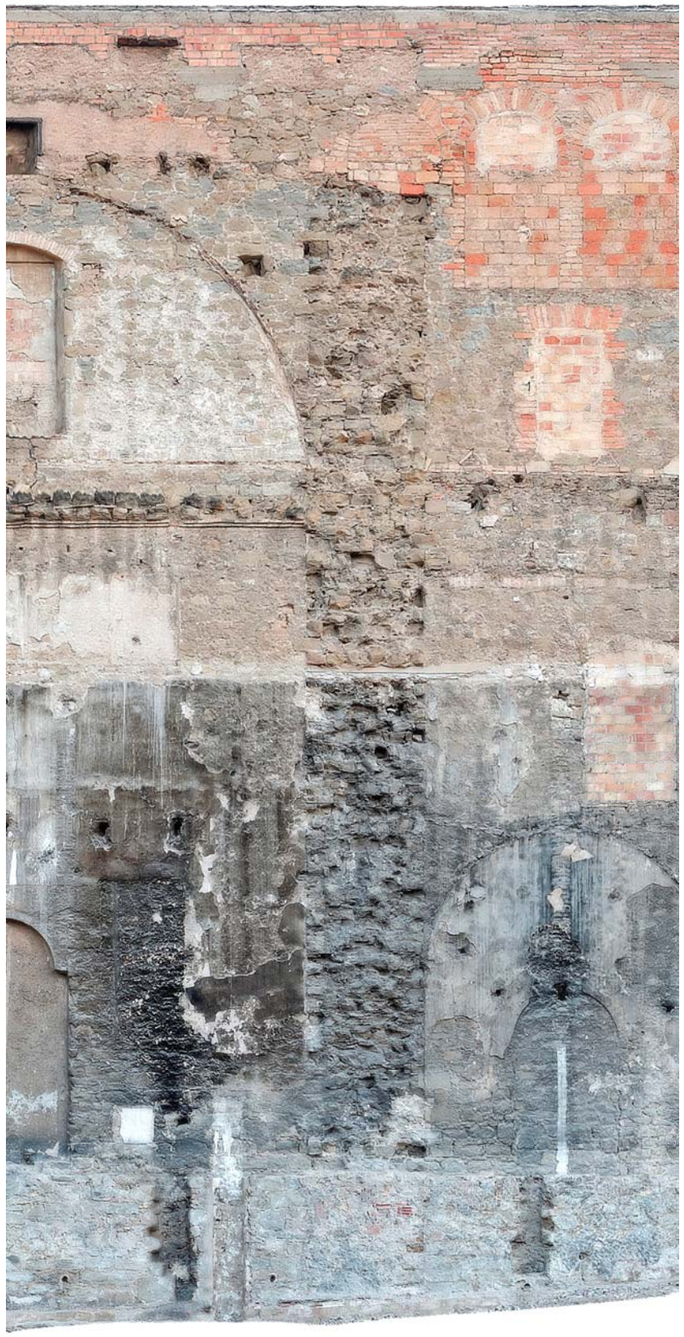

i221. Conjunt de l'antic hospital i església de Santa Llúcia, amb la nau de l'església del col·legi barroc al fons. 1890 ap. Autor desconegut. Font: Arxiu Companyia de Jesús a Barcelona

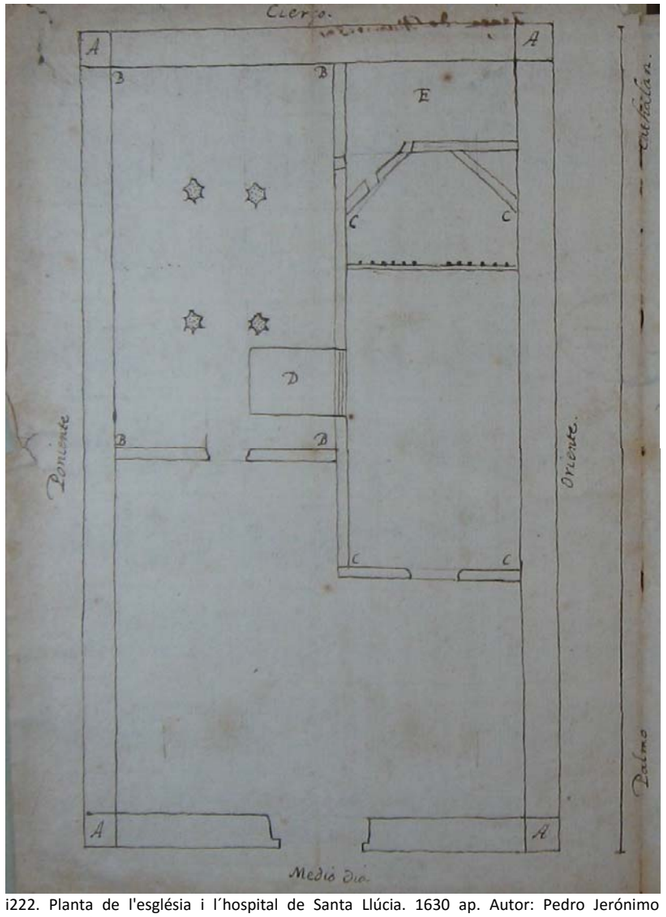

i222. Planta de l'església i l´hospital de Santa Llúcia. 1630 ap. Autor: Pedro Jerónimo Continente (mestre d'obres jesuïta). Font: ARSI Roma

3.1. SÍNTESI I ESTAT DE CONSERVACIÓ

En el context del procés d'enderroc de la Sala Loiola-Ciutat, que ocupava l'emplaçament de l'antiga església barroca del Col·legi de Sant Ignasi, s'ha desenvolupat el present estudi històric, arquitectònic i constructiu de l'àmbit oest de l'illa, així com una excavació arqueològica simultània de l'àmbit deconstruït.

Aquests estudis pretenen aglutinar la documentació bàsica per facilitar la interpretació amb rigor dels paraments i elements arquitectònics i arqueològics que han quedat al descobert, d'un notable valor patrimonial i amb certa fragilitat de conservació.

Aquests treballs també suposen una oportunitat per incrementar el coneixement sobre les característiques de l'evolució històrica de Manresa, dels materials, dels sistemes constructius i estructurals del conjunt edificat, aplicables a la resta de cossos del Col·legi que encara es conserven.

3.1.1. SÍNTESI DOCUMENTAL HISTÒRICA

3.1.1.1. L'hospital i l'església de Santa Llúcia

L'illa urbana que envolten la via de Sant Ignasi, la plaça de Sant Ignasi, el carrer de Viladordis i el carrer de Vidal i Barraquer és un indret d'un alt interès històric i patrimonial per a la ciutat de Manresa. Les diferents construccions que han ocupat aquest espai són un perfecte testimoni de l'evolució històrica de la ciutat d'ençà de l'edat mitjana, que sovint s'ha traduït en canvis en la trama urbana i en la renovació, reconstrucció o enderroc d'edificis.

En el seu origen el paratge que ara ocupa aquesta illa era una esplanada amb un lleuger pendent que s'estenia a la riba de llevant del torrent Mirable, fora muralles, davant d'un dels portals de la ciutat i al peu del camí ral de Barcelona. Era part del raval de les Escodines, un barri menestral i de pagesos conegut inicialment amb el nom de barri de la Cuireteria perquè nombrosos obradors del ram de la pell es disposaven a banda i banda del Mirable, un corrent d'aigua brut i de cabal irregular.

Va ser precisament en aquest indret on, en algun moment de mitjan segle XIII, s'hi fundà un hospital que, en els seus primers anys de vida, va rebre el nom d'Hospital Inferior. Eren aleshores anys d'un fort creixement urbà i de necessitats cada vegada més pregones d'atendre malalts, passavolants, pobres i altres persones desvalgudes. Tot hospital medieval tenia una capella per al seu servei i malgrat un intent de bastir-n'hi una vers el 1300, no va ser fins anys més tard que això va ser possible. L'ocasió s'esdevingué arran de la voluntat de la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia de mestres de cases i de murs de voler tenir una capella privativa. El 1321 el bisbe de Vic els autoritzà a bastir la seva capella al costat de l'Hospital Inferior. La capella era en construcció el 1323 i va ser renovada o reconstruïda vers el 1428.

Aparentment res feia preveure que, amb el pas dels anys, aquell hospital, ja conegut amb el nom d'hospital de Santa Llúcia, pogués donar lloc al naixement d'un col·legi de la Companyia de Jesús. Però tal fet va ser possible gràcies a l'estada del fundador de l'orde, Ignasi de Loiola, a l'hospital de Santa Llúcia el 1522, on va experimentar l'episodi del rapte. Pocs anys després de la seva mort l'indret ja havia esdevingut un lloc de veneració i record del futur sant, quan encara faltaven molts anys per a la seva canonització. Prova d'això és l'agulla o pilar commemoratiu en record del pas d'Ignasi per l'hospital que el 1588 el bisbe de Vic Joan de Cardona féu aixecar davant la capella de Santa Llúcia. De fet, la mateixa capella també es va convertir en un lloc ignasià. El 1623 la confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia va traslladar-se a la Seu i els pares jesuïtes, que ja eren propietaris dels edificis de l'hospital des del 1602, van convertir l'església en un temple dedicat a sant Ignasi. I encara més: en l'estança on havia tingut lloc el rapte s'hi va construir una capella, la capella del Rapte, oberta vers l'antiga església de Santa Llúcia. Al mateix temps els jesuïtes feien obres de reforma en els edificis de l'hospital per convertir-lo en col·legi i residència seva.

i223. Vista de l'església barroca del col·legi de Sant Ignasi des de la plaça. 1910 aprox. Autor: Narcís Cuyàs. Font: Arxiu fotogràfic SPAL Diputació de Barcelona

i224. Vista aèria del col·legi i l'església barroca de Sant Ignasi. 1930 aprox. Autor: Llorenç Gamisans. Font: Aloy, J.; Sardans, J. (1990) p.70

3.1.1.2. El col·legi barroc de Sant Ignasi i la seva església

El col·legi de Sant Ignasi va viure un moment d'or durant el segle XVIII, fins al punt que aleshores es plantejà la construcció d'un nou col·legi, de grans dimensions, al costat de llevant del conjunt de l'antic hospital de Santa Llúcia. Un nou edifici de quatre ales entorn d'un claustre i amb una església monumental dedicada a sant Ignasi annexa a l'ala de ponent. Les obres del nou col·legi van començar el 1737, probablement seguint un projecte del mestre d'obres jesuïta d'orígen aragonès José Galván (o Galbán), que va formar part de la comunitat del col·legi manresà entre el 1737 i el 1742. Les obres comptaren amb el recolzament del mestre fuster tarragoní Francesc Magrinyà entre el 1737 i el 1767. Tants les obres del claustre com les del temple s'aturaren arran de l'expulsió dels jesuïtes el 1767. Llavors només s'havien construït la planta baixa de les ales de ponent i tramuntana –i potser la primera planta d'aquestes dues ales– i part de l'església. El projecte original no s'acabà fins ben entrat el segle XIX. L'església es va consagrar el 1820 i les ales de llevant i migdia del claustre no es van aixecar fins a la segona meitat de segle, seguint el projecte de l'arquitecte Modest Fossas Pi, entre 1865 i 1881 aproximadament.

La nova església de Sant Ignasi estava unida físicament amb les capelles de Santa Llúcia i del Rapte a través d'un portal obert a l'extrem de ponent del creuer. La capella del Rapte va ser reconstruïda en estil neogòtic entre el 1881 i el 1885, una obra de l'arquitecte Josep Torres i Argullol.

Al principi del segle XX, doncs, el conjunt arquitectònic del col·legi de Sant Ignasi estava format, en realitat, per dos blocs: l'antic hospital i primer col·legi de Sant Ignasi –que encara era utilitzat com a residència dels jesuïtes i per tenir-hi aules–, amb les capelles de Santa Llúcia i el Rapte. I el nou col·legi de Sant Ignasi, dels segles XVIII i XIX, amb la església de Sant Ignasi. Formava tot un continu.

El moment clau en la història de tots aquests edificis va ser el 1936. Amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola, el Comitè Revolucionari de Manresa va prendre el poder a la ciutat i va imposar l'ordre d'enderroc de totes les esglésies manresanes. Durant la tardor d'aquell any brigades de treballadors a l'atur van aterrar l'església de Sant Ignasi i tots els edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia, amb la capella del Rapte inclosa.

El "col·legi nou" va resultar afectat també pel bombardeig del 1938 i pel seu ús com a caserna, estatge de refugiats de guerra i, a la postguerra, com a presó, però es van mantenir les quatre ales entorn del claustre, si bé l'amputació de l'església de Sant Ignasi va desfigurar per sempre més el projecte primigeni del segle XVIII.

En acabar la guerra el solar on s'havien aixecat l'església de Sant Ignasi i els edificis de l'antic hospital de Santa Llúcia era ple d'enderrocs. Els jesuïtes van promoure dues iniciatives per agençar aquest nou espai alliberat vora el torrent de Sant Ignasi, aleshores ja cobert: una primera, amb l'objectiu de recuperar el lloc ignasià que havia estat abans del 1936, consistí en la reconstrucció de l'església de Santa Llúcia i la sala annexa de l'hospital on va tenir lloc el Rapte (1953-1957), un projecte de l'arquitecte Eugenio Pedro Cendoya de 1949-1950, modificat el 1957.

Allà on s'havia alçat l'església de Sant Ignasi, malgrat una primera idea de fer-hi unes pistes esportives per a les Congregacions Marianes i un monument a la Immaculada (1954), s'optà finalment per bastir-hi la Sala Loiola (1960), que va ser alhora un teatre-cinema i la seu de les Congregacions a Manresa. I d'aquesta manera es va acabar per configurar l'interior de l'actual illa que delimiten la via de Sant Ignasi, la plaça de Sant Ignasi, el carrer de Viladordis i el carrer de Vidal i Barraquer.

El darrer episodi de transformació de l'illa de cases ha tingut lloc recentment, durant la tardor de 2015, amb l'enderroc de la Sala Ciutat (nom que rebia la Sala Loiola des del 1981 quan l'edifici fou donat a l'Ajuntament de Manresa).

i225. Porta conservada a l'àmbit nord de la capçalera de l'església. Font: Arqueòlegs.cat

i226. Mostra dels diversos paviments de l'antiga església del Col·legi de Sant Ignasi, apareguts durant la intervenció arqueològica. Font: Elaboració pròpia

i227. Vista general una vegada finalitzats els treballs arqueològics. Font: Arqueòlegs.cat

3.1.2. SÍNTESI DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

Els treballs arqueològics efectuats en el solar que havia ocupat l'antiga Sala Ciutat han tret a la llum diverses restes que ens permeten seguir coneixent el passat més recent de Manresa. Sens dubte, les més importants corresponen a l'església de Sant Ignasi, un temple d'època barroca que fou enderrocat fins a cota de fonamentació, pedra a pedra, l'any 1937 en el context de la Guerra Civil Espanyola. Aquest edifici jesuïta, de 40 metres de llargada per 18 d'amplada, comptava amb diversos murs diafragma, similars a contraforts, a l'interior de la nau, entre els quals s'hi bastiren diverses capelles laterals. Malauradament, de l'absis, pràcticament destruït per la construcció del fossat del escenari del teatre de la Sala Loiola-Ciutat, només s'ha conservat la fonamentació de la meitat de ponent. Així mateix, també s'han localitzat els passos entre murs diafragma, que configuraven una zona que permetria el pas d'una capella lateral a una altra. D'aquest període s'han detectat fins a tres modificacions en la pavimentació de l'església. Així mateix, immediatament al nord de la capçalera de l'església, s'han localitzat dos àmbits adossats que podrien correspondre a aules i estances complementàries del col·legi jesuïta contemporani a l'església.

D'altra banda, els treballs arqueològics també han documentat una fase prèvia a la construcció de l'església de Sant Ignasi. Aquesta, detectada molt parcialment en el quadrant septentrional de l'excavació, correspondria a una llarga ocupació des d'època medieval fins a mitjans del segle XVIII. Aquí, s'han localitzat diversos retalls rectangulars amb les parets revestides de calç i excavats en el subsòl geològic, que podrien estar relacionats amb una zona productiva destinada al treball del cuir, històricament ben documentat a prop del torrent Mirable. Analitzant paral·lelismes d'adoberies excavades a Catalunya o d'altres referents etnogràfics, aquests retalls són molt similars a elements documentats en llocs de producció i manufactura tradicional de la pell.

Altrament, s'ha localitzat una estructura muraria en aquest mateix sector de l'excavació que correspon, sense cap mena de dubte, a un mur anterior a l'església de Sant Ignasi. D'aquest, tot i només haver-lo detectat superficialment, pensem que, per analogia amb altres exemples excavats a Manresa podria, correspondre a la façana d'algun tipus de construcció d'època baix medieval.

L'últim període històric detectat arqueològicament consisteix en la reutilització de la paret de llevant de l'església i dels seus contraforts un cop aquesta ja havia estat enderrocada. En aquest sentit, s'ha localitzat una línia muraria, en paral·lel a aquesta paret lateral, que talla els diversos paviments del temple, cosa que ens indica que és posterior al seu ús. L'aixecament d'aquesta estructura muraria podria definir diversos àmbits situats entre els successius murs diafragma, i ens mostraria alguna mena de construcció feta després de l'any 1937 i abans de la construcció de la Sala Loiola-Ciutat cap a 1960.

3.1.3. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES

El conjunt d'informació documental històrica i arqueològica consultada ha permès caracteritzar una sèrie d'etapes històriques amb repercussió arquitectònica en el conjunt edificat de l'àmbit d'estudi, que es sintetitzen en uns quadres resum inclosos a continuació.

De manera complementària, s'ha inclòs una representació gràfica en planta que tracta de mostrar una hipòtesi de la incidència de les principals etapes històriques amb repercussió arquitectònica.

També s'ha realitzat una lectura estratigràfica dels paraments verticals del cos edificat de l'ala oest del col·legi, consistent en la identificació d'unitats constructives amb característiques diferenciades (materials, tècniques, colors, textures, especejat, dimensions, composició, voluntat, tractament superficial, etc.), plantejant una hipòtesi de correlació entre cadascuna de les unitats constructives identificades i una possible etapa històrica arquitectònica.

La superposició d'intervencions realitzades sobre el conjunt edificat de l'antic col·legi de Sant Ignasi en el decurs de la història conformen la riquesa del seu llegat històric-arquitectònic. Aquests valors patrimonials suposen un repte en relació a la seva capacitat d'acollir dignament la gran diversitat d'usos que actualment s'hi desenvolupen, i que s'han tractat de reflectir gràficament en planta en un document gràfic adjunt.

3.1.3.1. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES DEL CONJUNT DE L'ILLA DE L'HOSPITAL DE SANTA LLÚCIA I DEL COL·LEGI DE SANT IGNASI - QUADRE RESUM (segle XIII a 1635)

A. CONTEXT

A.1.	**Període**	**Anterior a 1260**	**1321-1323**	**1428-1429**	**1435-**	**1522-**	**1553-1564**	**1588-**	**1594-**	**1602-1630**	**1632-1635**
A.2.	**Denominació**	**Hospital inferior**	**Capella de la Confraria de Sant Tomàs i Santa Llúcia**	**Església (nova) de Santa Llúcia**	**Hostal de Gotins**	**Hospital de Santa Llúcia**	**Antic hospital de Santa Llúcia**	**Pilar commemoratiu de Sant Ignasi**	**Nou retaule major de l'església de Santa Llúcia**	**Col·legi de Sant Ignasi. Capella del Rapte.**	**Reforma de l'antic hospital i de l'església de Santa Llúcia**
A.3.	**Emplaçament i entorn**	Riba esquerra del torrent Mirable, força muralles	Al costat de l'hospital.	Al costat de l'anterior església de Santa Llúcia.	Sobre el carrer lateral a la capella de Santa Llúcia.	-	Al costat del camí de Viladordis.	Davant de la capella de Santa Llúcia, al costat del pont del torrent.	Dins la capella (església) de Santa Llúcia.	Hospital i església de Santa Llúcia.	Hospital i església de Santa Llúcia.
A.4.	**Promoció**	Fundació per Bernat Botí (família important de Manresa)	Confraria de mestres de cases i murs de Manresa	Confraria de mestres de cases i murs de Manresa	Gabriel Gotins (rector de l'església de Santa Llúcia)	-	Administradors de l'Hospital de Sant Andreu. Joan Malet (fuster)	Joan de Cardona (Bisbe de Vic)	Confraria de mestres de cases i murs de Manresa	Consell de Manresa. Companyia de Jesús	Companyia de Jesús
A.5.	**Autoria del projecte**	Desconeguda	Desconeguda	Desconeguda	Desconeguda	-	-	Joan Font (mestre de cases)	Maurici Maimó i fill (fusters) i Jeroni Soler (pintor)	Miquel Vidal (escultor i mestre d'obres - 1626)	Pedro Jerónimo Continente (mestre d'obres jesuïta)
A.6.	**Equip constructor**	Desconegut	Desconegut	Desconegut	Desconegut	-	-	Joan Font (mestre de cases)	Maurici Maimó i fill (fusters) i Jeroni Soler (pintor)	Miquel Vidal (escultor i mestre d'obres de Manresa - 1626)	Planta de l'estat de les construccions, amb una possible tanca perimetral o proposta no executada.
A.7.	**Usos**	Hospital medieval (de la vila de Manresa)	Culte religiós privat. Seu de la confraria de mestres de cases de Manresa.	Culte religiós privat. Seu de la confraria de mestres de cases de Manresa.	Habitacions de l'hostal.	-	Desús com a hospital (1553) Possible taller de fuster (1564) Es manté el culte i la seu de la confraria.	Fita commemorativa. Ex-vot.	Culte religiós privat. Seu de la confraria de mestres de cases de Manresa.	Educatiu i religiós. Trasllat de la Confraria a la Seu de Manresa (1623)	Educatiu i religiós.
A.8.	**Esdeveniments**	-	Construcció de la capella (església) de Santa Llúcia	Enderroc de l'església anterior de Santa Llúcia i construcció d'una més gran al costat.	-	**Estada de Sant Ignasi a Manresa, i episodi del Rapte.**	Unió dels dos hospitals de Manresa (1553). Venda al fuster Joan Malet (1564).	-	-	El Consell de Manresa compra l'hospital als hereus de Joan Malet i en fa donació a la Companyia de Jesús (1602)	-
A.9.	**Singularitats**	Hospital medieval cohetani a l'hospital superior o de Sant Andreu.	-	Portal esculpit actualment conservat a l'interior de l'edifici del Rapte.	-	-	-	Es conserva el contracte de construcció.	Aparentment el retaule havia de contenir l'episodi del Rapte.	Condicionament com a col·legi i d'una capella del Rapte. Es conserva contracte d'obres parcial (1626).	-

B. CARACTERITZACIÓ ARQUITECTÒNICA

B.1.	**Descripció urbanística**	Construcció aïllada, emplaçada fora muralla, a la riba de llevant del torrent Mirable, a la vora d'un dels camins històrics.	Edifici aïllat, al costat est de l'hospital inferior, a la vora del camí de Viladordis.	Edifici nou aparentment adossat a l'antic hospital inferior, sobre l'antic terreny que els separava.	Connexió de la capella i l'hostal existent a l'altre banda del carrer lateral a la capella de Santa Llúcia.	-	-	Fita urbana al camí de Viladordis, davant del portal de la capella de Santa Llúcia.	Interior de l'església de Santa Llúcia.	-	Planta de l'estat de les construccions, amb una possible tanca perimetral o proposta no executada.
B.2.	**Descripció geomètrica**	Gran sala rectangular amb porta oberta a migdia.	Desconeguda	Capella (església) de Santa Llúcia: 5'98m d'ample i 15'25m de llarg. Veure possible planta aixecada als.XVII. (pàg.12)	Desconeguda (potser similar als passos elevats conservats al carrer del Balç)	-	-	Planta quadrada i 24 pams d'alçada (uns 4'80m).	Desconeguda	Capella medieval del Rapte: 11 peus d'altura, 12 peus de llarg, i 7 peus d'ample.	Traça amb escala gràfica i descripció en planta dels edificis preexistents.
B.3.	**Descripció constructiva estructural**	Possible sistema estructural de murs de càrrega i pilars centrals de pedra, amb sostres de bigues de fusta.	Desconeguda	Sistema estructural de murs de càrrega possiblement de carreuons, voltes de creueria amb nervis de pedra.	Cobertura amb volta entre l'hospital i l'església de Santa Llúcia.	-	-	Pedra tallada de Manresa.	Retaule de fusta amb revestiments ornamentals pintats.	Obres de reforma a l'hospital per convertir-lo en col·legi i residència.	Desconeguda
B.4.	**Despcripció energètica ambiental**	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb teies, espelmes, etc.	Desconeguda	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb teies, espelmes, etc.	Desconeguda	-	-	-	-	-	Desconeguda
B.5.	**Descripció artística estilística**	Possible construcció d'hospital tipus llotja típic del gòtic civil català, amb columnes entorxades.	Desconeguda	Capella (església) gòtica.	Desconeguda	Es conserva una planta de l'estat de l'hospital i de la capella al segle XVII.	-	Es conserva un croquis amb descripció aproximada de les seves característiques, reproduït el 1912-1914.	Retaule possiblement tardogòtic o renaixentista.	-	Desconeguda

3.1.3.1. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES DEL CONJUNT DE L'ILLA DE L'HOSPITAL DE SANTA LLÚCIA I DEL COL·LEGI DE SANT IGNASI - QUADRE RESUM (1635 a 1938)

A. CONTEXT

A.1.	**Període**	**1632-1635**	**1737-1742**	**1742-1767**	**1777-1799**	**1810-1820**	**1820-1830**	**1862-1868 1877-1881**	**1881-1885**	**1907-1928**	**1936-1938**
A.2.	**Denominació**	**Reforma de l'antic hospital i de l'església de Santa Llúcia**	**Col·legi (nou) de Sant Ignasi**	**Col·legi (nou) de Sant Ignasi**	**Pontarró de Sant Ignasi**	**Col·legi (nou) de Sant Ignasi**	**Col·legi (nou) de Sant Ignasi**	**Col·legi (nou) de Sant Ignasi**	**Capella (nova) del Rapte**	**Antic hospital de Santa Llúcia**	**Enderroc de l'hospital de S. Llúcia i l'església del col·legi**
A.3.	**Emplaçament i entorn**	Hospital i església de Santa Llúcia.	Al costat est de l'hospital i l'església de Santa Llúcia.	Al costat est de l'hospital i l'església de Santa Llúcia.	Sobre el torrent de Sant Ignasi.	Al costat est de l'hospital i l'església de Santa Llúcia.	Al costat de l'hospital i l'església de Santa Llúcia.	Ales est i sud del col·legi.	Adjacent a l'església medieval de Santa Llúcia, substituïnt part de l'hospital medieval.	Davant la plaça de Sant Ignasi.	Davant la plaça de Sant Ignasi.
A.4.	**Promoció**	Companyia de Jesús	Companyia de Jesús	Companyia de Jesús	Ajuntament de Manresa	Companyia de Jesús	Companyia de Jesús	Ajuntament de Manresa. Companyia de Jesús	Companyia de Jesús	Ajuntament de Manresa. Companyia de Jesús	Ajuntament de Manresa. Comitè Revolucionari de Manresa.
A.5.	**Autoria del projecte**	Pedro Jerónimo Continente (mestre d'obres jesuïta)	José Galbán (mestre d'obres jesuïta)	Mestre d'obres jesuïta?	Miquel Puig (mestre d'obres - pont)	Desconeguda	Desconeguda	Modest Fossas i Pi (arquitecte) (1834 - 1904)	Josep Torres i Argullol (arquitecte) (1850? - 1909)	Desconeguda Possibilitat de: Lluis Antoni Calvet (mestre d'obres)	Desconeguda
A.6.	**Equip constructor**	Planta de l'estat de les construccions, amb una possible tanca perimetral o proposta no executada.	Desconegut	Desconegut	Antoni Portella (contractista - trasllat de l'agulla)	Desconegut	Desconegut	Desconegut	Desconegut	Desconegut	Brigades d'atur forçós.
A.7.	**Usos**	Educatiu i religiós.	Educatiu i religiós.	Educatiu i religiós. Residència de religiosos (1767 provisionalment?)	Obra civil / Fita commemorativa. Ex-vot (agulla)	Educatiu i religiós. Consagració de l'església (1820)	Educatiu i religiós. Trasllat classes (1830-1831)	Educatiu i religiós.	Culte religiós.	Residència jesuïta.	Ruïna - solar.
A.8.	**Esdeveniments**	-	Inici de la construcció del nou col·legi barroc, possiblement fins al nivell de la planta baixa.	Expulsió de la Companyia de Jesús (1767)	Trasllat de l'agulla de Sant Ignasi al centre del pont (1777). Restauració de l'agulla (1799).	Retorn dels jesuïtes i continuació de les obres del col·legi nou.	Inundació que sobretot afecta al col·legi vell i malmet la capella del Rapte (1824)	Expulsió dels jesuïtes (1868) Retorn de la Companyia de Jesús (1877 a 1892)	-	Venda de l'hospital als jesuïtes (1907). Cobriment del torrent aigües amunt (1911). Incendi de ca l'Arenys (1928?).	Enderroc de setembre de 1936 a març de 1937. Bombardeig aeri amb afectació de la nau oest del Col·legi, al desembre de 1938.
A.9.	**Singularitats**	-	El mateix mestre d'obres intervingué als col·legis de Huesca, Calatayud, Tarazona, Alagón i Teruel.	Al portal del carrer Viladordis apareixia la data de 1751, actualment degradada.	Es conserven transcripcions de les inscripcions explicatives a l'agulla.	Descripció de l'església del col·legi: 38'70 m de llarg, 9'40 m d'ample i 4'80 m ample de les capelles.	-	Es conserven reproduccions dels plànols del projecte (1865).	Es conserva una planta del projecte (1881).	Es conserva un plànol amb una proposta de façana no executada (1890 - Lluis Antoni Calvet).	Es conservaren alguns elements ornamentals singulars com la portalada gòtica de l'hospital.

B. CARACTERITZACIÓ ARQUITECTÒNICA

B.1.	**Descripció urbanística**	Planta de l'estat de les construccions, amb una possible tanca perimetral o proposta no executada.	Ampliació del conjunt edificat preexistent cap a llevant, ocupant uns camps al costat del camí de Viladordis.	Continuació de les obres d'ampliació del nou col·legi.	Trasllat de la fita urbana de Sant Ignasi al centre del pontarró del torrent de Sant Ignasi.	Continuació de les obres d'ampliació del nou col·legi.	Continuació de les obres d'ampliació del nou col·legi.	Completament de les ales est i sud entorn del pati del nou col·legi.	Substitució de part de les construccions preexistents a l'extrem nord-oest de l'illa.	Reformes del conjunt edificat de l'antic hospital, església de Santa Llúcia i capella del Rapte.	Enderroc de les construccions de l'extrem oest de l'illa, a excepció de les ales del col·legi.
B.2.	**Descripció geomètrica**	Traça amb escala gràfica i descripció en planta dels edificis preexistents.	Planta en L, formada per ales oest i nord, i el cos de la nova església entre l'ala oest i els edificis existents a oest.	Es manté la planta en L, creixent en alçada.	Es manté el pilar de 1588.	Es manté la planta en L, creixent en alçada, possiblement fins al nivell del primer o segon pis.	Es manté la planta en L, creixent en alçada, possiblement fins al segon pis. Nova escala al c/Viladordis.	Completament del conjunt edificat entorn del pati central, incorporant les ales est i sud.	Capella adossada a l'església gòtica de Santa Llúcia, de planta amb absis poligonal.	Desconeguda. Canvis en la composició de la façana a la plaça de Sant Ignasi.	Enrunament de l'extrem oest de l'illa.
B.3.	**Descripció constructiva estructural**	Desconeguda	Murs i pilars de càrrega de paredat i carreus, forjats de bigues de fusta i revoltó ceràmic, i voltes de maó de pla.	Murs i pilars de càrrega de paredat i carreus, forjats de bigues de fusta i revoltó ceràmic, i voltes de maó de pla.	Es manté el pilar de 1588.	Murs i pilars de càrrega de paredat i carreus, forjats de bigues de fusta i revoltó ceràmic, i voltes de maó de pla.	Murs i pilars de càrrega de paredat i carreus, forjats de bigues de fusta i revoltó ceràmic.	Murs de càrrega de paredat i carreus, pilars centrals de fosa, bigues de fusta i ferro, i revoltons ceràmics.	Murs de càrrega de paredat i carreus, possiblement voltes de maó de pla i cobertes amb bigues de fusta.	Murs de càrrega de paredat, i possiblement sostres i cobertes de bigues de fusta.	Enderroc fins al nivell d'arrencades de murs i paviments de planta baixa.
B.4.	**Despcripció energètica ambiental**	Desconeguda	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb teies, espelmes, etc.	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb teies, espelmes, etc.	-	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb oli, espelmes, etc.	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb oli, espelmes, etc.	Sistemes amb elevada inèrcia tèrmica, calefacció amb llar de foc, i llum artificial amb oli, espelmes, etc.	Arribada de l'enllumenat públic a gas (1879).	Arribada de l'enllumenat públic elèctric i xarxa de distribució elèctrica a Manresa (1894)	-
B.5.	**Descripció artística estilística**	Desconeguda	Tipus de col·legi religiós jesuïta barroc amb pati central (de dues ales)	Al portal del col·legi del carrer Viladordis hi havia esculpida la data 1751.	Es mantenen els elements principals de l'agulla de 1588 i s'hi afegeixen inscripcions.	Es segueix composició barroca de l'església però hi ha canvis en els ritmes d'obertures al pati de les plantes pis de les 2 ales.	Es segueix composició barroca inicial però hi ha canvis en els ritmes d'obertures al pati de les plantes pis de les 2 ales.	Es segueix el ritme compositiu inicial barroc regularitzant els ritmes de les obertures en façanes.	Capella neogòtica. Comunicació amb l'església de Santa Llúcia a través de 2 portals geminats d'arc apuntat.	Reforma funcional.	-

3.1.3.1. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES DEL CONJUNT DE L'ILLA DE L'HOSPITAL DE SANTA LLÚCIA I DEL COL·LEGI DE SANT IGNASI - QUADRE RESUM (1938 a 2015)

A. CONTEXT

A.1.	**Període**	**1936-1938**	**1940-1957**	**1954-1960**	**1959-1960**	**1960-1971**	**1974-1980**	**1990-1993**	**1995-1999**	**2002-2003**	**2015**
A.2.	**Denominació**	**Enderroc de l'hospital de S. Llúcia i l'església del col·legi**	**Nova capella del Rapte (i església de Santa Llúcia)**	**Projecte de jardins i monument a Sant Ignasi**	**Sala Loiola (posterior Sala Ciutat)**	**Reparacions i enderrocs parcials de dependències de l'antic Col·legi**	**Projecte i obres de restauració de l'antic Col·legi en 3 fases**	**Projectes i obres de rehabilitació de l'antic col·legi**	**Remodelació de l'Arxiu Comarcal**	**Adequació d'oficina de turisme**	**Enderroc de la Sala Loiola-Ciutat**
A.3.	**Emplaçament i entorn**	Davant la plaça de Sant Ignasi.	Aproximadament en l'emplaçament original dels edificis.	Jardins al solar enrunat de l'extrem oest de l'illa, i Museu a les sales de l'antic Col·legi.	Aproximadament en l'emplaçament de l'església del col·legi de Sant Ignasi.	Ales nord, oest i sud de l'antic Col·legi de Sant Ignasi.	Ales nord i oest de l'antic Col·legi de Sant Ignasi.	Ala sud de l'antic Col·legi de Sant Ignasi.	Ala est de l'antic Col·legi de Sant Ignasi.	Extrem est de l'ala sud en planta baixa de l'antic Col·legi de Sant Ignasi.	Àmbit entre l'antic col·legi de Sant Ignasi i el conjunt memorial del Rapte.
A.4.	**Promoció**	Ajuntament de Manresa. Comitè Revolucionari de Manresa.	Companyia de Jesús. Ajuntament de Manresa.	Servei de Catalogació i Conservació de Monuments. Diputació de Barcelona.	Companyia de Jesús. Congregacions Marianes.	Ajuntament de Manresa.	Ajuntament de Manresa.	Ajuntament de Manresa.	Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.	Ajuntament de Manresa.	Ajuntament de Manresa.
A.5.	**Autoria del projecte**	Desconeguda	Eugenio Pedro Cendoya Oscoz (arquitecte) (1894 - 1975)	Camil Pallàs Arisa (arquitecte) (1918-1982)	Antoni Serrahima Esteve (arquitecte) (1910-1979)	José Firmat Serramalera (arquitecte municipal) (1889-1970)	Josep Maria Armengou Vives (arquitecte municipal) (1917-2012)	Frederic Marlet Chavarría (arquitecte municipal)	Marta Pujol Ferrussola (arquitecta)	Joan Sabaté Picasó Horacio Espuche Sotailo (arquitectes)	Serveis tècnics municipals.
A.6.	**Equip constructor**	Brigades d'atur forçós.	Desconegut.	Projecte no executat.	Josep Claret (aparellador) Josep Pintó (contractista)	Lluis Castellà (1962) José Pintó Riera (1960,64) Cots i Claret, S.L. (1962,63) Carlos Cañellas - Sobrerroca (1970,71)	Emilio Vilanova Ribas - S.A. de Construcciones Aceleradas (S.A.C.A.)	Construccions Francisco Vidal, S,A,	Desconegut.	Constructora de Solsona, S.C.C.L.	Control Demeter, S.L.
A.7.	**Usos**	Ruïna - solar. Possible intent de refugi antiaeri a ran de la mitgera-façana oest. (1937-1938)	Museu religiós.	Espai públic (jardins i monument) Cultural (museu, arxiu, biblioteca, aules d'art, conservatori)	Recreatiu (teatre i cinema) Seu social de les Congregacions Marianes.	Museu i Arxiu municipal, i altres usos complementaris.	Museu i Arxiu municipal, i altres usos complementaris.	Museu i Arxiu municipal, i altres usos complementaris.	Arxiu Comarcial de Bages.	Oficina municipal de turisme.	Espai públic (previsió de transformació de l'espai públic de la Via de Sant Ignasi)
A.8.	**Esdeveniments**	Enderroc de setembre de 1936 a març de 1937. Bombardeig aeri amb afectació de la nau oest del Col·legi, al desembre de 1938.	Construí una tanca en el solar derruït (1940ap.) Obertura de sales del Museu de Manresa (1941)	Previsió inicial de monument dedicat a la Immaculada, jardins i pistes esportives (1954)	Inauguració de piscina coberta municipal en part dels terrenys del pati i horta de l'antic col·legi (1958)	**Declaració del col·legi i el seu contingut museístic com a "monument històrico-artístic" nacional (1962)**	Després del tancament durant uns anys es reobre el Museu Comarcal i l'Arxiu Històric de Manresa (1977-78)	-	Intervenció resultant d'un conveni entre l'Ajuntament de Manresa i la Generalitat de Catalunya.	Part dels treballs s'executaren per una Escola-Taller.	L'any 1981 la Companyia de Jesús féu donació de la Sala a l'Ajuntament de Manresa.
A.9.	**Singularitats**	Es conservaren alguns elements ornamentals singulars com la portalada gòtica de l'hospital.	Es conserven varis plànols amb dues versions del projecte. (1949, 1957)	Es conserven els plànols del projecte. (1954)	No s'ha localitzat documentació sobre l'actuació.	Es conserven els projectes i expedients d'obres. (1960-1971)	Es conserven els projectes i expedients d'obres. (1974-1977)	Es conserven els projectes i expedients d'obres. (1990-1993)	No s'ha localitzat informació sobre el projecte ni l'expedient d'obres.	Es conserven els projectes i expedients d'obres. (2002-2003)	Es realitza seguiment arqueològic amb localització d'elements de l'antiga església barroca i anteriors.

B. CARACTERITZACIÓ ARQUITECTÒNICA

B.1.	**Descripció urbanística**	Enderroc de les construccions de l'extrem oest de l'illa, a excepció de les ales del col·legi.	Intent de reconstrucció parcial en el mateix emplaçament.	Intent de reordenar el solar de l'extrem oest de l'illa, enderrocat durant la Guerra Civil.	Ocupació de gran part de l'àmbit anteriorment ocupat per l'església i dependències nord del Col·legi.	Es mantenen els volums de les 4 ales entorn del pati, però s'enderroca el volum extrem nord-est de la via de Sant Ignasi.	Es mantenen els volums de les 4 ales entorn del pati, així com volum retranquejat sud-est del c/ Viladordis.	Es mantenen els volums de les 4 ales entorn del pati, però ja no el volum retranquejat sud-est del c/ Viladordis.	Es mantenen els volums de les 4 ales entorn del pati, però es transforma substancialment gran part de l'interior de l'ala est.	Es consolida la volumetria actual de l'antic col·legi, i l'accés a través de la porta central de la via de Sant Ignasi.	Enderroc de les construccions existents entre l'antic col·legi de Sant Ignasi i el conjunt memorial del Rapte.
B.2.	**Descripció geomètrica**	Enrunament de l'extrem oest de l'illa.	Reproducció de les construccions en planta del plànol del segle XVII, unificant-les amb un volum unitari.	Regularització del volum en planta de l'extrem oest, amb previsió de nou accés al col·legi, i un monument i jardins memorials.	Sala de planta rectangular amb vestíbul d'accés de planta trapezoidal per nova alineació de la plaça de Sant Ignasi.	Conservació dels volums generals, a excepció del cos edificat barroc a l'extrem nord-est de la via de Sant Ignasi.	Conservació dels volums generals, incloent un volum retranquejat a l'extrem sud-est del c/ Viladordis.	Conservació dels volums generals, sense el volum retranquejat de l'extrem sud-est del c/ Viladordis.	Modificació completa de l'estructura i de la distribució interior de l'ala est.	Modificació puntual d'algunes obertures i revestiments interiors de l'extrem est de l'ala nord.	-
B.3.	**Descripció constructiva estructural**	Enderroc fins al nivell d'arrencades de murs i paviments de planta baixa.	Murs de càrrega de paredat i maó ceràmic, voltes de maó de pla, forjats amb bigues de fusta i ciment aluminós.	Desconeguda	Parets i pilastres de càrrega d'obra de maó ceràmic, biguetes i encavallades de ciment armat i tauler ceràmic.	Reparacions puntuals fonamentalment de cobertes. Cegat de finestres superiors de la mitgera-façana oest (1960)	Substitució de bigues de fusta a cobertes per biguetes de ciment armat i tauler ceràmic.	Substitució de bigues de fusta a cobertes per biguetes metàl·liques IPN, encadellat ceràmic, i corretges de formigó armat.	Substitució d'estructura amb pilars de fosa per pilars i possiblement forjats de formigó armat.	Estintolaments puntuals per noves obertures en murs i modificacions de revestiments.	-
B.4.	**Despcripció energètica ambiental**	-	Introducció d'instal·lacions de sanejament, subministrament d'aigua, i electricitat.	Desconeguda	Instal·lacions de sanejament, aigua, electricitat i enllumenat elèctric. Sense inèrcia ni aïllament tèrmic.	Substitució progressiva de canals i baixants per elements de fibrociment. Reparacions instal·lació elèctrica.	Renovació del sistema de recollida d'aigües de cobertes, organitzant fases per ales.	Previsió de canal de xapa de zinc en projecte.	Substitució d'instal·lacions de sanejament, aigua, electricitat, enllumenat elèctric, telecomunicació.	Renovació d'instal·lacions de sanejament, aigua, electricitat, enllumenat elèctric, telecomunicacions i calefacció.	-
B.5.	**Descripció artística estilística**	-	Reconstrucció parcialment neogòtica, neoclàssica i eclèctica de postguerra.	Desconeguda	Edifici amb trets compositius racionalistes a la façana i a l'interior del vestíbul.	Reparacions funcionals.	Rehabilitació funcional de cobertes.	Rehabilitació funcional de cobertes.	Reforma substancial que conserva únicament les façanes exteriors (façanisme)	Reforma d'interiorisme pròpia del moment.	-

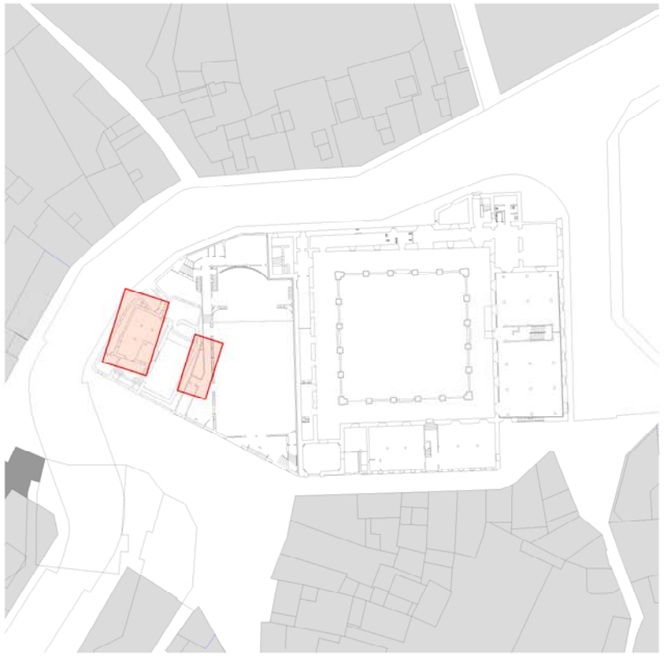

s. XIII -XIV. Construcció Hospital inferior i Capella de Santa Llúcia.

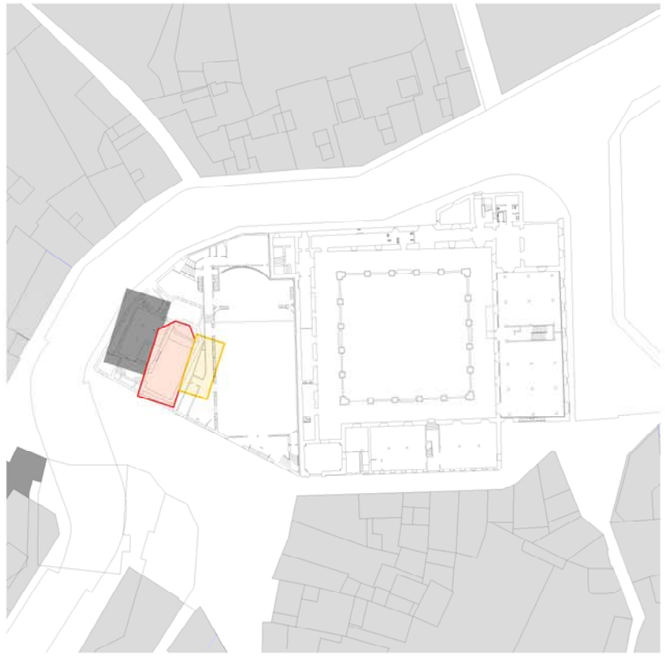

1428 - 1429. Construcció església gòtica de Santa Llúcia.

3.1.3. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES

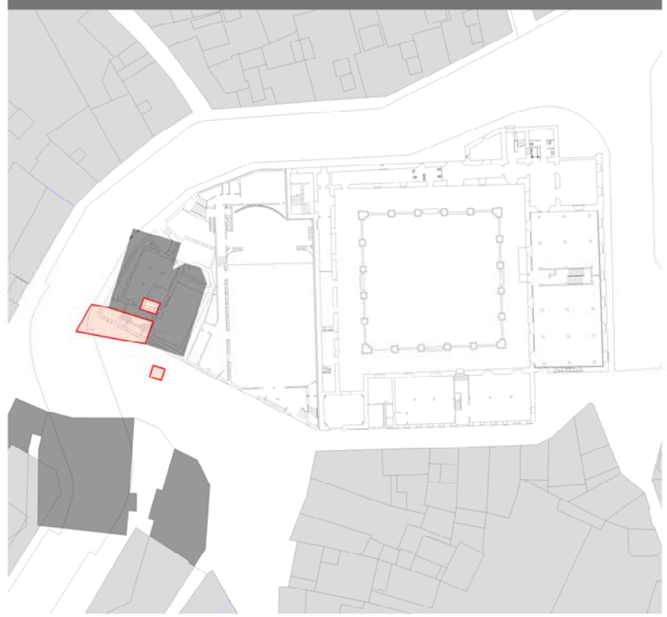

s. XVI - XVII. Reforma i ampliació d'hospital i capella. Agulla St. Ignasi.

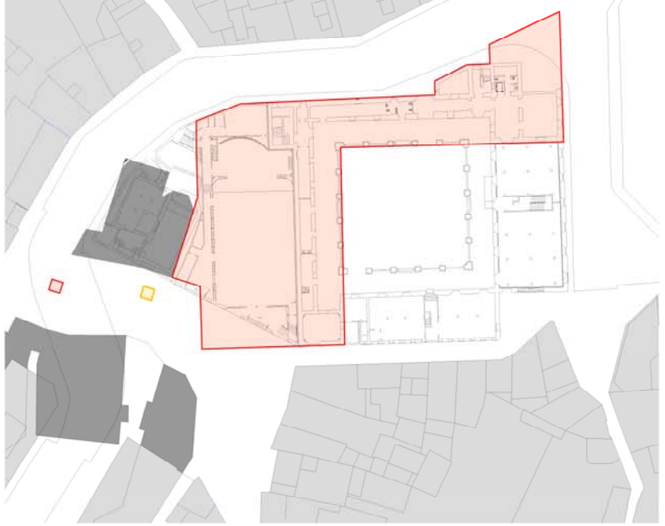

1737 - 1767. Inici construcció ales nord i oest del Col·legi i Església.

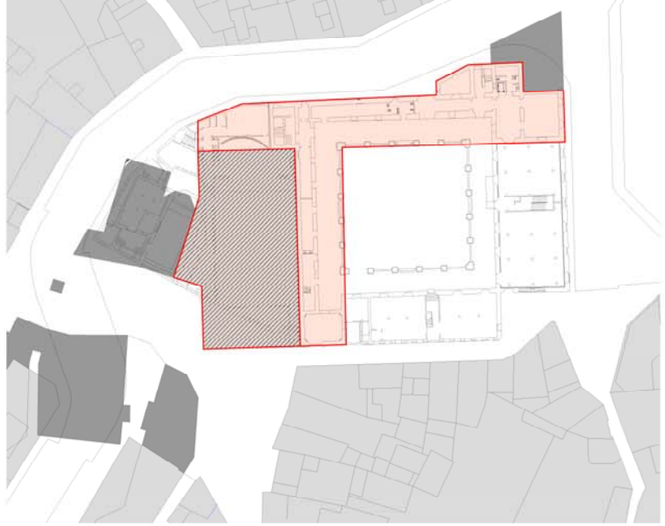

1810 - 1820. Remunta ales del col·legi i acabament església.

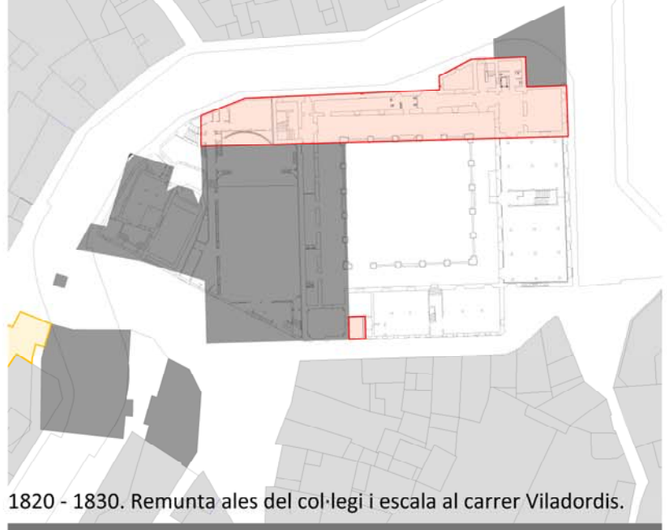

1820 - 1830. Remunta ales del col·legi i escala al carrer Viladordis.

3.1.3.2. HIPÒTESI GRÀFICA D'ETAPES: INICIAL a 1830

CARACTERITZACIÓ E: 1/1250

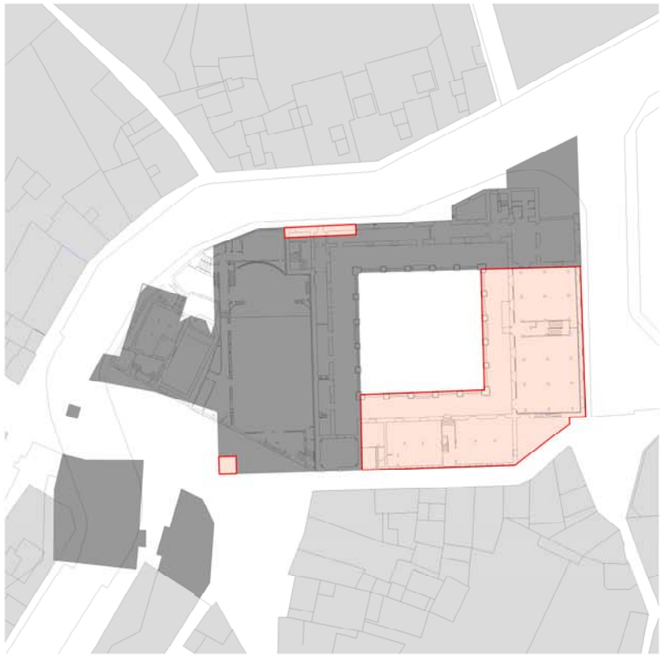

1862-1868 / 1877-1881. Construcció ales est, sud i campanar.

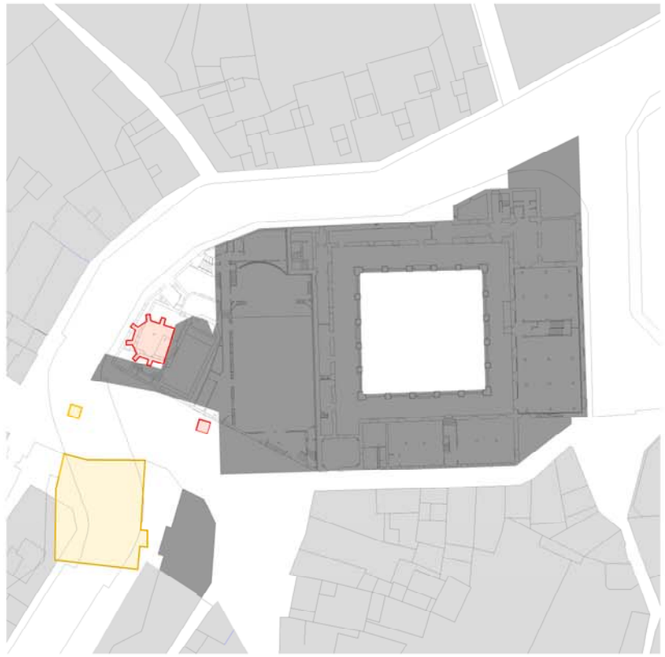

1881 - 1930. Ampliació capella del Rapte. Desplaçament agulla.

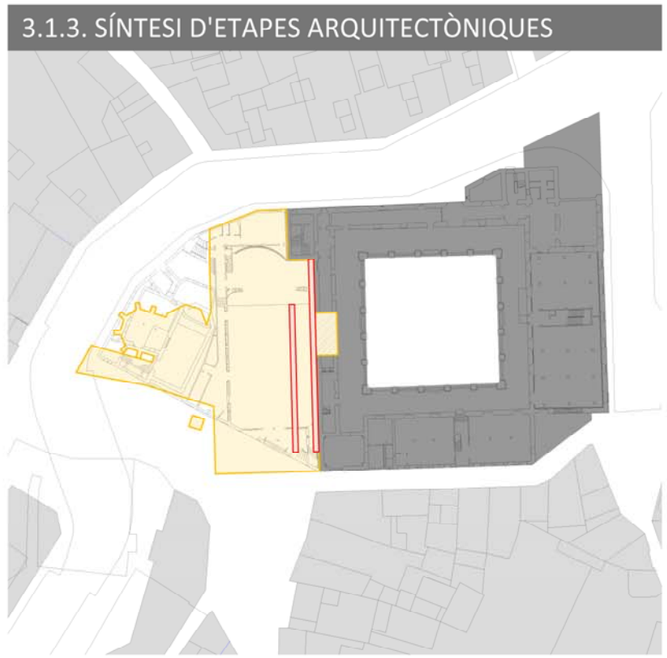

1936 - 1938. Enderroc església i hospital. Afectació bombardeig.
Possible intent de construcció de refugi antiaeri.

1940 - 1957. Construcció Memorial del Rapte i projecte de Monument.

1959 - 1960. Construcció Sala Loiola-Ciutat i cegat finestres front oest.

1960 - 1971. Reparació de cobertes i enderroc extrem nord-est.

3.1.3. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES

3.1.3.2. HIPÒTESI GRÀFICA D'ETAPES: 1830 a 1971

CARACTERITZACIÓ E: 1/1250

3.1.3. SÍNTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES

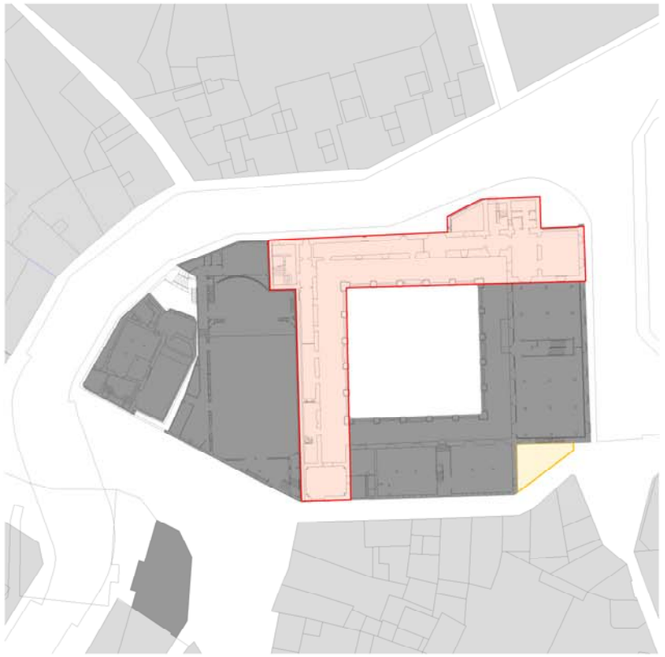

1974 - 1980. Condicionament d'arxiu a 2n pis i enderroc cos sudest.

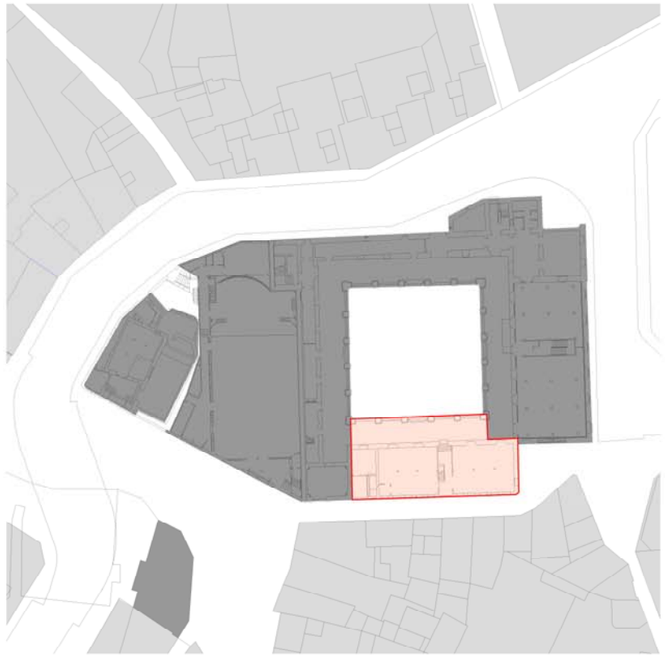

1990 - 1993. Rehabilitació plantes i cobertes ala sud.

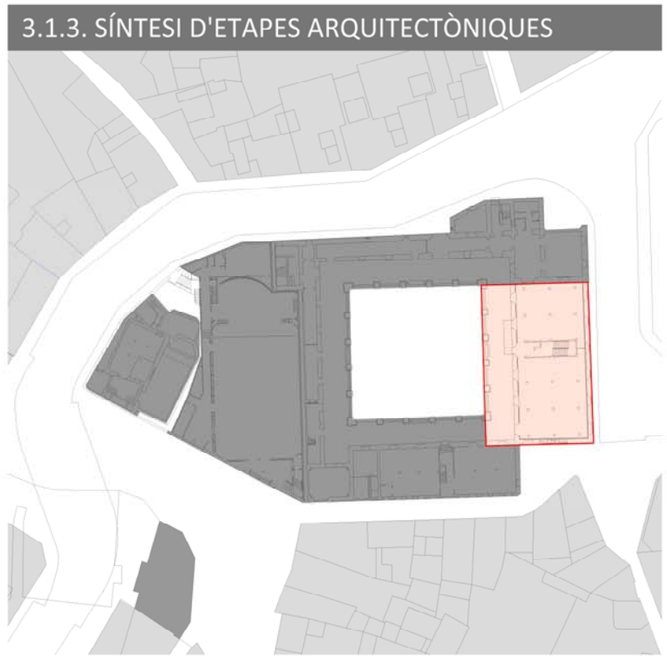

1995 - 1999. Reforma nou Arxiu Comarcal - PB a P3 ala est.

2002 - 2003. Adequació Oficina de Turisme a P. Baixa i Altell

2015a. Enderroc Sala Loiola-Ciutat

2015b. Estat posterior a l'enderroc de la Sala Loiola-Ciutat.

3.1.3.2. HIPÒTESI GRÀFICA D'ETAPES: 1974 a 2015

CARACTERITZACIÓ E: 1/1250

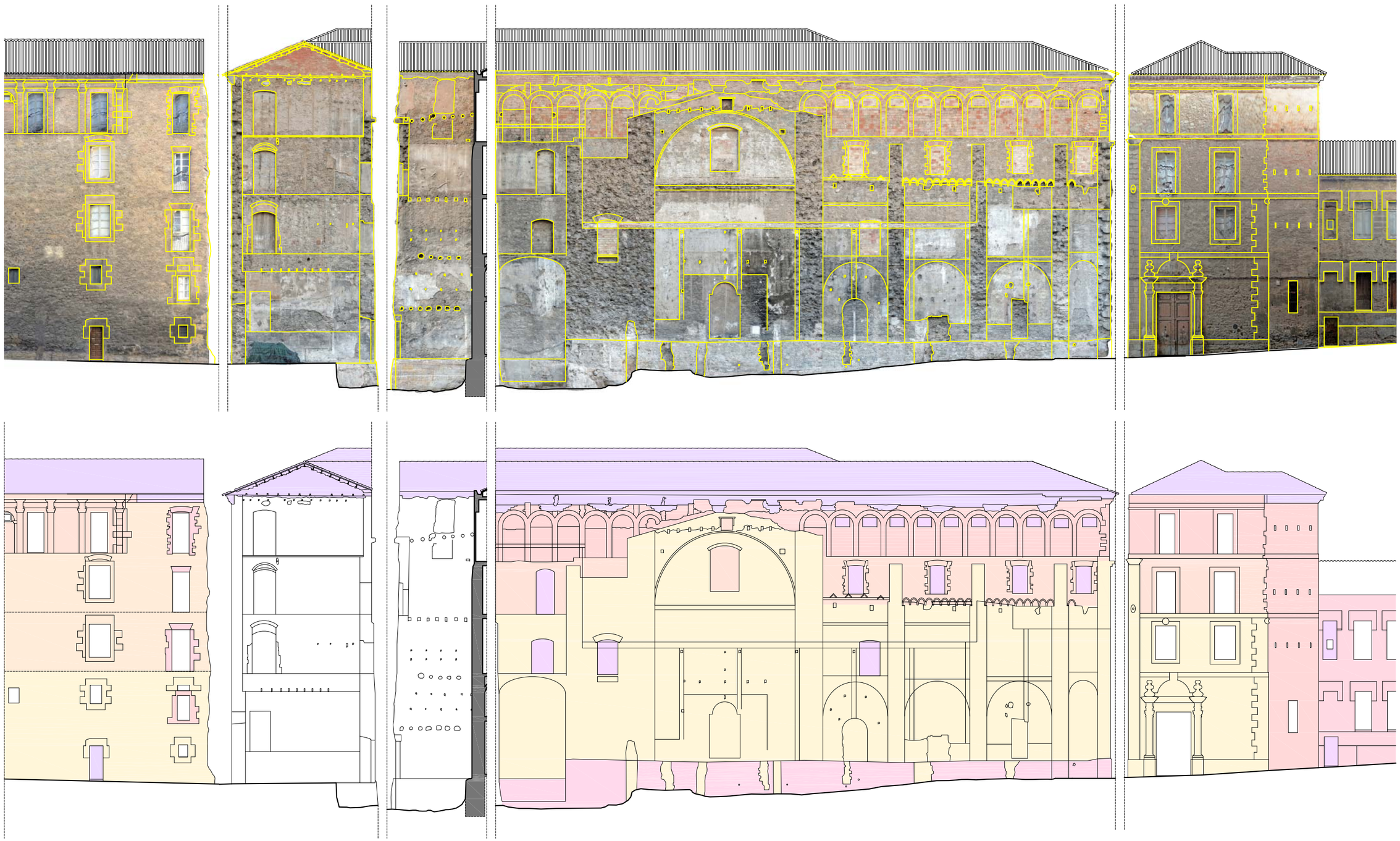

1- 1737 a 1751 ap.	2- 1751 a 1767 ap.	3- 1810 a 1820 ap.	4- 1820 a 1830 ap.	5- 1862 a 1881 ap.	6- 1937 a 1950 ap.	7- 1960 ap.	8- 1960 a 1980 ap.

ANÀLISI ESTRATIGRÀFIC CONSTRUCTIU - HIPÒTESI DE FASES CONSTRUCTIVES

3.1.3.3. LECTURA DE PARAMENTS: MITGERA OEST

CARACTERITZACIÓ E: 1/200

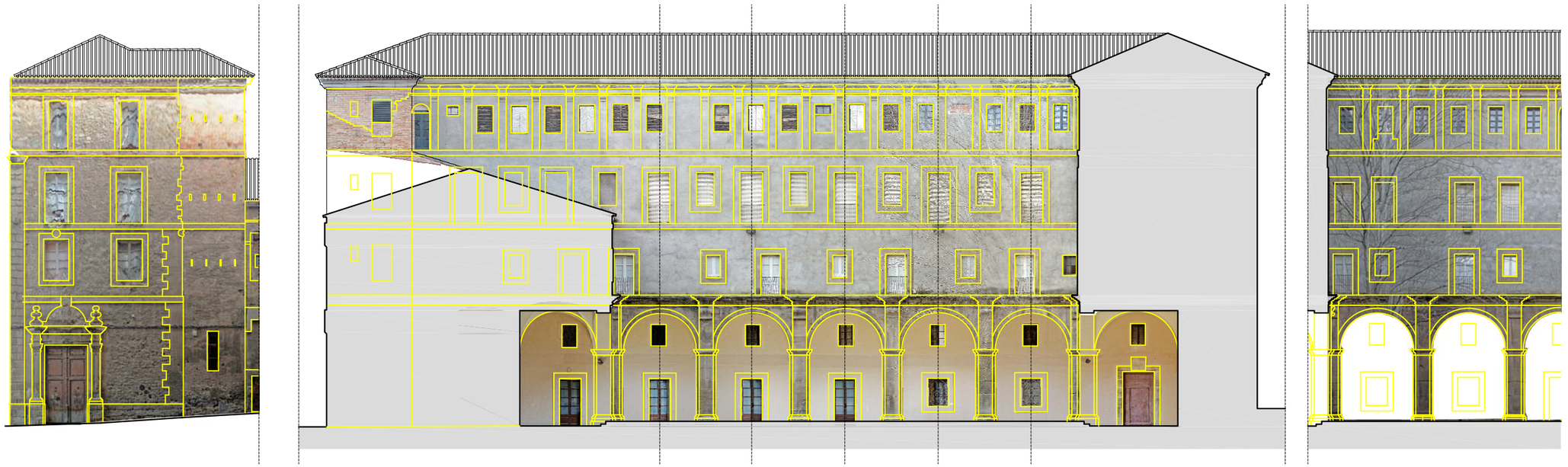

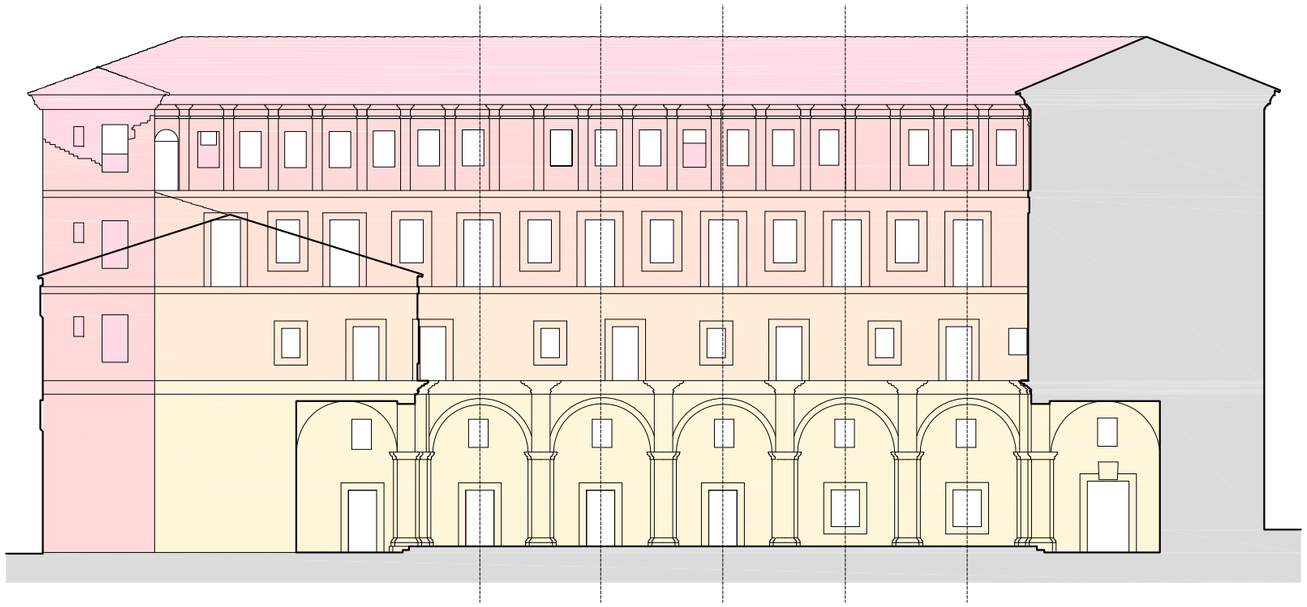

1- 1737 a 1751 ap.	2- 1751 a 1767 ap.	3- 1810 a 1820 ap.	4- 1820 a 1830 ap.	5- 1862 a 1881 ap.	6- 1937 a 1950 ap.	7- 1960 ap.	8- 1960 a 1980 ap.

ANÀLISI ESTRATIGRÀFIC CONSTRUCTIU - HIPÒTESI DE FASES CONSTRUCTIVES

3.1.3.3. LECTURA DE PARAMENTS: FAÇANA A PATI. 1

CARACTERITZACIÓ E: 1/300

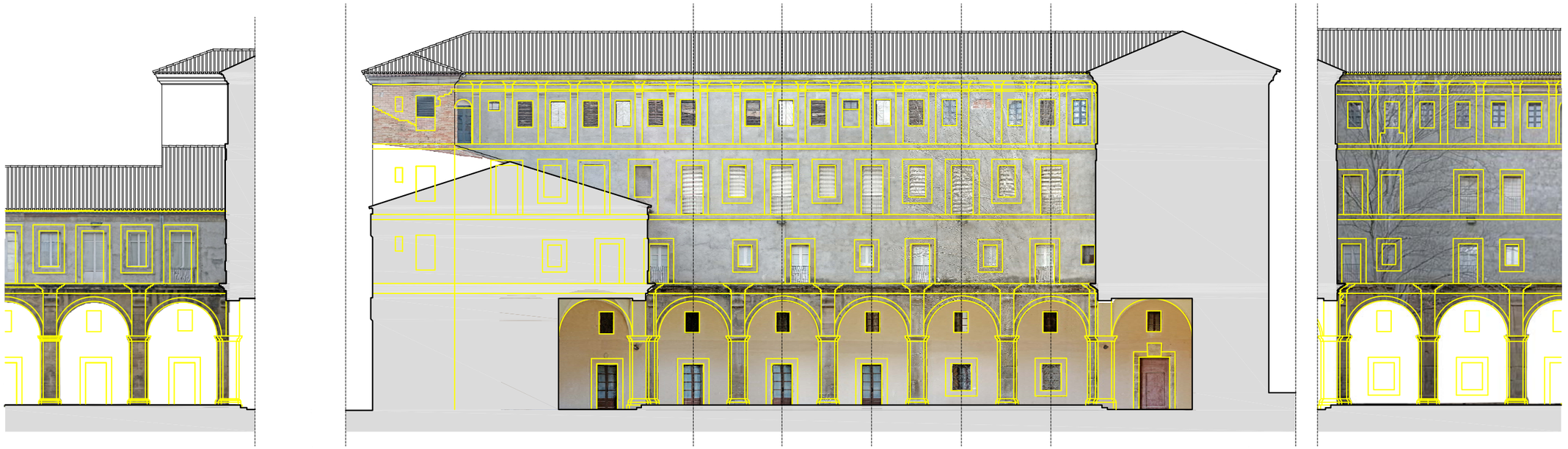

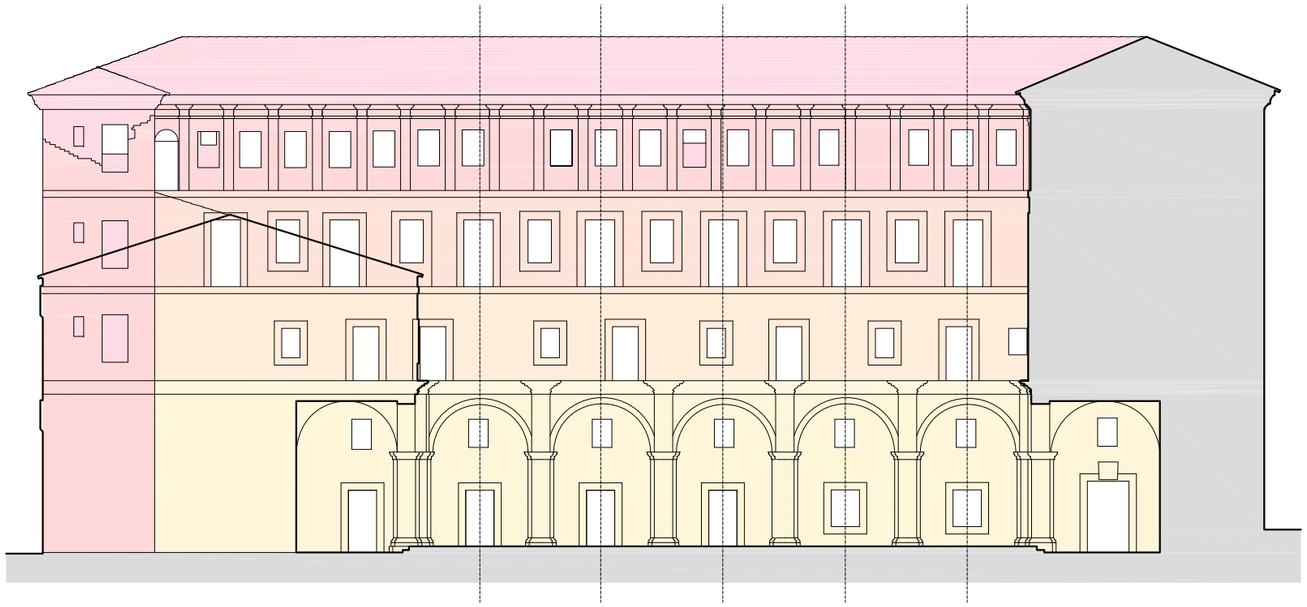

1- 1737 a 1751 ap.	2- 1751 a 1767 ap.	3- 1810 a 1820 ap.	4- 1820 a 1830 ap.	5- 1862 a 1881 ap.	6- 1937 a 1950 ap.	7- 1960 ap.	8- 1960 a 1980 ap.

ANÀLISI ESTRATIGRÀFIC CONSTRUCTIU - HIPÒTESI DE FASES CONSTRUCTIVES

3.1.3.3. LECTURA DE PARAMENTS: FAÇANA A PATI. 2

CARACTERITZACIÓ E: 1/300

3.1.3. SINTESI D'ETAPES ARQUITECTÒNIQUES

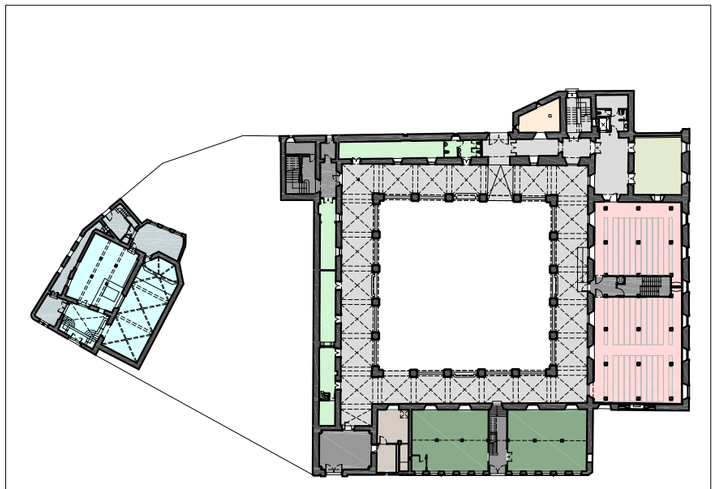

PLANTA BAIXA

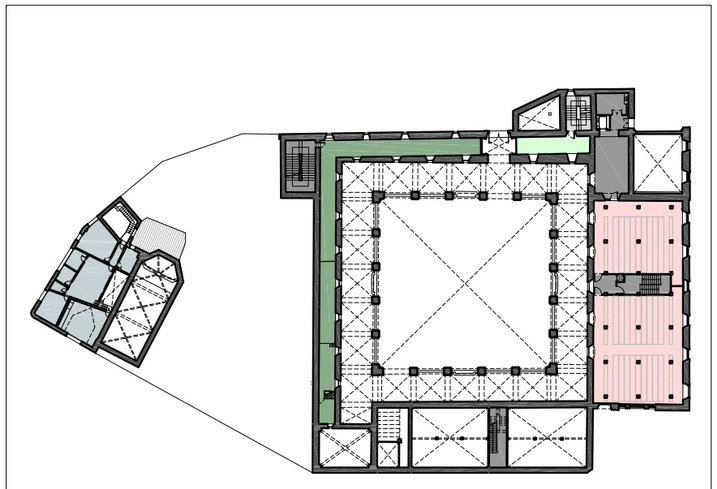

PLANTA ENTRESOL

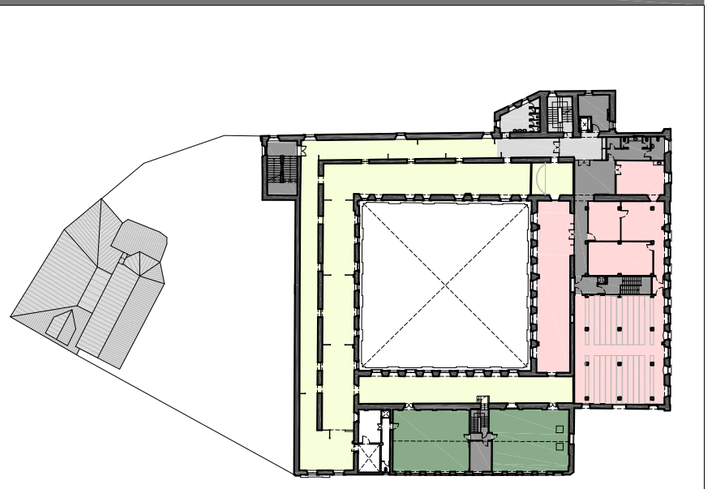

PLANTA PRIMERA

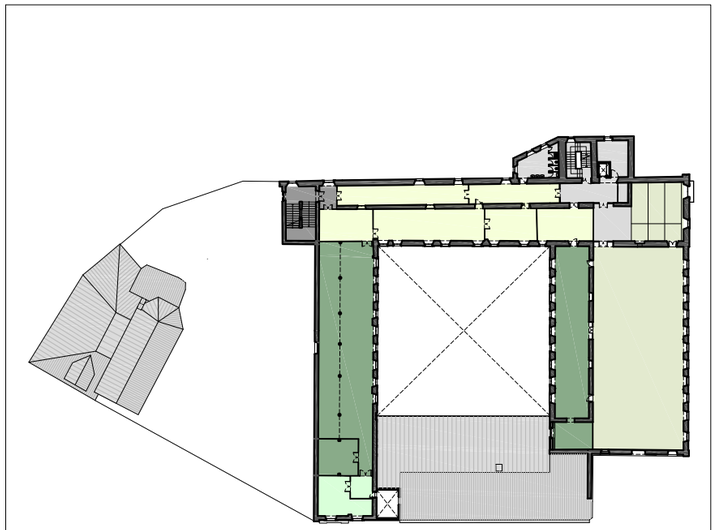

PLANTA SEGONA

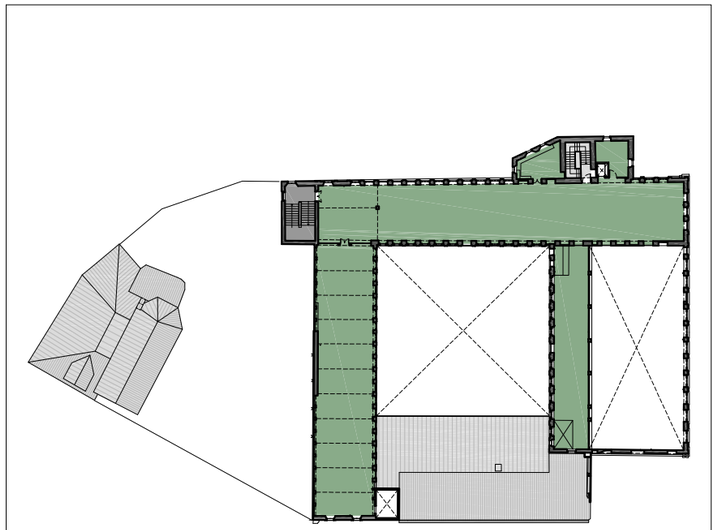

PLANTA TERCERA

LLEGENDA D'USOS

- Circulació i serveis comuns
- Circularció i serveis privats
- Recepció - Oficina de turisme
- Museu Comarcal de Manresa
- Altres espais expositius
- Despatxos
- Ús intern
- Taller-magatzem
- Arxiu Comarcal del Bages
- Desús
- Espai religiós comú
- Espai religiós privat

3.1.3.4. DISTRIBUCIÓ D'USOS ACTUALS EN PLANTES I SECCIÓ

CARACTERITZACIÓ E: 1/900

i228. Ortofotoimatge dels alçats i lectura estratigràfica dels paraments de part de l'àmbit d'estudi de l'antic col·legi de Sant Ignasi. Font: Elaboració pròpia

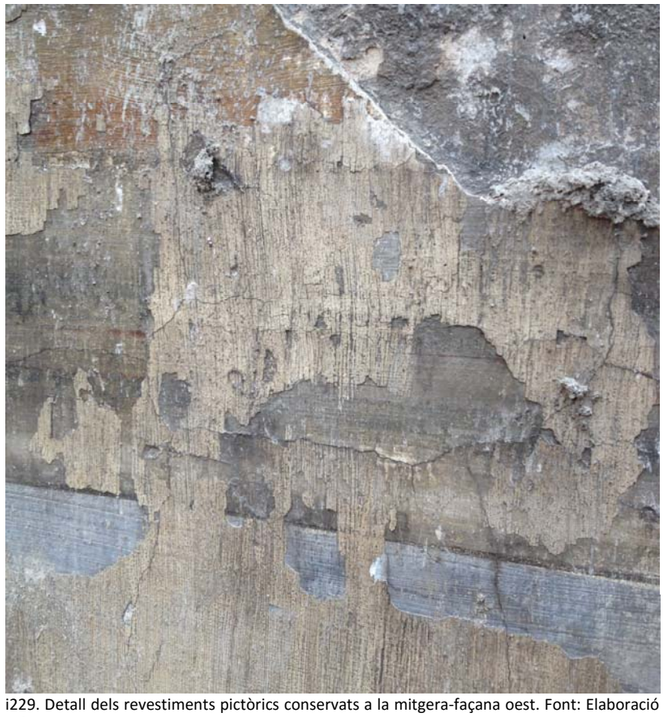

i229. Detall dels revestiments pictòrics conservats a la mitgera-façana oest. Font: Elaboració pròpia

3.1.4. SÍNTESI CONSTRUCTIVA

L'àmbit global de l'estudi està format per dos conjunts edificats amb característiques diferenciades; d'una banda trobem les dependències de l'***antic col·legi de Sant Ignasi***, corresponents a la superposició d'intervencions des del segle XVIII; i d'una altra banda el volum edificat denominat com a ***memorial del rapte***, corresponent fonamentalment a una obra realitzada entre 1949 i 1957.

3.1.4.1. Síntesi constructiva de l'ala oest de l'antic col·legi

El cos edificat oest del Col·legi de Sant Ignasi és bastit majoritàriament amb un sistema estructural de murs de càrrega i sostres amb voltes de maó de pla en el nivell inferior i amb bigues de fusta i revoltons als nivells superiors, excepte a la planta coberta on l'estructura es substituí per jàsseres d'acer i biguetes de formigó al darrer quart del segle XX.

La lectura detallada del diversos tipus de materials i especejats dels murs conservats permet comprendre les successives etapes constructives sobreposades que conformen el cos edificat de l'ala oest del Col·legi.

Precisament la planta baixa i altell d'aquesta ala corresponen a la part més antiga de la construcció barroca que actualment es conserva, juntament amb les mateixes plantes de l'ala nord. En aquesta etapa inicial, bona part dels paraments de les façanes vistes estan formats per obra de fàbrica de carreus de pedra sorrenca, amb morter de calç. Aparentment la planta primera es construí durant una etapa propera en el temps però amb la supervisió d'un mestre d'obres diferent i els seus murs consisteixen en obra de fàbrica de paredat ordinari amb pedra sorrenca i morter de calç. Constructivament possiblement aquesta etapa coincidí amb el completament constructiu de l'església del Col·legi. Més tard s'incorporà una segona planta també de murs de paredat amb morter de calç, que comptava amb finestres obertes per damunt de les cobertes de les naus laterals de l'església. Posteriorment s'afegí una tercera planta, amb els murs al pati interior aparentment formats per obra de fàbrica de paredat i morter de calç i els murs perimetrals exteriors formats per obra de fàbrica de maó massís ceràmic. Aquesta planta també comptà amb finestres obertes al front de les teulades de l'església, de dimensions menors.

Els murs exteriors del Col·legi eren protegits amb revestiments de morter de calç, actualment majoritàriament desapareguts o molt degradats. Òbviament els paraments interiors de l'església també comptaven amb revestiments interiors ornamentals, dels quals s'han conservat una part molt escassa en el mur descobert durant l'enderroc de la Sala Loiola-Ciutat.

Durant l'estudi del conjunt, una vegada enderrocat l'edifici preexistent, s'han extret i analitzat diverses mostres dels materials presents al mur de la mitgera oest del Col·legi. La majoria de mostres analitzades corresponen a revestiments amb voluntat decorativa o simplement funcional. En tots els casos es detecta un morter de base de calç, sigui com arrebossat, sigui com a capa de regularització per a rebre'n un altre que consisteix en una barreja de calç amb sorra (normalment de mides mil·limètriques) de quars, feldspats, roques metamòrfiques i alguna sedimentària (gres). En alguns casos, especialment per a rebre estuc, la granulometria de la sorra és més fina, tot mantenint la mateixa composició general. L'origen més probable de les sorres per als morters són les terrasses properes, atès que la seva composició és coherent amb la que es troba en els morters i la proximitat en facilita l'explotació.

En alguns punts, sobre del morter de base s'hi va aplicar un estuc, normalment de calç, però en alguna de les mostres és de guix. Aquests estucs, de textura fina i amb sorra de mides submil·limètriques -ocasionalment marmolina- solen tenir gruixos entre 5 i 10 mm i en la majoria dels casos devien estar pintats, sigui uniformement, sigui amb emmarcaments envoltant les obertures o destacant el sòcol (com en algun dels àmbits de la part superior). Les pintures que s'han pogut detectar no són figuratives, sinó simplement geomètriques i fetes amb materials senzills: guix amb cola i pigments terra i ocasionalment, blau de Prússia.

En alguns dels àmbits estudiats es detecten -almenys- dues fases decoratives, aplicades una sobre l'altra previ picat de la inferior per facilitar l'adherència de la nova aplicació, en aquests casos normalment de guix. Igualment, en una de les capelles es detecten diverses accions de reposició de l'estuc que no arriben a abastar tota l'amplada del mur de fons de la capella: sembla versemblant suposar que es deuen a modificacions o canvis del retaule que devia existir adossat al mur.

i230. Ortofotoimatge de la façana sud del conjunt del Memorial del Rapte. Font: Pau Majó

i231. Ortofotoimatge de les façanes nord del conjunt del Memorial del Rapte. Font:Pau Majó

3.1.4.2. Síntesi constructiva del Memorial del Rapte

El conjunt edificat del memorial del Rapte, situat a l'extrem de ponent de la Via de Sant Ignasi i de la plaça de Sant Ignasi, correspon a una recreació dels antics cossos edificats de la capella gòtica de Santa Llúcia, de l'hospital medieval de Santa Llúcia, als quals se li sobreposen diversos espais corresponents a una sagristia i a d'altres sales adjacents, per tractar de conformar un cert volum edificat unitari.

Constructivament es diferencia l'espai arquitectònic que recrea l'antiga capella gòtica de Santa Llúcia format per murs de carreuons possiblement amb reblert de paredat ordinari a l'interior, amb voltes de creueria formades per nervis i claus de pedra tallada, i paraments de voltes de maó de pla.

Just al costat es situa a la planta baixa la recreació de la sala del desaparegut hospital medieval de Santa Llúcia, on s'atribueix l'episodi vital del rapte de Sant Ignasi, format per murs de paredat ordinari, pilars centrals aparentment de carreus de pedra tallada, amb un forjat format per jàsseres, bigues i llates de fusta, sobre les quals es disposen rajoles ceràmiques damunt les quals hi ha una capa de compressió de formigó armat.

Resseguint les seves vores nord i oest es disposen en planta baixa diversos espais amb un forjat format per biguetes de ciment aluminós armat, i revoltons de maó ceràmic. A la part posterior d'aquest conjunt es situa una sala destinada a sagristia i un vestíbul, amb una escala d'accés al pis superior, amb un fals-sostre d'encanyissat enguixat i amb plaques industrialitzades, que oculten la coberta inclinada formada per bigues i biguetes de fusta, que recolzen un tauler de maó ceràmic de pla, amb acabat exterior de teula ceràmica àrab.

A les estances del pis superior s'alternen els murs de càrrega de paredat ordinari, amb parets de càrrega de maó ceràmic, damunt dels quals es recolza un sistema heterogeni de jàsseres de fusta, i bigues de fusta, metàl·liques, i de ciment armat, que recolzen un tauler de maó ceràmic de pla, amb acabat exterior de teula ceràmica àrab.

En planta baixa, a l'interior del vestíbul d'entrada al conjunt edificat, es conserva una portalada esculpida gòtica força malmesa, que antigament es trobava a la façana de la plaça de Sant Ignasi i que, després de l'enderroc general de l'edifici durant la Guerra Civil, s'aconseguí salvar de la destrucció completa i es va recol·locar en el seu emplaçament actual.

És possible que en la reconstrucció de la capella gòtica de Santa Llúcia es reaprofités algun altre element de pedra treballada de l'edifici, com ara alguna clau de volta, però caldria analitzar detingudament els diversos elements existents.

Aparentment també podrien correspondre a elements antics recol·locats tant els carreus de l'arrencada dels brancals de la porta d'entrada a la recreació de la sala de l'antic hospital medieval de Santa Llúcia, com el paviment sobre el qual descansa l'escultura de Sant Ignasi jacent al seu interior.

El conjunt edificat compta amb un acabat exterior predominant de carreuons i paredat vist, amb un revestiment aparentment de morter de calç als cossos edificats posteriors. Mentre que el seu interior mostra les fàbriques de carreuons a l'interior de la recreació de la capella gòtica i les fàbriques de paredat al sòcol de la recreació de la sala de l'antic hospital medieval adjacent, essent revestits amb caire general els paraments interiors de la major part de les estances amb un enguixat acabat pintat.

A la planta baixa, la recreació de la capella gòtica de Santa Llúcia té un paviment enllosat de pedra, de la mateixa manera que el vestíbul d'accés a l'edifici, amb diversos graons també de lloses de pedra en les escales que permeten salvar els desnivells entre les diverses sales del conjunt. En la resta d'estances de planta baixa es poden trobar diversos tipus de paviments: hidràulic, de rajola ceràmica, de gres porcel·lànic, i fins de ciment pòrtland lliscat en els espais més secundaris de servei.

Les fusteries exteriors i interiors són de fusta amb fulles batents, amb envidraments de llunes senzilles de vidre en la major part dels casos. Algunes finestres de l'espai de la recreació de la capella gòtica compten amb vitralls formats per vidres de colors emplomats. Mentre que la planta pis compta amb un lluernari sobre un pati de llums central, cobert amb vidre armat que descansa sobre perfils metàl·lics.

i232. Exemple de les esquerdes que travessen el gruix dels murs a les plantes superiors del recinte de les escales de l'extrem nord-oest. Font: Elaboració pròpia

i233. Exemple dels forats als paraments dels recolzaments de la coberta, per on pot entrar directament l'aigua de pluja a l'interior de l'edifici. Font: Elaboració pròpia

i234. Exemple de l'estat de degradació de la làmina impermeable del canaló de l'aiguafons de les cobertes. Font: Elaboració pròpia

3.1.5. SÍNTESI DE LESIONS I DEFICIÈNCIES CONSTRUCTIVES

En el decurs de les visites de reconeixement realitzades, s'han observat diverses lesions i deficiències constructives que es resumeixen a continuació:

3.1.5.1. Síntesi de lesions i deficiències constructives de l'ala oest de l'antic col·legi de Sant Ignasi:

a) **Fissures entre els envans i els pilars de les arcades** del tercer pis de la mitgera-façana oest, que travessen les juntes constructives, resseguint-ne el perímetre.

b) **Fissures que travessen el gruix dels murs** entorn de les obertures de les plantes segona i tercera de la cantonada nord-oest del recinte de les escales oest, amb una directriu de tendència predominant vertical.

c) **Fissures a les voltes de maó de pla** de la planta altell, amb una directriu de tendència tant vertical com horitzontal, en funció dels trams afectats.

d) **Forats puntuals en alguns recolzaments de biguetes i en el tauler de la vessant de les cobertes**, que faciliten l'entrada directa d'aigua de pluja cap a l'interior.

e) **Degradació de la làmina impermeable** que conforma l'aiguafons entre les vessants de les cobertes.

f) **Dipòsits de sals i taques d'humitats** per filtració d'aigua procedent dels canalons perimetrals de façana, als coronaments dels murs i als extrems del forjat del sostre de la planta tercera. El grau de penetració d'aigua és tan elevat que els usuaris de l'edifici han col·locat recipients permanentment per recollir l'aigua de pluja en els principals punts d'afectació.

g) L'anterior degradació apareix acompanyada en alguns casos de **restes de filferros fixats en les biguetes de ciment armat, juntament a un entrebigat consistent en maons encadellats amb un grau major d'afectació de les humitats**, que semblen correspondre un dèficit constructiu d'algunes obres de rehabilitació recents.

h) **Oxidació superficial** d'algunes jàsseres d'acer laminat del forjat del sostre del tercer pis.

i) **Trencaments i despreniments puntuals d'alguns revoltons** del forjat del sostre del tercer pis.

j) **Oxidació de les biguetes de ferro d'ala estreta** dels forjats del cos adjacent al carrer Viladordis.

k) **Degradació de fusteries exteriors** i dipòsits de sals, i taques d'humitats per filtració d'aigua procedent dels coronaments dels ampits i de les finestres a la planta tercera.

l) **Degradació del material plàstic d'alguns baixants** de recollida d'aigües de les cobertes.

m) **Pèrdues de morter a l'interior de les juntes** d'algunes de les fàbriques dels murs de les façanes.

n) **Degradació de les cornises de pedra**, amb trencaments, erosió superficial, i presència de biofilms i plantes.

o) **Degradació de relleus esculpits i dels elements de pedra treballada** als emmarcaments de les obertures de les façanes.

p) **Despreniments i taques d'escorrentia en el revestiment de morter de ciment pòrtland** a les façanes del pati interior.

q) **Despreniments i taques d'escorrentia en el revestiment de morter de ciment pòrtland** a les façanes del pati interior.

r) **Degradació dels revestiments superficials exteriors de morter de calç** a les façanes.

s) **Degradació dels revestiments superficials inicialment interiors**, de la mitgera-façana oest.

t) **Manca de forjat de la planta tercera a bona part de l'ala est**, que comporta una reducció de la trava del sistema estructural dels murs de façana i un increment de la seva esveltesa.

u) **Presència de pilars de foneria vistos exposats a cert risc d'incendi**, en espais interiors destinats a arxiu i magatzem, sense que es conegui si disposen de sistemes de protecció al foc.

i235. Exemple de les fissures i trencaments d'algunes de les biguetes de ciment aluminós, amb l'armat en un avançat estat de degradació. Font: Elaboració pròpia

i236. Aspecte de les fissures a la paret de càrrega d'una de les façanes, amb la degradació dels revestiments i de les fusteries exteriors. Font: Elaboració pròpia

3.1.5.2. Síntesi de lesions i deficiències constructives del conjunt del Memorial del Rapte:

a) **Fissures i trencaments de fragments de biguetes de ciment aluminós per corrosió de l'armadura** al forjat del sostre de la planta baixa, en algunes de les dependències adjacents a les sales principals.

b) **Fissures de reforços de ciment armat per corrosió de l'armadura** entorn de canalitzacions de sanejament en alguns punts del sostre de la planta baixa, en algunes de les dependències adjacents a les sales principals.

c) **Fissures de les parets de càrrega i del fals-sostre interior** al vestíbul d'accés en planta baixa des de la Via de Sant Ignasi, amb una directriu de tendència vertical-obliqua.

d) **Fissures al tauler de maó de pla de la teulada**, visible en alguna de les estances de la planta pis, amb un patró de directrius obliqües.

e) **Taques d'humitat i degradació de fusteries i revestiments interiors** per filtracions d'aigua entorn dels ampits d'algunes de les finestres.

f) **Degradació de revestiments exteriors sota els ràfecs** de coberta a les parets de les façanes posteriors.

g) **Degradació dels revestiments interiors a les parts baixes de les parets** de les façanes posteriors, més properes al contacte amb el terreny.

3.1.5.3. Valoració global prèvia de lesions i deficiències constructives:

Una part important de lesions i deficiències constructives observades tenen a veure amb degradacions i mancances constructives que faciliten la penetració d'aigua a l'interior de l'edifici, de manera que cal considerar-les com a potencialment greus, ja que poden afavorir l'aparició d'altres lesions i degradacions.

En el cas dels diversos tipus de fissures manifestades en els paraments resultaria imprescindible conèixer en primera instància el seu grau d'activitat, així com analitzar detingudament la seva antiguitat i causes, per tal de valorar adequadament la seva importància. En qualsevol cas, cal considerar-les com a prou importants com per erigir-se en una font d'entrades d'aigua a l'interior de l'edifici.

La presència de diversos processos d'oxidació d'elements estructurals metàl·lics també mereix una especial atenció ja que es tracta d'un procés de degradació que pot arribar a provocar problemes importants en els sistemes constructius del conjunt edificat. En aquest sentit caldria centrar especialment l'atenció en les biguetes d'ala estreta d'alguns forjats ja que es tracta d'uns elements força vulnerables en condicions d'escàs manteniment i aportació continuada d'humitats, com sembla ser el cas que ens ocupa.

Una altra lesió de certa gravetat correspon al procés de degradació observat en diverses biguetes de ciment aluminós en alguns dels sostres del conjunt del Memorial del Rapte.

La degradació dels revestiments dels paraments tant exteriors com interiors, així com de les fusteries o dels elements esculpits de pedra natural, acostuma a alertar-nos de l'existència d'altres processos de degradació que incideixen en paral·lel, afecten sobre un tret característic documental de gran valor històric en relació a la transmissió del llegat patrimonial, i afavoreixen la degradació de l'interior dels murs de càrrega que protegeixen. Per aquests motius es considera també com una lesió important.

[J1]
i237. Imatge aèria des del sud del conjunt de l'illa ocupada per l'antic Col·legi de Sant Ignasi, abans de l'enderroc de la Sala Loiola-Ciutat. Font: BingMaps

3.1.6. SÍNTESI DE VALORS PATRIMONIALS DEL CONJUNT

L'estudi històric, arquitectònic i constructiu desenvolupat en el present document permet concloure que el conjunt urbà de l'antic col·legi de Sant Ignasi constitueix un element patrimonial de gran valor patrimonial cultural:

a) **Valor arquitectònic:** El conjunt edificat de l'antic col·legi de Sant Ignasi, que hauria d'incloure també les restes arqueològiques de l'antiga església barroca, s'erigeix com un element representatiu d'arquitectura escolar religiosa barroca i neoclàssica, amb escassos edificis conservats en el conjunt de Catalunya. Cal assenyalar també que alguns dels espais interiors conserven part dels revestiments originals, oferint l'oportunitat d'esdevenir un referent en el context d'aquest tipus d'edificis. Al tractar-se d'un edifici de propietat municipal, la seva conservació i reutilització com a equipament públic ha estat un repte costós i reiterat, tot i que hauria de considerar-se com a ineludible atenent al seu elevat interès arquitectònic.

   En el cas del conjunt edificat del Memorial del Rapte el seu valor arquitectònic es centra en la seva capacitat de tractar de reproduir els espais perduts durant la Guerra Civil, amb els mitjans i els criteris propis de la postguerra. En conseqüència resulta imprescindible aprofundir en el coneixement del grau d'autenticitat dels elements arquitectònics que el configuren, així com diferenciar les parts reproduïdes corresponents a repristinacions de construccions medievals respecte dels volums introduïts corresponents al projecte de mitjans del segle XX.

   En qualsevol cas, la situació del conjunt edificat, recolzat en la via de Sant Ignasi, a la vora d'una de les portes de la muralla medieval, sobre un dels camins històrics importants de Manresa, en un entorn urbà que constitueix una fita dins el teixit de la ciutat, contribueixen a considerar-lo com un element urbanístic i arquitectònic singular del paisatge urbà.

b) **Valor documental:** El conjunt edificat del memorial del Rapte i de l'antic col·legi de Sant Ignasi, incloent també les restes de l'església barroca, són alhora testimonis i fonts d'obtenció d'informació històrica i cultural únics i insubstituïbles, representatius dels materials, de les tècniques constructives, de les formes de viure, de formar-se, d'expressar la religiositat, i dels hàbits quotidians dels pobladors de Manresa des de l'època medieval fins a l'actualitat.

   És important destacar la conservació de les cicatrius de l'estructura i dels revestiments interiors de l'antiga església barroca del Col·legi, que permeten encara oferir una lectura de la seva destacada envergadura i relació amb les dependències del Col·legi. També el propi Col·legi conserva espais amb un destacat valor documental; com ara l'accés principal del carrer Viladordis, els porxos de les 4 ales del pati interior, les escales de l'extrem nord-oest, així com les estances habilitades antigament a la tercera planta com a dormitoris dels alumnes residents. També en el cas de l'ala est convé considerar el valor documental dels revestiments interiors conservats a les plantes segona i tercera, sense haver pogut entrar a valorar alguns altres dels espais conformen el conjunt de l'antic col·legi.

c) **Valor significatiu:** L'indret on s'emplacen els conjunts edificats analitzats constitueix una fita destacada dins l'imaginari de l'orde religiosa de la Companyia de Jesús, al tractar-se de l'indret on històricament es considera que es produí l'episodi del Rapte de Sant Ignasi. Aquesta circumstància sola ja fa que el seu valor significatiu depassi l'escala territorial de Manresa, del Bages i de Catalunya.

   D'altra banda, l'emplaçament acollí un col·legi religiós de gran prestigi des del segle XVII fins a finals del segle XIX, amb alumnes de gran projecció en la vida social, política i religiosa catalana. A partir del segle XX el conjunt edificat acollí diversos usos religiosos, culturals, educatius i militars, essent un gran reflex dels diversos esdeveniments que conformaren la vivència dels manresans durant el segle XX.

   Es tracta per tant, d'un conjunt edificat capaç d'encarnar amb diversos graus d'autenticitat i rigor la memòria col·lectiva d'un equipament històric destacat de Manresa durant varis segles.

Totes aquestes consideracions recolzaren la protecció del col·legi de Sant Ignasi amb la categoria de Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), d'acord amb el Decret 476/62, de l'1 de març de 1962 (Registre R-I-51-1325), i justifiquen la necessitat de plantejar-ne una adequada conservació.

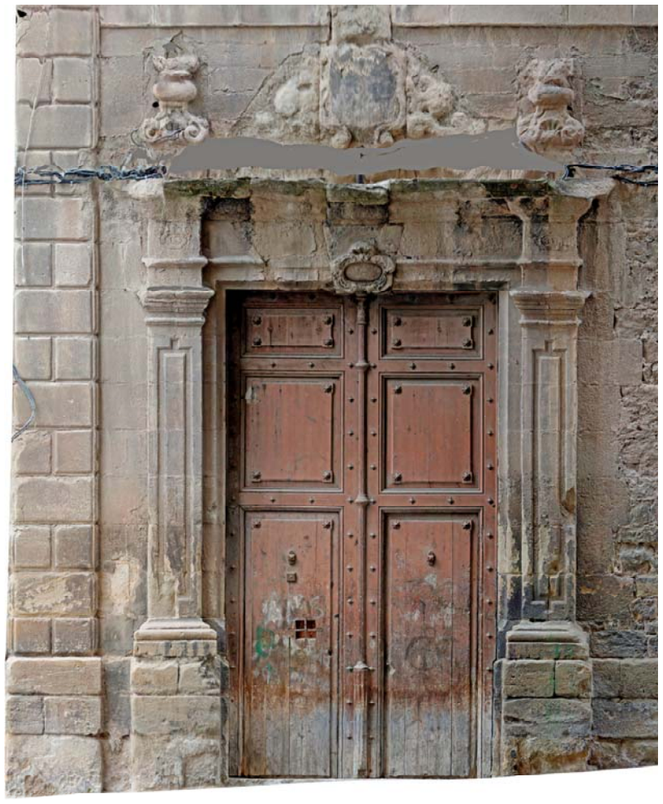

i228. Ortofotoimatge parcial de la portalada barroca de l'antic Col·legi de Sant Ignasi, al carrer de VIladordis. Font: Pau Majó

3.2. RECOMANACIONS DE CONSERVACIÓ

El conjunt edificat de l'antic Col·legi de Sant Ignasi, incloent les restes de la seva antiga església barroca, constitueixen un dels elements arquitectònics més destacats de Manresa, essent un cas de gran valor tipològic en relació al bon estat de conservació d'alguns dels seus espais interiors històrics.

A tal efecte es plantegen una sèrie de recomanacions generals de conservació, formulades seguint els principis i criteris internacionalment reconeguts actualment, bona part dels quals es desprenen de les *Recomanacions per a l'anàlisi, la conservació i la restauració estructural del patrimoni arquitectònic* redactades pel Comitè tècnic ISCARSAH d'ICOMOS i vinculat a la UNESCO.

a) **El valor del conjunt edificat** no **rau** només en l'aparença d'elements individuals, sinó també **en la integritat de tots els seus components**, considerats com un producte únic de la tecnologia constructiva específica del seu temps i espai. Per tant, eliminar les estructures internes i mantenir només les façanes seria una mesura que no satisfaria els criteris de conservació.

b) **Qualsevol intervenció o canvi d'ús** ha de tenir en compte tots els requisits de conservació i de seguretat, i **ha de ser valorada en el context d'un objectiu de restauració i conservació de tot el conjunt**. Qualsevol intervenció o canvi d'ús ha de ser fruit d'un pla integral que doni la importància adequada als diferents aspectes de l'arquitectura, l'estructura, les instal·lacions i la funcionalitat de la construcció. En aquest sentit convé tenir present que la major part d'intervencions realitzades durant el segle XX s'han plantejat de manera parcial, sense una visió global del conjunt, circumstància que caldria evitar d'ara en endavant.

c) Una estructura amb una densitat tant elevada de valors patrimonials arquitectònics, per la seva peculiaritat i la seva història, **requereix una organització del seu tractament seguint diversos passos, similars als que s'utilitzen en medicina**: anamnesi, diagnosi, teràpia i controls de seguiment. Aquest passos es corresponen respectivament amb: la inspecció inicial, la identificació de les causes de les lesions i degradacions, l'elecció de les mesures terapèutiques, i el control de l'eficàcia de les intervencions realitzades.

   En conseqüència, a partir de la identificació de diverses lesions i degradacions de certa gravetat que afecten diversos punts del conjunt edificat, **es recomana el desenvolupament d'una diagnosi global de les lesions i degradacions, que permeti establir unes pautes comunes, que es puguin desenvolupar en etapes successives, seguint una mateixa estratègia i objectiu final**.

d) **Un manteniment adequat** limita o retarda la necessitat d'altres intervencions, i **suposa un estalvi** en els costos de gestió de l'edifici.

e) **Les intervencions han de ser proporcionals** als objectius de seguretat **i** s'han de **mantenir en un nivell mínim d'actuació que garanteixi la seguretat i la durabilitat** causant el menor perjudici possible als valors patrimonials. Cal evitar d'emprendre cap acció si no s'ha demostrat que és indispensable.

f) **Cal basar el disseny de les intervencions en una comprensió total del tipus d'accions o causes** (forces, acceleracions, deformacions, etc.) **que han provocat les lesions i els deterioraments**, així com d'aquelles que actuaran en el futur. La intervenció ha de dirigir-se a l'arrel dels problemes, no pas als símptomes.

g) Per planificar una conservació equilibrada d'un edifici històric són necessàries tant dades qualitatives, basades en l'observació directa del deteriorament dels materials i dels danys, en la recerca històrica, etc., com dades quantitatives, basades en assajos específics i models matemàtics com els que s'utilitzen en l'enginyeria moderna. Aquesta combinació d'enfocaments fa molt difícil establir regles i codis generals.

   Tot i que la manca de directrius clares pot dur fàcilment a ambigüitats i a decisions arbitràries, les normes destinades a les estructures modernes sovint s'apliquen de manera inapropiada a les estructures històriques. Per exemple, l'aplicació sistemàtica de les normes de seguretat estructural, sísmiques o geotècniques contemporànies pot portar a adoptar mesures dràstiques i sovint innecessàries que no consideren adequadament el comportament real de l'estructura. **L'avaluació d'un conjunt arquitectònic històric requereix un enfocament holístic per part d'un equip interdisciplinar especialitzat**, que consideri l'edifici com un conjunt i no faci només una valoració de determinats elements individuals.

i229. Model virtual dels paraments de l'àmbit de la mitgera-façana oest de l'antic Col·legi de Sant Ignasi. Font: Pau Majó

i230. Estat de l'àmbit d'estudi una vegada completat l'enderroc de la Sala Loiola-Ciutat i realitzada la intervenció arqueològica complementària. Font: Elaboració pròpia

h) **El màxim coneixement històric del que ha succeït en el passat pot ajudar a preveure el comportament futur d'un edifici** i constitueix una indicació útil per estimar el nivell de seguretat en el seu estat actual. La història és el laboratori experimental més complet i, a més a més, opera a escala real: mostra com el tipus d'estructura, els materials, les connexions, les juntes, les addicions i les alteracions humanes han interactuat amb diverses accions, com ara sobrecàrregues, terratrèmols, esllavissaments, variacions de la temperatura, contaminació atmosfèrica, etc., la qual cosa pot haver alterat el comportament constructiu o estructural original produint esquerdes, fissures, aixafaments, desploms, deteriorament, col·lapses, etc.

i) L'elecció entre tècniques «innovadores» i tècniques «tradicionals» s'ha de sospesar cas per cas; **cal donar preferència a les tècniques que siguin menys invasives i més compatibles amb els valors patrimonials**, tenint presents sempre els requisits de seguretat i de durabilitat.

j) Sempre que sigui possible, **les mesures que s'adoptin han de ser «reversibles»,** de manera que arran de nous coneixements es puguin eliminar i substituir per d'altres de més adequades. Quan les intervencions no siguin completament reversibles, no han d'impedir intervencions posteriors.

k) **Els materials que s' emprin en els treballs de restauració** (especialment dels materials nous) **han de ser compatibles química, tèrmica i reològicament amb els materials existents**, i les seves característiques han de ser completament conegudes. Aquest coneixement ha d'incloure els efectes a llarg termini, de manera que s'evitin efectes secundaris indesitjables. En aquest sentit, **per exemple, convé evitar l'ús de morters de ciment pòrtland en els revestiments dels paraments exteriors**, al canviar substancialment les condicions d'intercanvi del vapor d'aigua entre els elements constructius i l'ambient interior i exterior.

l) **Cal evitar destruir les característiques distintives de l'estructura i del seu entorn en el seu estat original** o de qualsevol canvi posterior significatiu. L'eliminació o l'alteració de qualsevol material històric o qualsevol característica arquitectònica distintiva s'ha d'evitar tant com sigui possible.

m) **La reparació és sempre preferible a la substitució**. Aquesta circumstància es justifica tant per prudència en relació als valors patrimonials, com per evitar despeses innecessàries, i per sostenibilitat ambiental en el consum innecessari de productes i materials.

n) **Es recomana conservar les imperfeccions i les petites alteracions que són un testimoni del pas del temps,** quan s'hagin convertit en part de la història de l'estructura, sempre que no comprometin els requisits de seguretat.

o) **Només s'ha de recórrer al desmuntatge i la reconstrucció** quan ho requereixi la naturalesa dels materials i de l'estructura i/o **quan la conservació amb uns altres mitjans sigui més perjudicial**.

p) **No s'han d'adoptar mesures que no es puguin controlar durant l'execució**. Qualsevol proposta d'intervenció ha d'anar acompanyada d'un programa de monitoratge que s'ha de dur a terme, en la mesura del que sigui possible, durant l'execució dels treballs. Totes les activitats de control i monitoratge s'han de documentar i conservar com a part de la història de l'estructura.

El present estudi del conjunt edificat de l'àmbit oest de l'antic Col·legi de Sant Ignasi ha permès obtenir un visió històrica àmplia sobre les seves etapes històriques arquitectòniques, així com una descripció global dels principals trets constructius, i de les lesions i deterioraments existents en l'actualitat.

En aquest sentit es constata que **el conjunt edificat manifesta algunes deficiències que comporten un risc per a la seva conservació**, de manera que **es recomana l'ampliació amb major detall i concreció de la seva diagnosi, per tal de poder programar adequadament les actuacions de reparació necessàries**, amb el màxim rigor, eficiència i estalvi en la despesa possibles.

Manresa, desembre de 2015

4. ANNEXOS

4.1. ANNEX 1 : Anàlisi de mostres de revestiments

PATRIMONI 2.0
consultors
patrimoni històric:
estudis i projectes

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Església de Sant Ignasi, Manresa

Materials i revestiments de les restes conservades

Dept. Cristal·lografia i Mineralogia
Universitat de Barcelona
www.patrimoni-ub.net
info@patrimoni-ub.net

Patrimoni 2.0 consultors, s.l.
Escultor Canet 36, local.
Barcelona 08028
tel. 93 200 99 44
www.fempatrimoni.cat
info@fempatrimoni.cat

Església de Sant Ignasi, Manresa

Materials i revestiments de les restes conservades

Autors:

Màrius Vendrell (Universitat de Barcelona)
Pilar Giráldez (Patrimoni 2.0)
Andrés Vadillo (Patrimoni 2.0)
Lorena Merino (Patrimoni 2.0)

Barcelona, Desembre de 2015

Introducció i objectius de l'estudi

En el marc de les obres de remodelació de l'espai que ocupava el teatre Sala Ciutat, a la plaça de Sant Ignasi, a Manresa, han aparegut les restes conservades de la demolició de l'antiga església del col·legi de Sant Ignasi, consistent en el mur oest de la mateixa, en el que es reconeixen les empremtes de les capelles laterals, del transsepte i d'altres dependències ubicades a la capçalera de l'església. Aquestes restes es coneixien des d'abans de la construcció del teatre com ho testimonien fotografies de l'època.

Fotografies de 1939 i actual de les empremtes dels murs de l'església conservades després de la demolició del teatre.

Actualment, les empremtes d'aquests murs estan en relatiu mal estat de conservació, especialment les decoracions que en fotografies antigues eren prou evidents i que després del temps que van restar exposades a la intempèrie, s'han deteriorat significativament. No obstant, queden encara evidències dels antics acabats, com els estucs en els murs

de les capelles i alguns revestiments en dependències fora de l'àmbit de l'església.

En aquest estudi es presenten els resultats de les anàlisis de diverses mostres extretes dels diferents àmbits conservats de l'esmentat mur de l'antiga església. En coordinació amb l'arquitecte Sr. Jordi Morros s'han recollit mostres dels morters de revestiment de diferents zones i de les escasses restes de decoració pictòrica conservada. Les anàlisis d'aquestes permeten assolir informació de certa rellevància pel que fa a les antigues decoracions barroques i eventualment, proposar la seva conservació com a record de les preexistències.

Plantejament experimental

Les mostres s'han fotografiat amb un microscopi de pocs augments i se n'ha tallat i polit un fragment per a ser estudiat i analitzat en microscòpia òptica de reflexió. Addicionalment, s'ha extret un petit fragment de les capes de decoració, el qual s'ha embotit en resina polièster per a ser tallat en una secció estratigràfica que, un cop polida, permet l'estudi i anàlisi de la seqüència de capes de pintura i preparació que formen les decoracions que en algun moment van existir. En algun cas es detecten vàries fases d'acabat corresponents a diferents èpoques, en altres una sola, però en tot cas, les dades obtingudes permeten una documentació del passat d'aquesta església.

Resultats analítics

Les mostres analitzades corresponen, en general, a revestiments dels diversos àmbits que han deixat empremta en el mur oest de l'església, amb l'excepció de la No. 1 que és un morter de construcció extret d'un dels contraforts. Per tant, es tracta majoritàriament d'acabats, alguns amb evidències de restes de pintura decorativa, altres sense. Atès que les mostres responen a diversos àmbits de les antigues dependències i resulten poc homogènies en la seva recol·lecció a causa de les dificultats d'accés a les diverses zones, s'ha optat per presentar la descripció i els resultats de cada mostra en forma de fitxes, que inclouen la seva localització i descripció macroscòpica, alhora que la seva anàlisi i estudi estratigràfic en el cas de les pintures. A les següents pàgines, per tant, es presenten les respectives fitxes de les mostres estudiades.

Pel que fa als pigments aplicats per a les diverses pintures de les diferents fases decoratives dels àmbits associats a l'església o a altres dependències, les anàlisis han posat de manifest que en tots els cassos es tracta de materials relativament assequibles, de baix cost, gairebé tots amb ferro com element cromòfor: així, es troben diversos tons de marró, beix, etc. realitzats amb terres que contenen òxids i hidròxids de ferro, blau de Prússia per als colors blaus de diferents tons, òxid de ferro (hematites) per als vermells. Les pintures són sistemàticament de guix, amb càrrega de calcita (blanc d'espanya) i probablement, cola com aglutinant. Cal especificar, no obstant, que totes les mostres analitzades

corresponen a decoracions molt senzilles, que es limiten a l'acoloriment d'elements que formen part de l'arquitectura (emmarcaments, sòcols, etc.). No s'han pogut analitzar pintures decoratives com les que es veuen en les imatges antigues, actualment desaparegudes.

Pel que fa a la pedra emprada en la construcció, es pot definir com un gres amb fase detrítica formada per grans de quars, feldspats i roques metamòrfiques, units per un ciment de calcita esparítica (ocasionalment dolomititzada) i una matriu de calcita micrítica amb quantitats variables d'argiles (bàsicament il·lita i caolinita). La presència d'argiles limita la durabilitat d'aquesta pedra perquè intervenen decisivament en els processos de degradació. Val a dir, però, que les pedres observades en aquesta façana es limiten a la formació de paredat irregular i el reblert dels contraforts, pel que la seva possible degradació té una incidència limitada en la conservació del conjunt.

Mostra-1
Morter de l'interior del contrafort

Morter de construcció usat per al reblert del contrafort.

Morter blanquinós, poc cohesionat i porós amb lligant blanc de calç. Àrid abundant, heteromètric, des de submil·limètric fins a 1-2 mil·límetres, de morfologia subangulosa a subarrodonida, de litologies variades: quars, fragments de roques metamòrfiques fosques, fragments de calcaries i de gresos.

Mostres 2 i 3
Acabats del mur de fons d'una de les capelles laterals

Estuc del fons de la capella

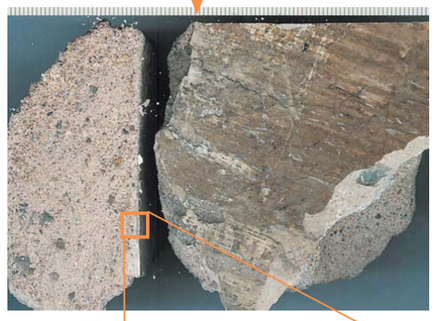

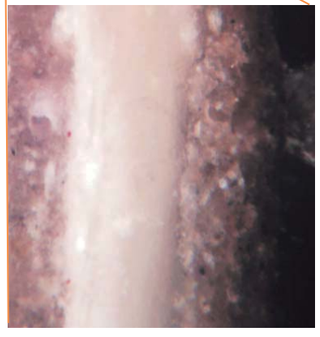

Morter beix clar, lligant de calç. Àrid abundant, heteromètric, des de submil·limètric a mil·limètric (1-2 mil·límetres); hi ha certa granoselecció, les fraccions més grolleres estan principalment a la part inferior del morter. Els grans són majoritàriament de formes equidimensionals amb vores arrodonides; de quars, fragments de roques calcàries i roques metamòrfiques.

Per sobre, una capa de guix, de color blanc, que ressegueix la textura de la capa anterior, de gruix entre 1-3 mil·límetres, amb àrid fi de color blanc i translúcid.

A continuació, hi ha una capa blanca, compacta, de gruix al voltant del mil·límetre, amb algun gra puntual d'àrid blanc, puntualment s'hi observa algun gra blau i algun de vermell.

Seguidament, es troba una capa blanc-marró de gruix irregular inferior al mil·límetre, amb grans vermells i blaus

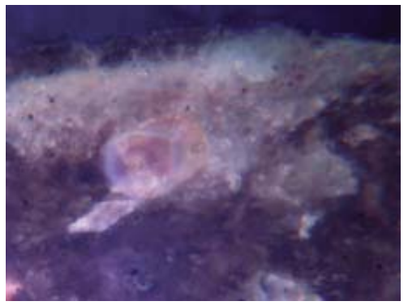

A la base, morter beix clar, cohesionat i compacte, que es disgrega amb certa facilitat. Lligant de calç, de color beix. Àrid molt abundant, heteromètric, des de submil·limètric fins a 3-4 mil·límetres; són grans equidimensionals i prismàtics de vores subarrodonides, entre els que hi ha grans de quars, fragments de roques metamòrfiques (negres) i sedimentàries (vermelles -gresos-).

Per sobre hi ha una capa de morter gris clar, de gruix aproximat d'1 centímetre, cohesionada i compacta però tova. El lligant és de color gris blanquinós, de guix; hi ha àrid de mida força homogènia, (submil·limètrica), format per grans prismàtics i equidimensionals de vores subarrodonides.

Per sobre hi ha una finíssima capa blanca sense àrid, de textura esponjosa, es distingeixen puntualment grans vermells i blaus. En superfície té una capa molt fina fosca de gruix regular, formada per grans vermells -concentrat majoritàriament a la part superior de la capa- i grans blaus en una base marronosa.

En tot l'àmbit del mur hi ha un morter de calç amb àrid fi com a regularització del mur, però per sobre d'aquest es troben seqüències diferents a l'ample del mur. Mostra 2: morter de calç de base amb una preparació de guix de ~ 1-3 mm per a rebre una pintura; Mostra 3, zona a: morter de base amb una capa de guix de 5-6 mm amb àrid similar al del morter; zona b: morter de base amb una capa de calç més fina de 7-8 mm, rascada per aplicar a sobre un enguixat de 5-6 mm amb àrid de marmolina. La diversitat d'estratigrafies de les diverses zones podria respondre a l'existència de diferents retaules al llarg del temps i la corresponent adequació del mur a la mida i geometria d'aquestes peces. Altrament, resulta difícil explicar aquestes diferències en un espai de poc més de 2 m en el mateix mur d'un únic àmbit.

Mostra-4

Morter de revestiment de l'última planta

Revestiment de morter de calç, relativament groller, situat a la planta superior, probablement fora de l'àmbit estrictament de l'església respon a un arrebossat convencional, sense voluntat decorativa.

Morter de color marró, cohesionat però no massa compacte, es disgrega amb facilitat. Lligant de color marró claret, de calç, presenta certa porositat en forma de porus molt petits -submil·limètric- i alguna cavitat una mica més gran. Àrid molt abundant, heteromètric amb mides des de submil·limètric fins a 0,5-1 cm; les fraccions de mides inferiors són les més abundants. Grans de morfologies variades i de vores arrodonies, de composició diversa: quars, fragments de roques metamòrfiques, fragments de calcaries, gresos...

Mostra-5

Morter de revestiment d'una habitació

És l'arrebossat d'una habitació superior, fora de l'àmbit de l'església, que consta d'un morter de base de calç i una capa d'acabat de menys d'un mil·límetre

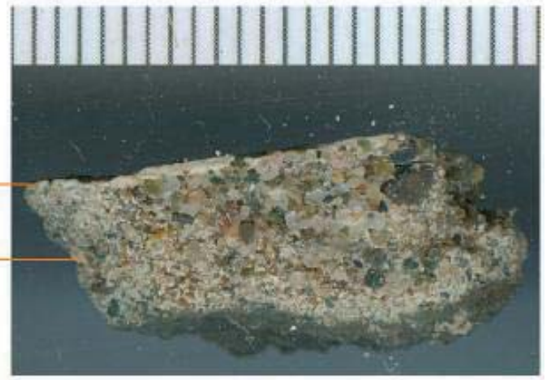

Morter de calç blanc, cohesionat però poc compacte, que es disgrega. Àrid molt abundant, de mida força homogènia, tot submil·limètric, grans de formes equidimensionals i vores arrodonides, de litologies variades: quars, fragments de roques metamòrfiques fosques, fragments de calcaries i de gresos.

Per sobre hi ha una segona capa blanca aproximadament del mateix gruix (1mm), amb lligant blanc i àrid molt escàs de mides molt petites. La separació amb la capa inferior és un línia molt prima de color marró color claret i irregular. En superfície aquesta capa es veu gris, més o menys fosc, per la brutícia acumulada

Mostra-6a

Sòcol vermell del mateix àmbit que la mostra 5

És un morter de calç de revestiment, similar als dos anteriors, per bé que en aquest cas -sòcol- es detecta una capa de preparació per a rebre una pintura vermella (cal imaginar una habitació amb un sòcol vermell) i la resta -aparentment-- blanca (o s'ha perdut la pintura).

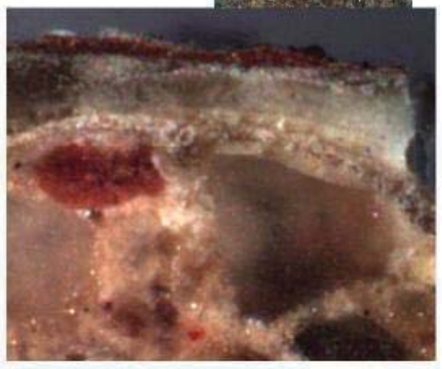

Morter de color beix claret, lligant de color beix clar de calç. Àrid força abundant, heteromètric, de mides des de submil·limètriques fins a mil·limètriques; grans de formes equidimensionals i prismàtiques de vores subarrodonides; hi ha quars, fragments de roques metamòrfiques, fragments de calcaries, fragments de roques sedimentaries vermelles...

Per sobre hi ha una fina capa de color marronós amb algun gra vermell, molt fina, possiblement el seu color es deu a l'exposició

A continuació, dues capes blanques, quasi sense àrid, de gruix aproximadament al voltant d'1 mil·límetre entre les dues (la inferior és més prima que la superior, però no és un gruix homogeni al llarg de la mostra). Tenen textura esponjosa i contenen puntualment alguns granets blaus.

Per sobre hi ha una capa més prima de color vermellós, amb zones més clares i zones més fosques. És una capa prima de gruix regular formada per grans vermell fosc, vermell més clar i intens i brillant i en una base vermella marronosa més fosca. Puntualment algun gra de color groc i algun altre negre.

Mostra-6b

Morter dela volta de maó de pla, entre la 1a i la 2a fulla

Morter de calç, texturalment molt similars als de revestiment, però en aquest cas aplicat en la fulla de doblat d'una volta de maó de pla. Respon als materials tradicionalment emprats en la volta de maó, on la primera fulla podria haver estat construïda amb ciment ràpid o guix.

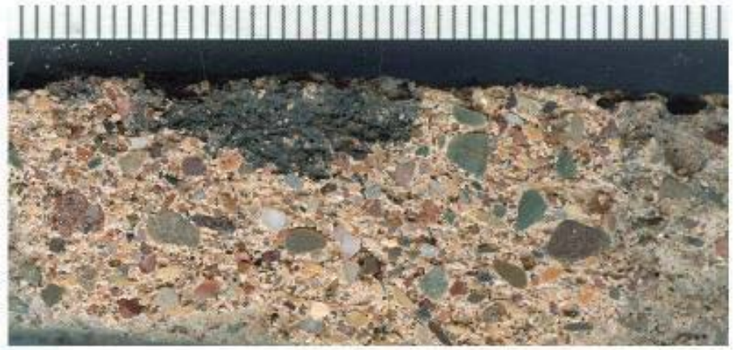

Morter de calç de color marró, cohesionat i compacte. Lligant de color beix claret, hi ha alguns petits porus. Àrid força abundant, heteromètric, va des de submil·limètric a 4-5 mil·límetres; grans equidimensionals i prismàtics de vores subarrodonides; hi ha quars, fragments de roques metamòrfiques, calcaries i sedimentaries -gresos-. Te les superfícies allisades. En varis punts està cobert per restes d'un morter gris fosc.

Mostra-7

Blau del fons d'una de les capelles

És un morter de revestiment d'una de les capelles, possiblement com a regularització del mur, i per sobre hi ha diverses capes de preparació (o emblanquinats successius) fins a rebre la pintura actualment visible.

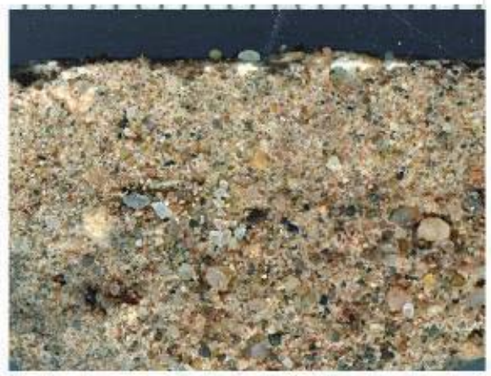

Morter beix clar, lligant de calç. Àrid molt abundant, heteromètric, va de submil·limètric a mil·limètric; les fraccions més grolleres es troben a la part inferior del morter (granoselecció). Els grans són majoritàriament de formes equidimensionals amb vores arrodonides; es distingeixen grans de quars, fragments de roques

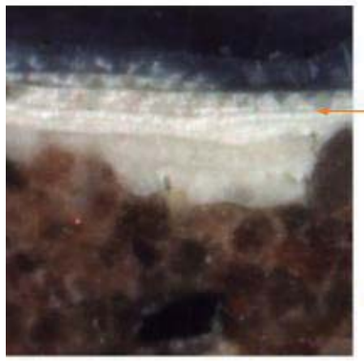

Per sobre hi ha 3-4 capes fines de color blanc, sense àrid, de gruix aproximat d'1 mil·límetre. La primera capa blanca té gruix irregular, ressegueix la textura del morter inferior. La segona capa blanca, més fina, blanca i brillant, de textura més compacta, s'hi distingeixen alguns grans translúcids i es van aplicar dues mans. La tercera capa blanca té un gruix similar a l'anterior, de textura més esponjosa, s'hi distingeixen grans translúcids i puntualment grans vermells. En alguns zones hi ha una quarta capa de les mateixes característiques que la tercera, però que no s'estén per tota la secció. A continuació hi ha una capa prima de color blavós, de gruix irregular, formada per grans blau clar i intens i altres més foscos en una base translúcida-blanquinosa puntualment amb alguns grans vermells. En superfície hi ha brutícia acumulada.

Mostra-8a

Blau de l'emmarcament

Aquesta mostra correspon a la zona propera a l'actual carrer, fora de l'àmbit de l'església i respon a dues fases decoratives diferents: un acabat blau que en algun moment va ser picat per adherir-hi un enguixat amb una capa de pintura marró.

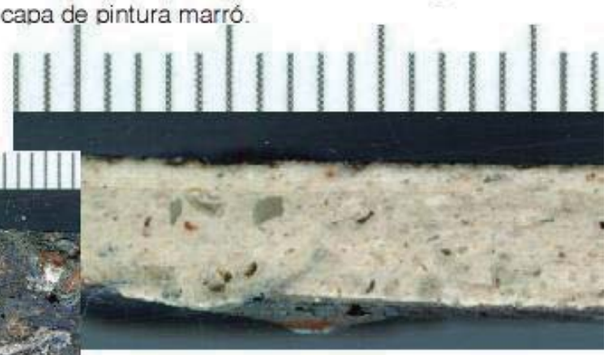

Es tracta de, al menys, dues etapes decoratives.

Inicialment, una capa blau fosc, molt fina i de gruix força regular. Està formada per grans de color blau fosc, vermell i taronges en una base translúcida lleugerament marronosa. A continuació, una fina capa blanca, de textura esponjosa que presenta puntualment algú gra vermell.

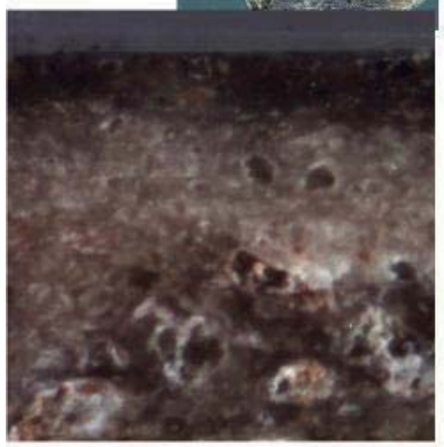

Aquesta decoració va ser picotejada per aplicar un morter blanc trencat, cohesionat i compacte però tou. Lligant de guix, poca porositat, algun porus petit. Àrid escàs, força homomètric i mida submil·limètrica; grans majoritàriament equidimensionals de vores subarrodonides; hi ha grans blancs, translúcids, i algun negre, vermellós i groguenc, amb alguns nòduls blancs.

Per sobre, una capa fina de morter blanc, amb poc àrid de mida submil·limètrica. Presenta un textura força esponjosa i puntualment conte algun gra vermell. Aquesta és la base d'una capa decorativa marró amb zones fosques i alguns grans vermells, de gruix uniforme al llarg de la secció, al voltant del mil·límetre

Mostra-8b

Revestiment de la cantonada

Aquesta mostra, sent del mateix àmbit que la 8a, mostra una estratigrafia diferent: una capa de morter de calç amb àrid fi (típicament un acabat interior), sobre de la qual es va pintar prèvia aplicació d'una capa de guix com a preparació.

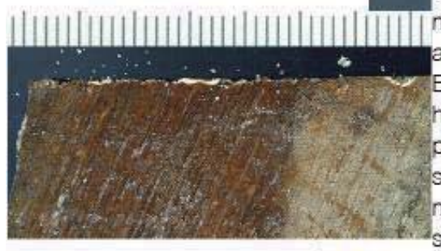

Morter beix clar, cohesionat però no molt compacte. Hi ha dues capes de morter, la inferior més gruixuda i de tonalitat més clara, la superior al voltant d'1 mm de gruix i de tonalitat més beix. El lligant és de calç, l'àrid molt abundant i heteromètric, de mides submil·limètriques, format per grans equidimensionals i prismàtics de vores subarrodonides; hi ha quars, fragments de roques metamòrfiques negres, fragments de roques sedimentaries (vermells i groguencs). La capa de morter superior té l'àrid més groller que la inferior.

Per sobre hi ha una capa blanca d'1-2 mil·límetres de gruix, amb àrid molt escàs de mides submil·limètriques El límit inferior s'adapta al

Seguidament, una capa més fina de color beix amb aspecte una mica sorrenc. Per sobre, en un costat de la mostra hi ha una capa molt més fina de color fosc (marró fosc) i per l'altra una capa també molt fina d'un to gris fosc. Corresponen a les franges de color de la decoració.

La capa marró vermellós presenta un gruix irregular al llarg de la secció. Formada per grans vermell intens i altres més clars en una base translúcida. Es troben alguns grans negres, blaus i grocs. Els grans vermells es concentren cap a la superfície de la capa. (capa beix sorrenca amb vermell en superfície).

La capa gris fosc presenta un gruix regular, està formada per grans blaus, grocs i alguns vermells foscos -un d'ells vermell intens i molt gran- en una base translúcida marronosa.

Mostra-8c

Revestiment de la cantonada. Reblert superior d'enderroc antic?

Revestiment d'un pis superior a l'anterior mostra, on es detecten dues etapes decoratives: una base de morter de calç amb acabat pictòric, picada per adherir un segon acabat (enguixat).

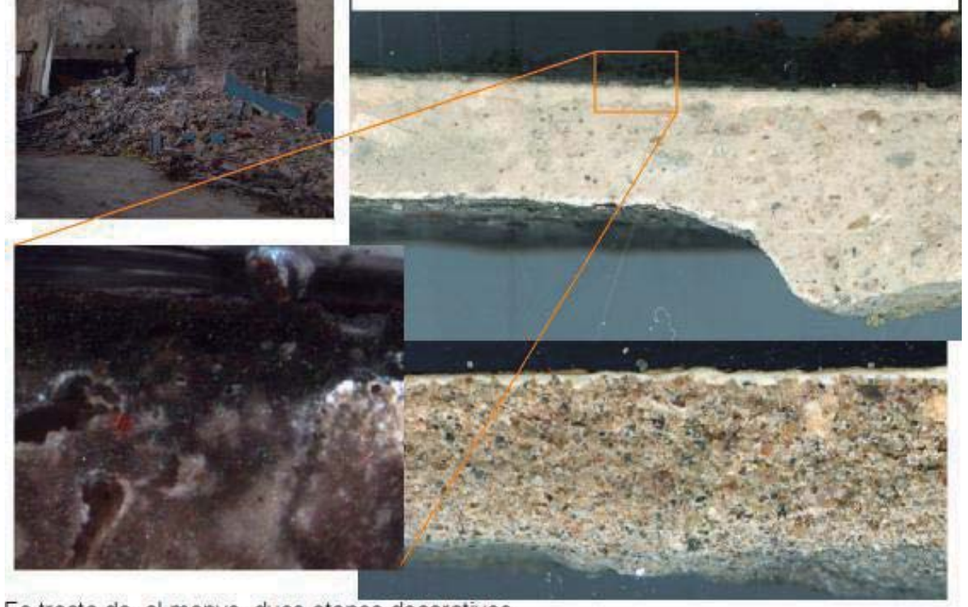

Es tracta de, al menys, dues etapes decoratives.

Primerament hi ha una cap prima, de gruix aproximant d'1 mil·límetre, amb lligant blanc, amb àrid molt escàs. Correspon a la base de la primera decoració.

Seguidament, una capa per amb eleva concentració de grans vermell intens -decoració vermella-. A continuació, una capa més prima i similar on es distingeixen grans blaus i grocs i verds. Seguidament, una capa blava molt prima, amb una elevada concentració de grans blau intens en una base translúcida marronosa. Finalment una capa més prima de color grisós i aspecte una mica sorrenc. Té una textura esponjosa i presenta alguna grans vermells i blaus de forma puntual.

Aquesta decoració va ser picotejada i coberta per un morter gris clar, cohesionat i compacte però tou. Lligant de guix blanc-grisós, àrid poc abundant, de mides submil·limètriques, són grans equidimensionals i prismàtics de vores subarrodonides; hi ha quars i fragments de roques i alguns nòduls blancs.

Mostra-8 d - e

Revestiment de la cantonada

És un morter d'arrebossat de calç, amb àrid gruixut, que podria correspondre a un àmbit exterior. El fet que sigui interior porta a proposar que devia disposar d'una decoració (enguixat o pintat?) actualment perduda

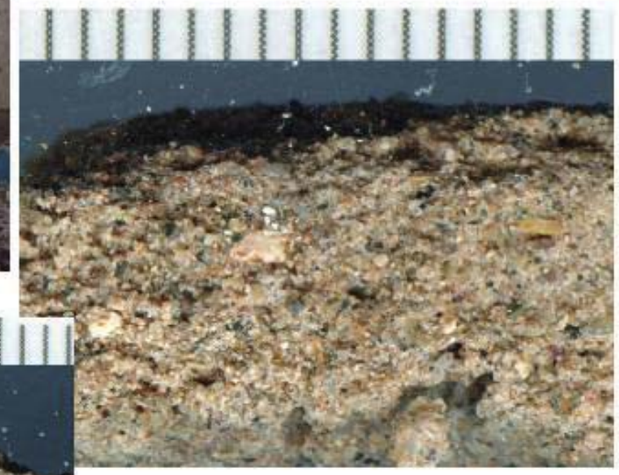

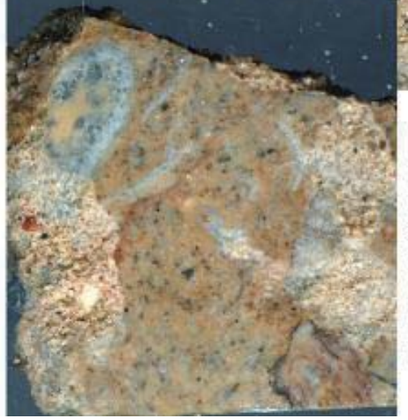

Morter de calç marró clar, cohesionat i compacte però no molt dur. Lligant força abundant amb nòduls o franges blanquinoses. Àrid no molt abundant, heteromètric des de mides submil·limètriques a mil·limètriques, grans prismàtics i equidimensionals de vores subarrodonides; hi ha quars, fragments de roques metamòrfiques i sedimentaries i nòduls blancs.

Mostra-9

Paviment del creuer, obertura exterior

És un morter de guix, amb tractament i àrid idèntic als morters de calç emprats en aquest edifici

Morter beix clar, cohesionat i compacte. Lligant de guix, amb una certa porositat, porus molt petits. Àrid relativament abundant, heteromètric, des de submil·limètric a 2-3 mil·límetres; grans equidimensionals i prismàtics de vores subarrodonides: hi ha quars, fragments de roques metamòrfiques, sedimentaries i calcaries i també alguns petits nòduls blancs.

Mostra-10

Revestiment exterior del creuer

Morter de calç aplicat com arrebossat en la zona superior del creuer.

Morter de calç de color beix clar, cohesionat i compacte però no molt dur (es trenca amb facilitat). Àrid relativament abundant, heteromètric des de submil·limètric a mil·limètric; grans prismàtics i equidimensionals de vores subarrodonides. Hi ha quars, fragments de roques metamòrfiques, sedimentàries -gresos-.

Discussió dels resultats

Com s'ha dit, la majoria de mostres són revestiments amb voluntat decorativa o simplement funcional. En tots els casos es detecta un morter de base de calç, sigui com arrebossat, sigui com a capa de regularització per a rebre'n un altre que consisteix en una barreja de calç amb sorra (normalment de mides mil·limètriques) de quars, feldspats, roques metamòrfiques i alguna sedimentària (gres). En alguns casos, especialment per a rebre estuc, la granulometria de la sorra és més fina, tot mantenint la mateixa composició general. L'origen més probable de les sorres per als morters són les terrasses properes, atès que la seva composició és coherent amb la que es troba en els morters i la proximitat en facilita l'explotació.

En alguns punts, sobre del morter de base s'hi va aplicar un estuc, normalment de calç, però en alguna de les mostres és de guix. Aquests estucs, de textura fina i amb sorra de mides submil·limètriques -ocasionalment marmolina- solen tenir gruixos entre 5 i 10 mm i en la majoria dels casos devien estar pintats, sigui uniformement, sigui amb emmarcaments envoltant les obertures o destacant el sòcol (com en algun dels àmbits de la part superior). Les pintures que s'han pogut detectar no són figuratives, sinó simplement geomètriques i fetes amb materials senzills: guix amb cola i pigments terra i ocasionalment, blau de Prússia.

En alguns dels àmbits estudiats es detecten -almenys- dues fases decoratives, aplicades una sobre l'altra previ picat de la inferior per facilitar l'adherència de la nova aplicació, en

aquests casos normalment de guix. No sembla correspondre a espais de l'església, sinó dependències de la part superior, associables a edificacions adossades, fora dels espais religiosos al voltant de la nau. Igualment, en una de les capelles (mostra No. 3) es detecten diverses accions de reposició de l'estuc que no arriben a abastar tota l'amplada del mur de fons de la capella: sembla versemblant suposar que es deuen a modificacions o canvis del retaule que devia existir adossat al mur, la qual cosa podria implicar la intervenció en les parts visibles d'aquest segons les mides dels retaules.

Possible conservació de les restes

Es valora la hipotètica conservació de les evidències de l'església en l'àmbit de la probable plaça que ocuparà el solar on hi havia l'antic teatre. Òbviament, l'existència d'una antiga església barroca en aquest espai forma part de la història de Manresa i la conservació del seu record a través de les empremtes que ha deixat en el mur de l'actual col·legi es podria valorar com un actiu patrimonial que, sense arribar a musealitzar les restes, ajudi a la comprensió d'un passat no gaire llunyà.

És en aquest sentit que en aquest estudi es valora la preservació de l'esmentada empremta, per bé que la decisió a adoptar haurà de dependre d'altres factors, més enllà de la possibilitat física de la seva exposició. En tot cas, aquesta mostra de les restes de l'església hauria de quedar a la intempèrie, tot i tractar-se d'acabats construïts com a interiors,

amb la complexitat de conservació que això significa. Per aquesta raó aquí s'exposen algunes possibilitats de conservació i, alhora, els riscs i complicacions que aquesta implica.

Resulta evident que si es considera la preservació de l'empremta de l'església, cal abordar la neteja i estabilització de les restes com una primera i indispensable fase de restauració. Aquesta implica l'eliminació amb certa cura dels elements aliens que han anat apareixent al llarg del darrer segle: restes de fumerals, caixes d'instal·lacions obsoletes, restes de l'edificació del teatre... Igualment, caldria abordar la neteja i estabilització dels estucs, arrebossats i altres acabats encara presents, per a la qual cosa es proposa la formació de xamfrans en totes les vores superiors o alternativament, la restitució de les pèrdues amb un arrebossat neutre de morter de calç. Cal entendre que amb aquesta operació, els antics espais de les capelles, habitacions, etc, adquiriran una major presència en destacar dels murs i arrencades dels contraforts existents.

Alhora, aquests elements -que no són altra cosa que murs escapçats- s'haurien d'estabilitzar per evitar la possible caiguda d'elements del reblert a la via pública, la qual cosa es podria dur a terme amb morter de calç hidràulica, disposant reparacions puntuals de tal manera que els elements inestables quedin assegurats per la intervenció. De la mateixa manera, caldria segellar amb morter els forats dels caps de biga d'antics forjats, especialment per evitar la nidificació d'aus urbanes.

A més, i per evitar en la mesura del possible l'escolament d'aigua sobre les superfícies estucades o arrebossades, es

proposa la formació de cornises metàl·liques a l'altura dels diversos forjats, de forma que constitueixin una mena de protecció contra l'escolament i alhora, una interrupció que expulsi l'aigua fora del pla del mur. El disseny d'aquests elements pot ser tant minimalista com calgui, de manera que l'impacte visual sigui mínim, aspecte que també quedarà dissimulat per la seva coincidència amb els antics forjats.

I finalment, es recomana la protecció de la totalitat de les superfícies amb un producte hidrorepel·lent, preferiblement basat en composts de llarga durabilitat, tot evitant els components de molècula molt gran que, en general, tendeixen a degradar-se més ràpidament.

Barcelona, desembre de 2015

Andrés Vadillo

Lorena Merino

Pilar Giráldez

Màrius Vendrell

4.2. ANNEX 2 : Anàlisi de mostra de ciment

Laboratori de Materials
de l'EPSEB
UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA

Escola Politècnica Superior
d'Edificació de Barcelona
Av. Doctor Marañón, 44-50
08028 Barcelona
Tel. 93 401 62 34
Fax 93 401 62 94
e-mail: laboratori.materials@upc.edu

PETICIONARI:
Jordi Morros Cardona
Carrer Calassanç Duran, 225, 2n 1a
Sabadell

Barcelona, 3 de novembre de 2015

ANÀLISI CIMENT ALUMINÓS

1.- MATERIAL OBJECTE D'ASSAIG

Una mostra de formigó endurit aportada pel peticionari el dia 30 d'octubre de 2015 i referenciada per ell mateix com a "mostra extreta de l'edifici situat al carrer Via Sant Ignasi, s/n de Manresa".

Referència de laboratori: L-5978.

2.- ASSAIG REALITZAT

Determinació del possible contingut de ciment aluminós pel mètode Robert. BRE.

3.- RESULTATS OBTINGUTS

Pel tipus de precipitat i l'experiència prèvia:

Ref. Laboratori: L-5978 : **SI, ÉS CIMENT ALUMINÓS.**

Escola Politècnica Superior
d'Edificació de Barcelona
LABORATORI DE MATERIALS

Marc Tous Coll
Tècnic del Laboratori

Joan Ramon Rosell i Amigó
Director del Laboratori

5. REFERÈNCIES

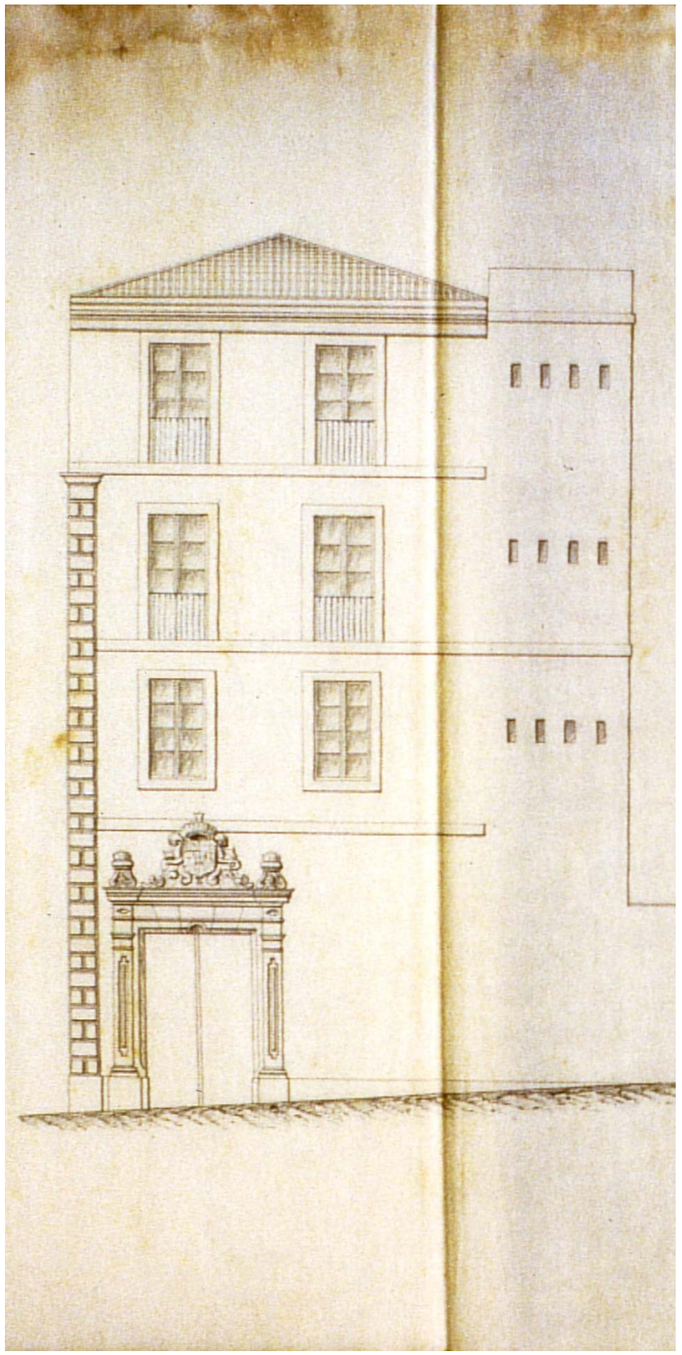

5.1. BIBLIOGRAFIA

ALOY I BOSCH, Joaquim, *El salvament de la Seu, l'any 1936*, "Miscel·lània d'Estudis Bagencs" (Manresa), 3, 1984, p.81-105.

ALOY, Joaquim – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La República (1931-1936),* vol.I, Parcir Edicions Selectes, Manresa 1990.

ALOY, Joaquim, Pere GASOL i Jordi SARDANS. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*, vol.I, Parcir Edicions Selectes, Manresa 1992.

ALOY, Joaquim, Ramon FONS i Pere GASOL. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*, vol.II, Parcir Edicions Selectes, Manresa 1993.

BAJONA OLIVERAS, Ignasi. *L'antic Col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Una crònica de les seves vicissituds*. Centre d'Estudis del Bages, Manresa 1997.

BALAÑÀ, F., J. FONT, i R. LACUESTA. *Catàleg i Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històrico-Arquitectònic i Ambiental de Manresa*. Ajuntament de Manresa 1983 [aprovació definitiva, 23 de gener de 1985].

BARRAQUER I ROVIRALTA, Gaietà. *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*. Vol. II, Barcelona 1906.

. – *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Vol.IV, Barcelona 1917.

BENÍTEZ I RIERA, Josep Maria. *Manresa en la vida de sant Ignasi. Acte acadèmic commemoratiu del Vè. centenari del naixement de sant Ignasi i el 450è de la fundació de la Companyia de Jesús*. Ajuntament de Manresa. Manresa 1990.

BORRÀS, Antoni. *Establiment dels jesuïtes a Manresa, segons els documents de l'Arxiu General de l'Orde a Roma (1599-1683)*, "Miscel·lània d'Estudis Bagencs" (Manresa), 3, 1984, p.165-189.

CASTELLANO, Anna – SUREDA, María José. "El Col·legi de Sant Ignasi de Manresa", dins *Quaderns científics i tècnics*, núm.5, Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona, Barcelona 1993, p.251-258.

CLARET, Carles – SARDANS, Jordi. *Manresa diu adéu a la Sala Ciutat*, "El Pou de la Gallina" (Manresa), 5, 1987, p.10-16.

COMAS CLOSAS, Francesc. *Escodines, mil anys d'història*. AVVE – Zenobita Edicions, Manresa 2008.

. – *Els orígens de la Sala Ciutat (2),* "Regió 7" (Manresa), 3 de gener de 2015, Revista, p.15.

. – *Els orígens de la Sala Ciutat (2),* "Regió 7" (Manresa), 10 de gener de 2015, Revista, p.15.

. –*Els orígens de la Sala Ciutat (3)*, "Regió 7" (Manresa), 17 de gener de 2015, Revista, p.10.

. – *Els orígens de la Sala Ciutat (i 4)*, "Regió 7" (Manresa), 24 de gener de 2015, Revista, p.11.

CORNET i MAS, Gaietà. *Guía del viajero en Manresa y Cardona. Descripción de todo lo notable en ambas poblaciones*. Barcelona 1860.

CREIXELL, Joan. *San Ignacio en Manresa. Reseña histórica de la vida del santo (1522-1523)*. Barcelona 1914.

FELIU DE TRAVY, Ignasi. *Síntesi històrica del col·legi de Sant Ignasi, de la Companyia de Jesús, des del seu origen a Manresa fins al seu trasllat a Sarrià*. Barcelona 1979.

FITA, Fidel. *La Santa Cueva de Manresa. Reseña histórica.* Manresa 1872.

GASOL, Josep Maria. "Vida religiosa", dins *Història de la ciutat de Manresa (1900-1950)*, vol. II, Caixa de Manresa, Manresa 1991.

. – *Memòries d'un escolà de la Guia. Petita història d'un quart de segle: 1924-1948*. Centre d'Estudis del Bages, Manresa 1998.

. – *El vell "Sant Ignasi"*, "Quadern Central. Butlletí de patrimoni cultural del Museu Comarcal de Manresa" (Manresa), 4, 1998, p.8.

GONZÁLEZ, Felip – SARDANS, Jordi. *Història gràfica de Manresa. La Transició (1975-1983)*, vol.II, Parcir Edicions Selectes, Manresa 1997.

GUDIOL I CUNILL, Josep. *Un monument a sant Ignasi a Manresa*, "Butlletí del Centre Excursionista de Vich" (Vic), vol.I, 1912-1914, p.143-147.

I.R. [sigles]. *Un recuerdo ignaciano que renace*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa" (Manresa), 132, novembre de 1953, p.1532-1533.

.– I.R. [sigles]. *Restaurando un recuerdo ignaciano*, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa" (Manresa), 134, gener de 1954, p.1566.

IBÁNEZ FERNÁNDEZ, Javier – CRIADO MAINAR, Jesús, *La arquitectura jesuítica en Aragón. Estado de la cuestión*, "La arquitectura jesuítica. Actas del Simposio internacional. Zaragoza, 9, 10 y 11 de diciembre de 2010" (Zaragoza), Col·leció Actas. Institución "Fernando el Católico"- C.S.I.C. - Diputació de Zaragoza, 2012, p.393-472.

JUNYENT I MAYDEU, Francesc. *Història gràfica de Manresa. El patrimoni històric i artístic (Dels orígens als nostres dies)*. Parcir Edicions Selectes. Manresa 1994.

MAS I CASAS, Josep Maria de. *Ensayos históricos sobre Manresa*. Manresa 1836.

NONELL, J. *Manresa ignaciana. Nuevo álbum histórico*. Manresa 1915.

Nuestras Congregaciones Marianas locales celebran con gran entusiasmo y fervor extraordinario el Día Mundial en el Año Mariano, "Juventud Mariana. Órgano de la Congregaciones Marianas de Manresa" (Manresa), 139, juny de 1954, p.1648-1650.

OLIVERAS I SAMATIER, Josep. *Desenvolupament industrial i evolució urbana a Manresa (1800-1870).* Caixa d'Estalvis de Manresa. Manresa 1985.

PARCERISAS, Conxita. *La Sala Ciutat espera el seu futur amb nostàlgia*, "El Pou de la Gallina" (Manresa), núm.225, 2007, p.12-16.

Pla Especial Urbanístic de Protecció del Patrimoni Històric, Arquitectònic, Arqueològic, Paleontològic, Geològic i Paisatgístic de Manresa (PEUPM). Sota la direcció d'Antoni Vilanova Omedas. Ajuntament de Manresa, 2012.

PUIG, Ignasi. *Recuerdos ignacianos de Manresa*. Barcelona 1949.

PUIG, Jaume. *La Capella del Rapte*, "El Pou de la Gallina" (Manresa), 184, 2004, p. 31.

PUIG I VILA, Pere. *Francesc Morell i Cornet, pintor manresà*, "Dovella. Revista cultural de la Catalunya central" (Manresa), 10, 1983, p.5-10.

QUERA, P.M. *El Rapto de san Ignacio en Manresa*, "Revista de Espiritualidad" (Madrid), vol.15, núm. 58, 1956, p.27-44.

RAFAT I SELGA, F. *Metges, cirurgians i hospitals a Manresa a finals del segle XIII*, "Gimbernat" (Barcelona), vol.XIII, 1990, p.215-227.

RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Història gràfica de Manresa. La Restauració (1875-1931),* vol.I*, El paisatge urbà*, coordinació de Joaquim Aloy, Parcir Edicions Selectes, Manresa 1996.

SABATÉ, Joan – Horacio ESPECHE. *Pla director de l'antic col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Proposta arquitectònica*. Manresa 1997 (inèdit).

San Ignacio en Manresa. Álbum histórico escrito e ilustrado por padres de la Compañía de Jesús. 2a edició, Barcelona 1897.

SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Les creus de pedra del terme de Manresa*. Manresa 1913.

. – *Història religiosa de Manresa. Iglésias y convents*. Manresa 1924.

. – *San Ignacio de Loyola y la ciudad de Manresa*. Amigos de la Historia de Manresa. Manresa 1956.

SEGARRA I PIJUAN, Joan. *Manresa i Sant Ignasi de Loiola*. Manresa 1990.

SOLÀ I PARERA, Àngels. *Aigua, indústria i fabricants a Manresa (1759-1860)*. Centre d'Estudis del Bages – Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Manresa – Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, Manresa 2004.

TORRA, Ferran. *Vivències. Les Congregacions Marianes de Manresa 1939-1969*. Manresa 1973.

TORRAS SERRA, Marc. *Els hospitals medievals de Manresa*, "Dovella. Revista cultural de la Catalunya central" (Manresa), 61, 1998, p.9-14.

.– *Un hospital de 750 anys. Hospital de Sant Andreu de Manresa (1260-2010)*. Fundació Sociosanitària del Bages, Manresa 2010.

.– *Notícia de la construcció del primer edifici del Col·legi de Sant Ignasi de Manresa*, "Dovella. Revista cultural de la Catalunya central" (Manresa), 15, 2014, p.28-29.

VILARÓ I LLACH, Joan. *Art a Manresa: segles XIX i XX. Diccionari enciclopèdic d'art i artistes manresans de 1801 a 1983*. Llibreria Sobrerroca, Manresa 1983.

5.2. FONTS D'INFORMACIÓ

- Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Manresa.
- Arxiu Comarcal del Bages (Manresa)
- Arxiu del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona.
- Arxiu gràfic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya - Web Calaix.
- Cartoteca de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (Barcelona).
- Centre de Documentació i Arxiu Històric de Can Font - Parc de la Sèquia de Manresa.
- Arxiu de la Companyia de Jesús (Barcelona i Sant Cugat del Vallès)
- Archivium Romanorum Societatis Iesu - ARSI (Roma).
- Biblioteca Nacional de França - Gabinet d'estampes (Paris)
- Victoria & Albert Museum - Fons on-line (Londres).
- Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona.
- Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya - Fons Memòria Digital de Catalunya (Barcelona).
- Arxiu Mas - Fundació Amatller (Barcelona).
- Arxiu Hemeroteca Diari Regió 7 - Edicions Intercomarcals (Manresa).
- Fons personal de Zoila Cendoya (arquitecta)
- Fons personal de Meritxell Gisbert (geògrafa)
- Fons personal de Xavier Serrahima (arquitecte)